

Bi Navî Xwedê

به نام خدا

Rê zimanê Kurmancî

دستور زبان کُرمانجی

Dr.Efrasiyab Şikofteh

دکتر افراسیاب شکفته

تقدیم به روح پاک سردار ججوخان کاوانلویی "سردار ملی کُرمانج" "
در زمان انقلاب مشروطه ایران در شمال خراسان

Pêşkêş bi ruhê pak ê serdar Cecoxanê Kawî " Serdarê Milî ê Kurmanc "
Li zemana şorişa meşroteya Êranê li bakûra xorasanê.

Dr. Efrasîyab Şikofteh
دکتر افراسیاب شکفته

تابستان، ۱۳۸۹ خورشیدی
Havîn , 201۰ zayînî

Sernav فهرست

۹	.....	Pêşgotin مقدمه
۱۱	.....	درس اول: الفبای زبان کُردی کُرمَنجی Alfabê ya zimanê kurmancî
۴۴	.....	درس دوم: الفبای کُردی کُرمَنجی از دیدگاه فونوتیکی Alfabê ya kurmancî bi dîtina dengnasînê
۶۳	.....	درس سوم: حروف اضافه در کُرمَنجی Daçek li kurmancî
۹۴	.....	درس چهارم: ادامه حروف اضافه Dewama daçekan
۱۱۶	.....	درس پنجم: اسم و حروف ندا در کُرمَنجی Nav û bêjeyên bangî li kurmancî
۱۴۴	.....	درس ششم: ضمائر و اعداد و ارقام در کُرمَنجی Cînav û hêjmar (jimêr) li kurmancî
۱۶۴	.....	درس هفتم: قید، صفت، حروف ربطی در کُرمَنجی Hoker, Rengdar, Gîhanok li kurmancî
۲۰۶	.....	درس هشتم: فعل و صرف و نحو در کُرمَنجی Lêkar û tewandin li kurmancî
۲۳۴	.....	درس نهم: ادامه افعال کُرمَنجی Dewama lêkarên kurmancî
۲۴۴	.....	درس دهم: درست کردن افعال مرکب در کُرمَنجی Çêkirina lêkarên hevband lî kurmancî
۲۵۴	.....	درس یازدهم: وجه و حالت‌های فعل در کُرمَنجی Rawe û haletên lêkaran li kurmancî
۲۷۰	.....	درس دوازدهم: جنسیت (مذکر- مؤنث) و اضافات در کُرمَنجی Zayend / cins (nêr - mê) û pirtik li kurmancî

مقدمه pêşgotin

دانش آموزان، دانشجویان، نویسندگان، فرهیختگان، مردم شریف و بزرگوار کُرمَنج شمال خراسان امیدوارم باخواندن این کتاب که حاصل زحمات برادر عزیز آقای دکتر افراسیاب شکفته است؛ خواندن و نوشتن به زبان کُرمَنجی را به خوبی یاد بگیرید و از متون کُرمَنجی بهره مند شوید.

با خواندن این کتاب شما بر راحتی می توانید حرف (Tîp)، واژه (bêje) و گفته های (gotinên) کُرمَنجی را با لهجه کُرمَنجی شمال خراسان بخوانید و بنویسید.

هنگام خواندن واژه های کُرمَنجی طرز خواندن کلمات با حروف انگلیسی را فراموش کنید. کلمات را با توجه به تلفظ حروف الفبای کُردی، همانگونه که به کُرمَنجی حرف می زنید؛ به کُرمَنجی نیز بخوانید و بنویسید. مثلاً genim (گندم) را «گنیم» بخوانید (نه گنیم)، یا heval (دوست) را «هوال» بخوانید (نه هوال).

هدف از تنظیم و چاپ این کتاب، آموزش علمی زبان کُردی به مردم شریف و بزرگوار کُرمَنج شمال خراسان است تا بتوانند کتابها و مجلات کُرمَنجی را به راحتی بخوانند و به نوشتن به زبان مادری خود اهمیت دهند و نگذارند یادگارهای نیاکانشان به فراموشی بروند. امیدوارم بتوانیم باخواندن این کتاب، خواندن و نوشتن به زبان کُرمَنجی را بر راحتی یاد بگیریم، مطالب و دل نوشته های خود را به زبان کُرمَنجی بنویسیم و هویت والای کُرمَنجی را ارج نهیم و آن را به نسلهای آینده ارزانی بداریم.

با یادگیری زبان نوشتاری کُرمَنجی و آموزش آن به فرزندان خود داستانهها، رنجها و شادی های نیاکان، پدران، مادران و خودتان را برای آیندگان به ارمغان بگذارید و فرهنگ شفاهی مردم شریف کُرمَنج شمال خراسان را به فرهنگ مکتوب تبدیل کنید.

برای جلوگیری از تحلیل و از بین رفتن زبان مادریمان کُرمَنجی همه جا باهم کُرمَنجی حرف بزنیم، با کودکان خود چه پسر و چه دختر به زبان کُرمَنجی صحبت کنیم، (بخصوص دختران که خود در آینده بعنوان مادر در واقع وظیفه اصلی حفظ، پایداری و ماندگاری زبان مادری را با خود دارند). دل نوشته ها، کتابها، ویلاک و تارنماهای اینترنتی خود را به زبان کُرمَنجی بنویسیم و مانع، از بین رفتن یادگارهای گذشته، حال و آینده این دیار شویم.

امیدوارم جوانان برومند کُرمَنج شمال خراسان با یادگیری زبان کُرمَنجی، بتوانند نوشته هایی زیبا از شادیهها، دردها، رنجها، موسیقی، شعر، تاریخ و میراث گذشته کُرمَنج ها را به کُرمَنجی بنویسند و آنها را برای همیشه پویا و زنده نگهدارند و به یادگار در دل تاریخ برای نسل های بعدی حفظ کنند.

اگرچه تنظیم این کتاب (سلسله درسهای کُرمَنجی آقای دکتر افراسیاب شکفته) برای چاپ کمی طول کشید ولی از اینکه توانستم آنرا آماده کنم و در اختیار شما گرامیان قرار دهم خوشحال هستم.

ملک حسین براتزاده

۱۳۹۱/۵/۱۴

درس اول

الفبای زبان کُرمانجی

Alfabê ya zimanê kurmancî

الفبای زبان کُرمانجی دارای ۳۱ حرف است

Alfabê ya zimanê Kurmancî 31 Tîpên

م ل ک ژ ایی = ح گ ف ا د چ ج ب آ
Aa , Bb , Cc , Çç , Dd , Ee , Êê , Ff , Gg , Hh , Ii , Îî , Jj , Kk , Ll , Mm

ز ی خ و ف اوو ئ ت ش س ر ق پ ا ن
Nn , Oo , Pp , Qq , Rr , Ss , Şş , Tt , Uu , Ûû , Vv , Ww , Xx , Yy , Zz

A a**آ**

Av

Av diherike.

Av tê vexwarin.

Ev pîyalêk av e.

Av di pîyalê da ye.

Ez ê avê vexwim.

Av (آب), ard (آرد), dar (درخت), aş (آسیاب), agahî (آگاهی), avis (آبستن),
 Aşxane (شهر آشخانه).

B b**ب**

Bizin

Ev bizinek e.

Ew bizina sorbelek e.

Bizin li nav bêxçe ye.

Bizin şîr dide.

Bizin gîya dixwe.

Ev باین

Ew بآن

Bar (بار), beq (قورباغه), berf (برف), bav (پدر), kebab (کباب), beran (قوچ)
 Bijnûrd (بجنورد).

C c

ج

Cêran

Ev cêranek e.
 Ew cêrana diçêrîye.
 Cêran li ser çê ne.
 Goştê cêranê pir bi tam e.
 Cêran gîya dixwe.

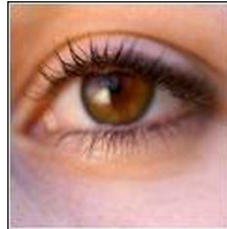
Ceh (جو), car (دفعه), cêran (آهو), cînar (همسایه), cewr (ستم), fincan (فنجان)
 Cacerm (جاجرم).

Ç ç

چ

Çav

Ev çavek e.
 Ew çava qehweyî ye.
 Çav temaşê dike.
 Çav sa dîtîne ne.
 Adem bi çavan tiştan dibîne.

Çakûş (چکش), çav (چشم), ço (چوب دستی), çar (چهار), çî (چه)
 Çinaran (چناران).

D d د

Dest

Ew **du** dest in.
Destek mezin e.
Destek biçik e.
Destê mezin ê min e.
Destê biçik ê te ye.

Dihol (دهل), **dest** (دست), **dîn** (دیوانه), **dûr** (دور), **dar** (درخت)
diwan / **diran** (دندان), **deve** (شتر), **Deregez** (درگزر).

E e آ

Ewr

Ev **ewr** in.
 Ew **ewrên sipî ne**.
 Ewr li **asmîn çêdibin**.
 Ewr **baranê dibarînin**.
 Ewr **berfê jî dibarînin**.

هر وقت که پسوند فعل کمکی بعد از یک اسم بیاید از آن جدا نوشته می شود
 (in و ne در جملات اول و دوم که خود فعل محسوب می شوند)

اگر پسوند فعل کمکی بعد از یک فعل باشد به آن وصل می شوند
 (in در جملات سوم و چهارم و پنجم که به فعل وصل شده اند)

ewr (ابر), **Ereb** (عرب), **zewq** (ذوق), **evîn** (عشق), **şeş** (شش), **ker** (الاغ)
zerî (زری), **Esperayîn** (اسفراین).

Ê ê**!****Ê**zing

Êzing darên hişk in.
 Êzing sa şewatê ne.
 Êzing dişewitin.
 Êzing ar û elawê çêdikin.
 Ar germîyê û ronahîyê dide.

Zêr (طلا), êzing (هیزم), êvar (غروب), êş (درد), dirêj (دراز)
 rê (راه), mêş (مگس).

F f**ف****F**incan

Ev fincanek e.
 Li nav fincanê çay heye.
 Gula ser fincanê pir qeşeng e.
 Çaya nav fincanê pir bi tam e.
 Wê li hîva Berfembarê cotek fincan kirî.

Fîl (فيل), firoke (هواپیما), firîn (پرواز), firoxxane (فرودگاه), heft (هفت)
 berf (برف), Farojo (فاروج).

G g**گ****Gulberoj**Ew **gulberoj** in.**Gulberoj** dendikan dide.Rengê **gulberojê** zer e.Dendikên **gulberojê** reş in.Berê **gulberojê** li royê ye.

Gog (توپ), **golik** (گوساله), **gur** (گهگ), **genim** (گندم), **gurî** (کچل)
girtin (گهرفتن), **gîzik** (گهوزک پا), **Bacgîran** (باجگهیران).

H h**ح****Hêlîn**Ev **hêlîn** e.Ew **hêlîna** çûçikan e.Di **hêlînê** da **hêk** hene.**Hêlîn** mala çûçikan e.Çûçik di **hêlînê** da **hêk** dikan.

Hesp (اسب), **hestî** (استخوان), **heval** (دوست), **neh** (نه), **hereket** (حرکت)
henîşk (آرنج دست).

I i**Dil**

Ev dil e.
 Dil li nav qefesa sîng e.
 Dil ji dilan hez diken.
 Dil li ser dil e, ne derd e ne kul e.
 Dilê aşiq û meşûqan ji hev ra digursê.

Bivir (تبر), **bizin** (بز), **dil** (دل), **hêstir** (اشک), **hingiv** (عسل)
zivistan (زمستان).

Î î**ایی****Sîr**

Ev sîr in.
 Rengê sîran sipî ye.
 Sîr devê adem dişewtîne
 Dapîra min ji sîran hez dikir.
 Ew sîrana li sîmek girê dane.

Dev û didan لته (فک) و دندان

Sîr (سیر), **îsal** (امسال), **îro** (امروز), **îşev** (امشب), **tirî** (انگور), **kanî** (چشمه).

J j

ژ

Jin

Ev **j**inek e.
 Navê wê **Rojîn** e.
 Ew **j**ina nîn dipêje.
 Şewata tendûrê pir bi **j**an e.
Rojîn ji Kurmancên Xorasanê ye.

Jin (ژن), **bejn** (بەجن), **roji** (روزه), **zûjî** (جوجه تیغی), **bijang** (مژه), **jêr** (پایین)
mij (مه), **jor** (بالا).

K k

ک

Kêrguh

Ev **kêrgîyek** e.
Kêrgî li nav gîya ye.
 Ew **kêrgîya** qehweyî ye.
 Guçikê **kêrgîyan** dirêj in.
Kêrgî gul û gîyê dixwan.

Kesk (سبز), **kevok** (کبوتر), **kêwanî** (کدبانو), **kevçî** (قاشق), **ka** (کاه)
kal (پیر), **Kelat** (کلات).

L l**ل****Leklek**

Ev **leklek** e.
Leklek li nav avê ye.
 Çingî **leklekê** sor e.
Leklek ji masîyan hez dike.
Ling û stûya **leklekan** pir dirêj in.

Leklek (لک لک), **lepik** (دستکش), **lez** (شتاب، سرعت), **simbil** (خوشه گندم)
Simbêl (سبیل), **Layîn** (لایین).

M m**م****Masî**

Ev **masî** ne.
 Ew du **masî** ne.
Masî di avê da dijîn.
Masî avjenî dikin.
 Goştê **masîyan** bi **meze** ye.

Kum (کلاه), **mişk** (موش), **mar** (مار), **masî** (ماهی), **mirîşk** (مرغ)
kurm (کرم), **Merawe Tepe** (مراوه تپه).

N n**ن****Neft**

Neft dişewite.
 Ew çala **neftê** ye.
 Neft di **bin** herdê da ye.
 Neft li **Qoçanê** û **Razê** heye.
 Ew **nefta** ya **xelkî** wê **menteqê** ye.

Nar (انار), **navik** (ناف), **name** (نامه), **nêr** (نرینه), **nan** (نان), **nexaş** (بیمار), **penîr** (پنیر).

O o**ئ****Ordek**

Ev **ordek** e.
Ordek li ser avê ye.
 Vê **ordekê** diho **hêkek** kir.
 Rengê serê **ordekê** kesk e.
Ordekên **Qoçanê** pir **xweşik** in.

Ordek (اردک), **otaq** (اتاق), **otomobîl** (اتومبیل), **por** (مو)
sor (قرمز), **Qoçan** (قوچان).

P p**پ****Piling**

Ev **p**iling e.
Piling goşt dixwe.
Piling li nav çolê ne.
 Rengê **p**iling xalxalî ye.

Pişik (گريه), **p**îr (پير), **p**oz (بينى), **h**esp (اسب), **p**ir (زياد), **p**ar (قسمت)
panî (پاشنه).

Q q**ق****Qirik**

Ev **q**irik e.
 Ew **q**irikek e.
Qirik **q**are**q**ar dikin.
 Rengê **q**irikê reş e.
Qirikan du **q**anat hene.

Qefes (قفس), **q**elem (قلم), **q**end (قند), **q**irik (كلاغ), **q**edexe (قدغن)
qersîn (سرما خوردن).

R r

ر

RêEv **rê** ye.**Rê** dirêj e.Ew **rê**ya asphalt e.Li ser **rê** pirêyek heye.**Rê** sa rêvaçûnê ye.

Rovî (روباہ), **rûreş** (روسياه), **rist** (رېسمان), **birîn** (زخم), **bilûr** (نی)
baran (باران), **Radkan** (رادکان), **Raz** (راز).

S s

س

SaetEv **saet** e.**Saet** çend e?**Saet** demhêjmar e.Çardora **saetê** **sor** e.**Saet** li ser deh û deh deqîqan e.

Saet / Sawet(ساعت), **sêv** (سېب), **sol** (کفش), **sêl** (صفحه نان پزی), **das** (داس)
se (سگ), **sed** (عدد صد), **Serexs** (سرخس).

Ş ş

ش

Şûşe

Ev şûşe ne.
 Şûşe rêzkirî ne.
 Ew şeş şûşe ne.
 Ew şûşên şerabê ne.
 Ew şûşana bi derî ne.

Şîlan (گل نسترن), şeş (شش), şeker (شکر), şeh (شانه), şîr (شیر)
 şor (شور), aşitî (آشتی), Şîrwan (شیروان).

T t

ت

Têr

Ev têr e.
 Têr goşt dixwan.
 Têran du qanat hene.
 Têr çûçikan nêçîr diken.
 Têr li asmîn bi bilindî difirin.

Tût (توت), texte (تخته), tevşo (تیشه), filût (فلوت), gîtar (گیتار)
 tewdan (بهم زدن), textêreş (تخته سیاه), tahl (تلخ).

U u

و

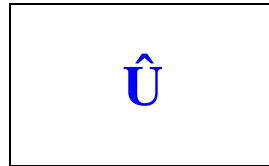
Ev tîpa **u** ye.**U** tîpek dengdar e.Tîpa **u** jî mîna **i** nayê serî navan.**U** dikeve nava bêjeyan.**U** tîpa 25,an ji alfabêyê ye.

Tîp وازه (کلمه) , حرف

Kurmanj (کۆرمانج), **gul** (گل), **qurçî** (قلوه، کلیه), **hengulîsk** (انگشتر)
kul (بی شاخ).

Û û

اوو

Ev tîpa **û** ye.**Û** tîpek dengdar e.Kum (^) li serê “**û**” heye.Tîpa **u** jî mîna **û** nayê serî navan.**U** dikeve nava bêjeyan.

Kum (عمیق) **kûr**, (توربه) **tûr**, (توت) **tût**, (شمشیر) **şûr**, (کلاه) **şûşe**
 (ماسه) **qûm**, (جغد) **tû**, (بطری) **şûşe**.

V v**ڤ**Sê**v**Ev sê**v** e.Sê**v** şêrîn e.Ew sê**v**a sor e.Sê**v** mêwe ye.Sê**v** li Esperayînê pir in.

Sê**v** (سێب), hî**v** (ماه), lê**v** (لب), şî**v**an (چوپان), dirav**v** (پول), ve**ger**în (برگستن),
 vekirin (باز کردن).

W w**و**

Kew

Ev kew e.

Ew kewek e.

Kew hêk dîkin.

Çîngî wê kewê sor e.

Qanatên kewê xetxetî ne.

Weirs (طناب), mêwe (ميوه), kew (کبک), war (اردوگاه), xîme gah, ardugah)
 wezîr (وزیر).

X x**خ****Xîyar**

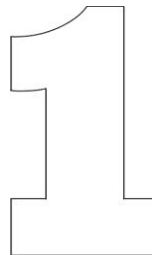
Ew xîyar in.

Xîyar sewzî ye.**Xîyar** li ser bûte ne.**Xîyar** tên **xwarin**.Avdew ji **xîyar** û dew û **xwê** çêdibe.

Xorme (خرما), **xalxalok** (گفش دوزک), **xîyar** (خيار), **xal** (نقطه)
xak / **xwelî** (خاک), **xelat** (هدیه).

Y y**ی****Yek**

Ev hêjmara “ 1 ” ê ye.

Ew hêjmara **yêkemîn** e.Ez **yêk** kes im.**Yêk**, bi tenê **ye**.**Yêk** û **yêk** dibe du.

Yêk (یک), **yazdeh** (یازده), **payîz** (پاییز), **dinya** (دنیا), **çîya** (کوه)
çay (چای), **meymûn** (میمون).

Z z**ز****Zêr**

Ev hengulîska ji **zêr** e.
 Rengê **zêr** **zer** e.
 Nigîna hengulîskê **zêr** nîne.
 Qedira **zêr** **zerger** dizane.
Zêr û **zîv** pir bi qîmet in.

Zengil (زنگوله), **zirne** (سرنا), **ziman** (زبان), **pîvaz** (پیاز), **zêr** (طلا)
zer (زرد), **zîv** (نقره).

Alfabê Kurmancî 31 Tîpên

م ل ک ژایی = ح گ ف ا د چ ج ب آ
 Aa , Bb , Cc , Çç , Dd , Ee , Ê ê , Ff , Gg , Hh , Ii , Î î , Jj , Kk , Ll , Mm

ز ی خ و ف اوو ئ ت ش س ر ق پ ا ن
 Nn , Oo , Pp , Qq , Rr , Ss , Ş ş , Tt , Uu , Û û , Vv , Ww , Xx , Yy , Zz

Em **alfabê** ya Kurmanjî dihêvîsin.

Ez **tîpên** (herfên) Kurmancî dihêvîsim.

Ez dikarim tîpên Kurmancî bi rêzê bêjim:

A, B, C, Ç, D, E, Ê, F, G, H, X, I, Î, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, Ş, T, U, Û, V, W, Y, Z

Tîpên biçûk jî hene. Ez dikarim ên biçûk jî bêjim:

a, b, c, ç, d, e, ê, f, g, h, x, i, î, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, u, û, v, w, y, z

Çend tîpên zimanê Kurmanjî hene?

Tîpên Kurmancî bihêjmêre.

31 tîpên Kurmancî hene.

Çend tîp dengdar in?

8 tîp dengdar in.

Tîpên dengdar bêje.

Ez tîpên dengdar dibêjim:

A, E, Ê, I, Î, O, U, Û

Tîpên din kulî bêdeng in.

23 tîpên bêdeng hene.

Ez dikarim wan jî bêjim:

B, C, Ç, D, F, G, H, X, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, Ş, T, V, W, Y, Z

Kî şagird e?

Ez şagird im.
 Tu şagird î.
 Ew şagird e.

Em şagird in.
 Hûn şagsird in.
 Ew şagird in.

Kî dixwe?

Ez dixwim.
 Tu dixwî.
 Ew dixwe.

Em dixwin.
 Hûn dixwin.
 Ew dixwin.

همانطورکه دربالا مشاهده می شود وقتی که افعال کمکی (پسوندهای im, î, e, in) بعد از یک اسم قرار بگیرند از نظر املائی از آن جدا نوشته می شوند، و خود رل (وظیفهء) فعل جمله را نیز بعهدہ می گیرند. اما اگر این افعال کمکی بعد از یک فعل قرار بگیرند از نظر املائی به آن فعل وصل می شوند، و کماکان همان رل خود یعنی حالت مفرد یا جمع بودن، زمان فعل و چندم شخص بودن فاعل (ضمیر) را مشخص می کنند.

Kî mamosta ye?

Ez mamosta me.
 Tu mamosta yî.
 Ew mamosta ye.

Em mamosta ne.
 Hûn mamosta ne.
 Ew mamosta ne.

Kî rind e?

Ez rind im.
 Tu rind î.
 Ew rind e.

Em rind in.
 Hûn rind in.
 Ew rind in.

همانطورکه دربالا مشاهده می شود وقتی که افعال کمکی بعد از یک اسم قرار بگیرند از نظر املائی از آن جدا نوشته می شوند، و خود رل (وظیفهء) فعل جمله را نیز بعهدہ می گیرند. اگر این اسم با یک حرف صدادار ختم شده باشد (mamosta) افعال کمکی بعد از آن با یک حرف بی صدا آغاز می شوند (me, yî, ye, n) اگر این اسم با یک حرف صامت ختم شده باشد (rind) افعال کمکی بعد از آن با یک حرف صدادار آغاز می شوند (im, î, e, in). در گۆرمانجی دو حرف صدادار یا صامت پشت سر هم نمی آیند.

Min

Min tacek çêkir.
Ew gulên zer in.

Min tac ji gulan çêkir.
Tac li ser serî min e.

Te

Te tacek çêkir.
Gulên te jî zer in.

Ew jî taceke zer e.
Tac li ser serê te ye.

Wî

Wî tacek çênekir.
Tace wî nîn e.
Ew lawek e.

Tace wî tune.
Ew bê tac e.

Wê

Wê tacek çêkir.
Taca wê jî zer e.

Taceke wê heye.
Ew jî keçek e.

Me

Me tac çêkirin.
Me tacek çêkir.

Me du tac çêkirin.
Tacên me jî zer in.

We

We tac çênekirin.
We çima tac çênekirin?

Tacên we nîn in.

wan

wan jî tac çênekirin.
Wan tac çênekirin.
Wan pir tac çênekirin.
Ew bê tac in.

Wan tacek çênekir.
Wan du tac çênekirin.
Tacên wan nîn in.
Çima tacên wan nîn in?

Yêk û pir

Taceke min heye.
Taceke wî heye.

Taceke te heye.
Taceke wê heye.

Taceke me heye.
Taceke wan heye.

Taceke we heye.

Tacên min hene.
Tacên wî hene.

Tacên te hene.
Tacên wê hene.

Tacên me hene.
Tacên wan hene.

Tacên we hene.

Dûr û nêzîk**Ev** این

Ev (va) sêv e.
 Ev sêvek e.
 Ez sêvekê nîşan dikim.
 Ev sêva sor e.

Ew آن

Ew rovî ye.
 Ew rovîyek e.
 Ew rovîyek birçî ye.
 Ew ji sêvê dûrtir e.

Sêv li nêzîk e.
 Rovî li dûr e.

Cîhê sêvê nêzîkî min e.
 Cîhê rovîyê dûrî min e.

Van این (جمع)، اشاره به نزدیک

Van sêvan bixwe.
 Van sêvan bihêjmêre.

Wan آن (جمع)، اشاره به دور

Wan sêvan bixwe.
 Wan sêvan bihêjmêre.

Vî این (مفرد، مذکر)، اشاره به نزدیک

Vî beranî bigire.
 Li vî beranî temaşe bike.
 Ev beranekî pir rind e.

Wî آن (مفرد، مذکر)، اشاره به دور

Wî beranî bigire.
 Li wî beranî temaşe bike.
 Ew beranekî pir rind e.

Vê این (مفرد، مونث)، اشاره به نزدیک

Vê darê biparêze.
 Vê darê av bide.
 Ev darek hêşîn e.

Wê آن (مفرد، مونث)، اشاره به دور

Wê darê biparêze.
 Wê darê av bide.
 Ew darek hêşîn e.

Hesab حساب

0 sifir (nîn, tune)

1 yek

Minminîkek.
Ev minminîkek e.
Ew minminîkek e.

2 du

Du minminîk.
Ev du minminîk in.

3 sê

sê minminîk.
Ew sê minminîk in.

4 çar

Çar minminîk.
Ev çar minminîk in.

5 pênc

pênc gog.
Ev pênc gog in.
Gog belek in.

6 şeş

ev şeş sêv in.
Ev sê cot in.
Sêv sor in.

7 heft

Heft mêş.
Ev heft mêş in.
Mêş difirin.

8 heşt

Heşt cogan.
Ew heşt cogan in.
Cogan zer in.

9 neh

Neh çêlik.
Ew çêlikên mirîşkê ne.
Rengê çêlikan zer e.
Çêlik ji hêkê derdikevin.

10	deh	26	bîst û şeş
11	yazdeh	27	bîst û heft
12	diwazdeh	28	bîst û heşt
13	sêzdeh	29	bîst û neh
14	çardeh	30	sîh
15	panzdeh	40	çel
16	şanzdeh	50	pênce
17	hivdeh	60	şêst
18	hijdeh	70	heftê
19	nozdeh	80	heştê
20	bîst	90	nod
21	bîst û yêk	100	sed
22	bîst û du	200	dused
23	bîst û sê	500	pêncsed
24	bîst û çar	1000	hezar
25	bîst û pênc	1000,000	milyon

Elametên hesab kirinê

(+) Zêdekirin (li hev zêdekirin / lê zêdekirin)

(-) Kêmkirin(ji hev kêmkirin/ jê kêmkirin,erxistin)

(÷) Parkirin(bi hev qismkirin/pê qismkirin, parevakirin)

(×) Carkirin (li hev xistin, lêxistin / lê carkirin)

(=) beraber (hevber kirin / hevta kirin)

$6 - 2 = 4$ (ji şeşan kêmkir bike dudo dibe çar)

$2 \times 7 = 14$ (Du car heft dibe çardeh / du lêxe li heft dibe çardeh)

$20 \div 5 = 4$ (bîst par ke bi pênc dibe çar / bîst qism ke bi pênc dibe çar)

$5 + 4 = 9$ (pênc zêde bike çar dibe neh)

$25 \div 5 = 5$ (bîst û pênc pareva bû li pênc qisman û bû pênc par)

Reng

رنگ

Kesk

Hêşinahî kesk e.
 Dar hêşin in.
 Pelên daran kesk in.
 Gîya kesk e.
 Kevz jî kesk e.
 Çavên kesk jî hene.

Sipî

Av sipî ye.
 Berf jî sipî ye.
 Sipî kombûna kulî rengan ne.
 Şîr sipî ye.
 Mast jî sipî ye.

Sor

Ev gula sor e.
 Xwîn jî sor e.

Zer

Ev gula zer e.
 Rengê royê jî zer e.
 Zerika hêkê jî zer e.

Hêşîn (şîn)

Rengê asmîn şîn e.
 Derya jî şîn e.
 Mircanê şîn jî hene.

Reş

Şev reş e.
Hîv bi şev derdikeve.
Çîk jî bi şev derdikevin.
Porê dergistîya min reş e.

Qehweyî

Ev fincanek qehwe ye.
Qehweyî rengê qehwê ye.
Rengê meşka dewkîyanê jî qehweyî ye.

Pêr , diho , îro , sibe**Pêr**

Ez pêr ji debistanê hatim.
 Ez pêr ji debistanê dihatim.
 Ez pêr ji debistanê hatibûm.

Em pêr ji debistanê hatin.
 Em pêr ji debistanê dihatin.
 Em pêr ji debistanê hatibûn.

Tu pêr ji debistanê hatî.
 Tu pêr ji debistanê dihatî.
 Tu pêr ji debistanê hatibûyî.

Hûn pêr ji debistanê hatin.
 Ew pêr ji debistanê hatin.

Ew pêr ji debistanê hat.
 Ew pêr ji debistanê dihat.
 Ew pêr ji debistanê hatibû.

Diho

Ez diho çûm debistanê.
 Ez diho çûbûm debistanê.
 Mîn diho tu li debistanê dît.

Em diho çûn debistanê.
 Em diho çûbûn debistanê.

Tu diho çûyî debistanê.
 Tu diho çûbûyî debistanê.
 Te diho ez li debistanê dîtîm.

Wê em li debistanê dîtîn.
 Wî em li debistanê dîtîn.

Ew diho çû debistanê.
 Ew diho çûbû debistanê.

Îro

Ez îro li mal im.
 Ez îro li mal bûm.
 Ez ê îro li mal bim.

Ew îro li mal e.
 Ew îro li mal bû.
 Ew ê îro li mal be.

Tu îro li mal î.
 Tu îro li mal bû.
 Tu ê îro li mal bibî.

Em îro li mal in.

Kî îro li mal bû?

Em îro li mal bûn.
Em ê îro li mal bin.

Hûn îro li mal in.
Hûn îro li mal bûn.
Hûn ê îro li mal bin.

Ew îro li mal e.
Ew ê îro li mal bin.

Ew îro li mal bûn.

Ma îro em li mal bûn?

Na, em îro li mal nebûn.

Belê, em îro li mal bûn.

sibe

Ez ê sibe biçim debistanê.
Ez sibe diçim debistanê.

Em ê sibe biçim debistanê.
Em sibe diçim debistanê.

Tu ê sibe biçî debistanê.
Tu sibe diçî debistanê.

Hûn ê sibe biçin debistanê.
Hûn sibe diçin debistanê.

Ew ê sibe biçe debistanê.
Ew sibe dice debistanê.

Ew ê sibe biçin debistanê.
Ew sibe diçin debistanê.

Pêrar, par, îsal, sala bê**Pêrar**

Pêrar bihar pir xweş bû.
Ez pêrar çûm nav bînan ser çê (çîyê / çîyayê).
Ez pêrar çûbûm ser çê.

Par

Par bihar xweş bû.
Ez par çûm nav bînan ser çê.
Ez par çûbûm ser çê.
Ez par diçûm ser çê.

Îsal

Îsal ê bihar xweş be.
 Ez ê îsal biçim ser çê.
 Ez îsal diçim ser çê.

Sala bê

Ez ê sala bê biçim ser çê.
 Tu ê sala bê biçî ser çê.
 Ew ê sala bê biçê ser çê.
 Em ê sala bê biçin ser çê.
 Hûn ê sala bê biçin ser çê.
 Ew ê sala bê biçin ser çê.

Royên (rojên) hêfte ..... روزهای هفته

شنبه	یکشنبه	دو شنبه	سه شنبه	چهار شنبه	پنج شنبه	جمعه
Şemî	Yêkşemî	Duşemî	Sêşemî	Çarşemî	Pêncşemî	Înî

Ez bi kurmanjî dixwînim.

Ez bi kurmancî dinivîsim.

Zimanê kurmanjî, zimanê min e.

Zimanê dayîka min, kurmancî ye.

Çima me bi kurmancî debistan tune?

Kurmancî zimanê kal û pîrên min e.

Kurmancî zimanê minî zikmakî ye.

Ez ji zimanê xwe hez dikim.

Ez zimanê xwe ji dest nadim.

Ez ê bi kurmancî bifikirim, bibînim, bijîm û imirim.

Oxir be , mal ava

Bi xatirê we

... .

درس دوم

الفبای کُردی کُرمَنجی از دیدگاه فونوتیکی (آوایی یا صوتی)

Alfabê ya Kurmancî bi dîtina dengnasînê

در این درس الفبای کُرمَنجی را از دیدگاه فونوتیکی به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار می دهیم. امید به اینکه در خصوص حفظ زبان، ادبیات و فرهنگ کُرمَنجی قدم مثبتی باشد. از کلیه پیشکسوتان، کارشناسان، متخصصین امر، بالخصوص دانشجویان عزیز کُرمَنجی تقاضا می کنم که وارد صحنهء عملی پژوهشی و تحقیقاتی فرهنگ و زبان مادری خود شویم. امیدوارم که مطالب مر قومی اینجانب محرکی باشد تا زمینه را برای کُرمَنجی های گرانقدر خراسان فراهم کند و آنان با توجه به سلیقه و دانش خود بر کمیّت و کیفیت این مطالب بیفزایند، زبان و فرهنگ غنی و پر بار کُرمَنجی را بالنده کنند.

الفبای کُرمَنجی دارای ۳۱ حرف می باشد:

Aa	Bb	Cc	Çç	Dd	Ee	Êê	Ff	Gg	Hh	Ii	Îî	Jj	Kk	Ll	Mm
Nn	Oo	Pp	Qq	Rr	Ss	Şş	Tt	Uu	Ûû	Vv	Ww	Xx	Yy	Zz	

حروف صدادار:

در زبان کُردی کُرمَنجی ۸ حرف می باشند، شامل:

A, E, Ê, I, Î, O, U, Û

برای تلفظ کردن این حروف صدادار، فک(فک جایی است که دندانها بر روی آن نسب شده اند) از همدیگر باز می شود، و هر حرف نیز به تنهایی از فک بیرون می آید و یک صدا درست می کنند، یعنی اینکه حروف صدادار بطور مستقل و بدون کمک از حرف دیگر می توانند صدا (صدای آهنگین، آوای موزیکال) درست کنند.

حرف	نمونه
A a	kar, sar, ...
E e	ker, şer, ...
Ê ê	nêr, mêt, ...
I i	kîr, bîr, ...
Î î	sîr, şîr, ...
O o	gog, şor, ...
U u	kur, gur, ...
Û û	kûr, şûr, ...

حروف صدادار کُرمَنجی از دیدگاه کوتاه بودن و بلند بودن صدا (تداوم صوت) به دو قسمت تقسیم می شوند: حروف صدادار با صدای کوتاه (استمرار و طول کشیدگی صدا کمتر) و حروف صدادار با صدای بلند (استمرار و طول کشیدگی صدا بیشتر).

حروف صدادار با صدای کوتاه:

صدای این حروف به ناگهانی و یکپو از فک خارج می شوند، و فک بصورت نیمه، باز می شود و تداوم یا استمرار صدای این حروف کمتر بوده و هیچگاه بیشتر نمی شود. این حروف صدادار سه حرف می باشند:

حرف	نمونه
E e	ez, em, ber, şer, beraber, ezber, pale, ...
I i	bilbil, dil, mirin, min, kirin, bira, ...
U u	tu, gul, guh, kum, kur, kurmanc, dirust, ...

حروف صدادار با صدای بلند:

صدای این حروف هنگامی که از فک خارج می شوند حالت تداوم یا استمرار دارند، فک بیشتر از هم بازمی شود. این حروف صدادار پنج حرف می باشند:

حرف	نمونه
A a	av, ap, bav, dara, baran, ...
Ê ê	êl, êm, rê, mêt, bêrivan, ...
Î î	înî, îro, îşev, dîn, şîn, zîn, sîr, şîr, ...
O o	ordek, sor, olçek, boz, roj, gog, ...
Û û	tûr, şûr, rû, mû, kûr, dûr, hûr, nûr, jûr, ...

بطور کلی اگر چه ممکن است حروف صدادار با صدای کوتاه و با صدای بلند، از نظر شکل ظاهری به هم نزدیک باشند (حروف با صدای کوتاه در واقع کلاه ندارند)، اما از نظر صدا و آوا از هم دور هستند و خیلی با هم فرق می کنند، چونکه جایگاه درآمدن صدا در هر یک از آنها با هم فرق می کند (کمی جلوتر این جایگاهها را خواهید دید).

حروف صامت:

(لال، بی صدا)، این حروف به تنهایی خود و بدون کمک حروف صدادار نمی توانند صدا (صدای موزیکالی) درست کنند و از فک خارج شوند. این حروف در داخل فک به روی بعضی جاها مانند لب، دندان و کام افتاده و از آنها یک صدای صامت یا لال پیدا می شود. حروف صامت در زبان گۆمانجی ۲۳ حرف می باشند. شامل:

Bb Cc Çç Dd Ff Gg Hh Jj Kk Ll Mm Nn Pp Qq Rr Ss Şş Tt Vv Ww Xx Yy Zz

حروف نیمصدا Tîpên Nîvdeng

این حروف به حروف سلیس کردن کلمه نیز معروفند. حروف **w** , **y** که در زبان کوردی حالتی مابین حروف صدادار و حروف صامت را دارند، حروف نیمصدا نامیده می شوند. این حروف در واقع آن رلی را در کلمه بازی می کنند که با اصطلاح می گویند کلمه را می پزده، یا بعبارت دیگر کلمه را خوش تلفظ و یا خوش بیان (سلیس) می کنند.

این حروف که گاه آنان را حروف بارشده (سوارشدنی) / **siwartîp** نیز می گویند از اتحاد حرف **w** یا **y** به همراه یک حرف صدادار درست می شود. در واقع این حروف صدادار سوار بر حروف نیم صدای **w** یا **y** می شوند (بعبارت دیگر حرف **w** یا **y** حروف صدادار را به خود بار و حمل می کند تا بیانی نرم و سلیس را ایجاد کند).

Y : ya, ye, yê, yi, yî, ey.

W : wa, we, wê, wi, wî, ew, êw, aw.

Y	Yar, yêk, darayê kurmanc, mayîn, çîyayî, meydan, ...
W	War, welat, wêran, windabûn, wî, xew, dew, daw

Rûe min	>	rûyê min	(صورت یا چه‌ره‌ه من)
bi vî awaî	>	bi vî awayî	(به این شیوه)
pîe min	>	pîyê min	(شانه‌ه من)
sîa te	>	sîya te	(سایه‌ه شما)
baî	>	bawî	(رماتیسمی)

xwesîa te	>	xwesiwa te (xwesîya te)	(مادر زن تو)
kaî	>	kawî	(کاو انلوی)

...

hwd > her wekî din (همان کلمه‌ه " و غیرو ، و الا آخر " در فارسی می باشد)

البته استثنائاتی هم وجود دارد. مثلاً وقتی که کلمه با حروف صدادار شروع شود و یا اینکه فعل با آهنگ زمان و حالت هماهنگ و تصریف شود، آنگاه دو حرف صدادار (در کلمه) در کنار هم قرار می‌گیرند و حروف نیم‌صدا مابین دو حرف صدادار قرار نمی‌گیرند بلکه کلمه به حالت و فرمی جدید در می‌آید.

مثال:

înan (anîn)	>	biîne	>	bîne
êşîn	>	diêşîne	>	dêşîne
avêtin	>	biavêje	>	bavêje
ajotin	>	biajo	>	bajo
aqil	>	biaqil	>	baqil

در این ارتباط اتحاد حرف **y** با یک حرف صدادار بالاخص در تصریف افعال بسیار مهم است (بالاخص در سوم شخص مفرد و حالت بلانی)، چونکه اگر دو حرف صدادار هنگامی که پشت سرهم قرار گیرند حرف **y** در میان آنان قرار می‌گیرد تا آنان را از هم جدا کند و بدینوسیله صدای سلیس و نرم لازم را ایجاد کند. مثال:

Ketî > ketî e > ketîye

Bû > bû e > bûye

Bila ez çûbiwama. ، Bila min xwaribiwa (xwaribûya).

Tîpên pevdeng

حروف هم صدا

در زبان کورمانجی این حرف معمولاً از اتحاد دو حرف صامت (بی صدا) به همراه یک حرف صدادار درست می شود. حروف همصدا شامل: xw, kw, gw در واقع از اتحاد این دو حرف (که هر یک صدای مجزا و خاص خود را دارند) یک صدای جدید درست می شود. **w** و **x** بعنوان دو حرف در کنار یکدیگر قرار گرفته و با همدیگر آن صدایی از "خ" را که مطلوب بیان کلمه **xwîn** (خون) در کوردی است را درست می کنند، و همینطور مثالهای دیگری که ذیلاً بیان شده است.

Xw	Xwa, xwe, xwê, xwî, xwi
Kw	Kwî
Gw	Gwê

Xwa: xwarin, xwas, xwastin, ...

Xwe: xwelî (خاک), xwesî (مادر زن), xwedî (صاحب), xweş (خوش), xwedê (خدا), xwendin (خواندن), ...

Xwê: xwêdank (نمکدان), ...

Xwî: xwîn, xwînxwar, xwînî, ...

Xwi: xwirde, xwirdekar (خرده کار), xwiriş (ماست خشک), xwidan (عرق کردن)

البته حرف همصدا xwi معمولاً بصورت xu نیز تلفظ می شود و در نوشتن هم به همین شکل معمول می باشد، چونکه صدای xwi و xu در کورمانجی یکی هستند. اما در کلماتی مانند dixwim لازم است که xwi بکار برده شود چونکه در اینجا xw ریشه فعل است و im فعل کمکی می باشد که قابل تغییر نیستند.

Xwi > xu : xurde, xurdekar, xuriş, xudan, ...

Kwî: kwîr (کویر), kwînêr/ kunêr (زخم چرکین), ...

Gwê: gwêz/ gûz (گردو), gwêzik/ gîzik (فوزک پا), ...

حروف دو صدایی Tîpên du dengî

در زبان کوردی حروف p, k, ç, t می‌توانند دارای دو صدا یا آوا باشند (البته حرف r نیز گاهی در کورمانجی حالت مشدد و مکرر دارد که آن را در همین نوشتار در قسمت آواشناسی به تفکیک حروف الفباء خواهید دید)، این دو صدا را که صدای نرم (deng nerm) و صدای خشک (deng hişk) می‌نامند با حرکت لبها در هنگام تلفظ آن حرف قابل تشخیص است (در واقع یک حرف است با دو صدا، بستگی به چگونگی کاربرد آن در کلمه دارد). در بعضی متون کردی هنگامیکه تلفظ حرف، صدای خشک را دارد، زیر حرف یک خط می‌کشند. مثل: Ç, P, T, K، که این خود تلفظ و خواندن آن کلمه را در متن برای خواننده واضح و بسیار ساده می‌کند.

این حروف در کورمانجی به دو آوا یا صدا تلفظ می‌شوند و در واقع جایگاه دو صدا را می‌گیرند. عبارت دیگر هر کدام از حروف Ç, K, P, T در واقع دو صدا ایجاد می‌کنند، یک صدای نرم و یک صدای خشک.

حرف	Deng nerm صدای نرم	Deng hişk صدای خشک
Ç	çar, ço, çel, çap, çol, çim, çima, ...	ço, çep, çerm, çûrik, çêlik, çîya (çê), ...
K	ker, kum, kol, kal, ...	ker, kil, kezeb, ka, kal, ku, ...
P	pêtav, per, pîroz, pir, par, por, pelaw, ...	pîr, par, pirç, pîvaz, poz, ...
T	tor, teşî, tewş, têr, tu, ...	tîrî, tîr, tûr, têr, tevşo, tav, tîn, ter, tû, ...

آواشناسی حروف صدادار در کُرمانجی

Dengnasîna tîpên dengdar li kurmancî

صدای بیشتر حروف صدادار با همکاری باد (هوای تنفس) که از طرف حلق می آید و با نحوه شکل گرفتن لبها و دندانها درست می شوند (حالت و رنگ خود را می گیرند). آواشناسی حروف صدادار شامل:

۱ - حروف صدادار با صدای بلند:

A:

در کُرمانجی برای درآوردن صدای این حرف، آرواره (فک) کمی بازمی شود، یک باد نرمی از طرف حلق به شکاف فک می آید و به قسمت عقبی کام مالیده شده و از میان لبها بیرون می شود و بدین طریق صدای این حرف درست می شود.

Ê:

و قتی که لب آرام و نرم پهن شد و هوا (نفس) از میان لبها بیرون شود این صدا درست می شود.

Î:

برای درآوردن این صدا، لب پایین بطرف پایین کشیده می شود، و با چسبیدن کام سخت به زبان، بادی که بطرف پایین افکنده (پرتاب) می شود، این صدا را درست می کند.

O:

و قتی که باد (هوا، نفس) از میان لبهای گرد کرده و کمی باز شده از شکاف فک بیرون شود این صدا درست می شود.

Û:

برای درآوردن این صدا، لبها گرد می شوند اما باز نمی شوند، از جلوی دندانها باد (هوا، نفس) به زمینه و بطن مالیده شده، و این صدا درست می شود.

۲ - حروف صدادار با صدای کوتاه:

E:

برای درآوردن این صدا، فک همانند صدای a کم بازمی شود و با کشیدن چانه کمی بطرف پایین، این صدا درست می شود.

I:

برای درآوردن این صدا، دندانها بر روی هم می آیند، لبها به حرکت در نمی آیند، باد (نفس، هوا) از زمینه و بطن بصورت مالشی حرکت کرده، و بعد از این عمل این صدا در می آید.

U:

لبها را همانند صدای O گرفته، باد (نفس، هوا) به یکباره به پیش و بطرف بالا بصورت مالشی حرکت کرده، و با همکاری کام سخت این صدا از میان فک بیرون می آید. این صدا در واقع چیزی مابین صداهای î و i و w می باشد.

آواشناسی حروف صامت (لال، بی صدا) و نیم صدا در کُرمَنجی

Dengnasîna tîpên lal (bêdeng) li kurmancî

صدا و آوا → اندام تولید صدا ↓	Plosive ± انسدادی یا انفجاری	Fricative ± سایشی، مالشی یا اصطکاک‌ی	Lateral / vibrative / nasal (دماغی / لرزشی / جانبی)	نیم صدا
Bilabial دو لبی	p b		M	W
Labio-dental لبی و دندان‌ی		v f		
Dental دندان‌ی	t d	z		
Alveolar آرواره ای یافکی	c ç		n l r	
Palatal کام سخت	k	ş s j		
Velar کام نرم	g	q		Y
Uvular زبان کوچک				
Pharyngeal حلقی			x h	

bilabial (دو لبی) - در اینجا برای تلفظ حروف از زهدو لب استفاده می شود. در واقع یک حرف صامت با آوردن لبها به طرف همدیگر و یا با گرد کردن لبها تلفظ می شود.
مثل حروف: b, p, m, w

dental (دندان‌ی) - در اینجا برای تلفظ حروف از زبان و دندان ها استفاده می شوند. در واقع یک حرف صامت با جای دادن زبان در پشت دندان های جلویی (قسمت بالایی دندانهای پیشین) تلفظ می شود.
مثل: t, d, z

Alveolar (فکی / آرواره ای / لته ای) - در کُرمَنجی کلمه dev û diran (dev û diwan) دندان و لته یا دندان و فک) که در اینجا کلمه انگلیسی Alveolar در واقع همان dev (لته یا فک یا آرواره) در کُرمَنجی می باشد. در این حالت برای تلفظ حروف، از زبان که بطرف پشت دندانهای پیشین حرکت می کند، استفاده می شود. در واقع یک حرف صامت با جای دادن زبان نزدیک به نوک و تیغه دندانهای پیشین از پشت (بعبارت دیگر با تماس زبان به نوک دندانهای پیشین از پشت آرواره بالایی) تلفظ می شود.

مثل: c, ç, n, l, r

Palatal (کام سخت / سقف دهان) - در اینجا برای تلفظ حروف از زبان که به طرف کام یا سقف دهان حرکت می کند، استفاده می شود. در واقع یک حرف صامت با بالا بردن زبان بطرف کام (سقف دهان) یا نزدیک شدن زبان به کام سخت، تلفظ می شود.

مثل: k, j, s, ş

Velar (کام نرم) - در اینجا برای تلفظ حروف از زبان که بطرف کام نرم (قسمت عقبی سقف دهان) حرکت می کند، استفاده می شوند. در واقع یک حرف صامت با جای دادن قسمت عقبی زبان در تماس یا نزدیک شدن به کام نرم (قسمت عقبی سقف دهان) تلفظ می شود.

مثال: g, q, x

Plosive (انسدادی و انفجاری) - در اینجا حروف با رها کردن ناگهانی (شتاب آمیز) نفس تلفظ می شوند. در واقع یک حرف صامت با حبس تنفس و سپس رها کردن ناگهانی نفس (هوا) تلفظ می شود.

مثال: p, b, t, d, c, ç, k, g

Friction (سایشی، مالشی و اصطکاکی) - در اینجا حروف با سایش نفس (هوا) تلفظ می شوند. در واقع یک حرف صامت با وادار کردن و فرستادن نفس (صدا) از میان یک دریچه باریک (شکاف باریک شده دهان) تلفظ می شود.

مثال: v, f, z, s, ş, j, q

Lateral (جانبی، کناری) - در این حالت تلفظ حروف بابتستن غیرکامل جلوی نفس (هوا) می باشد. در واقع یک حرف صامت با تماس دادن نوک زبان در تیغهء آرواره (فک) که هوا از یک طرف یا هر دو طرف (جوانب) زبان حرکت می کند، تلفظ می شود.

مثال: r, l

Vibration (لرزشی) - در اینجا تلفظ حروف با لرزش یا حرکت ریتمیک خیلی سریع است، یک صدای پرتنین دارد که تمایل به تداوم برای مدتی می باشد.

مثال: r, l

صداهای حروف الفبای کُردی کُرمَنجی با توجه به اندامهای تولید صوت (آوا)

حرکت اندامهای آوایی (صوتی) تولید امواج صوتی می کند که از طریق هوا به گوش شنونده منتقل می شوند. این امواج توسط اسپکتوگراف (طیف نگار) قابل آنالیز و رویت می باشند. طیف نگار امواج صوتی را برپایه فرکانس و دامنه نوسان امواج صوتی و زمان قابل رویت و دیدن می کند. انواع صدا های گفتاری در کُرمَنجی را براساس شیوه تولیدی توسط اندامهای صوتی را باهم مرور می کنیم. در اینجا حروف صامت را به تفکیک و یک به یک مورد توجه و مذاقه قرار می دهیم.

Plosive (صدای انسدادی یا انفجاری)

- b** > یک حرف با تلفظ لبی و صدای انفجاری یا انسدادی است.
- p** > یک حرف با تلفظ لبی و بدون انفجاری است و یک وارپته نیم انفجاری با صدای نرم نیز دارد.
- d** > یک حرف دندانی و با صدای انفجاری است.
- t** > تلفظ این حرف دندانی اما بی انفجاری است. این حرف گونه نرم و نیم انفجاری نیز دارد.
- ç** > یک صدای پشت آرواره ای، فشرده و انفجاری است. این حرف در کردی دوگونه صدا دارد
 ۱- این صدا نرم و نیم انفجاری.
 ۲- این صدا از میان آرواره و دندان و نوک زبان بیرون می آید که صدایی خشک می باشد.
- c** > یک صدای پشت آرواره ای و بدون انفجاری است.
- g** > یک صدای کام نرم و با انفجاری است.
- k** > یک صدای کام سخت (قسمت عقبی کام)، فشرده و انفجاری است. این صدا یک گونه کام نرم (قسمت جلویی کام) هم دارد که نیم انفجاری است.

Fricative (صدای مالشی یا سایشی)

- f** > یک صدای لبی و دندانی است، دندان بالا روی لب پایین فشرده می شود، و هوا از میان آنها کشیده می شود، و به این شیوه این صدا درست می شود. بعبارت دیگر یک حرف مالشی یا سایشی است.
- v** > یک صدای لبی و دندانی است، لب پایین به جلوی دندانهای بالا می آید و این صدا بیرون می آید. بعبارت دیگر یک صدای بدون سایش و مالشی است.
- s** > یک صدای پشت آرواره ای و مالشی است.
- z** > یک صدای پشت آرواره ای اما بدون سایش و مالشی است.
- j** > یک صدای کام خشک (قسمت جلویی کام) و مالشی است.
- ş** > یک صدای کام خشک (قسمت عقبی کام) اما بدون مالشی است.
- x** > یک صدای کام نرم و مالشی است.
- q** > یک صدای کام نرم قسمت جلویی (نیم خشک) و بدون مالشی است.
- h** > یک صدای حنجره ای و بدون مالشی است.

(صدای دماغی / لرزشی / جانبی) Lateral / vibrative / nasal

- m** > یک صدای دولبی و داخل بینی ایی است.
- n** > یک صدای پشت آرواره ای (نوک زبان بطرف آرواره) و داخل بینی ایی است.
- l** > یک صدای از میان دندانی و نوک زبان در پشت آرواره، هوا از جوانب و کنار زبان بیرون، تارهای صوتی مرتعش است.
- r** > یک صدای با نوک زبان رو به بالا پشت آرواره ای، لبها کمی گرد، تارهای صوتی مرتعش ولرزشی است.
- w** > یک صدای لبی و گرد (با گرد کردن لبها) است.
- y** > یک صدای کام سخت (قسمت عقبی کام سخت، و یا قسمت جلویی کام نرم) است.

ذیلاً بطور خلاصه آشناسی الفبای کُردی کُرمَنجی به تفکیک حروف همراه با مثالهایی ارائه شده اند.

A به تنهایی خود یک صدای بلند از عمق حلق و با بازکردن فک ارائه می شود. با تلفظ کردن این حرف باد (صدا) از میان فکها بیرون می آید و بازکردن فکها کمی ادامه دار است.

aş, av, agir, çîya, mîvan, derya, dar, ard, avis, ...

در بعضی از مناطق کُرمَنج نشین از جمله در منطقه کُرمَنج شمال خراسان در بعضی از کلمات گاهاً حرف a بصورت e تلفظ می شود. مثلاً کلمه پرسشی Ma (آیا) بصورت Me (که البته درست همان ma است چونکه کلمه me خود ضمیر بوده و معنی خاص خودش یعنی ما را دارد)، و یا کلمه xwe (ji xwe) بصورت xa تلفظ می شود.
مثال:

Ma (me / qey) tu neçûyî? آیا شما نرفته اید؟
Xa (xwe / ji xwe) te got bike. خود (خب) شما گفتید بکنید.
Xa te got mere. خود شما گفتید نرو.

B این صدا با آوردن هر دو لب بر روی همدیگر درست می شود، و به تنهایی خود هیچ صدایی نمی دهد.
bar, kebab, beq, berf, beran, bizin, bav, bihar, baran, ba, ...

C این صدا با نوک زبان از طرف بالا درست می شود، یعنی اینکه با گذاشتن نوک زبان روی قسمت پایین فک درست می شود. این حرف صدایی طنین دار و لرزشی درست می کند.

can, ciwan, cobar, çîger, cacim, fincan, canîk, çînar, ceh, çêran, cewr, car, ...

Ç این صدا نیز مانند C با همکاری نوک زبان درست می شود و صدایی طنین دار و لرزشی دارد. این حرف به دو شیوه بکار می رود:

1 - صدای نرم که یک صدای پشت آرواره ای می باشد:

çî, çel, çar, çend, çere(çawa), kemañçe, çay, çemen, çol, çayîr, çim, ...

2 - صدای خشک و مشدد که یک صدای پشت آرواره ای می باشد:

çeng, çav, çêlik, çerm, çakûş, çal, ço, çilm, çîn, çûçik, çûrik, ...

D این صدا با همکاری نوک زبان که به دندانها برخورد می کند درست می شود.

derd, dem, dê, dûman, dar, dîk, radiyo, dîn, dest, dûr, dihol, diran (diwan), deve, ...

E این یک حرف صدادار است. صدای این حرف با بازکردن فک و برداشتن لب و دندانها از روی همدیگر که صدایی کوتاه یکباره از بالای حلق بیرون می دهد درست می شود.

ez, em, erzan, efsane, ker, şeş, ewr, zewq , zerî, evîn, ...

Ê یک حرف صدادار است. صدای این حرف از بالای حلق و با بازکردن فک و برداشتن لب و دندانها از روی همدیگر، که صدایی پیوسته بیرون می دهد، درست می شود.

êl, êm, êvar, êzing, êş, pênc, rêwî, rê, zêr, mêş, ...

F این صدا با همکاری لب و دندانها درست می شود. لب پایین می افتد به میان دندانهای پایین و بالا، و کمی ایستا می شود. لب بالا نیز در حالت بالا می ماند.

fener, fanûs, ferman, firfirî, filçe, heft, tilifûn, firîn, fîl, berf, fincan, firoke, ...

G این صدا روی نیمه عقبی زبان از طرف بالا درست می شود. نیمه زبان بر روی شکاف فکی بالا ایستا می شود و لب و دندان باز می مانند.

ga, gur, gul, guh, gamêş, gez, goşt, gêrmî, golik, gog, genim, gurî, girtin, gol, koling, ...

H این صدا از حلق و با هو کردن بیرون می آید. بهر حال فک، لب و دندان باز می مانند.

hawar, hereket, hêvî, hêja, hemêz, huner, hirmî, hîv, havîn, hesp, heval, hestî, neh, deh, ...

I این یک حرف صدادار است. با بازکردن فک صدایی کوتاه و به یکباره از نیمه حلق بیرون می دهد، درست می شود. این حرف معمولاً در ابتدای کلمات گۆمانجی بکار نمی رود، همچنین در انتهای کلمات نیز به جزء چند حروف اضافه مثل **bi, ji, çî, di** بکار نمی رود.

kirin, birin, bilbil, dirinde, birîn, gizêr, jin, dil, bizin, bivir, piling, zivistan, hêstir, hingif , ...

Î این یک حرف صدادار است. با بازکردن فک، لب و دندانها صدایی پیوسته از نیمهء حلق بیرون می دهد، درست می شود.

îşev, îsal, îran, îni, taksî, dîk, dîwar, kanî, sîr, şîr, tirî, îro, ...

J این صدا از پشت دندانها بیرون می آید. زیر زبان را بر روی پشت دندانها کمی ایستا نموده و این صدا را با حالت کشیدن و مالشی بیرون می دهد.

jîn, jijo/ jûjî, jêr, jor, jîr, jin, qijik, roj, şijî, roji, mij, bijang, bejin, ...

K این صدا از نیمهء عقبی زبان با همکاری شکاف فکی بالا درست می شود. این حرف در واقع دو صدا دارد (جایگاه دو صدا را می گیرد).

1 - صدای خشک

kevçî, kevok, kal, kil, kor, ka (pûşê hûr), kadan, kar (çêlika bizinê بزغاله), kanî (چشمه), kar (kesê ku nabihîse ناشنوا).

Mê > kara bizinê , gîska virnî
Nêr > karê bizinê çilo xwarine.

2 - صدای نرم

kesk, kêwanî, ker (bar radike الاغ), kum, kar, kole (برده، غلام), kol (بی شاخ), kîsî/
kûsî, kaxez, ka (bide min), kêr (کارد، چاقو kard), ker (کرا مانچه , kerê
nêr)

Mê > kêra polatî   کارد فولادی
Nêr > ez bi kêrê vî karî têm   من کارآمد این کار هستم

L این صدا با همکاری نوک زبان و از میان نیمهء جلویی زبان و فک در می آید.

lal, lale, lûle, leyla, leylan, lor, fîl, lîmo, leklek, lepik, lez, simbil,
simbêl, ...

M این صدا با بستن فک و دندانها و گذاشتن لبها بر روی همدیگر از بینی در می آید.

mar, mal, mêr, mîvan, meymon, masî, mişk, kum, kurm, mirîşk, mêş, mûzîk ...

N این صدا با همکاری نوک و نیمهء جلویی زبان و با بالا بردن لبها از روی همدیگر از بینی درمی آید.

nalîn, nîşan, narîn, nûza, nan, mange, nînik, nexwaş, nêr, name, penîr, nar, navik, ...

O این یک حرف صدادر است. این صدایی پیوسته است که از میان فک با بازکردن لب و دندانها بیرون می آید.

otaq, ocax, omîd, orte, ordeq, otobûs, gog, otomobîl, por, ...

P این صدا با گذاشتن هردولب بر روی همدیگر درمی آید و این حرف دو صدا دارد (جایگاه دو صدا را می گیرد).

1 - صدای نرم

por, parçe, pûş, pismam, pişêman, pîr, pêtav, pembû, hesp, pişik, payîz, ...

Par حق، سهم > **te para min xwar. Te para xwe girt.**

۲ - صدای خشک

pîr, pepûk, pîvaz, pîrejin, pîrç, poz, penîr, panî, ...

Par پارسال > **par tu li ku bûyî?**

Q این صدا از نیمهء حلق در می آید.

qaz, qulinc, qêz, qamîş, qirtik, qijik, qîrîn, beq, qirik, qend, qedexe, qîr, qelem, qefes, ...

R این صدا از نوک و نیمهء جلویی زبان درست می شود. این حرف دو صدای ساده و مشدد دارد (جایگاه دو صدا را گرفته است).

1 - صدای ساده

rêwî (عابر، رهگذر), rê, rik (سمجی، لوجانه), rol, mar, çar, bilûr, baran, dar, ...
در اینجا حرف r صدای ساده را دارد > (آبسه، زخم) birîn

2 - صدای مشدد (که حالت مکرر و تکرار دارد)

reş, rewş, rabûn, req û rût, rist (ریسمان), rûreş, rovî, dirî, ...

birîn (بریدن) >

در اینجا حرف r صدای مشدد را دارد (معمولاً در حالت مشدد زیر آن حرف را خط نشان می کنند)

S این صدا از میان دندانها با لرزشی و ظنین دار کردن (سوت کشیدن) درست می شود.

sal, sar, sol, sîr, sersal, sosin, saet, sêv, sêl, das, se, sed, sa (sewa), ...

Ş این صدا از پشت دندانها و با همکاری زیر زبان درست می شود.

şor, şûr, şîr, şal, şêr, şeş, şoriş, şûşe, şeker, şeh, aşî, şîlan, ...

T این صدا با همکاری دندانها و نوک زبان درست می شود. این حرف دو صدا دارد (جایگاه دو صدا را گرفته است).

1 - صدای نرم، این صدا در واقع همان صدای ت معمولی است. بیشتر اوقات در آخر کلمه می آید.

tor, têr (سیرشدن), tûtî, tijî, dawet, texte, dest, tût, tewdan, gîtar, filût, teşî, teş, ...

2 - صدای خشک، این صدا در واقع چیزی مابین صدای ت و د می باشد. معمولاً یا در اول کلمه و یا در وسط کلمه می آید.

tîrş, ter (خیس), têt (آمدن), tevşo, tût (جغد), tîrî (انگور), tûr (توربه), tîr (غلیظ)، تیر، غلیظ)،
darku tok (پرنده دارکوب)، ...

U این یک حرف صدادار است. این صدا با باز کردن لب و دندانها، از میان فک یکبار و بصورت کوتاه درمی آید. این حرف در جلوی کلمات بکار نمی رود. در آخر کلمات نیز بصورت محدود می آید. مثل:

kur, gur, kum, xurde, gum, gumgum, kêguh, guçik, gul, hengulîsk, gurçî, kul, kurdistan, tu, ku, du, ...

Û این حرف صدادار است. این صدا با باز کردن فک، دندانها و لبها از میان فک به بصورت پیوسته درمی آید و باز کردن فک کمی ادامه می یابد.

kûr, rû, mû, dû, çûn, bûn, dûr, bilûr, kûçî, bûk, şûr, tûr, qûm, kûtî, tût, tû, şûşe, ûtî, tûtî...

V این صدا با همکاری لب و دندانها درست می شود. لب پایین را در میان دندانهای پایین و بالا می گذاریم و کمی حالت ایستایی به آن می دهیم.

vedan, veşartin, valabûn, vekirin, çav, kevir, deve, vegerîn, dirav, şivan, lêv, hîv, şîv, ...

W این صدا در میان لبها پیدا می شود (درست می شود). با همکاری حروف صدادار، حروف بارشده (سوارشده) siwartîp را درست می کند (wa, we, wê, wî, wî, ew, - êw, ...). و خودنیز یک حرف نیم صدا است. این حرف با همکاری حروف بی صدا نیز حروف هم صدا را درست می کند (xw, kw, gw).

wan, welat, wêran, wendabûn, wî, ew, xwarin, xwê, xwîn, gwêz/gwîz, kwîr, kwinîr / kwinêr, kew, war, wezîr, dewrî, dew, dewkelî, ... mêwe, weirs,

X این صدا از نیمهء حلق درمی آید. البته این حرف در واقع صدای غ را که در فارسی موجود است را نیز دارد، چونکه در کُرمَنجی صدای غ نداریم و غ یک حرف عربی است که وارد الفبای فارسی شده است.

xanî, xizan, xerab, xezal, xort, xak, berx, xîyar, xalî, xal, xalxalok, xorme, ...

خ > xanî, xwe, xav, box/ hilm (بخار), ...
 غ > baxçe, axa, xezal, xemgîn, ...

Y این صدا از نیمهء پشتی زبان درمی آید. این حرف نیمصدا است و با همکاری حروف صدادار، حروف بارشده (سوارشده) siwartîp را درست می کند.

(ya, ye, yê, yi, yî, ey, ...)

radiyo, meymûn, yêk, yazde, çay, dinya, payîz, çîya, çayîr, ...

Z این حرف آخر از الفبای کُرمَنجی است. صدای این حرف از میان دندانها بیرون می آید.

zozan, zemîn, zor, zindan, zer, zîv, pez, derzî, xinzîr, moz, zivistan, zêr, pîvaz, ziman, zirne, zengil, ...

چند نکته در خصوص نوشتن صحیح و درست در کُردی کُرمَانجی

نکته اول: آمدن حروف صدادار پشت سرهم:

در زبان کُردی دو حرف صدادار در یک واژه (کلمه) و یا در یک واژه و پسوندی که به آن وصل می شود پشت سرهم قرار نمی گیرند. اگر با چنین حالتی مواجه شدیم در کُرمَانجی ۳ حرف هستند (y, w, h) که در میان این حروف صدادار قرار می گیرند و آنان را از هم جدا می کنند.

Gî – an	>	Gîyan	(سرزنده بودن، روحیه شاد داشتن)
Du – emîn	>	duwemîn	(دومین)
Dirêj – î	>	dirêjahî	(درازی)

البته معمولاً حرف y در بیشتر اوقات به جای h و w بکار می رود.

Dirêj	>	dirêjhaî	>	dirêjayî	
Teng	>	tengahî	>	tengayî	(تنگنایی)
Reş	>	reşahî	>	reşayî	(سیاهی)

بطور کلی حرف y در کُرمَانجی در جدا کردن حروف صدادار از همدیگر استفاده زیادی دارد.

Kelegî – ekî got.	>	kelegîyekî got.
Çîya – ê	>	çîyayê

نکته دوم: متحد شدن یا اتحاد حروف (yêkbûn ya yêkîtiya tîpan)

در کُرمَانجی معمولاً یک حرف در یک واژه (کلمه) دوبار پشت سرهم قرار نمی گیرد. در چنین حالتی یکی از حروف را نمی نویسند. بطور کلی در زبان کُردی از دیدگاه نوشتاری و املائی؛ معمولاً کلماتی که دارای یک حرف بصورت تکرار (tt, ll, rr...)، و یا دو حرف با صدای نزدیک بهم ("d-t", "p-b"...) که در کنار یکدیگر قرار بگیرند، نداریم، چونکه اگر این حروف در کنار یکدیگر قرار بگیرند یکی از آنها نوشته نمی شود.

paş – şîv	>	paşşîv	>	paşîv
deng – gir	>	denggir	>	dengir
derd – dar	>	derddar	>	derdar
xurt – tir	>	xurttir	>	xurtir (جوانتر، کوچکتر)

rind-tir	>	rintir	(بهتر)
serok-komar	>	serokomar	(رئیس جمهور)
dewlemend-tir	>	dewlementir	(غنی تر، ثروتمندتر)
yêk-kîte	>	yêkîte	(یک سیلابی)

نکته سوم: بخش کردن واژه ها (کلمات) در گُرمَنجی

بخش (سیلاب kî) در یک واژه در واقع کوچکترین قسمت در کلمه است که با حروف صدادار در کلمه درست می شود. مثلاً karger یک کلمه دو سیلابی (دو صدایی) است، یعنی ger + kar که در اینجا kar بخش (سیلاب یا صدای) اول می باشد و ger بخش (سیلاب یا صدای) دوم می باشد. هر یک از این سیلاب ها کوچکترین قسمت واژه karger است که از آن کوچکتر تقسیم پذیر نیستند. ما نمی توانیم بخش kar را به تقسیمات k + a + r تقسیم و بخش کنیم، چونکه کوچکترین بخش یا سیلاب بایستی دارای یک حرف صدادار باشد، و همینطور برای ger نیز صادق است. بنابراین کلمه karger یک واژه دو سیلابی (du kîte) در گُرمَنجی است.

کلمه ba (با) یک واژه یک سیلابی (yêk kîte) است، چونکه نمی تواند به بخشهای کوچکتر از این تقسیم شود. بطور کلی در یک واژه هر چند حرف صدادار باشد به همان تعداد نیز صدا (سیلاب یا بخش) وجود دارد و بر اساس این اصل و پایه واژه های گُرمَنجی بسته به تعداد حروف صدادار موجود در آنان به واژه های (کلمات) یک سیلابی، دو سیلابی، سه سیلابی، چهار سیلابی و پنج سیلابی تقسیم می شوند.

الف - **واژه های یک سیلابی:** در این واژه ها یک حرف صدادار موجود است. مثال:

Bav, dê, av, bar, xak, ap, dar, sar, ji, bi, li, yêk, bir, mir, kir, çû, bû, deng, bang,
...

ب - **واژه های دو سیلابی:** در این کلمات دو حرف صدادار وجود دارد و با دو صدا از هم جدا (بخش) می شوند. مثال:

Baran (bar + an), hêvî (hê + vî), karwan (kar + wan), hacir (ha + cer), ...

پ - **واژه های سه سیلابی:** در این کلمات سه حرف صدادار وجود دارد و با سه صدا از هم جدا (بخش) می شوند. مثال:

Hilkişîn (hil + ki + şîn), şorişger (şo + riş + ger), raketin (ra + ket + in), ...

ت - **واژه های چهار سیلابی:** در این کلمات چهار حرف صدادار وجود دارد و با چهار صدا از هم جدا (بخش) می شوند. مثال:

Şehristanî (şeh + ris + ta + nî), koçbarkirin (koç + bar + kir + in)

Welatparêz (we + lat + pa + rêz), ...

و به همین صورت واژه های پنج سیلابی نیز بخش می شوند.

درس سوم

حروف اضافه در کُرمَانجی

Daçek li Kurmancî

حروف اضافه Daçek

حروف اضافه به تنهایی معنی خاصی ندارند، اما وقتی که به همراه کلمات بکار روند معنی دار می شوند و همچنین معنی و مفهوم کلمات را نیز در جمله زلال و شفاف می نمایند.

به مثالهای زیر توجه کنید :

Qoçan

Di Qoçanê **da**

Li Qoçanê

Ji Qoçanê

Bi Qoçanê **re**

Bi Qoçanê **va**

Mala min **di** Qoçanê **da** ye.

خانه من در قوچان است.

Ez **bi** Qoçanê **ra** çûm.

من از طریق قوچان رفتم.

Ez **li** Qoçanê rûdinim.

من در قوچان سکونت دارم.

Ez **bi** xelkê Qoçanê **va** me.

من با مردم قوچان هستم.

Ez **ji** Qoçanê têm.

من از قوچان می آیم.

حروف اضافه رایج که در زبان کردی عموماً استفاده می شوند را در اینجا مرور می کنیم.

حروف اضافه پایه ای در زبان کردی: **bi, di, ji, li, bê, ji** می باشند، بقیه معمولاً با کمک اینها درست می شوند. حروف اضافه یا معمولاً به تنهایی بکار می روند (**bê**) . یا هم به تنهایی و هم به همراه یک پسوند (**de, re, ve**) بکار می روند (**bi, ji, li**) . و یا تقریباً همیشه به همراه یک پسوند (**de, re, ve**) بکار می روند (**di**) . و یا به همراه یک اسم که در واقع یک حرف اضافه مرکب را درست می کنند .

bi ..... **ra**

di ..... **da**

ji ..... **ra**

bi ..... **va**

li ..... **ra**

پسوندهای **de, re, ve** در حالت نوشتاری و زبان محاوره ای معمولاً بصورت **da, ra, va** بیان و تلفظ می شوند (بستگی به مناطق کردنشین، البته هر دو حالت درست است). در حالت نوشتاری و از نظر املائی، حروف اضافه که همراه با یک اسم می آیند از آن اسم جدا نوشته می شوند. اسامی که بعد از یک حرف اضافه می آیند هماهنگ و همواخت با آن حرف اضافه کمی تغییر یا تصریف می شوند، در واقع این اسامی با این تغییر و انعطاف، خود را سلیس، همبسته و همواخت با آن حرف اضافه می کنند که در زبان کردی اصطلاحاً **Tewandin** می گویند، که زبان محاوره ای کردی را واقعاً خوش بیان و خوش آهنگ، نرم و روان، بسیار شیرین و زیبا می کند. مثال:

(**ji Şîrwanê, li debistanê, bi Rojînê, ...**)

در اینجا **ê** به اسم اضافه شده و آن را انعطاف داده یا **tewandin** کرده است. (آن را چلونده، کج و همواخت کرده) در درسهای آینده مبحث **Tewandin** را به تفصیل توضیح خواهیم داد، که حقیقتاً یکی از مباحث بسیار دلپذیر دستور زبان ما است.

bê بدون

Masî **bê** avê nikarin bijîn.

ماهی ها بدون آب نمی توانند زندگی کنند.

bêdirav بی پول

Ez **bê** te narim.

من بدون شما نمی روم.

bêdeng (بی صدا) ساکت

Ew **bê** sebeb hat kuştin.

او بدون دلیل کشته شد.

Wan **bê** tirs şer dikirin.

آنها بدون ترس می جنگیدند.

Bê min mere.

بدون من نرو.

Bê lez û tirs hat mala me.

بدون عجله و ترس به منزل ما آمد.

Bê tişt nabe.

بدون چیز نمی شود.

Bê wan tu kes nehat.

بدون آنها هیچ کس نیامد.

Hevala min **bê** min çû daristanê.

دوست من بدون من به دارستان (باغ درخت زار) رفت.

Ez **bê** qelem nikarim binivîsim.

من بدون قلم نمی توانم بنویسم.

Xizanê (zarokê) **bê** dê navika xwe bi xwe jêdike.

بچه های یتیم (بی مادر) خودشان بند ناف خود را می برند (کنایه از استقلال است).

Aşê dînan **bê** av digere.

آسیاب دیوانه ها بدون آب می چرخد (کنایه از سبکی مغزی).

Çima tu îro **bê** kêf î ? na, ez bi kêfim.

چرا امروز شما خوشحال نیستی؟ نه، من خوشحالم.

Va (ev) xanîya yê Daniyal e û **bê** wî kes tê de rûnane.

این خانه مال دانیال است و بدون ایشان کسی در آن ساکن نمی شود.

Bê debistanê em bi zehmet zimanê xwe pêş ve bêxin.

بدون مدرسه پیشرفت زبان ما مشکل است (زحمت دارد).

Bê gotina min kir û çû.

بدون توجه به گفته هایم انجام داد و رفت.

Bêyî (**bêî**) ku wan bigota, min zanîbû.

بدون اینکه آنها بگویند، من می دانستم.

Bêî tu dişwariyê qebûl bû.

بدون هیچ دشواریی قبول شد.

Bêî ku temrîn bike tesdîqa otomobîlê hilgirt.

بدون اینکه تمرین رانندگی کند تصدیق اتومبیل را گرفت.

Bêî ku te bigota min zanibû.

بدون اینکه تو بگویی من می دانستم.

Bêyî ku em bange wan biken, ew hatin.

بدون آنکه ما آنها را صدا کنیم، آنها آمدند.

با bi

Bideng صدادر

Bidirav (dara, dewlemend) پولدار

Masî **bi** avê dijîne.
ماهی با آب زندگی می کنند.

Ez **bi** otobosê (otomobîlê) çûm Qoçanê.
من با اتوبوس (ماشین سواری) به قوچان رفتم.

Dinya **bi** dor e, ne **bi** zor e.
دنیا با صبر دور می زند، نه با زور.

Aş **bi** nobet e, ne **bi** kotek e.
آسیاب با نوبت است، نه با ضربت.

Wan **bi** tirs li me difikirîn / temaşe dikirin.
آنها با ترس به ما تماشا میکردند (فکر میکردند).

Rojîn **bi** trêne (qetarê) çû mala xalê xwe.
روژین با قطار (ترن) به منزل دایی خود رفت.

Daniyal **bi** qelemê dinivîse.
دانیال با قلم می نویسد.

Ma çaya te **bi** şîr e? Na, çaya min bê şîr e, lê **bi** şeker e.
آیا چای شما شیر دارد؟ نه، چای من بدون شیر است، اما شکر دارد.

Daniyal **bi** duçerxê diçe debistanê.
دانیال با دوچرخه به مدرسه می رود.

Rojîn **bi** topê dilîze.
روژین با توپ بازی می کند.

Daniyal **bi** kevçî û çengalê nîn dixwe.
دانیال با قاشق و چنگال غذا می خورد.

Evîn **bi** firokê diçe mala apê xwe.
ئوین با هوایما به منزل عموی خود می رود.

Ew **bi** navê min deng dike (gep dike).
ایشان با اسم من صحبت می کند.

Çûçik **bi** hewa ketin.
گنجشکها به آسمان افتادند.

Hûn **bi** vî awayî dihêvîsin.
شما با این شیوه یاد می گیرید.

Ez **bi** kêrê (kardê) goşt jêdikim (dibirim).
من با چاقو گوشت می کنم (می برم)

Zebeş (qerpûz) **bi** dendik e.
هندوانه با دانه (هسته) است.

Bi vî awayî nabe.
با این طرز (شیوه) نمی شود

Xanîyê xwe **bi** destên xwe avakir.
Kela me **bi** destê bavkalê min hatiye avakirin.

Bi çend ?

Yêk heye **bi** sedî hêja ye, sed heye ne **bi** yekî.

Bi tenê nabe.

Bi xwe têm.

Kambîz **bi** xwe hat.

Hûn xwe **bi** xwe diwestînin.

Bi gotinê hec qebûl nabe.

Bi navê xudayê mihrivan.

Dirav **bi** bêrika xwe xist.

Firoke **bi** hewa ket.

Ew hêç **bi** kurmanjî nizane.

Ew **bi** Kurmancî rind gep dike.

با – باهمدیگر **bi .... ra (re)**

bi hev **ra** با همدیگر

Daniyal **bi** Rojînê **ra** ye.

دانیال با روژین است.

Bi wî **ra** bibêje **ku** otobos çûye.

به ایشان (مرد) بگوئید که اتوبوس رفته است.

Ew **bi** Delalê **ra** gep nake.

ایشان با خانم دلال صحبت نمی کند

Rojîn **bi** Daniyal **ra** dilîze.

روژین با دانیال بازی می کند.

Bavo **bi** Rojînê **ra** çû debistanê.

پدر با روژین به مدرسه رفت.

Ez **bi** Rojînê **ra** çûm mala wan.

من با روژین به منزل آنان رفتم.

Rojîn du bendan **bi** hev **ra** girê dide.

روژین دو تا بند را به هم گره می زند

Ew **bi** hevalê xwe **ra** gep dike (deng dike.)

ایشان با دوست خود صحبت می کند.

Daniyal **bi** min **ra** hat.

Em **pev ra** (**bi** hev **ra**) çûn.

Rojîn **bi** pêlekanê **ra** hilkişiya.

Bi carekê **ra** nabe.

Bi a min bike û **bi** wî **ra** here.

Ew **pev ra** (**bi** hev **ra**) gep diken.

Ew gîya **pê ra** (**bi** vê xwarinê **ra**) teva nabû.

Îro topa min **bi** min **re** nine.

امروز توپ من با من نیست.

Ez **bi** dîya (dêya) xwe **ra** çûm kelê.

من با مادرم به روستا (قلعه) رفتم.

Tu **bi** min **ra** hatî mal.

تو با من به منزل آمدی.

Pê (**bi** wê / wî) **ra** nebêje.

به ایشان (زن / مرد) نگوئید.

Ew **pê** (**bi** wê / wî) **ra** dilîze.

او با ایشان (زن / مرد) بازی می کند.

bi ..... va (ve)

Gulperî jî **bi** me **va** tê debistanê.

خانم گلپری هم با ما به مدرسه می آید.

Daniyal **bi** wir **va** hilkişiya.

دانیال از آنجا بالا رفت (صعود کرد).

Cecoxanê **ka**wî **bi** sed siwareyî **va** bi rê ket.

ججوخان کوانلویی با یکصد سواره نظام به راه افتاد.

Rojîn **bi** Daniyal **va** ye.

روژین با دانیال است.

Apî min, **bi** hezar pezên xwe **va**, bawer dike Keyxosrow e.

Faroj **bi** Qoçanê **va** girêdayi nine.

Bi ser û berê xwe **va** zivistan bi ser xist.

Bi darê zorê kar pêş **va** nare.

Eks (wêne) **bi** dîwêr **va** daliqandî ye (dardakiriye).

Ez **bi** hevala xwe **va** girêdayî me.

Ez **bi** xaka welatê xwe **va** girêdayî me.

Kerê xwe **pê va (bi vê darê va)** girê bide.

bi ..... da (de)

Xanî **bi** ser **da** ket.

خانه به رویش افتاد.

Destmala min **bi** avê **da** çû.

دستمال من با آب رفت.

Av **bi** ser wir **da** diherike.

آب به روی آنجا جاری است (حرکت می کند).

Min tu kes **bi** rê **da** nedît.

من هیچکس را در راه ندیدم.

Daniyal gayê xwe **bi** gadariyê **da** kuşt.

دانیال گاو خود را در گاوداری کشت.

Ez **bi** nêçîra bizinkovî **da** ji zinarê firîm.

من در هنگام شکار بز کوهی از صخره پرت شدم.

bi ser ..... da

Wê av **bi ser** wî **da** rijand.
Av **bi ser** vir **da** diherike.

Dizan **bi ser** me **va** girtin.
Vê kitabê dayne **ser** mîzê.

di در

Vî kevçî **di** şorbê meke, qilêr e.
این قاشق را در سوپ نکن، کثیف است.

Ez **di** xwe fikirîm.
من در خود نگریستم.

Derman **di** xwe da.
دارو به خودش مالید.

di ..... da (de) در - در داخل

Kevçî **di** kêşoya mîzê **da** ne.
قاشقها در کشوی میز هستند.

Gul **di** guldanê **da** ye.
گل در داخل گلدان است.

Masî **di** avê **da** dijîn.
ماهی در داخل آب زندگی می کنند.

Di piyalê **da** av heye.
در لیوان آب هست.

Mêwe **di** yêxçalê **da** ne.
میوه ها در داخل یخچال هستند.

Di kasê **da** çay tune.
در کاسه چای وجود ندارد.

Xwê **di** xwêdankê **da** ye.
نمک در داخل نمکدان است.

Di nav daran **da** gul hebûn.
در میان درختان، گلها وجود داشتند.

Kitab **di** kîf **da** ne.
کتابها در داخل کیف هستند.

Di hêlînê **da** du hêk hene.
در داخل لانه دو تخم وجود دارند.

Di avê **da** masî hene.
در داخل آب ماهی وجود دارند.

Çûçik **di** hêlînê **da** dijîne.
گنجشکها در داخل لانه زندگی می کنند.

Kinc (cil, libas) **di** komidê (cildanê) **da** ye.
کت (رخت، لباس) در داخل کمد است.

Kitab **di** çaviya (kêşoya) mîzê **da** ye.
کتاب در کشوی میز است.

Qelem **di** cêba (bêrîka) Daniyal **da** ye.
قلم در جیب دانیال است.

Daniyal **di nav** baxçeyê (baxçê) me **da** ye.
دانیال در داخل باغچه ما است.

Min **di** vê derya **da** avjenî hêvîsî.
من در این دریا شناکردن (غواصی) را یاد گرفتم.

Wî jî **di** vê derya **da** melewanî hêvîsîbû.
ایشان (مرد) هم در این دریا ملوانی (قایقرانی) را یاد گرفته بود.

Kesên wekî wî **di** cihê xwe **da** nasekinin.
کسانی مثل ایشان (مرد) در جای خود نمی ایستند.

Min **di** jîyana xwe **da** qet tiştekî haka (weha) nedîtîbû.
من در زندگی خود هیچوقت چنین چیزی ندیده بودم.

Min **di** sala 1975,an **da** dest bi debistana destpêkê kir.
من در سال ۱۹۷۵ مدرسه ابتدایی را شروع کردم.

Min **di** sala 1980,an **da** dest bi debistana navîn kir.
من در سال ۱۹۸۰ مدرسه راهنمایی (مدرسه میانی) را شروع کردم.

Rojîn **di** kitaba xwe **da** behsa ciwaniya xwe dike.
روژین در کتاب خود بحث زمان جوانی خود را می کند.

Xelk her sal **di** destpêka biharê **da** cejna (ceşna) Newrozê **bi** dihol û zirne û kolaman pîroz dikan.
مردم هر سال در ابتداء بهار جشن نوروز را با دوهول و سورنا و آواز مبارک می کنند.

Du mirîşk **di** pûndikê **da** hêk dikan.
دو مرغ در داخل مرغدانی تخمگذاری می کنند.

Zanîna min **di** vî warî **da** rind nine.
 Ez dizanim **di** bêrika te **da** çî heye.
Di şehîrî me **da** meydanê gir (mezin) heye.
Di van rojan **da** em pir kêfxweş in.
 Daniyal **di** tengasîyê **da** maye.
Di wê wextê **da** ez li wir nebûm.
 Min hîn **di** xweşikîya te **da** tu kes nedîtiye.
 Cecoxanê Kawî selat (serbazên Urisan) **di** cih **da** girtin.
 Tu **di** vê babetê **da** pir zêde gep dikî.
 Ew **tê da** (**di** vî xanî **da**) ye.

di ..... ra (re)

Ev karê xwe di bin ra dike. ایشان کار خود را زیرکی انجام می دهد.	Di ser me ra ewr hene. در بالای سر ما ابرها هستند.
Daniyal kevçî di binî şîvê ra kir. دانیال قاشق را به زیر شام کرد.	Tîkan tê (di wê / wî) ra çûye. خار به ایشان (زن / مرد) فرو رفته است.
Derzî tê (di wê / wî) ra kir. سوزن به او (زن / مرد) فرو کرد.	Sîyare qamçî tê (di hêsp) ra kişand. اسب سوار شلاق به آن (در اسب) کشید.
Em di newalekê ra derketin ser merzê. ما از طریق یک دره به روی تپه رسیدیم.	
Ew di vir ra çû. Rêya wê gadarîyê di ser pirê ra dice. Ew di vir ra çû mal. Çima tu di ber pencîra me ra diçûyî. Ew kî bû, di ber te ra red bû. Derzî tê ra (di destê min ra) çû.	

di ..... va (ve)

Ez di deştê va hatim vira. من از دشت به اینجا آمدم.	Min mîx di dîwêr va kuta. من میخ را به دیوار کوبیدم.
--	---

di bin ..... da (de) در زیر (برای چیزی)

Sol (pêlav, qondere) **di bin** mîzê **da** ne.
کفشها در زیر میز هستند.

Solên Gulperîyê **di bin** pêlekanê **da** ne.
کفشهای خانم گلپری در زیر راه پله هستند.

Neft **di bin** herdê **da** ye.
نفت در زیر زمین است.

Hespê min **di bin** min **da** hate kuştin.
Kursî (şendelî) **di bin** mîzê **da** ye.
Sed siware (sîyare) **di bin** destê Cecoxanê Kawî **da** bûn.

di bin ..... ra (re) در زیر - پایین (برای فعلیتی، حرکتی)

Malên Gulperîyê wan **di bin** malên me **ra** danîn.
آردو (کاروان کوچرو) گلپری اینها در پایین منزلگاه (خیمه سرا) ما اتراق کردند.

Di bin çavan **ra** li min difikirî (temaşê dikir).

Ew **di ber** hev didin.
Di ber mala me **ra** diçûn.
Di ber mala me **da** darek heye.
Di ber hev **da** çûn.
Di ber vê zehmetê hêja **va**, ez ê wî xelatkim.

di hundirê ..... da (de) در داخل

Sêv **di hundirê** yêxçalê **da** ne.
سیبها در داخل یخچال هستند.

Av **di hundirê** kûz **da** ye.
آب در داخل کوزه است.

Neft û gaz **di hundirê** herdê **da** ne.
نفت و گاز در داخل زمین هستند.

di ser ..... ra

Xaniyê wan **di ser** hev **ra** ne.
 Wê gul **di ser** dîwêr **ra** avêt.
 Daran **di ser** xwe **ra** me bire.

di kuda (di kude) در کجا

Kitaba te **di kuda** ye?
 کتاب تو در کجا است؟

Kitaba min **di kîf da** ye.
 کتاب من در داخل کیف است.

Kincên we **di kuda** ne?
 لباسهای شما در کجا هستند؟

Kincên me **di komidê da** ne.
 لباسهای ما در داخل کمد هستند.

di navbeyna ..... da (de) در میان

Sêv **di navbeyna** pîvaz û pirtiqalê **da** ye.
 سیب در میان پیاز و پرتقال است.

Mamoste **di navbeyna** şagirdan **da** ye.
 معلم در میان دانش آموزان (شاگردها) است.

Di navbeyna me û we **da** dan û standin hebû.

Di navbera herd û asmîn **da** ewr hene.

Em **di nav** hev **da** rûniştibûn.

Di nav kelê **da** tu kes nemaye.

Rojîna min **di nav** wan **da** ye.

Di nav xelkê **ra** red bû.

همانطور که در بالا بیان شد گاهی یک حرف اضافه به همراه یک اسم آمده که در واقع یک حرف اضافه مرکب را درست می‌کنند، مثال:

Bêpar, bêcan, bêkes, bêav, bêbav, bêdê, bêhûş, bêbext, bêzar, bêçî, bêçîk,
bêgoman, biţam, bihûş, bijan, bijartin, biav, berdestî, bermalî, berçavk,
berbang, binçeng, bindest, bingeh, binav, dergêh, dergûş, navber, navçe,
navçeng, paşeroj, paşverû, paşpê, pêşverû, pêşîn, jibo, ... hwd

ji از، درست شدن از

(حرف اضافه **ji** معمولاً در جلوی اسم یک مکان قرار می‌گیرد و بیرون رفتن از آن مکان را نشان می‌دهد، البته معنی‌های دیگر هم دارد، به مثالهای زیر توجه کنید)

Ez **ji** debistanê têm.

من از مدرسه می‌آیم.

Ez **ji** mala xalê xwe têm.

من از منزل دایی خود می‌آیم.

Ew **ji** mal çû.

او از خانه رفت.

Kambîz **ji** dawetê tê.

کامبیز از عروسی می‌آید.

Ez **ji** mal têm.

من از منزل می‌آیم.

Rojîn **ji** sêvan hez dike.

روژین از سیب لذت می‌برد.

Ji darê dakeve.

از درخت پایین شو!

Rojîn **ji** dawetê hez dike.

روژین از عروسی لذت می‌برد.

Rojîn **ji** debistanê tê.

روژین از مدرسه می‌آید.

Min Kurmanjî **ji** dayika xwe hêvîsî.

من کُرمَنجی را از مادر خود یاد گرفتم.

Daniyal **ji** Şîrwanê ye.

دانیال از شهر شیروان است.

Ez **ji** kurm û kêz hez nakim.

من از کرم و حشره خوشم نمی‌آید.

Bavê min **ji** mal derket.

پدر من از منزل خارج شد.

Daniyal **ji** guran natirse.

دانیال از گرگها نمی‌ترسد.

Diya (dayika, dêya) min **ji** dûkanê tê.

مادر من از مغازه می‌آید.

Daniyal berî serşûştinê kincên xwe **ji** xwe dike.

دانیال قبل از اینکه سر خود را بشوید لباس خود را از تن خود میکند.

Ez **ji** Kurmanjên bakûra xorasanê me.

من از کُرمَنجیهای شمال خراسان هستم.

Daniyal **ji** Rojînê kêmek dirav deyn (qerz) kir.

دانیال کمی پول از روژین قرض گرفت.

Ew **ji** bo xelkî xwe kar (xebat) dike.
او برای مردم خود کار می کند.

Bavê te **ji bo** birayê min radyoyek kirî.
پدر شما برای برادرم یک رادیو خرید.

Ew bîst sal berê **ji** dayika xwe bûye.
ایشان بیست سال پیش از مادرش متولد شده است.

Gur **ji** roja bi mijdûman hez dike.
گرگ از روز مه آلود لذت می برد.

Dînik **ji** dînikan û şîx **ji** meytan hez diken.
دیوانه از دیوانه ها و شیخ (ملا) از مرده ها خوشحال می شوند (لذت می برند).

Kesê ku **ji** yekê fahm neke, **ji** sedî jî fahm nake.
کسی که از یک نفر نفهمد، از صد نفر هم نمی فهمد.
Xanîyê me **ji** yê we bilindtir e.
خانه ما از مال شما بلندتر است.

Hesp **ji** mehîne (mahîne) bezatir e.
اسب از مادیان تندتر است.

Golika malê **ji** gayê malê natirse.
گوسالهء اهل خانه از گاو خانه نمی ترسد.

Hengulîska tilîya (pêçîya) dergistîya min **ji** zêr e.
انگشتر انگشت نامزد من از طلا است.

Bazinên destê (zendê) destgirtîya min **ji** zîv in.
انگوهای دست (ساعد) نامزد من از نقره هستند.

Di bezîne (revîne) de ez **ji** te rindtir im.
در دویدن من از شما بهتر هستم.

Beroş (tasik) a bêrîvanê **ji** mîs e.
دیگ (پاتیل) کدبانو شیردوش از مس است.

Bêrîvanê şîr **ji** satilê rijande nav tasikê.

کدبانو شیردوش، شیر را از سطل به داخل بادیه (کاسه فلزی) ریخت.

Bizina sor **ji ser** kevirê bêrîyê bazda û beroşa şîr rijand.

بز قرمز از روی سنگ سکوی شیردوشی پرید و دیگ شیر را ریخت.

Çavên hinek **ji** malbata me kesk in, lê yên hinekan jî şîn, reş yan jî qehweyî ne.

چشمهای تعدادی از خانواده ما سبز هستند، اما مال تعدادی نیز آبی، سیاه یا اینکه قهوه ای هستند.

Ji mal têm.

Mala min **ji** şehrfî Qoçanê dûr e.

Kulav **ji** liva berxan çêdibe.

Ez **ji** desgirtî ya xwe pir razî me.

Weqes **ji** xwe razî mebe lo.

Jê (**ji** vê derê) tê.

Mast û penîr **ji** şîr çêdibin.

Ji wê rojê min dil bi te da.

Ez **ji** te hez dikem.

Kaxez **ji** daran çêdibe.

Ji min qehir meke.

Min jê (**ji** yara xwe) hez kir.

Ew **Ji** min hez dike.

Yêk jê (**ji** wan) pir xweşik bû.

Rojînê **ji** qehra wî guldan şikand (işkand.)

Weqes bi rê çûn ku **ji** pê (piyan) ketin.

Koçer **ji** deşta (zozana) gulîlê daketin.

Koçerên êla kawan **ji** çîyayi Ispicîrê barkirin.

Rûyê desgirtî ya min **ji** heyva çardehê rewşentir e.

Yekî **ji** wan got ku li Xorasanê xwendin bi kurmanji lazim e.

Misirxanê kawî **ji** koçberiyê (yêlaq û qîşlaq) dest kişand û di Şîrwanê da cîh girt.

Bi qeyr **ji** (**ji** xeynî) Merawe Tepê, menteqa Serexsê **ji** qîşlaqa koçerên Kurmanj e.

Lepik û şalên stûya serdar û çobazên Yêkitiya Zeferanlu ya êlên Kurdên

Xorasanê **ji** tiftika bizin, yan **ji** herîya pêz û pirçika devan bûn.

ji ... ra (re) برای

برای - (بیشتر معنی میل به چیزی داشتن و یا آرمانی را می رساند، معنی های دیگر هم دارد به مثالهای زیر توجه کنید)

Ji min ra kêmek dirav bişîne.
برای من کمی پول بفرست.

Ez **ji** we **ra** tişteki nabêjim.
من برای شما چیزی نمی گویم.

Rojînê **ji** xwe **ra** bestênî kirî.
روژین برای خودش بستنی خرید.

Jê (ji wê / wî) ra nebêje (mewêje).
برای ایشان نگویی.

Rojînê **ji** Daniyal **ra** tu tişt negot.
روژین برای دانیال هیچ چیزی نگفت.

Ez heroj **jê (ji wê / wî) ra** dipirsim.
من هر روز برای ایشان (زن / مرد) می پرسم.

Daniyal **ji** Rojînê **ra** gulek kirîye.
دانیال برای روژین یک گل خریده است.

Ew **ji** hevalên xwe **ra** nîn dibin.
آنها برای دوستان خود غذا می برند.

ji xelkê **ra** jîr e, **ji** xwe **ra** kwîr (kûr) e.
برای مردم زیرک است، برای خودش کور است.

ji xelkê **ra** gul e, **ji** xwe **ra** kul e.
برای مردم گل است، برای خودش ورم (زخم چرکین) است.

Em **ji** Kurdên Xorasanê **ra** xwendin û nivîsîn bi Kurmanjî dixwazin.
ما برای کردهای خراسان خواندن و نوشتن به کرمانجی می خواهیم.

Ji dêlva ku **ji** bavê min **ra** bibêje, **ji** min **ra** got.
بجای اینکه به پدر من بگوید، به من گفت.

Yekî **ji** hevalê xwe **ra** got lawikek min heye, hevêl got xwedê **ji** te **ra** bihêle.
یکی به دوستش گفت که یک فرزند پسر دارم، دوستش گفت خدا برای شما حفظش کند.

Got lê wî dixwaziye bibe şîx, hevêl got xwedê **ji** te **ra** nehêle.
گفت اما ایشان می خواهد شیخ (ملا) بشود، دوستش گفت خدا برای شما حفظش نکند.

Ji te **ra** çî.

Ez **ji** te **ra** her tiştî dibêjim.

Mîn **ji** xwe **ra** digot.

Ji mîn **ra** xoşbextî û **ji** reqîbê min **ra** bêbextî mida ken / nida ken.

Kêfa min **jê** (**ji** wê) **ra** tê.

Mîn **jê** (**ji** wê / wî) **ra** da.

Wê **ji** min **ra** sêvek şand.

Wê **ji** min û te **ra** du kitab kirîne.

Va (ev) nana (xwerina) **ji** me û we **ra** hatiye.

Mîn **jê** (**ji** Rojînê) **ra** got.

Ji mîn **ra** duçerxêkê bistîne.

Ji apî min **ra** kar bikî û nekî yêke.

ji ... va (ve)

این حرف اضافه معمولاً حرکتی یا عملی را نشان می دهد، معنی های دیگری هم میدهد، به مثالهای زیر توجه کنید.

Ji te **va** çî.

به نظر شما چی؟

Ji aliyê tendurustî **va** ez xweşim.

از نظر تندرستی من سالم هستم.

Ji pê (piyan) **va** ketim.

از پا افتادم.

ji pê (pey) te **va** kesek heye.

به دنبال شما (بعد از شما) کسی هست؟

Xanî **ji** binî **va** hilweşiya, ê bi kêrî tişteki nayê.

خانه از بنیان تخریب شد، به کار هیچ چیزی نمی خورد.

Ew **ji** pê me **va** dibezî (direvî).

Ji nû **va** dest pê kirin.

Ji girê min **va** tişt negihişte min.

Ji berê **va** ew dara bûn.

Mîn ew **ji** nêzîk **va** rind dît.

Ji wir **va** hat.

Ji ber min **va** jî bixwe.

Ji dûr **va** temaşe kirin rind nine.

Tu dikarî **ji** ber min **va** gepbikî.

Wî **ji** ber deynê xwe **va** bax firût.

Ji min **va** nêye dîtin.

Ji aliyê min **va** çû.

Ji dêl min **va** bixwe.

Ji pê me **va** nanê nivro xwarin.

ji ... da (de)

این حرف اضافه بیشتر معنی مکان و یا طرفی که یک حرکت از آن شروع می شود می دهد.

Ji aliyê min **da** rahet bibe.
از طرف من راحت باشید.

Ji wê rojê û vir **da** min ew nedîtiye.
از همان روز به این طرف من ایشان را ندیدم.

Ji jor **da** dihate jêr.
از بالا می آمد پایین.

Ji wir **da** hat.
از آنطرف آمد

Roja xweş **ji** sibêh **da** xweş e.
روز خوش از همان صبحش خوش است.

Ji vir **da** çû.
از اینطرف رفت

ji ber

Ji ber çî.
برای چی؟

Ji ber vê yekê.
بخاطر این یکی.

Ji ber ku.
برای اینکه.

Ji ber xwe.
از پیش خود.

Rojînê mêwe **ji ber** me bir.
روژین میوه ها را از جلوی ما برد.

Ji niha û pê **da** ez ê bi kurmanji binivîsim.
از حالا به بعد من به کُرمَنجی خواهم نوشت

Cecoxanê kawî şûr **ji ber** xwe kişand.
ججو خان کواانلویی شمشیر را از جلوی خود در کشید.

Ji ber çî tu nehatî.

Kambîz **ji ber** bavê xwe **va** rabû.

Ez **ji ber** wî **va** çûm Qoçanê.

Me berx **ji ber** şîr **va** kirin.

Em **ji ber** wî rabûn.

Min Kambîz **ji ber** Daniyal **va** şand dûkanê.

Ji ber .... ra

ji dêl (ji şûna) xweşiyê, te dilê me **ji** qeman (xeman) û qusan dagirtiye.

Ji bin

Destê xwe **ji bin** kulavê xwe derîne.
دست خود را از زیر نمد خود بیرون بیاور.

Ji bin ..... da (de)

Ava befiredîla zozana Gulîlê **ji bin** herdê **da** berve Şîrwanê diherike.
آب برفگاه (برف انبار) کوهدشت گلیل از زیر زمین بطرف شیروان جاری است.

Ji bin ... va

Ji bin pirê **va** redbû.
از زیر پل رد شد.

sewa/sa/seva(Seba/sebo/sebona/ Ji bo/ ji boy/ ji bona/bona/ ji boyina)
برای - (بیشتر معنی یک آرمان یا سبب و انجامی را نشان میدهد)

Sa (Ji bo) min ew tiştêkî rind e.
برای من آن یک چیز خوبی است.

Ez ê **sa (ji boy)** xizanê xwe karbikim.
Gula ku min çinî **sewa (ji bo)** te ye.
Pezê nêr **sewa (ji bo)** firotinê ye.
Ji bo vê yekê ew nikare bêbû.
Sewa (ji bo) hinek karên siyasî ew hate girtin.
Ji bona Xwedê kar dike.
Bavo **sa** min **ra** jî kirasek kirî.
Ez **sewa** te hatim.
Ji bo te ez hatim.
Sewa te ez hatim.
Ji bo ku em dereng hatin, em nêliştin hundir.

Ji nav

hirç **ji nav** daran derket.
Mîn ev (va) kitaba **ji nav** yên din hilbijartiye (intixab kirîye).

Ji paş

ji paş xaniyê me av diherike.

Ji pişt ...

Ji pêş ...

Ji ser

Min rojname **ji ser** mîzê rakir.

Ji îro pê va tukes **ji** wan **li vir** namên.

Ji diho û vir da tukes **ji** wan **li wir** neman.

Ji cem min çû.

Ji aliyê ...

Ji derva ...

Ji der ...

Ji dêl (ji şûna) ...

Ji hev ...

Ez wan **ji hev** nas nakim.

Min ewna **ji hev** daxistin.

Li در

(این حرف اضافه معمولاً در جلوی اسم یک مکان قرار می‌گیرد و مانند در آن مکان را نشان می‌دهد)

Ez **li** şehri Şîrwanê kar dikem.

من در شهر شیروان کار می‌کنم.

Îro **li** mala me dawet e.

امروز در منزل ما عروسی است.

Nan **li** ku ye? Nan **li** nav nandanê ye.

نان در کجاست؟ نان در داخل ناندان است.

Daniyal **li** mala apê xwe ye.

دانیال در منزل عموی خود است.

Kevçî **li** ku ne? **Li** aşpîxanê ne.

قاشقها در کجا هستند؟ در آشپزخانه هستند.

Rojîn **li** nav baxçe (bêxçe) ye.

روژین در داخل باغچه است.

Şagird **li** debistanê ne.

دانش آموزان در مدرسه هستند.

Daniyal **li** kemañçê dixê.

دانیال کمانچه می‌نوازد.

Bavo **li** kelê ye.

پدر در روستا است.

Rojîn **li** Şîrwanê ye.

روژین در شیروان است.

Kevok **li** ser darê rûniştîye.
کبوتر روی درخت نشسته است.

Rojîn **li** debistana me dixwîne.
روژین در مدرسه ما درس می خواند.

Çûçik **li** hewa difire.
گنجشک در آسمان پرواز می کند.

Kî **li** mala we ye.
کی در منزل شما است؟

Sinemxanim **li** wir namîne, dê / ê here mala meta xwe.
صنم خانم در آنجا نمی ماند، به منزل عمه خود خواهد رفت.

Daniyal piştî serşuştinê kincên xwe **li** xwe dike.
دانیال بعد از سرشویی لباسهای خود را می پوشد.

Çavê **li** derîyan, xwelî **li** serîyan.
چشمی که در درب دیگران باشد، خاک بر سر است.

Ev kirasa lê (**li** wî / wê) datêye.
این پیراهن به ایشان می آید.

Li welatê me zebeş (qerpûz) pir şêrîn dibin.
در ولایت ما هندوانه خیلی شیرین می شوند.

Pez **li** hêveronê de rind diçêre.
گوسفند در روشنایی نور ماه (مهتاب) خوب می چرد.

Li mala me tu xwarin nemaye.
در منزل ما هیچ غذایی نمانده است.

Li kela me darên sêvan, gîlasan û gwîzan hene.
در روستای ما درختان سیب، گیلاس و گردو وجود دارند.

Şagird **li** debistanê ders dixwînin lê bi zimanê Kurmanjî nine.
دانش آموزان در مدرسه درس می خوانند اما به زبان کردی (کُرمَنجی) نیست.

Barê kêmaqilan **li** pišta baqilan e.
بار کم عقلاں رو دوش عاقلان است.

Kêwanî (kedbanî) **li** mal e.
کدبانو در منزل است.

Zebeş (qerpûz) **li** Deregezê çêdibin.

هندوانه در درگز تولید می شوند.

Neft hem **li** Qoçanê û hem jî **li** Razê heye.

نفت هم در قوچان و هم در راز (شمال بجنورد) وجود دارد.

Cilşo û feraşo (firaqşo) ya me **li** aşpijxanê (pijxanê) ne.

ماشین لباسشویی و ماشین ظرفشویی ما در آشپزخانه است.

Em **li ser** rewşa kurdên xorasanê gepdiken (diaxifin / dipeyivin).

ما بر روی وضعیت کردهای خراسان صحبت می کنیم .

Ez **li** vir im.

Mîn lê (**li** wê / wî) pirsî.

Ez **li** vê derê dijîm.

Ez **li** wî şehîrî najîm.

Rojîn **li** mal e.

Hêsp xwe **li** avê xist.

Ez diho **li cem** te bûm.

Li şeran xal û xwarzî, **li** xwarinan ap û birazî.

Çavê min **li** te ye.

Mîn ji Rojînê **li** te pirsî.

Heyfa ciwaniyê, pîrî **li** pey ye.

Heyfa heyveronê (hîveronê), şereş **li** pê (pey) ye.

Ez lê (**li** pezê xwe) digirim.

Ew **li** mala me ye.

Li kitabê temaşe bike.

Mîn **li** dêya xwe pirsî.

Heke tu lê (**li** wê / wî) guh nedî, ez ê **li** te xim.

Hespê me pînek lê (**li** wê / wî) xist.

li ba min e.

Li cem min e.

Li bal apê xwe dihat .

Li ba min **va** bû, lê diho çû.

Way **li** mino !   Way **li** minê !

Wax **li** mino !   Wax **li** minê !

Li ber در جلوی

Rojîn **li ber** pencirê ye.
روژین خانم در جلوی پنجره است.

Şîv û pîvaz **li ber** Daniyal in.
شام و پیاز در جلوی دانیال است.

Sêvek **li ber** Rojînê ye.
یک سیب در جلوی روژین است.

Mala yekî ar (agir) girtibû, yê din ser û pê **li ber** dikizirand.
خانهء یکی آتش گرفته بود، آن دیگری در جلوی آن کله پاچه جزغال می داد (موی زدایی با شعله آتش).

Ez **li ber** derî (dêri) me.
li ber mirinê ye.
Li ber şîxan disekinîn.
Li ber nanê xwe penîr dixwe.

Mamoste **li ber** textereş e.
معلم در جلوی تخته سیاه است.

Daniyal **li ber** pêz e.
دانیال در جلوی گوسفند است.

Ev gotina **li ber** xelkê eyb e.
Li ber xwedê gerîyan.
Li ber xwe ketin.
Li ber xwe dan.

Rojînê giliyê (gazyê) birayê xwe **li ber** dayika xwe kir.
Bi saetan **li ber** derî bendîxanê (zindanê) sekinîm.

Li bin در زیر

Pişîk **li bin** mîzê da raketîye.
گره در زیر میز خوابیده است.

Rojîn **li bin** sîya darê rûniştîye.
روژین در زیر سایه درخت نشسته است.

Av **li bin** qewaxê berif bûye.
آب در زیر غار (تاق سنگی) جمع شده است.

Li bin vî kevira dûpişk (dûpişt / dûmeqesk) hene.
در زیر این سنگ عقربها هستند.

Were **li bin** darê rûne.
Wê **li bin** darê sêv kom dikirin.
Xelko, bavê te **li hundir** e.

Çûçik **li bin** asmîn **da** difirin.
گنجشکها در زیر آسمان پرواز می کنند.

Rojîn **li bin** sîya darê rûnişt.
روژین در زیر سایه درخت نشست.

Marê reşbelek **li bin** bûte ye.
مار سیاه و سفید در زیر بوته است.

Otobos **li nav** rê xerab bû.
 Ew **li nivê** rê da man.
Li jor Qoçanê bayekî hênik (hênik) dihat.
 Ez **li jêr** im.
 Kela me **li cîhekî dûr** e.
 Mala me **li nêzîkê** mala wan e.
 Va sala **li min** nêye.
 Deynê (qerzê) te **li kê** ye.
 Guleya (guļa) te **li çi** ket.
 Tu **li ku** derê bûyê.

Li kêlek   کنار – در کنار

Rojîn **li kêleka** Daniyal e.
 روژین در کنار دانیال است.

Gulperî **li kêleka** min e.
 گلپری در کنار من است.

Kî **li kêleka** min e.
 کی در کنار من است.

Mamosta **li kêleka** şagirdan e.

Li cem ...
Li nav ...
Li ser ...
Li ser ... va
Li hev ...

Vê tifangê ji min ra **li hev** siwar bike.
 Ew **li hev** hatin.
 Ew **li hev** çûne.

Li ku   در کجا

Şivan **li ku** ye?
 چوپان در کجاست؟

Cotkar **li ku** ye?
 شخم کار (زراعتکار) در کجاست؟

Şivan **li ber** pêz e.
 است چوپان در جلوی گوسفند.

Cotkar **li ser** zeminê ye.
 زراعتکار در روی زمین است.

Mamosta **li ku** ye?
معلم در کجاست؟

Mamoste **li** debistanê ye.
معلم در مدرسه است.

Eminye **li ku** ne?
ژاندارمها (ماموران امنیتی) در کجا هستند؟

Ew **li** qereqûl in.
آنها در پاسگاه ژاندارمری هستند.

Polîs **li ku** ne?
پلیس ها در کجا هستند؟

Ew **li** polîsxañê ne.
آنها در اداره پلیس (پلیس خانه) هستند.

Kevjal **li ku** ne?
خرچنگها در کجا هستند؟

Kevjal **li nav** avê ne.
خرچنگها در داخل آب هستند.

در پشت (paşîya) **Li paş**

Sêv **li paşîya** hêkê ye û her du **li ser** mîzê ne.
هستند سیب در پشت تخم مرغ است و هر دو در روی میز.

Pirtiqal **li paşîya** hirmîyê ye.
گلابی است پرتغال در پشت.

Daniyal **li paş** kampiyûtirê ye.
پشت کامپیوتر است دانیال در.

Gulperî **li paş** min e.
سر من است گلپری در پشت.

Kela me **li paş** çiyayî Gulîlê ye.
روستای ما در پشت کوه گولیل است.

Piştî vê yekê tukes **bi** te bawer nayîne.
بعد از این یکی هیچکس به تو باور نمی کند.

Xwe **li paş** mehêle.

Li pêş (pêşîya) در جلوی

Qelem **li pêş** kitabê ye.
قلم در جلوی کتاب است.

Şagird **li pêş** mamoste ye.
دانش آموز در جلوی معلم است.

Kî **li pêşîya** te ye.
کی در جلوی تو است؟

Dergistî ya min **li pêş** pencîrê ye.
نامزد من در جلوی پنجره است.

Herwext **li pêş** rêzê bû.
هر زمان در جلوی صف بود.

Nêrî **li pêşîya** **kerîyê** pêz serkêş e.
بز نر در جلوی گله گوسفند پیشتاز است.

Kela me **li pêş** çiyayî Gulîlê ye.
روستای ما در جلوی کوه گولیل است.

Li ser روی، در بالای

Qelem **li ser** kitabê ye.
قلم در روی کتاب است.

Kitab **li ser** mîzê ye.
کتاب بر روی میز است.

Sêv **li ser** darê ye.
سیب در روی درخت است.

Ez **li ser** rê **bi** rê **va** terim.
من در روی راه پیاده روی می کنم.

Qerewûl (qerentû / dîdiwan) **li ser** palûz e.
مترسک در سر جالیزار (پالیز خربزه و هندوانه) است.

Qereqûl û eminye **li ser** rêya me ne.
پاسگاه و ژاندارمهای امنیتی در سر راه ما هستند.

Nan **li ser** sêlê tê patin.
نان در روی صفحهء نان پزی (صفحه چدنی) پخته می شود.

Meymûn **li ser** darê ye.
میمون بر روی درخت است.

Berf **li ser** çîyan zor û zehf e.
برف در روی کوهها زیاد و فراوان است.

Teyr (têr) **li ser** asmîn difire.
عقاب در روی آسمان پرواز می کند.

Berçavka (ayneka) te **li ser** taxçê ye.
عینک شما در روی تاکچه است.

Desgirtî ya min **li ser** tevnê rêş (rîs) xav dike.
نامزد من در روی دستگاه بافندگی (فرش بافی) پشم می ریسد (پشم یک لا می کند).

Pezkovî **li ser** zinarê ye.
گوسفند وحشی (شکاری) در روی صخره (تخته سنگ کوه) است.

Gul û giya **li ser** kanîyê hêşin dibe.
گل و گیاه در روی چشمه می روید.

Du minminîk (perperîk) **li ser** gula sor rûniştine.
دو پروانه در روی گل سرخ نشسته اند.

Ez kitabek **li ser** kurdên xorasanê dinivîsim.
Ez **li ser** vê qerarê hatim.
li ser kebaban **va** çû, **bi ser** harehara keran **va** bû.
Ez **li ser** xwe nînim.
Tu **li ser** darê çî dikî.
Kî **li ser** ferşê (xalî / qalî) rûniştiye.

bin زیر

Keçik çûne **bin** dûrikê / darikê.
دخترها به سیاحت گروهی (زیر درختان محله) رفته اند.

Baran barî û lê ket **bin** xanîyê me.
باران بارید و سیل به زیر خانه ما افتاد.

Goga Rojînê ya reşbelek **li bin** darê ye.
توپ سیاه و سفید روژین در زیر درخت است.

Av diherike û dikeve **bin** herdê.
آب حرکت می کند و می رود زیر زمین.

Malên koçeran **li bin** xeta serhedê danîn.
کاروان کوچروها در زیر خط سرحد (نوار مرزی) اتراق کردند.

Nalbend **bin** simî hêsp nal dike.
نعلبند زیر سم اسب را نعل می زند.

ber / berî جلوی

Li ber avê nesekin / mesekin.

در جلوی آب نایستید.

Manga me **ber** avêt.

گاو ما گوساله اندازی کرد (جلو تر از وقت زایمان).

Bizina ask (sor û reş) **li ber** şivîn za.

بز ابرش (چند رنگی/ سرخ و سیاه) در جلوی چوپان زاید.

Pûng **li ber** kuna mêr hêşin dibe.

پونه در جلوی سوراخ مار می روید.

Koçerên êla Kawan **ber bi** Mirawe Tepê **va** bi rê ketin.

کاروان کوچرو ایل کاوانلویی به طرف مراوه تپه به راه افتادند.

Berî her kesî ez hatim.

قبل از هر کسی من آمدم.

Wan her duyan da **ber** hev.

Wekî here **ber** mirinê.

Berî nîvro ez ê bêbim.

Berî ku ez bihatima ew çû.

Ber bi jûr **va** diçû.

Ber bi êvarê **va** diçû.

Ber bi xêr be.

Ber bi min **va** dihat.

مروری بر تعدادی دیگر از حروف اضافه که می شود نام برد از قبیل:

mîna, nola, nala, nata, wek, heta, li gorî, li gel / li cem, ji bo, ji ber, piştî, berî, tenê, dû, ...

Ez jî **wekî (nata)** te zû rabûm.

من هم مثل شما زود بلند شدم.

Berx **li dû** maka xwe ye.

بره بدنبال مادرش است .

Li rêkoçan dê û dot ketine **dû** hev.

در کاروان کوچرو مادر و دختر بدنبال هم راه افتادند.

Qirik **mîna** kewê nikare bi rê here.

کلاغ نمی تواند مثل کبک راه برود.

jîyan **bi tenê** nabe (dişwar e.

زندگی به تنهایی نمی شود (دشووار است).

Danîyal jî **nata** bavê xwe pozbilind e.

دانیال هم مثل پدرش مغرور (دماغ بلند) است .

Ew **heta** ku tere (dice.

ایشان تا به کجا می رود؟

Li gorî wî her tişt rast e.

در نظر ایشان همه چیز درست است.

Were **li cem (li gel)** min demekê rune.

بیا در کنار من کمی (مدتی) بنشین.

li nav giştan (kuliyan), min tu hilbijartî.

Li navbeyna / ji navbeyna -- ji navbêna / li navbêna -- li navbera/ ji navbera

Ez diçim **nav** kelegîyên (gundiye) xwe.

Ez çûm **paş** xênî.

Di paş xaniyê me **da** kanîyek heye.

Du gur **di paş** şivîn **ra** redbûn .

Tu here (biçe) ez ê **paşê (pişt ra)** bêbim.

li paş xanî me dar hene.

min da **pey** wî.

Em **ji pey** wan hatin.

pêş min ronahî ye.

Pêş min **da** pez heye.

Di pêşiya min **da** av diherike.

Bêbextiya xwe **di pêş** çavê min kir.

Ķela me **di pişt** çiyê Gulîlê **da** ye.

Bijnûrd **li navbeyna** Esperayînê û Şîrwanê ye.

Hestîyê hêtê, piştmazi û du parsû yên wî **di navberê ra** şikestine.

Ez **di pişt** xaniyê we **ra** redbûm.

Ez ê **di pişt** xwe **va**, jin û xizîn bihêlim.

Ez **li şûna** wî hatime.

Li şûna ku ez rûniştibûm.

Li nav baxê wan **da** darên: bîyê, spîdar, hirmî, gwîz (gûz), sêv, gîlas, badem, alûçe, bihî, tirî (tirih), şeftalû, zerdalû, xurme, zeytûn, lîmû, tût, hencîr û çinar hene.

در داخل باغ آنها این درختان وجود دارند: بید، سپیدار، گلابی، گردو، سیب، گیلان، بادام، آلوچه، بهی، انگور، هلو، زردالو، خرما، زیتون، لیمو، توت، انجیر و درخت چنار .

دانش آموزان، دانشجویان، نویسندگان، فرهیختگان، پیشکوتان و تمامی فعالین کُرمَنج و مردم شریف و بزرگوار منطقه کُرمَنج (شمال شرق ایران) امیدوارم که همه با هم به نوشتن به زبان مادری خود اهمیت بدهیم. زنده بودن زبان محاوره ای و نوشتاری یک ملیت یعنی زنده بودن و ماندگار بودن آن ملیت.

درس چهارم

ادامه حروف اضافه

Dewama Daçekan

حروف اضافه درملیس کردن کلمات (یامسلح کردن و آماده کردن جمله جهت عرضه بیانی نرم، روان و فصیح)، آذین بندی و آراستن مصاحبت نقش خود را ایفا می کنند. همانطور که در درسهای قبلی بیان شد حرف اضافه یک کلمهء تغییر ناپذیر و ثابت است.

حرف اضافه به تنهایی معنی خاصی نمی دهد و بدون حرف اضافه، جمله بندی و صحبت کردن بسیار مشکل است. عبارت دیگر حروف اضافه درملیس کردن کلمات (یامسلح کردن و آماده کردن جمله جهت عرضه بیانی نرم، روان و فصیح)، آذین بندی و آراستن مصاحبت نقش خود را ایفا می کنند. بهمین خاطر حروف اضافه را Daçek می نامند.

Çek (لباس، سلاح)

Daçek > çekdar kirin (Dan bi çek kirin)

وقتی که دو حرف اضافه با همدیگر بکار روند، و یا همچنین اگر با حرف اضافه her یک حرف اضافه دیگر و یا شماره ای و عددی، اسمی، واژه یک یا دو سیلابی قرار بگیرند، در آن هنگام این دو حرف اضافه ترجیحاً بهتر است که با همدیگر نوشته بشوند. به مثالهای زیر توجه کنید:

An ku > anku

Gotina rast sondê naxwaze anku (yanku) derewîn serî bi ard be jî jê bawer naken
حرف راست سوگند نمی خواهد یعنی اینکه اگر دروغگو سرش آردی هم باشد باور نکنید که از آسیاب می آید

Yan ji > yanji

Ya dil bila di dil da bimîne yanji te ra jî nabêjim

مال دل بگذار در دل بماند یعنی به تو هم نمی گویم

Her wekî > herwekî همانطور

Herwekî ku aşkar e bê şik Tilivîzyonek jibo Kurmancên Xorasanê lazim e
همانطور که آشکار است بدون شک و شبهه یک تلویزیون برای گُرمانجیهای خراسان لازم است

Ji ber > jiber

Ji bo > jibo

Her dem > herdem

Her çar > herçar

در این جلسه، حروف اضافه را با همدیگر مرور و بازبینی می کنیم. بطور کلی و بطور خلاصه در دستور زبان و ادبیات کردی - گُرمانجی، حروف اضافه را گاهاً به انواع زیر نیز تقسیم بندی کرده اند:

۱ - حروف اضافه فعلی (افعال مرکب)	۵ - حروف اضافه منفی
۲ - حروف اضافه حالت	۶ - حروف اضافه پرسشی (استفهامی)
۳ - حروف اضافه اسمی	۷ - حروف اضافه استدلالی
۴ - حروف اضافه مثبت	۸ - حروف اضافه توضیحی.

۱ - **حروف اضافه فعلی:** این حروف اضافه بصورت پیشوند در جلوی افعال قرار می گیرند و افعال مرکب را درست می کنند (اگر حروف اضافه در جلوی اسم قرار بگیرند حروف اضافه مرکب را درست می کند که در جلسه قبل بیان شد). به مثالهای زیر در خصوص افعال مرکب توجه کنید:

Ba - Badan, babir, bakêş, bagerok, babidest, bapêç, bapêketî, bawêşîn

Ber - Bexistin, berdan, bernas, beravêtin, bergerîn, berhevdan, bergirtin, berketin

Bin - Binketin, binçavkirin, bindestbûn, binzik, binherdî

Çê - Çêkirin, çêrandin, çêbûn

Da - Dagirtin, darevandin, daxistin, dakişandin, dakirin, daqurtandin, daketin, daçilkandin, dagerandin, dawêşandin, dawestandin

Der - derkirin, derxistin, deranîn, derçûn, derketin

Dû - Dûketin, dûkêş, dûmeqes (dûpişt, dûpişk), dûman, dûdirêj

Hil - Hildan, hilgirtin, hilkişandin, hilpişkîn, hilweşandin, hilbijartin

Hin - Hingavtin, hindikandin, hingaftin, hinartin

Hev - Hevgirtin, hevhatin, hevexistin, hevkarî, hevdengî, hevdîtin, hevpişe

Jê - Jêkirin, jêxistin, jêhatin, jêbirîn, jêkişandin, jêbûn, jêderxistin, jêgirtin, jêketin, jêkêmkirin, jêqûlkirin, jêçûn, jêxwarin, jêzan

Lê - Lêgerîn, lêxistin, lêçûn, lêhatin, lêpîrsîn, lêrastbûn, lêkolîn, lêhildan, lêkirin, lêbûn, lêdanîn, lêhûrbûn, lêkûrbûn, lêniştin, lêfikirîn, lêpêçan, lêsiwarkirin, lêşikandin, lêzivirandin, lêketin, lêmişt, lêker

Lev (Lihev) - Lihevhatin, lihevçûn, lihevdan, lihevkirin, lihevexistin, lihevketin

Nav - Navdan, navnivîsîn, navberî, navend, navnişan, navkirî, navzirav, navbeynî, navdarî, navçe

Pê - Pêvedan, pêhesîn, pêketin, pêmaîn, pêxwas, pêxistin, pêçan, pêkenîn, pêveçûn, pêwendî, pêxwar, pêgirtin, pêxwarin

Pey - Peyketin, peyhevî, peydakirin, peywendin

Pêş - Pêşketin, pêşgotin, pêşveçûn, pêşgirtin, pêşdebirin, pêşexistin

Pev (bihev) - Pevçûn, pevdeng, pevgirêdan, pevxistî, pevguherîn, pevguhgirtin

Ra - Raketin, rakirin, rabûn, raxistin, rawestîn, rakişandin, ramîsan, rapêçandin (rajor, rajêr, raber, raser)

Rê - rêkirin, rêxistin, rêçûn, rêvabirin

Rû - Rûniştin, rûken, rûçikandin, rûdan, rûbar, rûkirin, rûnivîn, rûqermiçî, rûreşî, rûsarî, rûsipî, rûşûştî, rûtirşî, rûgirtî, rûmet, rûpel, rûxandin, rûxweşî

Ser - Serketin, serastkirin, serberjêr, serberzî, serbilind, serçavî, serdan, serdestî, serhildan, serhatin, serhişkî, serkanî, serjimarî, serkêş, sernixûn, sernivîskar, serperest, serxwebûn, serxweşî

Tê - Têdan, têketin, têderxistin, têfîrandin, têgerandin, têhildan, têçûn, têkirin, têrakirin, têwerdan, têwerkirin, têxistin, têgihîştin, têbînî

Tev - Tevdan, tevgerîn, tevger, tevlihevî, tevlihevbûn, tevkar, tevqirkirin, tevizîn

Ve - Vexwarin, vegirtin, vemirandin, vebûn, vedan, veketin, vegerîn, veciniqandin, vekirin, vekişandin, veqetandin, vereşandin, veşartin, vereşîn, vebirûskîn

Vê - Vêxistin, vêketin, vêranî, veçinîn, vekolandin

Wer - Wergerandin, weranîn, werzişkirin, wergirtin, werkirin

Î - îşev (ev /vê /va şeva), îsal (ev /va /vê sala), îro (ev /va roya), îcar (ev /vê /va cara)

این شب (امشب)، این سال (امسال)، این روز (امروز)، این دفعه

۲ - **حروف اضافه حالت:** این فرم از حروف اضافه در تغییر حالت زمانی افعال بکار می روند.

الف - حروف اضافه برای حالت زمان حال :

di برای درست کردن فعل زمان حال

Dil ji dilan hez **diken**.

Ez **diçim** debistanê.

ب - حروف اضافه برای حالت زمان آینده :

ê (dê, wê, tê) برای درست کردن زمان آینده

Ez **ê** herim (biçm) debistanê.

من به مدرسه خواهم رفت.

Bavo **ê** kînga (kengê) vegeri.

پدر کی برخواهد گشت؟

Tê (tu **ê**) îsal terî merasim û kombûna Jeferqulî Zinglî.

شما امسال به مراسم و گردهمایی جعفرقلی زنگلی می روید؟

Ew **wê** sibeh bêbe vir.

ایشان فردا به اینجا خواهد آمد.

Sibeh **dê** (**ê**) bibe 25,ê meha 6,an ya sala 2010.

فردا ۲۵ ام ماه ۶ ام از سال ۲۰۱۰ خواهد شد.

پ - حروف اضافه برای حالت امری :

bi برای درست کردن فعل حالت امری

Bilezîne li me dereng e.

عجله کن دیرمان شد.

Bilive dereng bû.

بجنب دیر شد.

Bireve! bavo hat.

فرار کن! بابا آمد.

Metirse! ez li cem te me.

نترس! من پیش تو هستم.

Bike

Meke

ت - حروف اضافه برای حالت بلانی فعل :

Bila

Bila dilê te xweş bibe.

بگذار دلت سالم باشد (معمولاً به کسی که عزیزش را از دست داده است، می گویند).

Bila diz hebin, şereş pir in.

بگذار دزدها باشند، شبهای تاریک زیاد هستند (کنایه از رشادت است).

Rindîyê bike **bila** rindî bêbe pêşîya te.

خوبی کن تا خوبی به پیشواز تو آید.

Bila ew mêr be, li ber çavê neyar û dişmen (dijmin) be.

بگذار آن مرد باشد، جلوی چشم بدخواه و دشمن باشد.

Bila baran bibarîya, bira em şil bibûana.

بگذار باران می بارید، بگذار ما خیس می شدیم.

Xwedê yar be **bila** dinya kulî neyar be.

اگر خدا با ما یار باشد بگذار همه با ما یار نباشند.

Xwedê yar be **bila** şûr ji dar be.

اگر خدا با ما یار باشد بگذار شمشیر از چوب باشد.

ج - حروف اضافه برای حالت شرطی فعل :

Eger (ger, er, ege), **ku** گر همانطور، همانطور که **Wer** (wer **ku**)

Heke (heger, hek, heker) اگر تا، تا اینکه **Heta, heta ku**

Belki (belko, belkî, belkim, belku, belkê) شاید، احتمالاً

Heta ku ew bihata, em ê biçûna.

تا اینکه او بیاید، ما رفته بودیم .

Heta ku wê pîrejinê negota, wan tiştekan nadikir.

تا که آن پیر زن نمی گفت، آنها چیزی نمی کردند .

Heta ku rûyê (mirûzê) xwe tirş nekira, xizanê wî nadisekinîn.

تا موقعیکه ترش رویی نمی کرد، بچه های او ساکت نمی شدند .

Eger (heke) ew dilşad bûya, ez jî dibûm.

اگر ایشان دلشاد می شد، من هم می شدم .

Heke (eger) baran bibarîya, min ê baranîyê xwe bianiya.

اگر باران می بارید، من کت بارانی خود را می آوردم .

Eger (heke) me kar bikira, me yê hinek dirav bidaya te.

اگر ما کار می کردیم، ما مقداری پول به شما می دادیم .

Ege (heke) min kevir biavêta, çûçik giştê bifirîyana.

اگر من سنگ را پرتاب می کردم، همهء گنجشکها می پریدند .

Belkî min ew kitaba xwendibe, Helbet ku te ew xwendîye.

شاید من آن کتاب را خوانده باشم، البته که شما آن را خوانده اید .

Eger ew li vira nebûya, em ê biçûna.

اگر او در اینجا نمی بود، ما می رفتیم .

Eger em zû raketina, em ê zû rabûna.

اگر ما زود می خوابیدیم، ما زود بیدار می شدیم .

Eger (heker) me weqes rû nedaya wî, li me haka (wisa) nadikir.

اگر ما آنقدر به ایشان رو نمی دادیم، به ما این جور نمی کرد .

Çer ku ew bihatina, em ê biçûna.

بمحض اینکه آنها می آمدند، ما می رفتیم .

Ew hevalê **ku** min dît, Kurmanj e.

آن دوستی که من دیدم، کُرمَنج است .

Tiştin **hene ku** tu pê nizanî.

چیزهایی هستند که شما آنها را نمی دانید .

Eger te weqes gepnekira, ew ê aciz nebûna.

اگر تو آنقدر صحبت نمی کردی، آنها خسته نمی شدند .

Ger ew çavteng nebûya, min ê jê bixwesta.

اگر او چشم تنگ نبود، من از ایشان درخواست می کردم .

Eger ez biçûma debistanê, ez ê qebûl bibûma.

د - حروف اضافه برای حالت آرزویی فعل :

Dibê (divê, divîya) می شود، بایستی (حالت آرزویی و بایستن دارد)

Nabê (nave) نباید (حالت آرزویی و نبایستن دارد)

Gerê بایستی

gerek لازم بودن، بایستی

dibi (dibe, dibit) ممکن است / شاید / احتمالاً

dibi ku (dibe **ku**) ممکن است که

Dibi ku ez jî bêbim.

ممکن است که من هم بیایم

Ez **gerê** herim.

من باید بروم

Divê ew bêbe.

بایستی(ایکاش) او بیاید

nabê ez li vira bimînîm.

نمیاید (نمی شود) من در اینجا بمانم

Dibê ez herim.

می شود که (بایستی) من بروم

navê tu herî.

نمیاید (نمی شود) شما بروید

Divê tu nerevî.

می شود که (بایستی) تو ندوی

Dibi ku çûbûne dûkanê.

ممکن است که به مغازه رفته باشند

Divê mirov (adem) bûkê li hespê nêr siwar bike.

آدم بایستی عروس خانم را روی اسب نر (نریان) به خانه بخت بفرستد (خوشبختی)

Eger (heke) ez jî **gerek** bibim, ez ê bêbim.

اگر من هم لازم بشوم، من خواهم آمد

۳ - حروف اضافه اسمی: این حروف اضافه، اسامی را ملبَس، تصریف و سلیس می کنند.

Bi, di, ji, li

Ez **ji** kelê têm.

من از روستا (قلعه) می آیم .

Ewr **li** asman çêdibin.

ابرها در آسمان درست می شوند .

Min **ji** wî re got.

من به ایشان گفتم .

Firoke **li** asman difire.

هواپیما در آسمان پرواز می کند .

Zor gizêran **ji** herdê dikişîne.

زور هویج را از زمین می کشد بیرون.

Ez **di** Qoçanê ra çûm Bacgîran.

من از طریق قوچان به باجگیران رفتم.

Em **bi** rêya Bijnûrdê ra çûn Esperayînê.

ما از راه بجنورد به اسفراین رفتیم

Bi qirşî qalan û pirçî palan xanî çênabin.

با پوشال موشال و آشغال ماشغالها خانه درست نمی شود

Pîzpîzka Zirnê û Qoşmê **ji** qamîşan çêdibe.

صوت صوتک سرنا و قوشمه (جفت نی) از گیاه نی درست می شوند

Mêşî mêşî viz - viz **ji** te, hingiv **ji** min.

آهای مگس مگس، وز وز کردن برای تو عسل برای من

Ez par **li** Qoçanê û Kelatê bûm.

من پارسال در قوچان و کلات بودم .

Ard **bi** êlegê (hêlek, qelûr) tê bîtin (bêjîn / serend kirin).

آرد بوسیلهء الک غربال (سردند) می شود .

Şijî ya penîrê nuh (teze) **ji** parzin dirijîya nav teştâ mîsî ya qelay kirî.

آب پنیر تازه از طریق آبکش (پارچه نازک سفید رنگ) بداخل تنشت مسی قلع شده ریخته می شد.

Kurmanj **li** menteqa meşkan (bakûra Sewziwarê) û menteqa Serwilayetê

(bakûra rojava ya Nîşabûrê) jî zehf hene.

مردم کُرمَانج در منطقهء مشکان (شمال سبزوار) و منطقه سرولایت (شمال غربی نیشابور) هم زیاد هستند.

Kurmancên Serexsê û Layînê **ji** zimanê zikmakî ya xwe pir hez diken.
کُرمَنجَهای سرخس و لایین زبان مادری خود را خیلی دوست دارند .

Ez kurmanjên Xorasanê qet ji bîrnakim û ruhê min bi wê derê girêdayî ye.
من کُرمَنجَهای خراسان را هیچ وقت فراموش نخواهم کرد و روح من به آنجا گره خورده است

Hinek **ji** kelegî û koçerên kurmanc ên Xorasanê **ji** êş û jana bawî (bah, reşebah) gilî û gazî dikirin.
تعدادی از روستائیان و ایلات کوچرو کُرمَنج خراسان از درد و رنج ناشی از روماتیسم گلایه می کردند.

از من است که بر من است (از ماست که بر ماست). **ji** mino **li** mino.

Li hember (hevber) çîyayi Hejarmeçîtê da çîyayê Şahîcanê (Şadîcan) ye, **li ser** wan wargehên koçeran hene, **di bin da** rûbara (rûdxana) Etrekê diherike, **li ber** rûbarê **da** şehre Qoçanê û welatê min tê dîtin.

درمقابل کوه هزارمسجد کوه شاهی جان (شادی جان) است، درروی آنها منزلگاه (اردوگاه) ایلات کوچرو هستند، درپایین آن رودخانه، اترک جاری است، درکنار رودخانه شهر قوچان و ولایت من دیده می شود.

۴- **حروف اضافه مثبت** : این حرف اضافه برای مثبت کردن یک جمله یا حالتی استفاده می شود.

Belê, ê (erê / herê), **êh, xa** (xwe, jixwe)

Belê, ez te nas dikem.
بله، من شما را می شناسم.

xa, te got ku ez herim.
خب (خودت)، گفتمی که من بروم.

ê, ez ji Qoçanê me.
بله، من از قوچان هستم.

ê (**erê**), Rojîn hevala min e.
بله، روزین دوست من است.

êh (**here**), ez alfabêya Kurdî dixwînim.
بله، من الفبای کردی را می خوانم.

xa (**jixwe**) tu min nas dikî.
از خود (همینجوری، علاوه بر این) تو من را می شناسی.

۵ - **حروف اضافه منفی**: این حرف اضافه برای منفی کردن استفاده می شود.

Bê, na, ni, nî, ne, nê, no, me, naxêr (nexêr)

Bê te bigota min dizanîbu ku tu Kurd î.
بدون گفتن شما، من می دانستم که شما کرد

Ez **nikarim** bê serxwebûn û azadî bijîm (zindigî bikem).
من نمی توانم بدون استقلال و آزادی زندگی کنم

Ez **neçûm** lê ew hat.
من نرفتم اما ایشان آمد

Gog li nav bêxçe **nîne** (**nine**).
توپ در داخل باغچه نیست

Ez **naxwazim** bêhurmet bijîm.
من نمی خواهم بی حرمت زندگی کنم

Bavo got wer **meke**.
پدر گفت آنطور نکن

Ez **nizanim** kuda herim.
من نمی دانم به کجا بروم

Bavo got îro derî dûkanê **ve**meke.
پدر گفت درب مغازه را امروز باز نکن

No, ez te nas **nakim**.
نه، من تو را نمی شناسم

Min av **venexwar**.
من آب ننوشیدم.

Naxêr, ez bindestîyê qebûl **nakim**.
نخیر، من زیردستی را قبول نمی کنم

Ez wê ji xewê **ranakim**.
من ایشان را از خواب بیدار نمی کنم

Çima Danîyal **nêye** (**nayê**) mal.
چرا دانیال به منزل نمی آید

Ez Kurmancên Xorasanê qet jibîr **nakim**.
من کُرمَنجهای خراسان را هرگز فراموش نمی کنم

Şofirên menteqa Kurmanj ya Bakûra Xorasanê li zivistanê bi lez (zû) **najon**.
راننده های منطقه کُرمَنج شمال خراسان در هنگام زمستان با سرعت رانندگی نمی کنند

پیشوند **na** فقط در زمان حال بکار می رود. معمولاً در حالت امری بجای پیشوند **ne** از پیشوند **me** استفاده می شود. پیشوندهای **ne, ni, na** اگر در جلوی فعل قرار گیرد آن فعل را منفی می کند، و از نظر املائی به فعل وصل می شوند. اگر بخواهیم اسم و یا صفت را در یک جمله منفی کنیم آنگاه این پیشوندها را در جلوی آن اسم و یا صفت می آوریم (اما از نظر املائی از آن اسم یا صفت جداگانه نوشته می شوند). (**nîê** حالت **tawandin** است برای **na** و **ni**) در جلسه آینده مبحث **tewandin** به تفصیل بیان می شود.

Bavo îro kar **nake**.
پدر امروز کار نمی کند.

Ez **naçim** debistanê.
من به مدرسه نمی روم.

Ev **ne** xanîyê me ye.
این منزل ما نیست.

Wî karî **meke**.
آن کار را نکن.

Şivan bi şev **ranakevin**.
چوپانان در شب نمی خوابند.

Qelema min **ne** sor e.
قلم من قرمز نیست.

Ev qelem (va qelema) **ne** dirêj e.
این قلم دراز نیست.

ne xweş e.

ne rind e.

ne sêv e.

Bindestî **ne** xweş e.
زیر دستی خوب نیست.

meke

bike

merijîn

birijîn

۶ - حروف اضافه پرسشی :

این حروف اضافه، برای درست کردن حالت سئوالی استفاده می شود.

ka, kanê, kî, kîjan, ma, çi, çend

Çere (çawa, çer, çito) چطور

çima (çira) چرا

xelko (gelo, tirê m)

wer (weha, weh, wa) اینطوری

way (wey)

qe آخه، آخر، تابحال، هرگز، همواره، هیچوقت

qey مثل اینکه، گویی که، فکر میکنم که، معتقدم که

Çere tu hatî vir.

چطوری به اینجا آمدی؟

Qe tu ji min çî dixwazî.

آخه تو از من چه می خواهی؟

Qe tu ku were.

حداقل (آخه) شما که بیایید؟

Çere (çawa) tu çûyî wir.

شما چطوری به آنجا رفتید؟

Çima tu li me napirsî.

چرا شما احوالی از ما نمی پرسى؟

Xelko (tirêm) ew çûye kuderê.

آهای جماعت، ایشان به کجا رفته است؟

Qey tu ji kelê tê.

می گویم (گویی که) شما از روستا (قلعه) می آئید؟

Qey tu neçûyî.

شما نرفتید؟ (فرم پرسشی)

Te digot **qey** ew mamosta ye.

شما فکر می کردید ایشان معلم است

Min digot **qey** ew mamosta ye.

من فکر می کردم ایشان معلم (دبیر) است

Çer ez herim mala wan.

من چه جوری به منزل آنان بروم؟

Ka mamosta.

معلم کو (کجاست)؟

Way li mino / minê.

وای بر من (زن / مرد)

Tu **çi** dibêjî.

Te **çi** kir.

Wî **çi** anî.

Saet **çend** e.

Saet **çi** ye.

Hûn **çend** salî ne.

Çend sêvan bide min.

Çend heb qend bide min.

Çend xweng û birayên te hene.

Eger (hek) **wer** bibe? (ku **weha** bibe?)

اگر آنطوری بشود؟

Wer dibe.

اینجوری می شود؟

Ma (**me**) ev a te ye?

آیا این مال شما است؟

Ma tu neçûyî debistanê.

آیا شما به مدرسه نرفتید؟

Çima Rojîn digirîye.

چرا روزین گریه می کند؟

Ma (**me**) tu li îstgah otobusê peya (pêde / pîyade) bûyî.

آیا شما در ایستگاه اتوبوس پیاده شدید؟

Çima xwezûrî rojînê hey xwezîya xwe dadiqurtînîye.

چرا پدر شوهر روزین خانم مکرراً آب دهانش را قورت می دهد؟

Kanê debistan û xwendin û nivîsîn a bi Kurmanji.

کجاست مدرسه و خواندن و نوشتن به کُرمانجی؟

Ma (**me**) tu sibe terî (diçe) dereki? A, ez ê herime Layînê.

آیا شما فردا به جایی میروید؟ بله، من به شهر لایین خواهم رفت.

Tu **çere** (**çawa**) dikarî weqes bigerî.

تو چطوری می توانی اینقدر بگردی؟

Nizanim **çima** îro dilê min hatiye girtin.

نمی دانم چرا امروز دلم گرفته است

۷ - **حروف اضافه استدلالی**: این حروف اضافه، سبب و دلایل انجام کاری را و یا حالت استدلالی و توجیهی آن را توضیح می دهند .

Da / ta, daku / taku تا، تا اینکه، برای اینکه
jiber, jiber ku, jibo, bo
ku, çer ku
sa (sewa, seba), saku
sebeb (sedem)
loma (lewma, lewre)
çinku (çimkî)
heta ku

Ço /şiv rakir **da (ta)** lêxe Rojînê.
 چوب دستی را بالا برد تا به روژین بزند

Ez **jiber** sitema şîxan derketim.
 من از دست ستم شیخ ها آمدم بیرون .

Daniyl tifang kirî **daku** here / biçê nêçîrê.
 دانیال تفنگ را خرید تا که به شکار برود.

Jiber ku welatê Kurdan bindest e, nivîsîn bi zimanê me jî, qedexê ye.
 بخاطر اینکه سرزمین کردها زیر دست (حاکمین غیر کرد) است، نوشتن به زبان ما نیز قَدْغَن است.

Jibo pêş xistina zimanê kurdî yekitîyeke zimanzanan lazim (pêwîst) e.
 برای پیشرفت زبان کردی یک تجمع و اتحاد زبان شناسان کرد لازم است.

Serxak û binxaka Kurdistanê talan dibe **loma** Kurd hejar û feqir in.
 سرزمین وزیرزمین کردستان چپاول و غارت می شود بهمین خاطر کردها فقیر و بینوا هستند.

Kurd bûne bindest, **sewa ku** li xwe xwedî derneketine (werneketine).
 کردها زیر دست شده اند؛ چونکه به خود ارزش نداده اند (بی صاحب)

Ew **sewa (sa)** min ra hat.
 ایشان بخاطر من آمد.

Gerê ew pir zû bên **daku** em bigihêjin qetarê.
 می بایستی آنان خیلی زود بیایند تا که ما به قطار برسیم.

Ez ê her tiştî bikem **daku** dilî wê xweş kim.
من هر کاری خواهم کرد تا که دل ایشان را خوش کنم.

Ew hindik dixwe **daku** çax (qelew) nebe.
ایشان کم می خورد تا که چاق نشود.

Çer ku wan em dîtin, bangî (bange, bane) me kirin.
آنها بمحض اینکه ما را دیدند، ما را صدا کردند.

Çer ku ez bigihêjim wir, ez ê ji te ra tilifon bikim.
بمحض اینکه به آنجا برسم، برای شما تلفن خواهم کرد.

Berî ku tu bigihêjî avê, derlingê xwe hilmede.
قبل از اینکه به آب برسید، سر پاچه های خود را بالا نبرید.

Wan nedihîşt em bi kurmanjî binivîsin **daku** em gişt bibin Fars.
آنها نمیگذاشتن ما به کردی بنویسیم تا که همه ما فارس شویم.

Heta ku ew hat, em çûn.
تا که ایشان آمد، ما رفتیم.

Êzing **jibo** şewtandinê ne.
هیزم برای آتش زدن (سوزاندن) می باشند

Heta ku ew bihata, em ê biçûna.
تا اینکه او بیاید، ما رفته بودیم.

Werziş **sa** tendurustîyê لازم e.
ورزش برای تندرستی لازم است

Sa çî ra dêri venakî? **Saku** kilît bi min ra nine (nîne).
برای چه درب را باز نمی کنید؟ برای اینکه کلید آن با من نیست.

Ji dêlva **ku** (li şûna **ku**) radyoyê veke, tilivîzyon vekir.
بجای آنکه رادیو را روشن کند، تلویزیون را روشن کرد.

Ademên **ku** dewlemend in (dara ne), kar nakin.
آدمهایی که ثروتمند هستند، کار نمی کنند.

Ku ez çûbama welêt, ez ê kêfxweş bibama.
اگر من به ولایت رفته بودم، کیف می کردم (لذت می بردم)

Tasa **ku** li der bimîne, se dihalêse.
بادیه (کاسه فلزی) که در بیرون بماند، سگ لیس می زند

۸ -حروف اضافه توضیحی: کلماتی که در داخل پرانتز نوشته شده اند بسته به استفاده در مناطق مختلف کردنشین، باهم مشابه هستند.

Ba, bal, belkî, bes, bese, cem, sipas, dîsa, êdî, gel, gor, her, heta
heya, xa (jixwe), **tewrî, tenê**
şabaş (şewaş/ şadbaş) / **sipas**
hînga / hingê   آنگاه
nêzik / nîzik   نزدیک
loma (lewma, lewre, lewra)   بخاطر این
mîna (nata , nola, nala, wekî)   مثل
haka (weha, wilo , wisa, wek)   اینجوری
xwastin (xwezika , xwezî)   خواستن

Êdî   دیگه، دیگه هرگز، از این به بعد (مترادف êdî در لهجه سورانی nema است)

Êdî ez narim mala wan (carek din ez narim mala wan).

من دیگه به منزل آنان نمی روم .

Ez **nema** diçim mala wan.

من دیگه به منزل آنان نمی روم .

Ku xwedê bêje ” erê ” **êdî** kes nikare pêşîyê lê bigire.

اگر که خدا بگوید بله، دیگه کسی نمی تواند جلوییش را بگیرد.

Êdî (dî) bes e, weqes zilm û zor li ser Kurdan.

دیگر بس است، این همه ظلم و زور روی کردها

Êdî rabe herinê (di rabe henê).

دیگه بلند شو بریم

Ez li **ba** te me.

من در کنار تو هستم (با تو هستم).

Ew **belkê** bêbe wir.

ایشان شاید که بیاید به آنجا

Ew li **bal** min bû.

ایشان در کنار من بود.

Rojîn **bes** tu were.

روژین خانم فقط شما بیاید.

bese bix we.
cem wê ye.
dîsa hat.
 li **gel** min e.
 li **gor** wan.
heta êvarê.
heya sibehê.
loma nêye.
lewma xwar.
mîna şêran.
nêzîk te.
xa (jixwe) nêye.
tenê tu were.
 تنها تو بیا.

wekî mêran.
 مثل مرد (کنایه از رشادت).

weha nabe.
 اینجوری نمی شود.

wilo dibe.
 اینجوری ممکن است

wisa rind nine.
 اینجوری خوب نیست.

xwast bike.
 خواست انجام دهد.

Dîsa li Qoçanê baran dibare.
 دوباره در قوچان باران می بارد

Ger em azad bibin hînga em ê **mîna** ademan bijîn (zindigî biken).
 اگر ما آزاد بشویم آنگاه ما مثل آدم زندگی خواهیم کرد.

Heta ku ew nêbe, ez naçim (narim).
 تا که او نیاید، من نمی روم.

Wekî (wek ku) te got, va kara cûr nabê.
 همانطور که تو گفتی، این کار جور نمی شود.

Hetani êvarê em li wir man.
 تا عصر ما در آنجا ماندیم.

Sal **mîna** bawîşkan tîn û terin.
 سال ها مثل خمیازه کشیدن (دهان دره) می آیند و می روند.

همانطور که در لابلای مثالهای درسهای قبلی نیز مشاهده کردید در کُرمَنجی چهار حرف اضافه هستند که گاهاً بصورت اختصاری و ادغام شده با ضمایر بعد از آنان نوشته می شوند و یا بعبارت دیگر بصورت فشرده و مخفف بکار می روند تا از نوشتن مجدد آن ضمایر (مفرد، جمع) که موقعیت کاری آنان قبلاً در جمله معلوم می باشد، جلوگیری شود. به مثالهای صفحه بعد توجه کنید:

Jê ... , tê ... , pê ... , lê

Lê = li + wê / wî

jê = ji + wê / wî

pê = bi + wê / wî

Tê = di + wê / wî

Kesên ku şagirdê wî bûn **pê** (bi wî) va kar dikirin.

کسانی که شاگردان ایشان بودند با ایشان کار می کردند.

Hûn çere û kînga **pê** hesfyan.

شما کی و چگونه مطلع آن شدید؟

Hûn çima **pê** dikenin.

شما چرا به او می خندید؟

Em bi rastî **pê** kêfxweş bûn.

براستی ما با آن شادمان شدیم

Ew gişt (kulî) **tê** hilhatin.

همه آنها در آنجا (مکان) جور شدند (جای گرفتن)

Menteqa qoriqirîye tendorê li bakûra Qoçanê ye û **tê** da pezkovî hene.

منطقه حفاظت شده تندوره در شمال قوچان است و در آنجا گوسفند وحشی شکاری هست.

Mêrikê Hotilê otaqa min û nivînên ku ez **tê** (di wan) da rakevim bi min nîşan dan.

آقای مستخدم هتل، اتاق و رختخوابی که در آن بخوابم را به من نشان داد.

Mizgînekê ji bavî min bistînin saku **jê** (ji wî) ra nevîyek çêbûye.

یک هدیه از پدرم بگیریید برای این خبر خوش که ایشان نوه دار شدند.

Dixtor **lê** (li wê) temaşe kir û got ku ew sax e (salim e / xweş e).

دکتر (پزشک) به ایشان تماشا کرد و گفت که ایشان سالم است.

Min gepa wî **lê** (li wî) wegerand.

من حرف ایشان را بهش (به او) برگرداندم

ذیلاً حالتها و معانی مختلف این چهارکلمه ادغام شده را در کُرمَنجی باهم مرور می کنیم.

Tê

1) **Tê** = di + wî / wê (vî / vê)

2) **Tê** = tu + ê

tê bixwezî, ew ê bide te.

شما بخوایید، ایشان به شما خواهد داد

3) **Tê** آینده

meha **tê** ماه آینده

4) **Tê** پیشوند افعال مرکب

این پیشوند در جلوی کلمات یا افعال می آید و معنی؛ بودن، دانستن، آمدن و ارزش دادن را به کلمات می دهد.

Têgihiştin, **tê**dan, **tê**ketin.

Lê

1) **Lê** = li + wî / wê (vî / vê) [(li kesekî / li tiştêkî

ew **lê** (li dîya xwe) çûye.

ایشان به او (به مادرش) رفته است.

sêri **lê** (li wê) digerîne.

سرش (سر او) را مشغول می کند.

Beran **lê** (li mîyê) ket.

قوچ با میش جفت گیری کرد (پرید روی میش)

Bavo **lê** (li wî) nifir kir.

پدر بهش (به او) نفرین کرد.

Deynî (dêhnî) wî **lê** (li wî) vegeerîne.

دین / قرض او را بهش (به او) برگردانید.

Min barê xwe **lê** (li kerê) kir.

من بار خود را رویش (روی الاغ) بار کردم.

2) **Lê** اما، از طرف دیگر

Rovîyan dine xirab kirîye **lê** navê guran derketîye.

روباه ها دنیا را خراب کرده اند اما اسم گرگها در آمده.

Tav herdê dixemilîne **lê** karkirin adem (mirov).

آفتاب زمین را تزیین می کند (آراستن) اما کارکردن انسان را.

3) **Lê** سیل

Baran barî û **lê** ket bin xanîye me.

باران بارید و سیل به زیرخانه ما افتاد.

حرف ندا: برای صدا کردن مونث (برای صدا کردن مذکر از Lo استفاده می شود)

4) **Lê** آهای - خانم

Lê Rojîne.

آهای خانم روزین.

Lo آهای- آقا

Lo lawiko.

آهای آقا پسر.

Lêlê tu kuda terî.

آهای سرکار خانم شما کجا می روید؟

Lo Reşo.

آهای جناب رشو (رشید).

(همچنین خلاصه کردن اسم در کردی نشان از صمیمیت و رفاقت

نیز است که در زبان محاوره ای در بین مردم عادی معمول است).

Lolo meke barebar (qareqar).

آهای (مرد) هارت و پورت (جنجال و المشنگه) نکن.

Xelko ez çî bikem.

برای حرف ندا در حالت جمع، از کلمه Xelko (gelo) نیز استفاده می شود.

دیگر حروف ندا شامل:

ax, ox, ay, êh, ah, hah, of, tûf, wax, way, heray, elepîs, er, ...

5) **Lê** پیشوند افعال مرکب

Lêgerîn گردآوری کردن
lêkolîn (kolandin) پژوهش کردن، تحقیق کردن
Lêxistin زدن، نواختن
Lêkirin پوشاندن، آباد کردن

Jê1) **jê** = ji + wî / wê (vî / vê) حرف اضافه

Heke te Rojin dit **jê** ra mebêje (mewêje).
 اگر شما روژین را دیدید برای او نگوئید.

2) **jê** پیشوند افعال مرکب

Jêkirin کندن

sêv ji darê **jêkirin**.
 سیبها را از درخت کندن.

jêçûn از دست دادن
 çiqes **jêçû** ye.

Pê1) **pê** = bi + wî / wê (vî / vê) حرف اضافه

Pê hesîyan.
 از او باخبر شدن.

Pê nikarim reqîb bibim.
 با او نمی توانم رقیب شوم.

Pê kenîn.
 به او خندیدن.

Pê nikarim bilîzim.
 با او نمی توانم بازی کنم.

Pê xweş bûn.
 با او خوش بودن.

2) پا - پای **pê**

pê lê kirin.
پا روی آن گذاشتن.

ji **pê** kirin.
از پای در آوردن.

Rabûn ser **pê** (piyan).
سر پا بلندشدن.

Rakirin ser **pê** (piyan).
سر پا بلندکردن.

Mî (mih) **pê** li berxa xwe nake.
میش پا روی بره اش نمی گذارد.

3) از پشت - به دنبال **pê**

Ketin **pê** (pey) min.
به دنبال من راه افتادن.

Dan **pê** (pey) hev.
به دنبال هم کردن.

Sibeh tê, xêr jî ji **pê** ra tê.
صبح می دمد، خیر و برکت هم به دنبالتش می آید.

4) پیشوند افعال مرکب **pê**

Pêçandin پیچیدن

Pêketin گرفتن (آتش)

pêxistin (vêxistin) روشن کردن (آتش)

درس پنجم

اسم و حروف ندا در کُرمانجی

Nav û bêjeyên bangî li Kurmancî

صرف کردن

Tawdan

Tewandin یا بعبارت دیگر کج کردن (کنایه کردن و خم کردن کلمات) در واقع همان تغییر دادن، تاب دادن و یا چلانیدن کلمات است. در کُرمَانجی، این تغییر ممکن است به کمک پسوندها، و یا با جایگزینی بعضی از حروف کلمه و یا با جایگزینی کلمه انجام شود.

در ادبیات فارسی و عربی برای این تغییر از واژه "صرف و نحو" استفاده می شود، در ادبیات کُرمَانجی از واژه " Tawdan / Tewandin " و یا " Xwar kirin " استفاده می شود. برای تغییر افعال گاه از واژه Kişandin استفاده می شود، از حالتی به حالت دیگر کشاندن و تغییر دادن.

زبانهای تصریفی دارای ادبیات صرف و نحوی هستند، بدین معنی که در آن افعال دارای ریشه بوده و متغیر می شوند. مثل زبانهای کوردی، فارسی، عبری، عربی، هندی، یونانی، لاتینی، فرانسوی، انگلیسی، آلمانی و دیگر زبانهای اروپایی .

زبان کوردی یک زبان تصریفی است، یعنی اینکه کلمات و واژه های آن در هنگام صحبت کردن مثل خود نمی مانند بلکه بسته به جایگاه آنان در جمله و وظیفه ای که به خود می گیرند، تغییر، تصریف و از حالتی به حالت دیگر تاب و کج می شوند تا شکل مناسب، همگون و سلیس خود را جهت پیوندی مناسب (هم آویزی مساعد) با کلمات دیگر بوجود آورند که غایت نهایی آن همانا تولید محاوره ای روان، نرم، خوش آهنگ و همبسته می باشد.

Tewandin یا بعبارت دیگر کج کردن (کنایه کردن و خم کردن کلمات) همان تاب دادن و یا چلانیدن کلمات است. با این تغییر، کلمات از حالت موجدار و پستی بلندی در جمله بدرآمده، و حالت ناهمواری خشن خود را به خمیدگی نرم، روان و کادوبندی همبسته و هم آهنگ می دهند که نهایتاً آماده آرایه جهت بیانی نرم، شیوا و واضح می شوند. وقتی که کلمه از حالتی به حالت و یا اشکال دیگر برگردانیده شود در معنی و مقصود آن تعبیر و تغییر حاصل نمی شود.

در کُرمَانجی، کنایه کردن و تغییر دادن تلویحی کلمات (بدون تغییر در معنی کلمات) ممکن است به کمک اضافات و پسوندها، و یا ممکن است بعضی از حروف کلمه با حرفهای دیگری جایگزین شود، و یا ممکن است با کلمه تغییر یافته جداگانه ای (مثل ضمائر شخصی کنایه) انجام شود.

همانطور که در فارسی، وند، پسوند و پیشوند وجود دارد (به انگلیسی: affix, prefix, suffix) ، در کُرمَانجی به آن pirtik, pêşpirtik, paşpirtik می گویند. Pirtik در واقع همان وصله (تکه پارچه و یا تکه کهنه کوچک) است که به لباس می دوزند یا وصل می کنند.

درمثالهای ذیل پسوندهای ملکی با رنگ **قرمز** و پسوندهای کنایه با رنگ **آبی** نشان داده شده اند.

Mesrefa çûyinê ji ya hatinê hêsantir bû

مصرف رفتن نسبت به آمدن آسانتر بود.

bilûrên şivanan

نی های چوپانان

kirasê keçikê

پیراهن آن دختر

ker a kelegîyekî

الاغ یک روستایی

در جمله اول کلمات **hatin** و **çûyin** (çûn) مصدر هستند و **ê** همان پسوند کنایه و یا **paşpitika** **tewandin** است. در درسهای آینده در مبحث صرف کردن فعل خواهیم دید که در گرمانجی قسمت مصدر فعل نیز همانند اسم تغییر و تصریف می شود.

بهر حال ذیلاً با آوردن مثالهای گوناگون، توضیحات فوق الذکر به تفکیک شفاف و زلال خواهند شد، و در لابلای این مثالها متوجه خواهیم شد که برای این تغییرات و کنایه کردن ها، کلمات چه موقع پسوند می گیرند، چه موقع با تغییر حروف کلمات، شکل آن تغییر می یابد و یا چه موقع کلمهء جداگانهء جدیدی بکار می رود.

کلمات قابل تغییر دادن، کج کردن و یا کنایه کردن در گرمانجی که در این جلسه و جلسات آینده مورد بحث قرار می گیرند، از قرار ذیل می باشند:

- 1 - اسم
- 2 - ضمائر
- 3 - اعداد و ارقام
- 4 - فعل

در گرمانجی واژه هایی که ثابت هستند (تغییر و یا کج و کنایه نمی شود) از قرار ذیل می باشند:

- الف - صفت (مثل: **gewr, rind, bilindtir, mezin, qeşeng** ...)
- ب - قید (مثل: **îro, hînga, nêzik, bes, kê m, kînga, nika, paşî, berî** ...)
- ج - حروف اضافه (مثل: **di, li, ji, di - da, ji - ra** ...)
- د - حروف ربطی (مثل: **wek, û, yanku, lê, ku** ...)
- و - حروف ندا (مثل: **Lê, Lo, ax, way, ox, tûf, hey, wax** ...)

1 - اسم (کج کردن، کنایه کردن یا خم کردن) Nav (Tewandin, xwar kirin, tawdan

اسم با توجه به موقعیت و وضعیت آن در جمله تغییر، خمیده و یا کج می شود. زبان کردی، یک زبان جنسیتی است، یعنی اینکه کلیه موجودات هستی (چه جاندار و چه بی جان) یا مذکر و یا مونث هستند، و بر اساس نوع جنسیت آنان، پسوندهای خاص خود را می گیرند. اسامی که بصورت عام و یا خنثی (نوترال) باشند، موقعی که آن اسم (شخص، شی) از حالت عام بدرآید و فرم مشخص و ناخته شده ای بخود بگیرد، حالت جنسیتی آن با نوع بیان و پسوندها و اضافات در جمله، بوضوح قابل رویت و درک است (مثلاً اسامی عام: دوست، معلم و ... موقعیکه شناخته شوند جنسیت آنان قابل درک است).

در کُرمَانجی بطور کلی اسم و ضمیر موقعیکه در حالت های زیر باشند، کج می شوند و یا تغییر می یابند

- الف - در حالت فاعلی (فعل متعدی در زمان گذشته)
- ب - در حالت مفعولی (فعل متعدی در زمان حال و آینده)
- ج - در حالت مفعولی (بعد از حروف اضافه)
- د - در حالت ملکی
- و - در حالت حرف ندا (بعد از حروف ندا)

الف - اسم در حالت فاعلی (فعل جمله: فعل متعدی در زمان گذشته)

هنگامی که اسم بعنوان فاعل جمله ای که دارای مفعول است، باشد (در زمان گذشته)، آن اسم کج (خمیده و یا کنایه) می شود. در مثالهای زیر رنگ قرمز پسوند tewandin است که به اسم اضافه شده و آن را کنایه (xwar kirin) کرده است. اسامی مونث با گرفتن پسوند ê و اسامی مذکر با گرفتن پسوند î و اسامی جمع (چه مذکر و چه مونث) با پسوند an تغییر و کج یا خمیده می شوند. مثال:

Navên mê اسامی مونث

Keçê (keçikê) kiras kirî
آن دختر پیراهن را خرید.

Delalê kiras kirî
خانم دلال پیراهن را خرید.

Mangê ka xwar
ماده گاو گاه را خورد.

Keçê (keçikê) nan pijand (pat)
آن دختر نان را پخت.

Rojînê gul av dan
خانم روزین گلها را آب داد.

Keçekê ew dît
یک دختر او را دید.

Lêylayê ew da min
خانم لیلا آن را به من داد.

Mirîşkê av vexwar
مرغ آب را نوشید.

Bizinê ceh xwar
بز جو را خورد.

Lêylayê sêv xwar
خانم لیلا سیب را خورد.

Berfînê name xwend
خانم برفین نامه را خواند.

Perwînê kitab xwend
خانم پروین کتاب را خواند.

Rojînê ji min ra xelatek kirî
خانم روژین برای من یک هدیه خرید.

Ez mehîne dibînim
من مادیان را می بینم.

Navên nêr اسامی مذکر

Karmendekî tilifon kir
یک کارمند (مذکر) تلفن کرد.

Lawikek(î) / Lîwik keç xelat kir
یک پسر به آن دختر هدیه داد.

Xortekî (lawikekî) ew dît
یک پسر جوان او را دید.

Efrasîyabî (Efrasîyêb) kitab xwend
آقای افراسیاب کتاب را خواند.

Ferhadî (ferhêd) name nivîsî
آقای فرهاد نامه را نوشت.

Danîyalî (Danîyêl) qelemek da min
آقا دانیال یک قلم به من داد.

Nasirî (Nêsir) kitaba min xwend
آقا ناصر کتاب من را خواند.

Nasirî (Nêsir) kitab xwend
آقا ناصر کتاب را خواند.

Wî kurî (lawikî) agir bi dilê wê xist
آن پسر آتش به دل او زد.

Vî lawikî kiras kirî
این پسر پیراهن را خرید.

Wî xortî berx av dan
آن پسر جوان بره ها را آب داد.

Ez hespî (hêsp) dibînim
من اسب را می بینم.

Navên pirhêjmar **اسامی جمع**

Şorişgeran hêsîrek kuşt
شورشگران یک اسپر را کشتند.

Kelegînan genim çand
تعدادی از روستایی ها گندم کاشتند.

Kelegîyan genim çand
روستاییان گندم کاشتند.

Şagirdan alîkarîya me kir
شاگردها به ما کمک کردند.

Palevanan nîsk çinîn
دروگرها عدس را درو کردند.

Çûçikan tût xwarin
گنجشکها توت ها را خوردند.

Şorişgerinan hêsîrek kuşt
بعضی از شورشگرها یک اسپر را کشتند.

Bizinan ceh xwar
بزها جو را خوردند.

هنگامی که اسم یا فاعل دارای مفعول نباشد، آن اسم تغییر و کنایه نمی شود (در مثالهای زیر جمع بودن اسم/فاعل که بصورت عام می باشند از جمع بودن فعل که علامت n دارند، مشخص می شود).
مثال:

Cotkar hatin
شخم کارها آمدند.

Doşmen ê bimirin
دشمنان خواهد مرد.

Şagird rabûn
شاگردها بلند شدند.

Hesp hat
Hesp hatin
Mehîn (mahîn) hat
Mehîn (mayn) hatin

Rêwî dihênijîn
رهگذرها چرت می زدند.

هنگامی که اسم، فاعلی که در ارتباط با مفعول باشد را درست کند، آن اسم در زمان حال و آینده تغییر نمی یابد. مثال :

Mêr tifangan amade dikin
مردها تفنگها را آماده می کنند.

Koçer ê biçin (herin) zozanan
کوچروها به مراتع خواهند رفت.

Jin şorişgeran bi rê diken
زنها شورشگران را راهی می کنند.

Xort ê biçin (herin) çîyan
پسرها به کوهها خواهند رفت.

Keç xortan dibînin
دخترها پسران را می بینند.

Serbaz ê doşmen bikujin
سربازها دشمن را خواهند کشت.

ب - اسم درحالت مفعولی (فعل جمله:فعل متعدی در زمان حال و آینده)

موقعیکه اسم ویا ضمیردرجمله درحالت مفعولی قرار بگیرد،کج می شود(تغییر می یابد). اسامی که مونث باشند با گرفتن پسوند **ê** و اسامی مذکر با گرفتن پسوند **î** و اسامی جمع با گرفتن پسوند **an** ، کج و یا خمیده می شوند. مثال :

زمان حال

Ez şivan an dibînim من چوپانها را می بینم.	Dara otomobîl ê dajo آقای دارا ماشین سواری می کند.
Ez hesp û mehî nê dibînim من اسب و مادیان را می بینم.	Lale nan î (nîn) dixwe خانم لاله نان (غذا) می خورد.
Ez hesp û mehî an dibînim من اسب و مادیانها را می بینم.	Ez namey ê (namê) dinivîsim من نامه را می نویسیم.
Ez mîy ê û bizin an dibînim من میش و بزها را می بینم.	Ez hespek î dibînim من یک اسب را می بینم.
Em gul an diçinin ما گلها را می چینیم	Ez hesp an dibînim من اسبها را می بینم.
Xort keç an xelat diken پسرها به دختران هدیه می دهند	Lale sêv ê dixwe خانم لاله سیب می خورد.
Rojîn bizin ê didoş خانم روزین بز را می دوشد.	Lale sêv an dixwe خانم لاله سیبها را می خورد.
Danîyal tifang ê hildigire آقای دانیال تفنگ را می گیرد.	Lale şeker ê (şêker) dixwe لاله خانم شکر می خورد.
Rojîn nîn (nên) dixwe خانم روزین نان (غذا) می خورد.	Lale şikolatan an dixwe لاله خانم شکلاتها را می خورد.
Rojîn şîv ê çêdike خانم روزین شام درست می کند.	Lale diçe debistan ê لاله خانم به مدرسه می رود.
Rojîn wî gîyay î dikelîne خانم روزین آن گیاه را می جوشاند.	Mamoste ders ê dide آقا معلم درس می دهد.

Mamosta dersê dide

خانم معلم درس می دهد.

Ez hespî (hêsp) û mehînan dibînim

من اسب و مادیانها را می بینم.

Danîyal kum (kumî) dide serî xwe

دانیال کلاه به سر خود می گذارد.

Lale desmalê dide serê xwe

لاله خانم دستمال را روی سرش می گذارد.

Danîyal rojnameyê (rojnamê) dixwîne

دانیال روزنامه می خواند.

Danîyal rojnameyan (rojnaman) dixwîne

دانیال روزنامه ها را می خواند.

Min qelemek da Danîyalî (Danîyêl)

من یک قلم به دانیال دادم.

Min reqema tilifona xwe da Zînê

من شماره تلفن خود را به زینت دادم.

Lale duçerxê diajo (dajo / tajo)

لاله خانم دوچرخه سواری می کند.

Dîlber du kitabên bi hev ra dixwîne

خانم دلبر دو تا کتاب را با همدیگر می خواند.

Dara nameyê (namê) dinivîse

آقای دارا نامه را می نویسد.

Nasir kitabê dixwîne

ناصر کتاب می خواند.

Lale nîn (nanî) çêdike

خانم لاله نان (غذا) درست می کند.

Koçer li biharê diçin (terin) zozanan
کوچروها در هنگام بهار به مراتع (کوهدشت ها) می روند.

Ew Zelalê dibin kuderê
آنها خانم زلال را به کجا می برند؟

Em ê kitabekê bikirin
ما یک کتاب خواهیم خرید.

Lale Kevçîyekî dişo
لاله خانم یک فاشق را می شوید.

Ez beranî kur difiroşim
من قوچ گوش کوتوله را می فروشم.

زمان آینده

Ez ê şivanan bibînim
من چوپانها را خواهم دید.

Em ê gulan biçinin
ما گلها را خواهیم چید.

Ez ê keçê bibînim
من دختر را خواهم دید.

Ez ê lîwik (lawikî) bibînim
من پسر را خواهم دید.

Lale ê (yê) sêvan bixwe
خانم لاله سیبها را خواهد خورد.

Danîyal ê mangê bibe olengê
آقای دانیال ماده گاو را به سبزه زار (مرغزار) خواهد برد.

Ew ê (wê) şehran bixemilînin
آنها شهرها را آذین بندی (چراغانی) خواهند کرد.

Lale ê (yê) sêvê bixwe
خانم لاله سیب را خواهد خورد.

Ez ê bêjeyan ducar binivîsim
من واژه ها را دو بار خواهم نوشت.

Em ê dawetê bixemilînin
ما عروسی را تزئین خواهیم کرد.

Hûn ê yêkê bi tenê bînin
شما یکی تنها را بیاورید.

زمان گذشته

در زمان گذشته، اسامی که در حالت مفعول باشند بدون تغییر می مانند (اما در زمان حال و آینده آن اسم تغییر، کج و یا کنایه می شود). مثال:

Kelegîyan gur kuştin
روستاییان گرگ را کشتند.

Min lawik dît
من پسر را دیدم.

Şivanan pez dîtin
چوپانها گوسفند را دیدند.

Zînê ez dîtim
Zînê rojîn dît

Min karger dîtin
من کارگرها را دیدم.

Hespan ceh xwar
Mangan gîya xwaribû
Xizîn pencere şikand

Min keçik dît
من دختر را دیدم.

اسامی مذکر که در آنها حرف **e** یا حرف **a** وجود داشته باشند و قتی که در موقعیت تغییر (کج شدن و خمیده شدن) قرار بگیرند، حروف مذکور به **ê** تبدیل می شوند. مثال:

Ez çûbûm çîyê (çê) Çîya > Çîyê
من به کوه رفته بودم.

Ez ber bi çîyayî (çîyê) Gulîlê terim (diherim) Çîyayê > çîyê
من به طرف کوه گللی می روم.

Çîyayê (çîyê) bilind hemîşe li ser dûman heye
کوه بلند همیشه مه آلود است.

Ez ji çîyê şahîcanê (şadîcanê) pir hez dikem
من از کوه شاهی جان (شادی جان) لذت می برم.

Dinê li dinê, çavê gur li bizinê Dinya > Dinyê > Dinê
دنیا سر جایش است، اما چشم آقا گرگه به بز است.

Rojîn çirayê (çirê) xeva dike Çira > Çirayê > çirê
خانم روزین چراغ را خاموش می کند.

Rojîn perdeyê (perdê) radike Perde > Perdeyê > perdê
خانم روزین پرده را بلند می کند.

Heval > Hevêl

Min ji hevêl ra got

من به دوست گفتم.

Min ji ava rûbêr (çêr) vexwar   Rûbar (çem) > rûbêr (çêr)

من از آب رودخانه نوشیدم.

Gê ka xwar   Ga > Gê

گاو کاه را خورد.

Êş genim ard kir   Aş > Êş

آسیاب گندم را آرد کرد.

Ez ji şêhr têm   Şehr > Şêhr

من از شهر می آیم.

Ez kêvir tavêjim (diavêjim / davêjim)   Kevir > kêvir

من سنگ را پرتاب می کنم.

Kî li ser xênî ye   Xanî > xênî

کی در روی خانه است؟

Firoke bi asmên ket   Asman > asmên

هواپیما به آسمان افتاد.

Ez ê hêsp bikirim

من آن اسب را خواهم خرید.

Berên ceh xwar

قوچ جو را خورد.

Rojîn ji berên ditirse

خانم روزین از قوچ می ترسد.

(گاوچران) Gavan > gavên
 (چوپان) Şivan > şivên
 (جنگجو) Şervan > şervên
 (کار) Kar > kêr
 (فعالیت) Xebat > xebêt

Ez çûm aş > Ez çûm êş
 من به آسیاب رفتم.

Werin fetîr bixwan > Werin fêtîr bixwan
 بیا بید فتیر (نان قندی) بخورید.

Ba lêxist > Bê lêxist
 باد به آن زد.

Nasir > Nêsir

Efrasîyab > Efrasîyêb

Danîyal > Danîyêl

Ferhad > Ferhêd

اسم معلوم و مجهول

اسم معلوم:

اسمی که برای شنوده یا خواننده آشنا باشد در معرفه (معلوم) می‌گویند. مثلاً در جمله «مداد را به علی دادم» «مداد» و «علی» معرفه هستند، چون خواننده «علی» را می‌شناسد و می‌داند که از کدام «مداد» صحبت می‌شود.

اسم مجهول:

اگر اسمی برای خواننده یا شنوده آشنا نباشد، به آن اسم نکره (مجهول) می‌گویند. مانند جمله «دوستی را دیدم» که در آن خواننده نمی‌داند که آن دوست چه کسی است.

در کُرمانجی دو پسوند **in** , **ek (yek)** برای اسم مجهول (حالت مفرد و جمع)، و سه پسوند **ê**, **a**, **ên** برای اسم معلوم (حالت مفرد مذکر و مونث، و جمع) بکار می‌روند (این پسوندها را گاه‌ها حروف تعریف می‌نامند). اگر اسم مذکر و معلوم باشد، در بسیاری از مناطق کُرمانج نشین پسوند **î** استفاده نمی‌کنند (یعنی آن را تغییر نمی‌دهند و بدون کج کردن رهامی کنند)، در بسیاری از مناطق کُرمانج نشین بجای اضافه کردن **î** در واقع با پسوند **ê** آن اسم را کج می‌کنند. ما گردهای خراسان اغلب از پسوند **î** استفاده می‌کنیم، البته از **ê** هم استفاده می‌کنیم.

ek > Hesp**ek**, mehî**nek**, kew**ek**, jine**ek**, mamostey**ek**, stû**nek**

in > Hesp**in**, mehî**in**, şivan**in**, jin**in**

ê > Hespî min (hesp**ê** min) , çîyayî bilind (çîyay**ê** bilind)

, pismamî min (pismam**ê** min)

a > Mehî**a** min, newala kûr, dotmama min, jina delal

, stû**a** qalind, destmala rojî**nê**, kewa**a** mê

ên > Hesp**ên** me, çîyay**ên** bilind, pismam**ên** me, kew**ên** nêr

, mehî**ên** me, newal**ên** kûr, dotmam**ên** min, jin**ên** delal

, stû**ên** qalind, destmal**ên** rojî**nê**, kew**ên** mê

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مذکر (معلوم و مجهول) - Lawik

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Lawik	Lawik	Lawik	Lawik
کنایه	Lawik(î) /îwik	Lawikekî	Lawikan	Lawikin
حرف ندا	Lawiko	.....	Lawikno	.....

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مذکر (معلوم و مجهول) - Xort

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Xort	Xortek	Xortin	Xortin
کنایه	Xort(î)	Xortekî	Xortinan	Xortinan
حرف ندا	Xorto	.....	Xortno	.....

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مذکر (معلوم و مجهول) - nan

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Nan	Nanek	Nan	Nanin
کنایه	nîn / nêñ/ nanî	Nanekî	Nanan	Naninan
حرف ندا	Nano	.....	Nanino	.....

نکته: در مثالهای زیر اسامی مجهول، پسوند **ek** - و یا **yek** - دارند. اگر اسم معلوم باشد، در بسیاری از مناطق گُرمَانج نشین پسوند **î** استفاده نمی کنند (یعنی آن را تغییر نمی دهند و بدون کج کردن رهامی کنند)، در بسیاری از مناطق گُرمَانج نشین بجای اضافه کردن **î** در واقع حرف **a** و یا **e** آن اسم را به **ê** بدل کرده و بدینوسیله آن اسم را کج می کنند (این مبحث قبلاً در بالا مفصلاً توضیح داده شده است). اما اگر در اسم حرف **a** و یا **e** وجود نداشته باشد آنگاه آن را تغییر نمی دهند و بدون کج کردن مثل خود رها می کنند (اما در مورد مونث، چون اسامی مونث بدون کج کردن مثل خود رها نمی شوند لذا با گرفتن پسوند **ê** خمیده می شوند)

Li baxekî hat dîtin

در یک باغ پیدا شد .

Di destekî da sêvek hebû

در یک دست سیبی بود.

Em çûn şehrekî

ما به یک شهر رفتیم.

Ez dikarim nanekî bixwim

من می توانم نانی (غذایی) بخورم.

kanîya gund < kanîya gund(î)

چشمه آب روستا

Werin şêhr < Werin şehri(î)

به شهر بیایید.

kurê Elî(yî) > kurê Elî

پسرک جوان علی

Ba(yî) lêxist > Bê lêxist

باد به آن زد.

Ez çûm êş < Ez çûm aş(î)

من به آسیاب رفتم.

Bide Kawe(yî) > Bide Kawê (wan jî Bide Kawe)

به کاهه بدهید.

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مونث (معلوم و مجهول) - keç-

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Keç	Keçek	Keçin	
کنایه	Keçê	Keçekê	Keçinan	
حرف ندا	Keçê	.....	Keçino	.....

Min ji keçê ra got
من به آن دختر گفتم.

Mîzekê amade bike
یک میز را آماده کنید.

Keçekê nan pat
یک دختر نان را پخت.

Coyekê (Cokê) bikole
یک جوب را بکنید.

Ew keçan dibînin
آنها دختران را می بینند.

Bizinê bidoşin
بز را بدوشید.

Ew keçekê dibînin
آنها یک دختر را می بینند.

Em ê herin malê
ما به منزل خواهیم رفت.

Dilê fireh pîr nabe
دل بزرگ و گشاده روی پیر نمی شود.

Qelemekê bide min
یک قلم به من بدهید.

Ez mehînekê (maynekê) dibînim
من یک مادیان را می بینم.

Em çûn dûkanekê
ما به یک مغازه رفتیم.

Ez mayninan dibînim
من تعدادی مادیان را می بینم.

Kursîyekê (Kursîkê) bikire
یک صندلی بخرید.

Çirayekê (çirakê / çirêkê) xeva bike
یک چراغ را خاموش کنید.

Xwesûyekê (Xwesûkê) zavê xwe xelat kir
یک مادر زن هدیه ای به داماد خود داد.

Derdê dilan hûr e, kûr e û dûr e
درد دلها خرده خرده اند، عمیق اند، دور و دراز اند.

Qijik pê nîr didize, jûjî maran dikuje
کلاغ (سیاه و سفید) پنیر می دزدد، جوجه تیغی مارها را می کشد.

(منطقه بهتان در شمال کردستان)	Bot > Botan
(شهری در منطقه بهتان، و شمال خراسان)	Qoç > Qoçan
(شهری در منطقه بهتان، و شمال خراسان)	Şêr > Şêrwan
(منطقه سوران و رواندوز در جنوب کردستان)	Sor > Soran

اسامی درحالت جمع از هردو جنسیت (چه مذکروچه مونث) با پسوند **an** تصریف می شوند.

Keç**an** kiras hilgirtin
دختران پیراهن ها را گرفتند.

Qeleman tûj bikin
قلم ها را سر کنید (تیز کنید)

Serbaz**an** doşmen hêjand
سربازها دشمن را لرزاندند.

Li mal**an** digerîyan
در منازل می گشتند.

Pelên dar**an** li Payîzê dirijin
برگهای درختان در پاییز می ریزند.

Kel**an** gazkêşî tune
روستاها گازکشی ندارند.

Dengê bizin**an** tê bîstin
صدای بزها شنیده می شود.

ج - اسم درحالت مفعولی (بعد ازحروف اضافه)

هنگامی که اسم و یا ضمیر بعد از یک حرف اضافه بیاید، عبارت دیگر اسم درجمله بعنوان مفعول بعد ازحروف اضافه باشد آن اسم تغییر و یا کج می شود (در همهء زمانها).

درمثالهای زیر رنگ **قرمز** پسوند کنایه و رنگ **سبز** حرف اضافه است.

(paşpirtika tawdanê)

زمان گذشته

Koçer ber **bi** çîyayan (çîyan) bi rê ketibûn
کوچروها بطرف کوهها براه افتاده بودند.

Dara **bi** Evînê **ra** çû debistanê
آقای دارا همراه با خانم ئوین به دبستان رفت.

Min **ji** şagirdan pirsî
من از شاگردها پرسیدم.

Min **li** kelegîyan selam kir
من به روستاییان سلام کردم.

Min **bi** şivanan **ra** nan xwar
من به همراه چوپانان غذا خوردم

Min **ji** keçê **ra** got
من به آن دختر گفتم.

Te **ji** xort(î) pirsî
شما از آن پسر سؤال کردید؟

Te **ji** lêwik pirsî
شما از آن پسر سؤال کردید؟

Wî **ji** rojîne pirsî
او از روژین خانم پرسید.

Danîyal **ji** êş hat
آقای دانیال از آسیاب آمد.

Ez **di** malan **da** gerîyam
من در داخل منازل گشتم.

Ew **di** xanîyekê **da** raketibû
او در داخل یک خانه خوابیده بود.

Ew **li** malekê rûnişt
او در یک منزل نشست.

Min **li** wî xist
من به ایشان زدم.

Min Daniyal **li** Qoçanê dît
من دانیال را در قوچان دیدم.

Danîyal **ji** rojîne pirsî
دانیال از روژین سؤال کرد.

زمان حال

Ez **bi** şivanan **ra** nan (nîn) dixwam
من همراه با چوپانان غذا می خورم.

Ez ne **bi** duan bûme û ne jî **bi** nifiran dimirim
من با دوعا متولد نشده ام که با نفرین هم بمیرم.

Li nav mêran mêt be, **li** nav şêran şêr be
در میان مردها مرد باش، در میان شیرها شیر باش.

Evîn **li** mala Cecoxanî ye (Cecoxîn e)
ئوین در منزل ججوخان است.

Ez **ji** kurmancên Xorasanê me
من از کرمانجهای خراسان هستم.

Lale **li** kêleka Ferhadî (Ferhêd) rûniştîye
لاله خانم در کنار فرهاد نشسته است.

Bêrîvan **bi** leylayê **ra** gepdike
کدبانوی شیردوش با لایلا صحبت می کند.

Lale **ji nav** baxçeyan (baxçan) tê
لاله خانم از داخل باغچه ها می آید.

Ez **ji** şagirdan dipirsim
من از شاگردها سؤال می کنم.

Ez **li** kelegîyan selam dikem
من به روستاییان سلام می کنم.

Çav **ji** çavan fedî nake
چشم از چشمها حجالت نمی کشد.

Lale **ji** Qoçanê tê
خانم لاله از قوچان می آید.

Qelem **li ser** mîzê ye
قلم در روی میز است.

Lale **li** zozanê ye
لاله خانم در کوهدشت (مرتع) است.

Rojîn **ji** Şîrwanê ye
روژین از شیروان است.

Lale **bi** xizanan **ra** dilîze
لاله خانم با بچه ها بازی می کند.

Ewr **di ser me ra** ne
ابرها روی سر ما هستند.

Ez **bi wan ra** dibêjim
من به آنها می گویم.

Danîyal **li** rojînê dixê
دانیال به روژین می زند.

Ez **ji** zimên (zimîn) hez dikem
من از زبان لذت می برم.

Hirç **li nav** daristanê ye
خرس در داخل دارستان است.

Bizin **li nav** bexçe ye
بز در داخل باغچه است.

Lale **ji** Qoçanê ye
لاله خانم از قوچان است.

Lale **ji** kelê tê
لاله خانم از روستا می آید.

Lale **li** debistanê ye
لاله خانم در دبستان است.

Ez **bi** qelemê dinivîsim
من با قلم می نویسم.

Ez **di** bexçe (baxçeyê) **da** me
من در داخل باغچه هستم.

Li wî temaşe bike
به او تماشا کنید.

زمان آینده

Ez ê **ji** şagirdan bipirsim
من از شاگردها خواهم پرسید.

Ez ê **li** laleyê (lalê) bibim mîvan
من مهمان لاله خانم خواهم شد.

Ez ê **li** kelegîyan selam bikem
من به روستاییان سلام خواهم کرد.

Lale ê **li** Tilivîzyonê temaşê bike
لاله خانم به تلویزیون تماشا خواهد کرد.

Em ê **li** Rojînê bibin mîvan
ما به روزین خانم مهمان خواهیم شد.

Ji wê ra bibêjin
برای ایشان بگویید.

Ez ê **li** kelegî bibim mîvan
من مهمان روستایی خواهم شد.

Em ê **li** mazûvanê xwe hurmet dynin
ما به میزبان خود احترام می گذاریم.

د - اسم درحالت ملکی (کنایه کردن ضمیر و کج کردن اسم درحالت ملکی)

Tewandina Nav û Cînavan di rewşa xwedîfî (Milkîyet) da

زمانی که اسم و یا ضمیر مالکیت چیزی را نشان بدهد، تغییر می یابد (بعبارت دیگر موقعیکه کسی یا یک اسمی به نوعی مورد تعریف و یا شناساندن قرار بگیرد، کنایه می شود). ضمائر ساده درحالت مالکیت به ضمائرکنایه تبدیل می شوند، واسامی کج می شوند. بطورکلی درحالت ملکی معمولاً قاعدهء جنسیتی برای کلمات رعایت می شود: اضافهء ملکی برای کلمات مونث و مفرد پسوند **a** - ، و برای کلمات مذکر و مفرد پسوند **ê** - ، و برای کلمات جمع از هر دو جنس پسوند **ên** - است.

{ البته همانطور که در کمی بالاتر بیان شد در کج کردن اسم : پسوند **î** - برای اسامی مذکر، پسوند **ê** برای اسامی مونث، پسوند **an** - برای اسامی جمع از هر دو جنس، بکار می روند. }

برای کلمات مونث		برای کلمات مذکر		برای جمع (هر دو جنس)	
پسوند ملکی	ضمائر شخصی کنایه	پسوند ملکی	ضمائر شخصی کنایه	پسوند ملکی	ضمائر شخصی کنایه
... a (ya	Min	... ê (yê	Min	... ên (yên	Min
... a (ya	Te	... ê (yê	Te	... ên (yên	Te
... a (ya	Wî	... ê (yê	Wî	... ên (yên	Wê
... a (ya	Wê	... ê (yê	Wê	... ên (yên	Wî
... a (ya	Me	... ê (yê	Me	... ên (yên	Me
... a (ya	We	... ê (yê	We	... ên (yên	We
... a (ya	Wan	... ê (yê	Wan	... ên (yên	Wan

مثال:

Bavê wê > yê wê (ê wê)

(حرف ê اگر قبل از اسم یا ضمیر باشد حالت ملکی، اما اگر قبل از فعل باشد نشان زمان آینده است)

Evîna wan > ya wan (a wan)

عشق آنها < مال آنها

Xwenga min > ya min (a min)

خواهر من < مال من

Nivînên me > yên me (ên me)

رخت خواب ما < مال ما

(این کلمات وقتی که ضمائر ملکی هستند از نظر املائی به کلمات دیگر وصل نمی شوند: ya, yê, yên / a, ê, ên)

Nasname > nasnameya (nasnama) me

(در اینجا اسم به یک حرف صدادار ختم شده لذا حرف y در بین اسم و پسوند ملکی قرار می گیرد تا از آمدن دو حرف صدادار پشت سر هم جلوگیری کند.)

در مثالهای زیر رنگ آبی پسوند ملکی و رنگ قرمز پسوند کنایه است .

Tava biharê dikeve danê êvarê

آفتاب بهار به هنگام عصرها می افتد.

Werisê rizî bêkar (bêkêr) e

ریسمان پوسیده نابکار است.

Sola teng lîngan kul dike

کفش تنگ پاها را ورم و عفونت می کند.

Çavên yarê kil naxwazin

چشمهای یار سر مه نمی خواهند.

Porê Berfînê dirêj e

موهای خانم برفین بلند است.

Şaxên daran bi gul in
شاخه های درختان گل دارند.

Gotinên guhdaran zanîstî bûn
گفته های شنوندگان علمی بودند.

Gizika jinika kawî pir rind bû
نوزاد آن زن ایل کاوانلویی خیلی خوب بود.

Bavê min camêr bû
پدر من مرد شجاعی بود.

Dîya te bêrîvan e
مادر شما کدبانو شیردوش است.

Kekê min dutarvan e
برادر بزرگم دوتارزن است.

Birayê wê şivan e
برادر ایشان چوپان است.

Xwenga min mamosta ye
خواهر من معلم است.

Apê wî çodar û bilûrvan e
عموی ایشان چوبدار و نی زن است.

Amojina (moja) min teşîrês e
زن عموی من دوک ریس (پشم) است.

Pismamê te şofir e
پسر عموی شما راننده است.

Dotmama min bermalî ye
دختر عموی من خانه دار است.

Xalê wê gavan e
دایی ایشان گاوچران است.

Xalojina **min** nexweş e

زن دایی من بیمار است.

Xwarzîyê **wî** şagird e

خواهرزاده ایشان دانش آموز است.

Meta **te** dilovan e

عمهء شما مهربان است.

Xaltîka **min** aşpêz e

خالهء من آشپز است.

Pisxaltîya **te** birîndar e

خاله زادهء شما زخمदार است.

Bapîrê **min** çîrokvan bû

پدر بزرگ من داستان گو بود.

Dapîra **te** pir bêhal e

مادر بزرگ شما خیلی بی حال است.

Xezûrê **te** dara ye

پدر شوهر شما ثروتمند است.

Xwesîya **min** xêrxwaz e

مادر زن من خیرخواه است.

Tîyê **te** cotkar e

برادر شوهر شما شخمکار (زراعتکار) است.

Nevîyê **bavî min** pir in

نوه های پدرم زیاد هستند.

Baldûza **min** tevnvan e

خواهر زن من فرش باف است.

Cawîya **te** pir qeşeng (xweşik) e

خواهر شوهر شما خیلی خوشکل است.

Teşîya zirav (zirêv) barek dirav (drêv)
دوک باریک پشم ریزی درآمد زاست.

Birazîyê min xwendevan (dersxan) e
برادرزاده من تحصیلکرده است.

Hembêza dayîka min pir xweş û germ bû
بغل مادرم خیلی خوش و گرم بود

Mala bavê şêrîn e, mala mêran hêlîn e
خانه پدر شیرین است، خانه شوهر منزلگاه (لانه) است.

Dara bîyê para mîyê, dara gûzê bextê qêzê
درخت بید سهم گوسفند است، درخت گردو بخت دختر است.

Hewîya te tozekê terhal / teral (cangiran) e
زن شوهر (هوو) شما یک ذره (کمی) تنبل / سنگین است

Zimangên Hezameçîtê pir hênik in
دامنه های پشت به آفتاب کوه هزارمسجد خیلی خنک هستند.

Berojên Petlegahê germ in
دامنه های رو به آفتاب کوه پتله گاه گرم هستند.

Newala (Zawê) Şemxalê (Şemxêl) bi zinar û pezkovî ye
دره شمخال (جنوب شهر باجگیران) دارای صخره و گوسفند شکاری است.

Zozana (Textê) gulîlê bi gul û gîya ye
مرتع (کوهدشت) گولیل با گل و گیاه است.

Kanîya şevxanê li çîyayi Spicîrê ye
چشمه شبخانه در کوه اسپجیر است.

Dersên kurmancî
درسهای کرمانجی

Malên koçeran
منزل کوچروها

Kitabên kurmancî
کتابهای کرمانجی

Gayê bavê min
گاو پدر من

Xanîyê xalê min

خانه دایی من

Kerê kelegîyekî

الاغ یک روستایی

Agirê (arê) mala me

آتش منزل ما

Bavê Danîyalî (bavê Danîyêl)

پدر آقای دانیال

Serê birayê wî

سر برادر ایشان

Porê jinekê

موی یک زن

Bizina jinikê

بزآن زن

Lawê Ferengîsê

پسر خانم فرنگیس

Manga me

ماده گاو ما

Pelên darê

برگهای درخت

Dayîka te

مادر شما

Baxçê me

باغچه ما

Navê keçikê

نام آن دختر

Hevalên me

دوستان ما

Kurê bêrîvanê

پسر کدبانو شیردوش

Pişîka min

گربه من

Kulîlkên zozanan

گلهای مراتع

Dîya te

مادر شما

Gulên çîyan

گلهای کوهها

Hespê wan

اسب آنان

Bavê lêwik (lawikî)

پدر آن پسر

Hespên me

اسبهای ما

Bazinê Dilberê

النگوهای خانم دلبر

Debistana wî

دبستان ایشان

Kûçikên şehî (şêhr)

سگهای شهر

Nanê min

نان من

Xalê wê

دایی او

Xalên wî

دایی های او

Welatê me

ولایت ما

Zimanê me

زبان ما

Mala me

منزل ما

Birayê te

Kera wî

Destmala wê

Gotinên wî

Xanîyê me

Gotinên we

Destê min

Zimanê wan

Pirsa te

Welatê min

Welatê wê

Welatê wan

Debistana min

Debistana wê

Nanên şivanan

Nanên şivanî (şivîn / şivên

Nanê şivanî (şivîn

Sêva keçikê

Sêvên keçikê

Sêvên keçikan

و - حالت حرف ندا (کج کردن اسم بعد از حرف ندا) bêjeyên bangî

موقعیکه اسامی در وضعیت ندا کردن (حالت صدا کردن bangîkirin) باشند، کج می شوند. معمولاً این حالت صدا کردن اغلب اوقات برای:

۱- گلایه کردن ۲- درد و رنج ۳- شادمانی و خوشی

بکار می روند و حالت شگفتی، تعجب، حیرت، حسرت و عجیب بودن را بیان می دارد. اسامی که مونث و مفرد باشند با گرفتن پسوند ê - ، اسامی مذکر و مفرد با گرفتن پسوند o - ، اسامی جمع از هر دو جنسیت (چه مذکر و چه مونث) با پسوند no - (بعد از حروف صدادار) و یا ino - (بعد از حروف صامت) کنایه یا کج می شوند .

1 - حروف ندا برای گلایه کردن (Bangên gzaîkirinê) شامل :

Lo, Lolo, wey lo, Lê, Lêlê, wey lê, Hey, hey lo, hey lê, hey hey, hey gidî (hey gicî), gicî gicî

2 - حروف ندا برای دلخوشی و شادمانی (Bangên dilxweşî û şadîyê) شامل:

êh, hah, hih, ox, xweş, de

3 - حروف ندا برای درد و نفرین (Bangên êş û nifir) شامل:

Ax, ay, of, tûf, wax, wey /way, nifir, heray, heyf /hêf, err / erik, elepîs

بعد از حروف نداهای فوق الذکر اسامی کج و ضمائر کنایه می شوند .

مثال: در این مثالها رنگ **قرمز** پسوند کنایه (کج کردن یا خمیدگی اسامی)، و رنگ **آبی** حروف ندا (bêjeyên bangî) هستند.

De rabe here lo

دیگه بلند شوید بروید آقا (de حالت تاکید تشویقی و انگیزش آمرانه دارد)

Hêfa min bi te têye

حیف من به تو می آید (hêf حالت ترحم و دلسوزی را نشان می دهد)

Er te axir ew hilgirt

تعجب، تو آخر او را گرفتی (er حالت شگفتی، بهت آور، مات کننده را نشان می دهد)

Elepîs ji dest vî lawikî

بیز از دست این پسر (elepîs حالت بیزاری، سیر شدن و خسته شدن و انزجار را نشان می دهد)

Hey welato hey welato

وای ولایت وای ولایت

Lo xorto! Lê keçê! Hawar rabin li me dereng bû

آهای آقا پسر! آه دختر! داد و بیداد بلند شوید به ما دیر شد.

Hey Memo te axir jî karê xwe kir

وای (عجبا) محمد تو آخر هم کار خودت را کردی.

Ey Memo! ez ji dest va derewên te kuda birevim

آخ (شگفتا) محمد! من از دست این دروغهای تو به کجا فرار کنم.

Êh, şeveke xweş e

بله، شب خوشی است.

Nifir, li vê dema reş û bêbextîyê

نفرین، به این زمانه سیاه

Hah, te xêr e lo

آخه، جریان چی است آقا

Wax va çi rozigar e

واخ این چه روزگار است

Ox , te dilê min şad kir

آخ (آه) دل من را شاد کردید

Way li minê dayê

وای بر من مادر عزیز

Hah te çi rind got

آه تو چی خوب گفتی

Wey li mino

وای بر من

Ax, Kurmanc ketin çi rewşê

آخ، کرمانج به چه وضعیفی افتاده اند

Wax li minê

وای بر من

Ay dilo Ay dilo

ای دل ای دل

Heray dayê can

هاوار مادر جان

Ay dilê min

ای دل من

Lo Hemîdo! Hemîdo

آهای حمید آقا! حمید آقا!

Of , serê min dêşîye

واخ، سرم درد می کند

Lê Delalê! Delalê

آهای دلال خانم! دلال خانم!

Tûf, li neyarên Kurmancan

لعن، بدخواهان کرمانج

Lê melekê

آهای ملک خانم

Lê Fatê آهای فاطمه (فاطی)!	Mamosteno معلم ها!
Lê Zerê آهای زری خانم!	Rojînê ! tu wan dibînê روژین ! شما آنها را می بینید.
Lê bûkê آهای عروس خانم	Xwengê (xwişkê) خواهر!
Lê lê laleyê (lalê) آهای آهای لاله خانم	Hevalê دوست!
Lo lo Emîro آهای آهای امیر آقا	Yarê Azado ! were vê dera Memo (Mohemado) ! were vê dera Keçino ! werin rûnin Bavo Xalo Apo Danîyalo Welato Hevalo Mileto Miletino Xortino, va daweta min e Hevalino Dayîkino Lo Biro Lo Birano Lê Xwengê Xwengino Delalê Heseno (Heso) Lawo
Lo Huso آهای حسین	
Lo dîno! آهای دیوانه (مذکر)	
Lê dînê آهای دیوانه (مونث)	
Kelegîno روستاییها!	
Keçikino دخترها!	
Kurdino کردها!	

Berdewam e   ادامه دارد

درس ششم

ضمایر و اعداد و ارقام در کُرمانجی

Cînav û hêjmar (jimêr) li Kurmancî

درادبیات فارسی و عربی برای تغییر کلمات از واژه "صرف و نحو" استفاده می شود، در ادبیات کُرمَنجی از واژه کج کردن *xwarkirin* و یا کنایه کردن *badan* و یا تاب دادن *tawdan* استفاده می شود. برای تغییر افعال گاهاً از واژه *kişandin* استفاده می شود، از حالتی به حالت دیگر کشاندن و تغییر دادن.

زبانهای تصریفی دارای ادبیات صرف و نحوی هستند، بدین معنی که در آن افعال دارای ریشه بوده و متغیر می شوند. در کُرمَنجی، کنایه کردن و تغییر دادن تلویحی کلمات (بدون تغییر در معنی کلمات) ممکن است به کمک اضافات و پسوندها، و یا ممکن است بعضی از حرفهای کلمه با حرفهای دیگری جایگزین شود، و یا ممکن است با کلمه تغییر یافته جداگانه ای (مثل ضمائر شخصی کنایه) انجام شود.

همانطور که در فارسی وند، پسوند و پیشوند وجود دارد (به انگلیسی: affix, prefix, suffix)، در کُرمَنجی به آن، *pirtik*، *pêşpirtik*، *paşpirtik* می گویند. *pirtik* (Pirtik) در واقع همان وصله (تکه پارچه و یا تکه کهنه کوچک) است که به لباس می دوزند یا وصل می کنند.

کلمات قابل تغییر دادن، کج کردن و یا کنایه کردن در کُرمَنجی که در این جلسه و جلسات آینده مورد بحث قرار می گیرند، از قرار ذیل می باشند:

- ۱ - اسم
- ۲ - ضمائر
- ۳ - ارقام و اعداد
- ۴ - فعل

در کُرمَنجی واژه هایی که ثابت هستند (تغییر و یا کج و کنایه نمی شود) شامل:

- الف - صفت (*gewr, rind, bilindtir, mezin, qeşeng, ...*)
 ب - قید (*îro, hînga, nêzik, bes, kêma, kînga, nika, paşî, berî, ...*)
 ج - حروف اضافه (*di, li, ji, di - da, ji - ra, ...*)
 د - حروف ربطی (*wek, û, yanku, lê, ku, ...*)
 و - حروف ندا (*Lê, Lo, ax, way, ox, tûf, hey, wax, ...*)

در درس قبلی مبحث کنایه کردن " اسم " به تفصیل بیان شد، در این درس مبحث ضمائر و اعداد و ارقام را بررسی می کنیم.

۲ - ضمائر (کج کردن، کنایه کردن و یا خم کردن)

Cînav (tawdan, xwarkirin, badan)

Cînavên kesîn

ضمائر شخصی

ضمائر شخصی وقتی که تغییر یابند و یا کنایه شوند، در واقع پسوند نمی گیرند بلکه کل آن کلمه از حالتی به حالت یا شکل جدیدی درمی آید و کنایه می شود. بطور کلی ضمائر شخصی به دو گروه (گروه اول که ضمائر مستقیم و یا ساده، و گروه دوم یا ضمائر غیر مستقیم که تغییر یافته یا کنایه گروه اول می باشند) تقسیم می شوند.

حالت کنایه (غیر مستقیم)   حالت ساده (مستقیم)

Ez	>	min
Tu	>	te
Ew	>	wî / wê
Em	>	me
Hûn	>	we
Ew	>	wan

تغییر (کنایه) در ضمائر شخصی

حالت	اول شخص مفرد	دوم شخص مفرد	سوم شخص مفرد	اول شخص جمع	دوم شخص جمع	سوم شخص جمع
ساده	Ez	Tu	Ew	Em	Hûn	Ew
کنایه	Min	Te	Wî / Wê	Me	We	Wan

Ez wê / wî dibînim

من او (مونث / مذکر) را می بینم.

Ez te dibînim.

من تو را می بینم.

Min tu dîtî.

من تو را دیدم.

Bide min.

بدهید به من.

kela wan

روستا (قلعه) آنان

dengê wî

صدای او (مذکر)

keçika wê

دخترک او (مونث)

welatê me

ولایت ما

Ew ê li me vegerin.

آنها به طرف ما بر خواهند گشت.

نکته : ضمایر کنایه در زمان گذشته بعنوان فاعل، و در زمان حال و آینده بعنوان مفعول در جمله قرار می گیرند.

زمان گذشته

Min nan xwar.
من نان (غذا) خوردم.

Min tu dîtî
من تو را دیدم.

Me sêv xwarin
ما سیبها را خوردیم.

We sêv xwarin
شما سیبها را خوردید.

Wan sêv xwarin
آنها سیبها را خوردند.

Min ew dît.
من ایشان را دیدم.

Te çi kir?
تو چکار کردی؟

Wê ji kê re got?
او (مونث) به چه کسی گفت؟

Wî çi veşart?
او (مذکر) چه را پنهان کرد؟

Me jê re hilanîye.
ما برای او برداشته ایم.

We xanî firot?
شما خانه را فروختید؟

Wan çi pirsî?
آنها چه پرسیدند؟

زمان حال

Ez nanî (nîn) dixwam.
من نان (غذا) می خورم.

Lale min dibîne
خانم لاله من را می بیند.

Rojîn te dibîne
خانم روزین تو را می بیند.

Ez te dibînim.
من تو را می بینم.

Tu min dixapînî.
تو من را فریب میدهی.

Ez te dibînim.
من تو را می بینم.

Em sêvan dixwan
ما سیبها را می خوریم.

زمان آینده

Lale yê **min** bibîne
لاله خانم من را خواهد دید.

Hûn ê **wan** ji me re bişînin.
شما آنها را برای ما خواهید فرستاد.

Rojîn ê **te** bibîne
روژین خانم شما را خواهد دید.

Ew ê **we** dewet bikin.
آنها شما را دعوت خواهند کرد.

Ew ê **wê** birevîne.
او ایشان را فراری خواهد داد.

Kî yê **me** perwerde bike?
چه کسی ما را پرورش(تحصیل) خواهد داد.

Em ê **wî** bidin we.
ما ایشان را به شما خواهیم داد.

Cînavên êşareyî

ضمایر اشاره ای

حالت ساده (مستقیم)

حالت کنایه (غیر مستقیم)

Ev	>	Evê (Vê)	مونث
Ev	>	Evî (Vî)	مذکر
Ev	>	Evan (Van)	جمع
Ew	>	Ewê (Wê)	مونث
Ew	>	Ewî (Wî)	مذکر
Ew	>	Ewan (Wan)	جمع

تغییر (کنایه) ضمایر اشاره ای نزدیک و دور -- Ev, Ew

حالت	نزدیک-مونث	نزدیک-مذکر	نزدیک-جمع	دور- مونث	دور- مذکر	دور- جمع
ساده	Ev	Ev	Ev	Ew	Ew	Ew
کنایه	Evê (vê)	Evî (vî)	Evan (van)	Ewê (wê)	Ewî (wî)	Ewan (wan)

همانطور که در جدول ملاحظه می شود **vê, vî, van, wê, wî, wan** از حالت‌های کنایه **evê, evî, evan, ewê, ewî, ewan** بدست آمده اند که حالت خلاصه و فشرده آنها می باشند(اگرچه در شکل ظاهری به صورت کلماتی جدا خود را نشان می دهند). در زبان محاوره ای در بین مردم از حالت کنایه خلاصه شده بیشتر استفاده می شود و معمول است، یعنی شکل بدون **e** در اول بیشتر معمول است.

Evê hat Danîyal e.
 Eva hat Rojîn e.
 Evên hatin heval in.

Ewê hat lawikekî zîrek e.
 Ewa hat keçikeke xweşik e.
 Ewên hatin lawik û keçikên kelê me ne.

نکته: گاهاً کلمهء اشاره ای **ha** به همراه ضمائر اشاره ای فوق الذکر می آیند و حالت اشاره را کوتاه تر، دقیق تر و شفاف تر نشان می دهد (ممکن است به حالت فشرده نیز استفاده شود). مثال:

Evê ha	>	vîna	>	Eviya/vîya
Ewê ha	>	wîna	>	Ewiya/wîya
Evên ha	>	vêna	>	Evana/vana

Eva ha	>	vêna	>	Evaya/vaya
Ewa ha	>	wêna	>	Ewaya/waya
Ewên ha	>	wêna	>	Ewana/wana

Evê ha Danîyal e.
 Eva ha Rojîn e.
 Evên ha Danîyal û Rojîn in

Ewê ha li ber pêz e.
 Ewa ha pêz didoşe.
 Ewên ha karger in.

ضمایر اشاره فقط برای سوم شخص (مفرد، جمع) می آیند (انسان، حیوان، شی)، در واقع وقتی که ضمیر به جای این موجودات قرار می گیرد با اشاره کردن آنان را نشان می دهد. در مثالهای زیر رنگ قرمز ضمایر اشاره کنایه و یاپسوندهای کنایه می باشند.

Ev hat

Evî got > vî got

Evê got > vê got

Ez evî dibînim > ez vî dibînim

Ez evê dibînim > ez vê dibînim

Ev hatin

Evan got > van got

Ez evan dibînim > ez van dibînim

Ew hat

Ewî got > wî got

Ewê got > wê got

Ez ewê dibînim > ez wê dibînim

Ew hatin

Ewan got > wan got

Ez ewan dibînim > ez wan dibînim

Vê sêvê bixwe.

این سیب را بخورید.

Vî berxî girê bide.

این بره را ببندید.

Vê berxê girê bide.

این بره (مونث) را ببندید.

Vî kalikî got

این پیر مرد گفت.

Vê keçê ez dîtîm

این دختر من را دید.

Ev kitaba **min** e

این کتاب من است.

Ev kitaba hevalê **min** e

این کتاب دوست من است.

Ev kitaba hevalê pismamê **min** e

این کتاب دوست پسر عموی من است.

Van keç û xortan got

این دختر و پسرها گفتند.

Wê keçikê dil ji min bir.

آن دختر دل من را برد.

Wî xortî çî got?

آن پسرک جوان چی گفت؟

Wî mêrikî çî got?

آن مرد (مرد کوچک) چی گفت؟

Wê jinikê çî got?

آن زن (زن کوچک) چی گفت؟

Wê keçê xelat kin

آن دختر را هدیه دهید.

Wan keç û xortan xelat hilgirtin

آن دختر و پسرها هدیه را گرفتند.

Vê jinê

این زن

Vî mêrî

این مرد

Van mêran

این مردها

Li vî lawikî temaşe bikin

به این پسر تماشا کنید.

Wê defterê

آن دفتر

Vî şehri ez gêj kirim

این شهر من را گیج کرد.

Wî kurî

آن (او) پسر

Ez ê vî hespî bikirim

من این اسب را خواهم خرید.

Wan keçan

آن دخترها

Rojîn ji vî beranî ditirse

روژین خانم از این قوچ می ترسد.

Vê bûkê

این عروس خانم

Vî zavayî

این داماد

Vê bizinê

این بز

Vî camêrî

این مرد شجاع

Vê dayîkê

این مادر

Vî gayî

این گاو

Keleyî (kelegî)

روستایی

Ev kitaba hevalê cînarê pismamê min e

این کتاب دوست همسایه پسرعموی من است.

نکته: باتوجه به مفهوم جمله، تمییز دادن ضمائر شخصی wî, wê, wan از ضمائر اشاره ای wî, wê, wan بسیار آسان است. اگر قبل از یک اسم باشند، ضمائر اشاره ای هستند. در مثالهای پایین رنگ **آبی** ضمیر شخصی و رنگ **قرمز** ضمیر اشاره ای است.

Ez wê keçê dibînim

من آن دختر را می بینم.

Ez vî dibînim

من او را می بینم.

Ez wê dibînim

من او را می بینم.

Wê keçê xweş got

آن (او) دختر خوش گفت.

Ez vî xortî dibînim

من این پسر جوان را می بینم.

Wê xweş got

او (مونت) خوش گفت.

ضمایر پرسشی **Cînavên pirsyarî**

kîjan (kî -ji -van)

مستقیم		کنایه
-----		-----
Kîjan ?	>	kîjanê ? مونث
Kîjan ?	>	kîjanî ? مذکر
Kîjan ?	>	kîjanan ? جمع

تغییر (کنایه) ضمایر پرسشی (استفهامی) - Kîjan

حالت	مونث	مذکر	جمع
ساده	Kîjan?	Kîjan?	Kîjan?
کنایه	Kîjanê?	Kîjanî?	Kîjanan?

Kîjan ji wan dixwîne?
کدام یک از آنها می خواند (تحصیل می کند)؟

Kîjanî xwendîye?
کدام یک (مذکر) تحصیل کرده است؟

Kîjanê xwendîye?
کدام یک (مونث) تحصیل کرده است؟

Kîjanan xwendîye?
کدامها تحصیل کرده هستند؟

Qelesa kîjanî?
قلم کدام یکی (مذکر)؟

Qelesa kîjanê?
قلم کدام یکی (مونث)؟

Qelemên kîjanan?
قلمهای کدامها؟

Kîjanî ji wan Azad dît?
کدام یک (مذکر) از آنها آزاد را دید؟

Yek ji wan dixwîne.
یکی از آنها می خواند

Yekî xwendîye.
یکی (مذکر) تحصیل کرده است

Yekê xwendîye.
یکی (مونث) تحصیل کرده است.

Hinek an xwendîye.
تعدادی تحصیل کرده اند.

qelesa yekî
قلم یکی

qelesa yekê
قلم یکی

qelemên hinekan
قلمهای تعدادی

Kîjanê tu dîtî?

کدام یک (مونث) شما را دید؟

Te ji kîjanê pirsî?

تو از کدام یکی پرسیدی؟

Kîjanan pez çêrand?

کدامها گوسفند را چراندند؟

Kîjan dikire?

کدام یک می خرد؟

Kîjanî kirî?

کدام یک (مذکر) خرید؟

Kîjan ê bibîne?

کدام را خواهد دید؟

Kîjanê got?

کدام یک (مونث) گفت؟

Tê (tu ê) kîjanê bibînî?

تو کدام (مونث) را خواهی دید؟

Tu kîjanan dibînî?

شما کدامها را می بینی؟

Tu ji kîjanî hez dikî?

تو از کدام (مذکر) خوشت می آید؟

Kîjanan dît?

کدامها دیدند؟

Ew ê kîjanê bikire?

او کدام را خواهد خرید؟

Te kîjan kitab kirî?

تو کدام کتاب را خریدی؟

Em ê ji kîjanî bipirsî?

ما از کدام یک (مذکر) پرسیم؟

Te kîjan keç dît?

تو کدام دختر را دیدی؟

Kîjan hat?

کدام یک آمد؟

Te kîjan xort dît?

تو کدام پسر را دیدی؟

Kîjan diçe?

کدام یک می رود؟

Te li kîjanê xist?

تو به کدام یکی (مونث) زدی؟

Kîjan ê bêbe?

کدام یک خواهد آمد؟

Kîjanê name nivîsî? Rojînê name nivîsî.

کدام یک (مونث) نامه را نوشت؟ روژین خانم نامه را نوشت.

Kîjanî name nivîsî? Danîyal(î) / Danîyêl name nivîsî.

کدام یک (مذکر) نامه را نوشت؟ آقای دانیال نامه را نوشت.

Kîjan nameyê (namê) dinivîse? Rojîn (Danîyal) dinivîse.

کدام یک نامه را می نویسد؟ خانم روژین (آقای دانیال) می نویسد.

مسفقیم		کنایه
Kî ?	>	Kê ?
Çî ?	>	Çi ?
Çend ?	>	Çendan ?
Kengî (kînga)	>	Kengê

تغییر (کنایه) ضمائر پرسشی (استفهامی) – Çî , Kî

حالت	Kî?	Çî?	مونث	مذکر
ساده	Kî?	Çî?	Çi jin?	Çi mêr?
کنایه	Kê?	Çi?	Çi jinê?	Çi mêrî?

معمولاً در زبان محاوره ای، تلفظ ضمیر پرسشی Çî و Çî اغلب اوقات تقریباً همسان است؛ لذا معمولاً اغلب اوقات بصورت Çi نوشته می شود.

Kî jinê got ?
کدام زن گفت؟

Tu çend salî yî?
شما چند ساله هستید؟

Kî mêrî got?
کدام مرد گفت؟

Kê ew anî?
کی او (آن) را آورد؟

Kê bi te ra got?
کی به شما گفت؟

Kî hatiye?
کی آمده است؟

Hûn kengê çûn?
شما چه وقت رفتید؟

Kê li wî xistiye?
کی به او (مذکر) رده است؟

Kengê bibare, hîngê bihar e.
چه وقت ببارد، آن وقت بهار است.

Kî bejin bilind e?
کی بلند قد است؟

Kî diçe?
کی می رود؟

Destê kê?
دست کی (چه کسی)؟

Kînga ez ê bigihêjim yara xwe?
چه وقت من به یار خودم خواهم رسید؟

Lawê kê?
پسر کی (چه کسی)؟

Te kî dît? min Rojîn dît.

تو کی را دیدی؟ کن خانم روژین را دیدیم.

Kê kiras kirî?

کی پیراهن را خریدی؟

Kê sêv xwar? Rojîne sêv xwar.

کی سیب را خورد؟ خانم روژین سیب را خورد.

Tu kê dibînî?

تو کی را می بینی؟

Kî nameyê (name) dinivîse?

کی نامه را می نویسد؟

Tê (tu ê) kê bitirsînî?

شما کی را خواهید ترساند؟

Kê name nivîstî

کی نامه را نوشتی؟

Te li kê xist?

شما به کی زدی؟

Kî cevaba min dide?

کی جواب من را می دهد؟

Tu ji kê dipirsî?

شما از کی می پرسید؟

Kîyê (kî ê) kitabê bixwîne?

کی کتاب را خواهد خواند؟

Ew ê ji kê bipirse?

او از کی خواهد پرسید؟

Kî ê (kîyê) min bigire?

کی من را خواهد گرفت؟

Te çi kirî?

تو چه خریدی؟

Kî hat kelê?

کی به روستا آمد؟

Tu çi dikirî?

تو چه می خری؟

Kî diçe şêhr?

کی به شهر می رود؟

Ew ê çi bikire?

او چه خواهد خرید؟

Kê kir û kê xwar!

کی کرد (انجام داد) و کی خورد!

Tu çi dixwî?

تو چه می خوری؟

Kî bi lezkeve ê bi paşkeve.

هر کی عجله کند عقب خواهد ماند.

Te li çi xist?

تو به چه زدی؟

Kî bi wefa ye ew bav û bira ye.

هر کی با وفا باشد او پدر و برادر است.

Jiber çi tu diho nehatî mal?

برای چه شما دیروز به منزل نیامدی؟

Kê got?

کی گفت؟

Sa çi em bindest in?

برای چه ما زیر دست هستیم؟

Ew çî ye
آن چی است؟

Ev kî ye? Ev şagirdek e.
این کی است؟ این دانش آموز است.

Ew bi çî ye
او با چی است؟

Ew çî ye? Ev kitab e.
این چی است؟ این کتاب است.

Kî , çî معمولاً بجای فاعل
Kê, çî معمولاً بجای مفعول

Tu bi kê ra hatî?
شما با کی آمدی؟

Kî hat?
کی آمد؟

Yê ku hat kî bû?
آن که آمد کی بود؟

Çî hat?
چی آمد؟

Ez çî jê bikim?
من چی از ایشان بخرم؟

Tu kê dibînî?
تو کی را می بینی؟

Ez pê çî bikim?
من با این چکار کنم؟

Tu çî dibînî?
تو چه می بینی؟

Kê bi te ra got?
کی به شما گفت؟

Te çî xwar?
تو چی خوردی؟

Çerçî digot: kê gotiye lo dizo malava!
دوره گرد خرده فروش می گفت: کی گفته آهای دزد خانم آباد (برو بسلامت)!

Çendan gotiye: di cem kûçiyê har ra mere
تعدادی گفته اند: از کنار سگ هار رد نشو.

Kî sêvê dixwe? Rojîm sêvê dixwe.
کی سیب را می خورد؟ خانم روژین سیب را می خورد.

Kê lingê xwe kire zengûyê, xwedîyê hêsp ew e.
کی پای خود را به رکاب کرد، صاحب اسب او است.

Tu kê dibînî? Ez Gulistanê dibênim.
شما کی را می بینی؟ من خانم گلستان را می بینم.

Tu kî yî? Ez dervanê debistanê me.
شما کی هستید؟ من دربان دبستان هستم.

Ev çiyê te ye? Ev pismamê min e.
این چکارهء شما است؟ این پسر عموی من است.

Tu jî çi yî? Ez jî ji xwe ra mêrek im.
شما هم چی هستید؟ من هم برای خود مردی هستم.

تعدادی از ضمایر مجهول را که به جای اسامی نامعلوم، نامشخص و مبهم می آیند را با هم مرور می کنیم. وقتی که این ضمایر در حالت مفعولی قرار بگیرند کنایه و کج می شوند. مثال:

حالت سادده (مستقیم)   حالت کنایه (غیر مستقیم)

Yêk	>	yêkî
Yêk	>	yêkê
Heryêk	>	heryêkê
Heryêk	>	heryêkî
Tukes	>	tukesî
Herkes	>	herkesî
Hertişt	>	hertiştî
Tiştêk	>	tiştêkî
Hinek	>	hinek ^{an}
Filan	>	filanî
Filankes	>	filankesî

Yêk hat
یکی آمد

Min ji yêkê ra got
من برای یکی گفتم

Yêkî got
یکی گفت

Heryêkê digot
هر یکی می گفت

Ez yêkî dibînim
من یکی را می بینم

Heryêkê dixwend
هر یکی می خواند

Min tukes nedît
من هیچکس را ندیدم

Tukesî negot
هیچکسی نگفت

Ez tukesan nabînim
من هیچ کسانى را نىمى بینم

Tukes nabêje
هیچکس نىمى گوید

Ez tukesî nas nakim
من هیچکسى را نىمى شناسم

Min ji tukesî ra negot
من به هیچکسى نگفتم

Min tutiş nedît
من هیچ چیز ندیدم

Herkesî digot
هر کسى مى گفت

Filankesî çi got?
فلان کس چى گفت؟

Mebêje filan û behvan, yêk bi yêk binav bike
نگو فلان و بهمان، يکى يکى اسم ببر

Min ji herkesî bihîst
من از هر کسى شنیدم

Tiştekî di ortê da heye
يک چيزى در ميان هست

Ez tişteki dibînim
من يک چيزى را مى بينم

Ez hikekan dibînim
من تعدادى را مى بينم

Hinekan digot
تعدادى مى گفتند

Hinekên din dibêjin ku ...
تعدادى ديگر مى گویند که ...

Filan hat, behvan nehat
فلان آمد، بهمان نیامد

Filanî got
فلانى گفت

Tawdana (xwarkirina) hêjmaran**۳- تغییر و کج کردن اعداد و ارقام**

- عدد یک با ê کنایه و یا î کج می شود.

Min ji yêkê ji wan pirsî
من از یکی از آنها پرسیدم.

Di sala 19¹ê da min debistana destpêkê teva kir
در سال ۱۹۸۱ من دبستان ابتدایی را تمام کردم.

Ji werzişkaran reqema sed û yêkê ez dîtîm
از ورزشکاران شماره صد و یک من را دیدم.

- زمانیکه عدد " یک " در جلوی اسمی قرار بگیرد در این هنگام آن اسم که به دنبال عدد یک آمده است کج و کنایه می شود، در اینجا عدد یک خود را بر روی اسامی که دنبال آن می آیند تصریف نمی کند.

Ji yek gulê pê va bihn nedida
از یک گل به بعد بو نمی داد.

Ji yek lawikê pê va qebûl nebûn
از یک پسر به بعد قبول نشدند.

Ji yek keçê pê va min hez nekir
از یک دختر به بعد من خوشم نیامد.

Ji yek hespê pê va min nedît
از یک اسب به بعد من ندیدم.

- وقتیکه یک عدد چندرقمی باشد فقط رقم آخر آن کج یا تغییر می یابد، و قسمتهای دیگر آن بدون تغییر می مانند. مثال:

Ji bîst û yêkê
از بیست و یکی

Sala hezar û nehsed û sî û yêkê
سال هزار و نه صد و سی و یک

31,ê meha Xakelêwe (Farvardîn mah) 1947,an
۳۱ ام ماه فروردین سال ۱۹۴۷

(sî û yekê Xakelêwe ya hezar û nehsed û çel û heftan)
سی و یکم فروردین هزار و نه صد و چهل و هفت

- از عدد ۲ تا ۲۰ با **an** تصریف و کج می شوند.

Didu**an** (didî**an**) ji min pirsîn   Min ji de**an** ra got
دو تا از من پرسیدند.   من به ده تا گفتم.

Çar**an** ez dîtîm   Çarde**an** ez girtîm
چهار تا من را دیدند.   چهارده تا من را گرفتند.

di 21,ê Rêbendana (Bahman mah) 1911,**an** da
در ۲۱ بهمن ماه ۱۹۱۱.

(di bîst û yêkê Rêbendana hezar û nehsed û yaz**an** da)
در بیست و یک بهمن هزار و نه صد و یازده

Ez di 21.03.1966,**an** da hatîme dinê
من در ۲۱،۰۳،۱۹۶۶ دنیا آمده ام.

(di bîst û yekê Xakelêwe ya hezar û nehsed û şeş**an** da)
در بیست و یک فروردین هزار و نه صد و شست و شش

Sala hezar û nehsed û bîst**an**
سال هزار و نه صد و بیست

Di sala 1914,**an** da şerê jihanê ya yêkemîn destpê kir.
در سال ۱۹۱۴ جنگ جهانی اول آغاز شد.

Di sala 1885,**an** da serdar Êwezخان Celalî li çîyên Fîrûzê, bakûra
Xorasanê hat kuştin.

در سال ۱۸۸۵ میلادی سردار عیوض خان جلالی در کوه‌های اطراف شهر فیروزه، شمال
خراسان کشته شد (بدنبال قرارداد آخال ۱۸۸۱، و پروس انجام آن).

Di sala 1911,**an** da serdar Cecoxanê Kawî li çîyên Axmezarê, bakûra
Xorasanê hat kuştin.

در سال ۱۹۱۱ میلادی سردار ججوخان کاونلویی در کوه‌های آخ مزار واسپیان، شمال خراسان
کشته شد.

Serdar Cecoxan camêr û demokrasîxwez li îngîlaba meşrûteh li Zivistana 1911, **an** (dehim Rêbendan) da bi fêlbazîya dijberên meşrûteh û neyarên kurmancan hat kuştin (hêjayî gotinê ye ku li wê Bihara 1911, **an** da selatên Urisan herema îmam reza jî topbaran kir).

سردار ججوخان از کُرمانجهای شجاع و دموکراسی خواه خراسان در انقلاب مشروطه، در زمستان ۱۹۱۱ (دهم بهمن ماه) با تردستی مخالفین مشروطه و بدخواهان مردم کُرمانج کشته شد [شایان ذکر است که در بهار همان سال ۱۹۱۱ (دهم فروردین) حرم امام رضانیز توسط سربازان روسی به توپ بسته شد].

evel(**î**)
اول

heft**an**
هفت تا

diduy**an**, duduy**an**
دو تا

heşt**an**
هشت تا

sisîy**an**
سه تا

neh**an**
نه تا

çar**an**
چهار تا

deh**an**
ده تا

pênc**an**
پنج تا

yanzdeh**an**
یازده تا

şeş**an**
شش تا

dwanzdeh**an**
دوازده تا

Saet çî ye? Saet deh ye.
ساعت چی است؟ ساعت ده است.

saet sisê sibêh/şevê ye.
ساعت سه صبح (نیمه شب) است.

Saet nêzikî dudiyê paş nîvrojê (nîvrojê) bû.
ساعت نزدیک به دو بعد از ظهر بود.

- این اعداد (۲ تا ۲۰) وقتیکه بهمراه یک اسم بیایند، در واقع نشان کنایه و تغییر خود (**an**) را به اسامی که بعد از آنان می آیند، می دهند. مثال:

Bîst adema**n** rê li me birîn
بیست آدم راه را بر ما بستند.

Heft keç**an** teşî dirêstin
هفت دختر دوک ریسی (پشم) می کردند.

Daniyal ev tifanga bi şeş hezara**n** kirî
دانیال این تفنگ را به شش هزار خرید.

Di çar sala**n** da min xwendina zanîngahê teva kir
من در چهار سال تحصیل دانشگاه را تمام کردم.

piştî şeş meh û 14 (çardeh) roja**n**
بعد از شش ماه و ۱۴ روز.

Sê roj û sê şev**an** di wî cihê da ma.
سه روز و سه شب در آن جای ماند.

Ez heşt cara**n** hatim girtin.

- اعداد دهگانه (30, 40, 50, ...100) با **î** تغییر و کج می شوند. مثال:

Ya siha**î** ji min pirsî
مال (فرد) سی ام از من پرسید.

Min ji ya çel**î** ra got
من به فرد شماره چهل گفتم.

Sala 1990**î** sala hêsp bû
سال ۱۹۹۰ سال اسب بود.

Di sala 1980**î** da ez pir kêfxweş bûm
در سال ۱۹۸۰ من خیلی خوشحال بودم.

Sed**î** ji min ra got ku here Europa
صد تا به من گفتند که برو به اروپا.

Zivistana sala 1970**î** pir sar bû
زمستان سال ۱۹۷۰ خیلی سرد بود.

- اعداد (30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100) وقتیکه بهمهرا یەک اسم بیاین، در واقع نشان تغییر و کنایهء خود (î) را به اسمی که بعد از آنان می آیند، می دهند. مثال:

Min va kirasa bi sed Tomanî kirî
من این پیراهن را به صد تومان خریدم.

Min va koma bi çel Tomanî kirî
من این کلاه را به چهل تومان خریدم.

Pênce kesî ez dîtîm
پنجاه کس من را دیدند.

- عدد هزار نیز با î کنایه یا کج می شود. مثال:

Hezarî bi hev ra digotin; Ceferqulî Zingilî ji me ra serbilindîye
هزار تا با همدیگر می گفتند: جعفرقلی زنگلی برای ما مایه سربلندی است.

Hezarî bi hev ra digotin; xebata serdar Cecoxan qet jibîr nabe
هزار تا با همدیگر می گفتند: کار و خبات سردار ججوخان هرگز فراموش نمی شود.

Min ji hezarî pirsî
من از هزار تا پرسیدم.

Min ji hezar kesî pirsî
من از هزار کسی سؤال کردم.

Min va kitaba bi hezar Tomanî kirî
من این کتاب را به هزار تومان خریدم.

هنگامی که عدد هزار به همراه یک عدد دیگر بکار رود براساس آن عدد کنایه و کج می شود. مثال:

Ji çar hezar^{an} yêk hat
از چهار هزار تا یکی آمد.

Sed hezarî got ku xebata Cecoxan nasnama kurmancî bi quwet kir
صد هزار تایی گفتند که مبارزه ججوخان هویت کُرمانجی را قوت بخشید.

Bîst hezar^{an} digotin; lazime ku ji Cecoxanê Kawî, qedir bigirin
بیست هزار تا می گفتند: لازم است که از ججوخان کاونلویی قدردانی شود.

Yêk hezarê min heye
من یک هزار دارم.

- هنگامی که عدد هزار به همراه یک عدد دیگر بکار رود اسامی بعد از خود را کنایه و کج نمی کند. مثال:

Min va duçerxa bi sed hezar Toman kirîye
من این دوچرخه را به صد هزار تومان خریده ام.

- دستورات فوق الذکر که برای عدد هزار بیان شدند، برای اعداد میلیون و بیلیون نیز جاری هستند. مثال:

Milyonî digot; serdar Cecoxan pir camêr bû
به ملیون کس می گفتند: سردار ججوخان مرد خیلی شجاعی بود.

Milyon kurmancî ê deng biden ku Tilivîzyonek sewa kurmancên xorasanê
lazim e
به ملیون کُرمَنجی رای خواهند داد که یک تلویزیون برای کُرمَنجیهای خراسان لازم است.

- وقتی که عدد و شمارش مشخص نباشد و حالت حدس و گمان داشته باشد با **an** تغییر و کنایه می شود. مثال:

Bi hezar**an** xelkî ê deng biden ku debistana kurmancî lazim e
به هزاران کس رای خواهند داد که دبستان به زبان کُرمَنجی لازم است.

Bi milyon**an** alîkarî lazime
به ملیونها کس کمک کاری لازم است.

Bi sed**an** rewşenbîr dibin yêk
صدها روشنفکر با هم یکی (متحد) می شوند.

- اعداد ردیفی (لیستی یا ترتیبی) با پسوند **emîn** و یا **im** تغییر و کنایه می شوند. مثال:

Yê**im** / Yê**emîn**
یکم / یکمین

pênc**im** / pênc**emîn**

şeş**im** / şeş**emîn**

heft**im** / heft**emîn**

duy**im** / duy**emîn**
دوم / دومین

heşt**im** / heşt**emîn**

neh**im** / neh**emîn**

deh**im** / deh**emîn**

sêy**emîn** / sêy**emîn**
çar**im** / çar**emîn**

yanzdeh**im** / yazdeh**emîn**

dwanzdeh**im** / dwazdeh**emîn**

- رقم نیم (0.5) به تنهایی با **î** کج و کنایه می شود، اما وقتی که به همراه یک اسم بیاید در واقع آن اسامی که بعد از آن می آیند تغییر جداگانه خود را اعمال می کند. مثال :

Nîv**î** bide min

نصفی به من بدهید.

Nîv nan**î** bide min

نصف نان را به من بدهید.

Me bi nîv**î** kirî

ما به نصف خریدیم.

Nîv sêv**ê** bixwe

نصف سیب را بخورید.

Sed û nîv roj**ê** min kar kir

صد و نیم روز من کار کردم.

Mîn va tişt**ê** bi nîv Toman**î** kirî

من این چیز را به نیم تومان خریدم.

- اگر رقم نیم به همراه یک عددی بیاید در آن هنگام تغییر خود را بر اساس آن عدد هماهنگ می کند (تصرف جاری برای آن عدد را می گیرد). مثال:

Bîst û nîv**an**

بیست و نیم تا

Çel û nîv**î**

چهل و نیم تا

Çar û nîv**an**

چهار و نیم تا

Yêk û nîv**ê**

یک و نیم تا

Sed û nîv**î**

صد و نیم تا

درس هفتم

(قید، صفت، حروف ربطی در کُرمانجی)

Hoker , Rengdar , Gîhanek / pevgirêk li kurmançî

در درسهای قبلی درباره کلمات قابل تغییر دادن، کج کردن و یا کنایه کردن در کُرمانجی (اسم، ضمیر، اعداد و ارقام، فعل) به تفصیل صحبت کردیم. در این درس در مورد واژه هایی که تغییر و یا کج و کنایه نمی شوند صحبت می کنیم. در کُرمانجی واژه هایی که ثابت هستند (تغییر و یا کج و کنایه نمی شود) شامل:

- الف - صفت (gewr, rind, bilindtir, mezin, qeşeng, ...)
 ب - قید (îro, hînga, nêzîk/nîzik, bes, kêrn, kînga, nika, paşî, berî, ...)
 ج - حروف اضافه (di, li, ji, di – da, ji – ra, ...)
 د - حروف ربطی (wek, û, yanku, lê, ku, ...)
 و - حروف ندا (Lê, Lo, ax, way, ox, tûf, hey, wax, ...)

از میان این واژه های ثابت در کُرمانجی قبلاً مباحث " حروف اضافه " و " حروف ندا " نیز به تفصیل بیان شده اند، در این درس بقیه مباحث یعنی " صفت "، " قید " و " حروف ربطی " را با هم مرور می کنیم.

Hoker li kurmançî

قید در کُرمانجی

قید در واقع یک کلمه ثابت و غیر قابل تغییر و تصریف است، که وضعیت، حالت، مکان، تعداد، و چگونگی انجام افعال را بیان داشته و بدینوسیله معنی آن را تکمیل می کند. عبارت دیگر قید به تنهایی یک کلمه یا یک اسم بی کاربرد است اما هنگامی که در جمله قرار بگیرند به فعل جمله، رنگ و ملات می بخشند، و گاه به صفت یا قید دیگر نیز رنگ می دهد (به همین خاطر گاه قید را صفت برای افعال نیز می گویند، البته همانطور که همه می دانیم صفت کلمه ای است که به یک اسم یا فاعل برمی گردد و به آن رنگ و ملات می دهد). ترجمه کلمه قید در کُرمانجی واژه hoker است که خود از دو کلمه ho (hoy) و ker (kar) درست شده است. کلمه ho یعنی سبب و عامل همان کلمه ای که چگونگی انجام کار (kar/ker) را می رساند.
 مثال: هوشنگ پیوسته کاری کند، هرگز بیکار نمی نشیند و هر پرسش را عاقلانه جواب می دهد.
 (کلمات: پیوسته، هرگز و عاقلانه از قیود هستند).

یک جمله ممکن است دارای چند قسم از قیود باشد: بهرام، امروز اینجا خوب کار کرد.
 (" امروز " قید زمان و " اینجا " قید مکان و " خوب " قید حالت است).

من شاگرد را کوشا دیدم. یا من شاگرد کوشا را دیدم.

کوشا در جمله اول قید است چون به فعل برمی گردد و وضعیت فعل را توصیف می کند (اثر آن روی فعل است و معنی فعل را تکمیل می کند). اما در جمله دوم صفت است چون به اسم " شاگرد " برمی گردد و آن را توصیف می کند. بطور کلی قید کلمه ای است که مفهوم فعل را به چیزی از قبیل: زمان، مکان، حالت و چگونگی مقید و تکمیل می سازد.

در کردی پنج نوع قید وجود دارد:

- ۱ - قید زمان: که زمان فعل (انجام کار) را بیان می دارد.
- ۲ - قید مکان: که محل انجام فعل را بیان می دارد.
- ۳ - قید حالت: که چگونگی انجام فعل را بیان می دارد.
- ۴ - قید مقدار و تعداد: که تعداد درگیر در انجام کار را بیان می دارد.
- ۵ - قید پرسشی: که عمل انجام فعل را از راه پرسش نشان می دهند.

۱ - قید زمان: معمولاً برای اینکه این قید را ببینیم یا بشناسیم، بایستی به پرسشهایی مثل: کی؟ (kengê / kînga)، تا کی؟ (heta kînga)، از کی؟ (ji kînga va)، را از فعل، صفت و قید کرد جواب داد. تعدادی از قیدهای زمان در گرمانجی را ذیلاً ملاحظه بفرمایید:

Niha/nika (حالا)، diho (دیروز)، pêr (پریروز)، pirtirpêr (قبل از پریروز)،
 sibe (فردا)، dusibe (پس فردا)، sê sibe (سه روز بعد)، îro (امروز)،
 (روزانه) biroj، (هر شب) her şev، (شبانه) bişev، (امشب) îşev، (عصری) êvarî،
 (پریسال) pêrar، (پارسال) par، (پریشب) şevtira din، (شب دیگر) şevadin،
 (شیفت / قسمت صبح) danê sibê، (امسال) îsal، (پس پریسال) pirtirpêrar،
 (دیر) dereng، (عصری) êvarkî، (شیفت عصری) danê êvarê،
 (یک دفعه دیگر) kêşeke din، (قبل از عصری) berêvarî/berêvarkî،
 (قبل) berê، (وقتی دیگر) dema din، (یک زمان / پریودی دیگر) demeke din،
 (در تابستان / تموز) temûzê، (در بهار) biharê، (در زمستان) zivistanê، (در پاییز) payîzê،
 (قبل از نیمه روز) piştî nîvro، (نیمه روز) berî nîvro (pêş nîvro)، (آنگاه) hînga،
 (بعد از نیمه شب) piştî nîvşev، (بعد از نیمه روز) (paş nîvro) nîvro،
 (بطرف جلو) pêşva، (بعداً) paşê، (نیمه شب) nîvşev / nispişev / nîvêşevê،
 (بزودی) zûva، (زودتر) zûda، (زود) zû، (جلوتر) pêşda، (به دنبال) ra،
 (دفعاتی) carina، (گذشته / قبل) berê، (دوران گذشته) dora berê، (به تندی) bi lez،
 (آن موقع) wê demê، (آن شب) wêşevê، (آن روز) wêroyê،
 (جمعه) îniyê، (یکشنبه) yêk şemîyê، (شنبه) şemîyê، (آن موقع / زمان) wê çaxê،
 (نزدیک) nîzik، (دور) dûr، ...

Sibê were mala me.	صبح به منزل ما بیایید
Diho ew ji vir çû.	ایشان دیروز از اینجا رفت
Îsal nan tune ye.	امسال نان نیست
Di xortîya xwe da zewicî.	در جوانی خودش ازدواج کرد
Adem carinan gêj dibe.	آدم بعضی مواقع گیج می شود
Ez êvarî terim.	من عصری می روم
Îşev li me nare (direng tere).	امشب به ما رد نمی شود (دیر می گذرد)
Nîvro rind nebû.	نیمه روز (وسط روز) خوب نبود
Diho hevala min hat vir.	دیروز دوست من به اینجا آمد
Sibe ez ê herim ba hevala xwe.	فردا من به پیش دوست خودم می روم
Di meha Gulanê da ez ê bê.	در ماه خرداد من خواهم آمد
Berêvarkî were cem min.	طرفهای عصری به پیش من بیایید
Ro bi ro rewşa me rindtir dibe.	روز به روز وضعیت ما بهتر می شود
Her gavê tiştekî derdixe.	هر وقت (موقع) یک چیزی درمی آورد
Sal bi sal nêdîtin.	سال به سال پیداش نیست (دیده نمی شود)
Roja sêşemîyê ew tê.	روز سه شنبه ایشان می آید
Hewa îro germ e.	هوا امروز گرم است
Pêr baran barî.	پریروز باران بارید
Ez şev û roj li benda te me.	من شب و روز در انتظار شما هستم
Ez saet di heştan da bû ku raketim.	من ساعت هشت بود که خوابیدم
Bi gulekê bihar nabe.	با یک گل بهار نمی شود
Bila li rê be, bila dûr be.	بگذار در راه باشد، بگذار دور باشد.

Biharê pez, **Payîzê** rez, **Zivistanê** ez.

بهار گوسفند (فصل تولیدات گوسفند)، پاییز انگور (برداشت انگور و شراب)، زمستان من (رسیدگی به خودم).

Hîn ku min bi te ra gepnekirîye, ji vir here.

هنوز که من با کپ نزده ام، از اینجا بروید

Mîvanê **bêwext** ji kîsê xwe dixwe.

مهمان بی موقع از کیسهء خودش می خورد.

2 - قید مکان

معمولاً قیود مکان کلماتی ساده و بدون حروف اضافه می باشند، چونکه اگر کلمات همراه با حروف اضافه باشند در واقع آن کلمه مفعول است. تعدادی از قیده‌های مکان در گُرمَنجی را ذیلاً ملاحظه بفرمایید:

Berjêr (پیش), ber (از روی), ji ser (روی), ser (رو به بالا), berjor (رو به پایین), berjêr (پیش), bin (زیر), pêş (جلو), paş (پشت), cem (جنب), ba (کنار), nîzik (نزدیک), dûr (دور), pêşî (جلوی), paşî (پشتی), hundir / orte (داخل), kêlek (کنار), alî (طرف), vî alî (این طرف), dere va (طرف بیرون), dor (اطراف), hêl / alî / rex (طرف), navber (وسط), nav (میان), di nav da (در میان), ji nav (از میان), rast (راست), çep (چپ), serbiser (سر به سر), seranser (سر تا سر), serdest (بالای دست), bindest (پایین دست), serjêr (سر پایینی), serjor (سر بالایی), jêr (پایین), li jêr (در پایین), jor (بالا), vir (اینجا), vira / vê derê (این جا / طرف), ji vir da (از این جا / طرف), virda wêda (اینطرف آنطرف), wir (آنجا), wira / wê derê (آنجا / آن طرف), wirda / wêda (در هر کجا), ku derê (کجا), li her derê (در هر کجا), ...

Tozekê virda were. کمی (یک ذره) اینطرف بیا بید.

Herin pêş. بروید جلو

Derkevin (werkevin) ser xêni. بروید بیرون روی خانه (پشت بام)

Ew çûn jêr. آنها رفتند پایین

Lêv ji diranan (diwanan) pêştir e. لب از دندانها جلوتر است

Ew neçûn nav bêx. آنها به داخل باغ نرفتند

Ez terim mal. من می روم به خانه

Ez bi wir da çûm. من به آنطرف رفتم

Li cem bêaran hemîşe bihar e. در پیش آدمهای بی آر (بوچ و احمق) همیشه بهار است

Ew terê kela me. ایشان به روستا (قلعه) ما می رود

Mamosta ji debistanê tê. معلم از مدرسه می آید

Kurmancî li debistanê tune ye! زبان گُرمَنجی در مدرسه وجود ندارد!

Tu jî were hundir. شما هم بیا بید به داخل

Ew çû der. ایشان به بیرون رفت

Tozekê **vir da** were. یک ذره به اینطرف بیاوید
 Me çend kevir danîne **ser** hev. ما چند تا سنگ را به روی هم گذاشتیم
 Em **li nîzik hev** rûniştin. ما در نزدیک هم نشستیم
 Ew ji min **dûr** e. ایشان از من دور است
 Tu **nîzikî** wî yî. شما نزدیک ایشان هستید
 Dengê **ji paş çê** (çîya) tê. یک صدا از پشت کوه می آید
 Xizan li **der** va dilîzin. بچه ها در بیرون بازی می کنند
 Dengê diholê ji **dûr va** xewş e. صدای دوهل از دور خوش است
 Lîstika dînan **li ber** tava hîvê tê. لی دیوانه ها در جلوی پرتو ماه (مهتاب) رقص شان می گیرد
ser darekê du mêwe nabin. بر روی یک درخت دو نوع میوه نمی شود (تولید نمی شود)
 Bila dil bi dil be, bila tûrê parsê **li nav** pîlan be.
 بگذار دل به دل باشد، بگذار کیسهء گدایی در میان کول باشد

۳ - قید حالت

معمولاً برای اینکه این قید را ببینیم یا بشناسیم، بایستی به پرسشهایی مثل: چرا؟ (çima)، چطور؟ (çere / çawa) را از فعل، صفت و قید کرد و جواب داد. تعدادی از قیدهای حالت در گُرمانجی را ذیلاً ملاحظه بفرمایید:

Aram aram (آرام آرام), zû zû (زود زود), giran giran (سنگین سنگین),
 kûtî / xerab (بد), rind (qînc, bi qencî / bi rindî) (خوب / بخوبی), bihêz (با قدرت)
 (/), biquwet (توانایی), teng (تنگ), xweş (خوش),
 direng / dereng (تاخیردار / دیر وقت), bêhêz (بدون قدرت), giran (سنگین),
 fireh (راست و درست), rast û durust (به تندی), bilez (تتهایی), tenê (گشاد / گسترده),
 birastî (یک), carek (جفت به جفت), cot bi cot (جفت جفت), cot cot (جفت), cot (براستی),
 yêk bi yêk (یک به یک), yêk bi yêk (یکی یکی), yêk (دفعه)
 bi rindî (درست تر / آماده تر), çêtir (درست / آماده), çê (به گرمی), bi germî (بخوبی),
 xerab (خراب), bi xerabî (به خرابی), dirêj (دراز), qol (کوتاه), sist (سست),
 pîst (راست), rasrast (سبک), sivik (تیز), tûj (نرم), nerm (خشک), hişk (سفت),
 serast (صف به صف), rêz bi rêz (راست و راست), rasterast (سر راست),
 parçe bi parçe (پارچه پارچه), wisa (اینطوری), wilo (اینطوری),
 haka / wiha (اینطوری), şev bi şev (شب به شب),
 roj bi roj / ro bi ro (روز به روز), car car (مواقع / دفعات), ...

Xerabîyê herkes dikare bike lê **rindî** bi zehmet e.

خرابکاری را هر کس می تواند بکند اما خوبی کردن زحمت دارد

Sa ku kes **gepneke** nare.(çima nare?)

برای اینکه کسی حرف نزنند نمی رود.(چرا نمی رود؟)

Min got **wiha/ haka** meke.(çere meke?)

من گفتم اینطوری نکنید. (چطور نکنند؟)

Kelegî **aram aram** baxan dibirin.

روستاییان آرام آرام باغ ها را می برند (انگور ها را می چینند)

Ew **xweş** gepdike.(çere gepdike?) (چطور گپ می کند؟) ایشان خوش گپ می زند.

Hevala min **rind** dilîze. دوست من خوب بازی می کند

Çûçîk **bilind** firîya. گنجشک بلند پرواز کرد

Heval karê xwe **bi giranî** dike. دوست کار خود را به سنگینی انجام می دهد

Birazî min navî xwe **zû** dibêje. رادرزاده من اسم خود را زود می گوید

Moşkilê xwe **serast** bibêje. مشکل خودت را سر راست بگو

Ez **bilez** dûr ketim. من بزودی دور افتادم

Va hevala **pir tûj** gepdike. این دوست خیلی تیز صحبت می کند

Porê Sosinê **pir dirêj** e. موهای سوسن خانم خیلی دراز است

Dinê **aram aram** ronahî dibe. دنیا آرام آرام روشنایی می شود

Ew keçika tozekê **sivik** bû. آن دختر کمی سبک بود

Kîsî (kûsî) **aram** bi rê tere. لاک پشت آرام به راه می رود

Dereng bû lê çeleng bû. درنگ / دیر شد اما خوب و چالاک شد

Nav **giran** e, mal **wêran** e. اسم سنگین (نامدار) است، خانه ویران است

Lêhatin ji jêhatinê **çêtir** e. مناسب بودن از بیرون آوردن بهتر است

Bibêje **rast**, rakeve **rast**. راست بگو، راست بخواب

Bila **rind** be, bila **dereng** be. بگذار خوب باشد، بگذار دیر باشد

Bila bizê, nêr û mê **yêk** e. بگذار بزاید، نر و ماده یکی است

Bila **hindik** be, bila **rindik** be. بگذار کم باشد، بگذار خوب باشد

Bila **çê** be, bila qêza sê be. بگذار خوب باشد، بگذار دختر سگ زرد باشد

Mîvanê **xerab** carekê nîn dixwe. مهمان بد یکبار غذا می خورد

۴ - قید مقدار (اندازه، تعداد)

معمولاً برای اینکه این قید را ببینیم، بایستی به پرسشهایی مثل: چقدر؟ (çiqes) را از فعل، صفت و قید کرد. تعدادی از قیدهای مقدار یا شمارشی در گُرمانجی را ذیلاً ملاحظه فرمایید:

Pir (زیاد), zor û zahf (زیاد و فراوان), hinek (مقداری / تعدادی), hindik (کم), piçîkek (کم خیلی), piçîyêk (کمی), çend (چند), heb (قطعه / دانه), hebek (یک دانه), weqes (چندتا), weçend (بس / کفایت), bes (آنقدر / آن اندازه), çendan (چندتایی), çendek (چندتایی), carekê (یک دفعه), carina (موقعی / دفعاتی), kême (کم), zêde (زیاد), tenê (تنها), qol (کوتاه), dirêj (دراز), ...

Ew **pir** gepdike. ایشان زیاد گپ می زند
Yê ku **pir** gepdike nehatîye. آن یکی که زیاد گپ می زند نیامده است

Royên **pir** xewş li pêş me **hindik** nînin.
روزهای خیلی خوش در جلوی ما کم نیستند

Ew **pir** xweş gepdike lê **carina** gepnake.
ایشان خیلی خوش گپ می زند اما بعضی مواقع حرف نمی زند

Pir xweş redbû. (اثر روی قید دارد) زیاد خوش گذشت
Wê **kême** xwar. (اثر روی فعل است) ایشان کم خورد
Keçikeke **pir** rind e. (اثر روی صفت است) یک دختر خیلی خوبی است

Ev (va) hevala **kême** gepdike, lê va yî din **pir** gepdike.
این دوست کم صحبت می کند، اما آن دیگری زیاد گپ می زند

Ez **zêde** kar dikem. من بیشتر کار می کنم
Bi qesî kerekî dixwe. به اندازه یک الاغ می خورد
Di demeke **qol** da digihêje vir. در زمان کوتاهی به اینجا می رسد
Çar caran bi min ra dide xeberan. چهار دفعه به من فحش می دهد

۵ - قید پرسشی:

کلماتی که زمان، سبب، تعداد و چگونگی فعل را از راه پرسش نشان دهند، قیود پرسشی هستند.
تعدادی از قیدهای پرسشی در گُرمانجی را ذیلاً ملاحظه بفرمایید:

Ma (آیا), çî (چه / چی), kî (چه کسی), kî ye (چه کسی است), çî ye (چی است),
xelko (جماعت), kînga (کی), ku (کجا), kê (چه کسی), bi çî (با چی), çira (چرا),
çîma (چه), çend (چند تا), kîjan (کدام), çer (چطور), çîma / çawa (چطور),
çî demê (چه زمان), çî royê (چه روزی), çî wext (چه زمانی), kî çaxê (کدام وقت),
ji ku (از کجا), bi ku va (به کدام طرف), li ku (در کجا), ...

Kî qazî ye, ji xwe razî ye. چه کسی قاضی است، از خودش راضی است .

Ew kengê / kînga çû? ایشان کی رفت؟

Çîma li te xist? چرا به شما زد؟

Çer (çere) bi rê tere? چطور راه می رود؟

Tu çer dikî? شما چطور می کنید (چکار می کنید)؟

Çûçik çere difirin? گنجشک ها چطور پرواز می کنند؟

Tu ji ku têyî? Ez ji mal têm. شما از کجا می آید؟ من از خانه می آیم

Tu bi ku da terî? Ez ber bi debistanê terim.

شما به کجا می روی؟ من بطرف دبستان می روم

Elî çî dizane? Ew pir tiştan dizane.

علی چه می داند؟ ایشان خیلی چیزها را می داند

Mala we li ku ye? Mala me li Qoçanê ye.

خانه شما در کجاست؟ منزل ما در قوچان است

Xwenga te ji kîjan alîyê Qoşanê tê? Ji jor (bakur) tê.

خواهر شما از کدام طرف قوچان می آید؟ از شمال می آید

Ma zimanê kurmancî li debistanan ders nadin?

آیا زبان گۆمانجی را در مدارس درس نمی دهند؟

Ew **çi wext** ji kelê derketiye? Ew pêrar ji kelê derketiye.

ایشان چه زمانی از روستا بیرون رفته است؟ ایشان پیرار سال از روستا بیرون رفته است

Kalikê te **kînga** hate mal? Îro serê sibê hate mal.

پیر مرد شما کی به خانه آمد؟ امروز سر صبح به خانه آمد.

Cecoxan mîna **kê** direve? Ew mîna Pilingan direve.

ججوخان مثل کی فرار می کند؟ ایشان مثل پلنگ فرار می کند

بعضی از قیود ترکیبی که معمولاً از ترکیب دو یا چند کلمه درست می شوند. مثال:

îşev (ev/va şev) (امشب), îsal (ev sal) (امسال), sala bê (سال آینده),
 dema berê (زمان قدیم), wê gavê (آن موقع), her car (هر دفعه),
 tu car (هیچ دفعه), berî êvarê (قبل از عصری), paş nîvro (بعد از نیمروز),
 kêk kêk (کم کم), kêk zêde (کم زیاد), rût û tazî (بی لباس و لخت),
 Çawa (çi + awa (چطور)), Çere (çi + re/ra (چطور)), ...

Rengdar li kurmançî

صفت در کُرمانجی

صفت واژه ای است که به همراه اسم آمده و آن را وصف می کند و به آن رنگ و لعاب می دهد (از نظر حالت، شکل و فرم، مکان، تعداد، رنگ)، عبارت دیگر صفت واژه یا گروهی از واژه ها است که اسم را با ویژگی یا مفهومی همراه می کند و درباره آن توضیح می دهد تا آن را بشناساند. برای واژه صفت که عربی است برابری آن در کُرمانجی واژه "رنگدار Rengdar" می باشد.

Hespê reş اسب سیاه   Hespê beza (qoçax) اسب تند
Hespê xurt (qewî) اسب قوی

در این مثالها reş, beza, xurt صفت هستند، چونکه هر کدام از آنها اسب(اسم) را وصف می کنند.

Ev (va) hespa این اسب   Kîjan hesp کدام اسب
Çar hesp چهار اسب   Hespê min اسب من

در این مثالها نیز واژه های ev, çar, kîjan, min صفت هستند، چونکه به کلمهء اسب (اسم/موصوف) بر میگردند و آن را می شناساند.

از توضیحات فوق چنین استنباط می شود که صفت دو جنس هستند: اول آنهایی که اسم را وصف می کنند که آنان را صفت وصفی می گویند که صفات اصلی می باشند، دوم آنهایی که معنی و تفسیر اسم را تعیین و تخصیص می کنند که در اصل خود واژه های دیگری هستند که وقتی که در جمله در کنار اسم قرار می گیرند وظیفه صفت را گرفته و اسم خود را کج (کنایه) می کنند، اما هنگامی که اسم از جمله می افتد در غیاب اسم آنها مجدداً به اصل خود برمی گردند.

در کُرمانجی ۶ گونه صفت وجود دارد:

- ۱- صفات وصفی Rengdarên wesfîn
- ۲- صفات اشاره ای Rengdarên êşareyî
- ۳- صفات شمارشی Rengdarên şimareyî
- ۴- صفات پرسشی Rengdarên pirsyarî
- ۵- صفات مبهم (نامعلوم) Rengdarên namelûm
- ۶- صفات ملکی Rengdarên milkî

از این صفت ها، صفات وصفی بعد از یک اسم می آید و به دو حالت مختلف با آن می آید. صفات ملکی همیشه بعد از یک اسم می آیند و یک حرف ربط در میان آنها قرار می گیرد. صفات اشاره ای، پرسشی و مبهم در جلوی اسم قرار می گیرند (بدون هیچ چیزی به همراه اسم می آیند). صفات شمارشی، تعدادی از آنها بعد و تعدادی از آنها قبل از اسم می آیند.

۱ - صفات وصفی (چگونگی):

صفات وصفی موقعیکه بهمهراه اسم می آیند چگونه بودن آن را وصف می کنند.

Min hespê **reş** dît (ev hespê ha **reş** e).

من اسب سیاه را دیدم (آن اسب سیاه است)

Ez li ber gula **qeşeng** rûniştîme (bi min ev/va gula **qeşeng** e)

من در جلوی گل قشنگ نشسته ام (به من این گل قشنگ است).

Ew hilkişiyabû ser vê dara **bilind** (ev /va dara pir **bilind** e)

ایشان بروی این درخت بلند بالا رفته بود .

همانطور که در این مثالها مشخص است، صفات وصفی در جمله بعد از یک اسم می آیند و به دو روش مختلف به اسم وصل می شوند. این دو روش را ذیلاً ملاحظه فرمایید.

الف - به وسیله یک اضافه:

در اینجا صفت حالت مفعول را دارد برای اسم (موصوف). مثال:

رنگ آبی اضافه (a برای مونث، ê برای مذکر/بعد از حروف صدادار (yê)، رنگ قرمز صفت می باشد.

Tifanga **hêja** تفنگ باارزش

Keçika **rind** دختر خوب

Gula **sor** گل سرخ

Çîyayê **bilind** کوه بلند

Pişîka **reş** گربه سیاه

Mêrikê **kulek** مرد کوچک لنگ

Dara **rizî** درخت پوسیده

Xanîyê **temîz** (pakîze) خانه تمییز

Mîza **gilor** (gindor) میز گرد

Derîyê **sor** درب قرمز رنگ

Derîyê **xwar** درب کج

Derîyê **darîn** درب چوبین

Hengilûska **zêrîn** انگشتر طلایی

Qelema **hêşin** قلم آبی
 Mirîşka **reş û hêkdar** مرغ سیاه و تخمگذار
 Pêtava **gewr** ساق بند طوسی رنگ
 Goga **sorbelek û gilor** توپ سرخ و سفید و گرد
 Qelema **qalind û sor** قلم کلفت و قرمز
 Berxa **mêjok** برهه شیر خور
 Mehîneke (mayîneke) **boz** یک مادیان سفید
 Dareke **bilind** یک درخت بلند
 Dara **hişk** درخت خشک
 Jinika **pîr** زن پیر

Keçika **xweşik** (**xoşkil/ xweş şikil**) دختر خوشکل
 Xanîeykî **pest** یک خانه پست
 Xanîyên **kevirî** خانه های سنگی
 Mêrekî **guri** یک مرد کچل
 Ademine **xerab** آدمهایی خراب
 Jinine **qeşeng** زنهایی قشنگ
 Destmaleke **sor** یک دستمال قرمز
 Manga **şîrî**. ماده گاو شیری
 Karika **qîçik** wenda bûye. بزغاله کوچک گم شده است
 Dara **bilind** sî daye dora xwe. درخت بلند به دور خودش سایه انداخته است

Xwenga min a **çavhêşin** çûye kelê.
 خواهر چشم آبی من به روستا (قلعه) رفته است
 Kevirê **giran** ne elametê avêtinê ye.
 سنگ بزرگ علامت (نشانه) انداختن نیست
 Hevala min a **qeşeng** ji min pir dûr ketîye.
 دوست خوشکل من از من خیلی دور افتاده است

ب - بوسیله فعل bûn :

در اینجا صفت همراه فعل bûn است (قبل از bûn جای می گیرد). مثال:

Bûn > im, î, e, in, bû, be

Ev tifanga **qenc / rind e** این تفنگ خوب است

Va (ev) dara **hişk e** این درخت خشک است

Xanîyê me **fireh ye** منزل ما فراخ (جادار) است

Qoçan ji min pir **dûr e** قوچان از من خیلی دور است

Kela me **nîzik e** روستا (قلعه) ما نزدیک است

Ez **bernas (gernas) im** من شناسگر هستم

Pismamê min **serihişk e** پسر عموی من سرسخت است

Hevalên min **zîrek in** دوستان من زیرک هستند

Ew xanî ya **pest e** آن خانه پست است

Berx **mêjok nîne** بره میک زن (عادت شیر مکیدن غیر مادر) نیست

Hespê min **beza ye** اسب من تندرو است

Mehîna ku hat **avis e** آن مادیانی که آمد آبستن است

Xwengên min **delal in** خواهران من دوست داشتنی هستند

Dayika min **ezîz / azîz bû** مادر من عزیز بود

Elî serê xwe **rind şuştî ye**. علی سر خود را خوب شسته است

Şivîn piştîyê xwe **pît (pîhêt) girêdaye**. چوپان پشتهء خود را محکم بسته است.

Têr pir **bilind firîya bû**. عقاب خیلی بلند پرواز کرده بود

- در کرمانجی صفات وصفی از نظر ساختاری به دو نوع تقسیم می شوند.

۱ - ساده

۲ - ترکیبی (مرکب)

۱ - **صفات وصفی ساده:** در واقع آنهایی هستند که یک شکل ثابت دارند و از یک واژه درست می شوند. عبارات دیگر این صفات معمولاً قابل تقسیم به «جزءهای معنی‌دار» یا «جزءهای معنی‌دار و معنی‌ساز» نمی باشند. مثال:

Sor(سرخ), kesk(سبز), kewî(کبکی), reş(سیاه), zer(زرد), girtî(تیره),
ronahî (ronî) (روشن), şikestî(شکسته), dirêj(دراز), bilind(بلند),
qol (kurt/ kur) (کوتاه), kûr(عمیق), fire (fireh) (گشاد), teng(تنگ), nazik(نازک),
tinik(ظریف / نازک), xurt(قوی / جوان), rind(خوب), xoşkil(خوشکل), bêcan(بدون
بهادار / قیمت بالا), biha (giran) (بی سهم), bêpar(بی خانه), bêmal(جان / بی جان
درست / چاله / چاه), çê(چاله / چاه), çiqur (çal) (سیر), têt(گرسنه), birçî(تشنه), tî(ارزان), erzane
(عزیز), delal(حریص / پر ولع), çilek(راست), rast(چپ), çep(خراب), xerab(آماده),
kal(گرم), germ(گندیده / بودار), genî (bîndar) (تاریک), tarî(پیر), pîr(پیر),
sar(خرد و / آسان), hûr(درشت/ارشد/بزرگ), mezin(بزرگ), gir(سرد), sar(سرد),
hûr(ناخوان/ بی سواد), nexwendî(ناخوشی), nexweşî(زیرک), zîrek(ریز
تمییز / پاک), temîz (pak) (کهنه / قدیمی), kuhne(تازه / نو), teze (nû)
(بسیار / فراوان), pir (zor û zaf) (پهن), pan(باریک), zirav(کوچک), qiçik
(خشک), hişk(سخت / سفت), sext(نرم), nerm(کثیف), qilêr(کلفت / ضخیم), qalind
پر / مملو / تیز), tijî(شور), şor(ترش), tirş(تلخ), tal / tahl(شیرین), sîrîn(سبک), sivik
(خوش), xweş(کج), xwar(تیز), tûj(سرشار),
zîya (bêşîr) (بدون شیر), qurs (mekem) (محکم / سفت), ...

2 – صفات وصفی ترکیبی: در واقع آنهایی هستند که از واژه های مختلف درست می شوند. عبارات دیگر این صفت از ترکیب چند جزء معنی‌دار یا چند جزء معنی‌دار و معنی‌ساز درست می شود. این صفات معمولاً ثابت نیستند بلکه در هنگام صحبت کردن و یانوشتن درست می شوند این صفات معمولاً از دو کلمه یا بیشتر درست می شوند. هر یک از این دو کلمه معمولاً خود دارای معنی جداگانه ای می باشند اما آنگاه که در کنار هم قرار می گیرند معنی جدیدی را درست می کنند. مثال:

Pozberan (bîvilberan) (قوچ بینی), pozgir (بینی بزرگ), çavbelek (خوش صدا), dilnazik (diltenik) (دل نازک), xweşdeng (سرخ و سفید), sorboz (کم خواب), kêmxew (دل شکسته), dilşikestî (نوزاد), nûza (چشم سیاه), çavreş (دست خالی), destvala (destxalî) (سرخ و سیاه), sorereş (چشم نوق زده و از حنقه بیرون زده), çavbel (بینی بلند), pozbilind (چشم شور), çavşor (پیر مرد), kalemêr (پیر زن), pîrejîn (پایه بلند), payebilind (قد باریک), bejinzirav (سنگ دل), dilkevir (مو سفید), porsipî (porgewr) (ترانه سرا), dengbêj (خوشرو), xweşrû (گرانبها), giranbiha (دل شاد), dilşad (پاک بین), pakbîn (سیاه بین), reşbîn (خوشگو), xweşgo (پیر چونه/ حراف), piçene (پاک بین), rastgo (راستگو), rastgo (داستان نویس), çoriknivîs (فک خون آلود/ خونخوار), fekbixwîn (دل با درد), dilbikul ...

مثالهایی از صفت‌های دوتایی (یا صفت‌های دو پهلو):

Qilç qilç (صدای سوختن چوب خشک/ ترق و تروق), qirçeqirç (ریزه ریزه, برش برش), parçeparç (خرده خرده), hûrik hûrik (hûr hûrî) (تکه تکه / قطعه قطعه), virevir (ورور کردن, حرف مفت زدن) ...
Barebar (درخت و محصول), dar û ber (های و هوی / جنجال), dev û diran (dev û diwan) (صدای باد پاییزی), guj guj (لته و دندان), qij û mij (جا به جا), cî bi cî (ca bi ca) (موی پریشان و به هم ریخته), bejin û bal (لباس و پوشاک), der û cînar (درب و همسایه), cil û cor (قد و بال), kaşmaş (گوسفند و اموال), pez û mal (تپه مانند سنگریزه ای منگریزه ای), pûş û palax (پوشال و سافه/الیاف غلات), milçemilç (صدای ملج ملج لبها هنگام خوردن), pîr pîrik (پوشال و خاشاک), qirş û qal (پوشال موشال), pûşmûş (زیاده, سبک), piç û pal (جیغ جیغ), qîreqîr (مو و کثافت), gij û vij / gijomijo (آشفته و درهم برهم)

rast û henek(راست و شوخی), rast û derew(دروغ و راست),
 reng bi reng(رنگارنگ), ref bi ref(لایه به لایه), req û rût(لخت و فقیر),
 ser û bin(سر و ته), şil û şepelî / şelpî(خیس و لغزنده),
 toz û dûlax(تک و توک), şev û ro(شب و روز), tek û tûk(تک و تنها),
 zar û zar(ور و کردن), zirezir(های های/زار زار گریه کردن),
 qoreqor(نق و غر زدن، قر قر کردن),
 virçevirç(صدای قورچ قورچ), qorçeqorç(صدای تکراری چیز نرم),
 şîreşîr(خاموش و روشن شدن شعله), piltepilt(شر شر کردن),
 lêvelêv(کثافت متفاوت), qilêrmilêr(کثافت متفاوت), teq û
 tûq(تق و توق), şeqşeqo(حرکت با پای باز),
 pistepist(قدر و قیمت), qedir û qîmet(صحبت در گوشی، پیچ پیچ),
 pintî û pîsî(مه و نم), mij û dûman(خسیس و ناپاک),
 zor û zaf /zahf(زیاد و فراوان), hey hey(آی آی، هی هی / ای ای),
 girî û zarî(زوزه کشیدن سگ یا گرگ), zûrezûr(گرگ و زاری), ...

برخی از صفات کُرمانجی که از یک کلمه معنی دار (اسم یا فعل) و یک اضافه (پیشوند یا پسوند) درست می شوند از این قرارند:

Î , Kelegî, şehri, Qoçani, Şîrwanî, çîyayî, nanê şewitî, ava kelandî,
 hevalê çûyî, ademê geryayî, tirkî, kurmancî, ...
za , zana, beza, ...
Gîn , xemgîn, rengîn, lezgîn, gulgîn, belgîn, hevgîn, cengîn, ...
Awer , cengawer, dilawer, ...
Ane , şahane, mêrane, şêrane, aştiyane, ...
Anî , piranî, mêranî, heywanî, ...
Bar , guherbar, xwaribar, xembar, derbar, serbar, berbar, ...
Baz , canbaz, tîrbaz, çobaz, fêlbaz, kelekbaz, ...
Dar , maldar, baldar, xaldar, dildar, avdar, çavdar, serdar, bindar,
 guhdar, ...
Mend , bawermend, hunermend, aqilmend, hûşmend, ...
Ende , dirende, firende, mayende, revende, ...
Er , bêjer, bîner, pêjer, ...
Ek , serek, zîrek, jîrek, pişteq, çilek, kulek, ...

În , zêrîn, darîn, şîrîn, berfîn, zîvîn, ...
Mok , şermok, tirsok, tirşok, qersok, revok, kenok, germok, xapînok, ...
Nak , tirsnak, xeternak, ...
Onek , tirsonek, bizdonek, ...
Yar , hişyar, zanyar, kiryar, bextiyar, ...
Ezar , şermezar, tengezar, bêzar, ...
Ûd , şerûd, ...
Gan , bazirgan, ...
Ger , zîvger, zêrger, hesinger, şûrişger, şevger, dadger, karger, ...
Şik , reşik, xweşik, tirşik, ...
Kar , cotkar, hesinkar, xebatkar, alîkar, sextekar, ...
Van , baxvan, dergehvan, aşvan, bêrîvan, bilûrvan, deryavan, diholvan, zirnevan, deştvan, dîdevan, gavan, helbestvan, keştîvan, lîstikvan, nêçîrvan, rojnamevan, sîyasetvan, stranvan, şervan, tembûrvan, ...
Vanî , aşvanî, şhrvanî, dilovanî, ...
Saz , diransaz, pencîresaz, ...
Bend , solbend, nalbend, sazbend, pêşbend, ...
Xane , çayxane, qehwexane, ...

Pêşpirtikên ku rengdaran çêdikin ev in:

Hev , heval, hevrê, hevkar, hevpişe, ...
Nîv , nîvro, nîvşev, nîvsal, nîvnan, ...
Ho , hoşeng, hozan, ...
Bê , bênesîb, bêbext, ...
Bi , bihêvî (bimefer), biqilêr, ...
Ne , nezan, nexwaş, neşûştî, nerazî, ...

بطور کلی صفات وصفی در یک جمله خود را بوسیله اسم (موصوف) خود می نمایند. اما هنگامی که اسامی این صفات به همراه آنان نباشند (یعنی اسم از جمله افتاده باشند)، آنگاه اسم بوسیله همان اضافه هایی که صفت با آنها بوده اند، نمایان می شوند (یعنی بجای اسم، آن اضافه می آید). مثال:

Ez hespê boz dibînim	>	ez ê boz dibînim
من اسب سفید را می بینم		من مال سفید را می بینم
Ez mehîna sor dibînim	>	ez a sor dibînim
من مادیان قرمز را می بینم		من مال قرمز را می بینم
Ez beranê reş dibînim	>	ez ê reş dibînim
من قوچ سیاه را می بینم		من مال سیاه را می بینم
Ez berxa reş (qer) dibînim	>	ez a reş (qer) dibînim
من بره سیاه را می بینم		

اگر در هنگام صحبت کردن و یا نوشتن یک موضوعی، مثلاً در مثال فوق اگر قبلاً در مورد اسب یا مادیان بحث شده باشد و آنها برای شنونده آشنا باشند، آنگاه می توان بجای نوشتن آنها از اضافه آنها استفاده کرد تا از تکرار آن جلوگیری شود (در واقع این اضافه در جمله بعنوان ضمیر خود را می نمایند). اما در بعضی مواقع "اسم" بطور کلی از جمله می افتد "صفت" جای آن را می گیرد. در اینجا صفت که جای اسم را گرفته، چونکه وظیفه اسمی به خود گرفته لذا حالت وصفی خودش بعنوان یک صفت را کم می کند، و همانند یک اسم کج (کنایه/صرف/تغییر) می شود (اضافه می گیرد). مثال:

Ditirsim bimirim û nebînim **esmera** xwe

می ترسم بمیرم و اسمر خود را نبینم

Rîya Qoçanê bi kaş e, **delala** min

راه قوچان دارای بلندیهای سنگریزه دار است، عزیز من

واژه های **esmer** و **delal** در اصل صفت هستند. اما چون در اینجا وظیفه اسم را دارند (در غیاب اسم) و مونث نیز می باشند لذا اضافه (پسوند) **a** را گرفته اند (کج کردن اسم مونث). توضیح اینکه در خصوص کج کردن اسم در درسهای قبلی به تفصیل بیان شده است، در صورت نیاز به آن مراجعه کنید).

اگر ما اسم غایب را به جمله برگردانیم آنگاه هر دو واژه فوق به حالت اصلی خود (یعنی حالت صفت) برگشته و پسوند فوق را نمی گیرند، پسوند فوق به اسم برمی گردد و به آن وصل می شود. مثال:

Ditirsim bimirim û nebînim **yara** xwe **ya esmer**.

می ترسم بمیرم و یار اسمر (سبزه) خود را نبینم

Rîya Qoçanê bi kaş e, **yara** min **a delal**

راه قوچان دارای بلندیهای سنگریزه دار است، یار عزیز من .

درجه های صفات وصفی

صفات وصفی در واقع می توانند اسم را به درجات مختلف وصف کنند. بعبارت دیگر صفات وصفی در جمله از نظر مفهومی و ساختاری به شکل‌های مختلف دیده می شوند. مثلاً وقتی که تند و تیز بودن یک اسب را وصف کنیم می توانیم بگوییم:

Va hespa **beza** ye. این اسب تندرو است

Va hespa (ji ê/yê din) **bezatir** e. این اسب (از آن دیگری) تندرو تر است

Va hespa ê/yê **bezatirin** e. این اسب تندروترین است

درجمله اول صفت " beza " در واقع وصف اسم " hesp " را به تنهایی می کند و تند و تیز بودن یک صفت عادتی پایه ای است برای اسب (نه کم و نه زیاد). در این حالت صفت در واقع یک عادتی را نشان می دهد. اما درجمله دوم صفت " beza " به شکل و فرم دیگری بیان شده و پسوند " tir " به آن اضافه شده است. با این پسوند در واقع صفت حالت مقایسه ای به خود گرفته است، و این اسب نسبت به اسب دیگری تندوتیزتر می باشد. بطورکلی صفت‌های وصفی، چه عادتی و چه مقایسه ای با اضافه کردن بعضی از کلمات (قیدها) در مفهوم خود کم یا زیاد می شوند. مثال:

صفات وصفی عادتی

Va (ev) hespa **beza** ye. این اسب تندرو است

Va hespa **hinek/ kêmek beza** ye. این اسب کمی تندرو است

Va hespa **pir beza** ye. این اسب خیلی تندرو است

Va hespa ne **weçend/ weqes beza** ye.

این اسب نه آنقدر تندرو است (آنقدر تندرو نیست)

Va hespana **bi qesî hev beza** ne. این اسبها به اندازه هم تندرو هستند

Dara gîzê **bilind** e. درخت گردو بلند است

Birayê min **qîçik** e (ez jê **girtir** im) > kekê min **girtirînê** me ye.

Tirih **şîrîn** e lê sêv ji tirih **şîrîntir** e.

انگور شیرین است اما سیب از انگور شیرین تر است

Şîrîntirîn mêwe henjîr e. شیرین ترین میوه انجیر است

Lûşîyên aliyê me **tirş** in lê yên Kelatê **tirştir** in

لوجه های (آلوه‌ای) طرف ما ترش هستند اما مال کلات ترش تر هستند .

صفات وصفی مقایسه ای

Va hespa (ji ê din) **bezatir** e. این اسب (از آن دیگری) تندرو تر است

Va hespa (ji ê din) **hindikek/kêmek bezatir** e.

این اسب (از آن دیگری) کمی تندرو تر است

Va hespa (ji ê din) **pir bezatir** e. این اسب (از آن دیگری) خیلی تندرو تر است

Va hespa (ji ê din) **ne weçend/ weçes bezatir** e.

این اسب (از آن دیگری) نه آنقدر تندرو تر است

Va hespana ji hev **ne bezatir** in. این اسبها از همدیگر تندرو تر نیستند

Va hespa **ê bezatirin** e. این اسب تندرو ترین است

Hevalê min ji te **qîçiktir** e. دوست من از شما کوچکتر است

Xwenga te ji wê **pestir** e. خواهر شما از آن کوتاهتر است

Hevalê min ji piran **zîrektir** e. دوست من از خیلی ها زیرک تر است

Va gula **pir sor** e. این گل خیلی سرخ است

Va gula **hîn sortir** e. این گل زیاد (بیشتر، بازهم) سرخ تر است

Va gula **sortirîn** e. این گل سرخ ترین است

Keçikên **qeşengtir**. دخترهای قشنگ تر

Malên **temîztir**. خانه های تمیزتر

Keçika **qeşengtirîn**. قشنگ ترین دختر

Mala **temîztirîn**. تمیزترین منزل

Keçikên **pir qeşeng**. دخترهای خیلی قشنگ

Welatê **zahf xweş**. ولایت خیلی خوش

Ava **zor û zahf**. آب فراوان و زیاد

Tirştirîn lûşî li Esperayînê peyda dibin.

ترش ترین لوجه ها در اسفراین پیدا می شوند

از نظر مقایسه ای پسوند **- ik** - کلمه یا صفت را بیشتر کوچکتر یا کم رنگتر می کند.

Zer	>	keçika zer ik	دختر زری (زری روی)
Sor	>	keçika sor ik	دختر سرخ (سرخ روی)
Şîn	>	morika şîn ik / kara şîn ik	مه‌ره آبی / بزغاله آبی رنگ
Piçek nan	>	piçî kek nan	یک خرده ای (قدری) نان
Hebek tirih	>	heb ikek tirih	یک دانه کوچک انگور
Hebek qend	>	heb ikek qend	یک دانه کوچولو قند
Hinek av	>	hin ikek av	یک مقدار کمی آب
Qulmek av	>	qulm ikek av	یک جرعه کوچولو آب

Kûçî	>	kûç ik	سگ کوچک	Kar	>	kar ik	بزغاله کوچک
Berx	>	berx ik	بره کوچک	Mal	>	mal ik	خانه کوچک
Mêr	>	mêr ik	مرد کوچک	Lot	>	lot ik	جهش کوچک
Jin	>	jin ik	زن کوچک	Nêr	>	nêr ik	نرینگی کوچک
Rind	>	rind ik	خوبک	Xîsp	>	xîsp ik	سکسکه کوچک
Dar	>	dar ik	چوب کوچک				
Keç	>	keç ik	دختر کوچک (دخترک)				
Law	>	law ik	پسر کوچولو (پسرک)				
Giz	>	giz ik	نوزاد کوچولو (قنداقی)				
Bîhn	>	bîhn ok (bêhn ok)					

Gêj	>	gêj ok	Mêj (mît)	>	mêj ok
Gilor	>	gil ok	Tirs	>	tir son ek
Bez	>	bez ok	Bizd	>	bizd on ek
Nêr	>	nêr ok	Xîsp	>	xisp on ek

Pir	خیلی	>	hîn-tir	باز هم - تر	>	tirîn	ترین
Pir sar	خیلی سرد	>	sartir /hînsartir	سردتر	>	sartirîn	سردترین

اگر کلمه " **ne** " در جلوی یک صفت قرار بگیرد آن را به حالت منفی در می آورد.

Sêv **ne** şîrîn e.

Hesp **ne** beza ye.

۲ - صفات اشاره ای

صفات اشاره ای در جلوی اسم قرار می گیرند و به آن اشاره می کنند. بعبارت دیگر صفت اشاره کلمه ای است که موصوف را مورد اشاره قرار می دهد. صفات اشاره ای در واقع همان ضمائر اشاره ای (vî, vê, van, wî, wê, wan, ev/va, ew) هستند که در جلوی یک اسم قرار می گیرند (و با اشاره آنان را نشان و توصیف می کند) و وظیفه صفت را به خود می گیرند. بعبارت دیگر این صفت نیز باید همانند دیگر صفات همراه با موصوف بیاید تا صفت نام گیرد، اگر با موصوف همراه نشوند، ضمیر اشاره اند. این صفت معمولاً پیش از موصوف قرار می گیرد. و قتی که اسم این صفات از جمله بیافتد آنگاه این صفات اشاره ای به اصل خود برگشته و وظایف بنیادی خود (یعنی ضمیر بودن) را عهده داری شوند. شایان ذکر است که آن اسامی که در جلوی این صفات اشاره ای قرار می گیرند معمولاً حالت **کنایه (کج شدن)** را دارند.

مثال: (رنگ **آبی** صفت اشاره ای، رنگ **قرمز** ضمیر اشاره ای)

Va adema îro ji kelê hat > **va** îro ji kelê hat. این امروز از روستا (قلعه) آمد.

Wî ademî ku tu dîtî birayê min e > **ewê** (yê) ku tu dîtî birayê min e.

Van ademan gote min ku tu çûyî nêçîrê > **van** gote min ku tu çûyî nêçîrê.

Ew hevala çû mala xwe > **Ew** çû mala xwe ایشان رفت به خانه خود

Ev (**va**) hevala çi dike? > **va** çi dike? این چه می کند؟

Ev kelegîya diho ji şêhr hat. این روستایی دیروز از شهر آمد

Ev şehra pir gir e (mezin e). این شهر خیلی بزرگ است

Ev (**va**) dinya bi min xweş e. این دنیا به من خوش است

Ew hevala ji min ra navî xwe dibêje. آن دوست برای من اسم خود را می گوید.

Ew mala, ji mala me girtit e. آن خانه، از خانه ما بزرگتر است

Min ji **wî** hevalî ra got. من برای آن دوست گفتم

Wê hevalê ji min ra negot. آن دوست برای من نگفت

Wê jinikê çi xwest? آن زن چه خواست؟

Van daran nabirin. آن درختها را نبرید

Wan hevalan li mala me nan xwar. آن دوستان در منزل ما غذا خوردند

Wan şagirdan kêfa min anîn. آن شاگردها کیف من را آوردند (من را خوشحال کردند).

Vê keçikê ez nedîtim. این دختر من را ندید

Vê keçikê got. این دختر گفت

Vî lawikî got. این پسر گفت
Vî kevirî ji vir rake. این سنگ را از اینجا بردار
 Ez **vî nanî** dixwim. من این نان را می خورم

Ez ji **vî şehri** hez dikim. من از این شهر هز می کنم (کیف می کنم)
 Ez **van şagirdan** dibînim. من این شاگردها را می بینم
Van hevalan çî got. این دوستان چه گفتند
Wî hevalî ez dîtîm. آن دوست من را دید
 Min **ev hevala** dît. من این دوست را دیدم

Ez **van hevalan** dibînim. من این دوستان را می بینم
Ev hevalana min dibînin. آن دوستان من را می بینند
Vê keçikê nan anî. این دختر نان را آورد
Ev keçika nîn tîne. این دختر نان را می آورد

Vî tîr û kevanî bide min. این تیر و کمان را به من بده
 Ez **vê gulê û van daran** dibînim. من این گل و این درختان را می بینم

Ez ji **wî şehri** û **wan kelan** hez dikim.
 من از آن شهر و از آن روستاها (قلعه ها) کیف می کنم

با توجه به اینکه زبان گُرمَنجی یک زبان جنسیتی (مذکر، مونث) می باشد، لذا ضمائر اشاره ای که در جلوی یک اسم (مذکر، مونث) قرار می گیرند مناسب جنسیت آن اسم می باشند.

مثال:

من این را می بینم. **ez vî dibînim** > من این اسب را می بینم **ez vî hespî dibînim**

Wî hespî / **Wan hespan** آن اسبها
Vî hespî / **van hespan** این اسبها

Vê mehîne (mayîne) / **van mehînan** (mayînan) این مادیانها
Wê mehîne / **wan mehînan** آن مادیانها

اگر چند اسم بدنیاال هم بیابند (از یک جنسیت نباشند، ولی مفرد و از یک گونه یا موضوع باشند)، صفات اشاره ای برای جمله خلاصه شده آن، در واقع صفت اشاره ای اسم انتهایی جمله را به اول جمله خلاصه شده می آوریم (از تکرار بقیه جلوگیری می شود) و تنها اسم انتهایی جمله خلاصه شده نیز کج (کنایه) می شود.

مثال:

Tu **vî** hespî û **vê** mehîne dibînî? > (tu **vê** hesp û mehîne dibînî?)

تو این اسب و این مادیان را می بینی؟

Vê tîrê û **vî** kevanî bide min. > (**vî** tîr û kevanî bide min)

این تیر و این کمان را بده به من.

Tu **vê** mîyê û **vî** beranî dibînî? > (tu **vî** mî û beranî dibînî?)

تو این میش و این قوچ را می بینی؟

اما اگر اسامی که بدنیاال هم می آیند (از یک جنس نباشند، ولی مثلاً یکی جمع و دیگری مفرد باشد یا اینکه از یک موضوع نباشند) در آن هنگام هر اسم با صفت اشاره ای خود در جمله بکار می رود.

مثال:

Tu **vî** hespî û **van** mehînan dibînî? تو این اسب و این مادیانها را می بینی؟

Tu **vê** mîyê û **van** beranan dibînî? تو این میش و این قوچها را می بینی؟

۳ - صفات شمارشی

صفت شمارشی در واقع یک شماره است که قبل از یک اسم (موصوف) می آید. بعبارت دیگر صفت شمارشی در واقع کلمه ای است که شماره و تعداد و یا ترتیب اسم (موصوف) را نشان می دهد و قبل از اسم قرار می گیرند. این صفت دو گونه دارد:

(الف) ساده (ب) ترتیبی

(الف) صفت شمارشی ساده:

این صفت معمولاً در جلوی اسم (پیش از اسم) می آید و تعداد یا مقدار آن را نشان می دهد، و اسم را بطور مناسب **کج** (کنایه) می کند. مثال:

Deh adem hatin.

ده نفر آدم آمدند

Min **çar** kiras kirîn.

من چهار تا پیراهن خریدم

Deh ademan got.

ده تا آدم گفتند

Ez ê **deh û nîvan** bikirim.

من ده و نیم تا خواهم خرید

Sê dar ketin.

سه درخت افتادند

Çar kelegîyan nan xwar.

چهار تا روستایی نان را خوردند

Bîst milyon dirav heye.

بیست میلیون پول هست

Sê şehrîyan av vexwar.

سه تا شهری (ساکن شهر) آب را نوشیدند

Çel adem hatin.

چهل تا آدم آمدند

Du koçeran dil ji min bir.

دو تا دختر کوچک دل من را بردند

Çel ademî got.

چهل تا آدم گفتند

Heft mîyan bikire.

هفت عدد میس را بخريد

Çel û pênc adem hatin.

چهل و پنج تا آدم آمدند

Çaryêk nîn bixwe.

یک چهارم نان را بخوريد

Çel û pênc ademan got.

چهل و پنج تا آدم گفتند

Nîv nan kirî.

نیم نان را خرید

Du gîskan bifiroşe.

دو عدد بزغاله را بفروشید

Deh gul vebûn.

ده عدد گل باز شدند

Ez ê **neh** kitab**an** bikirim.

من نه عدد کتاب خواهم خرید

Pênc qatir û **du** hesp û **sê** golik hene.

پنج قاطر و دو اسب و سه تا گوساله وجود دارند

Ez ê **du** gorikan (korikan) bikirim.

من دو تا جوراب خواهم خرید

Ez ê **çel** bizin û **du** berxan bikirim.

من چهل بز و دو بره خواهم خرید

Ez ê **şeş** kîlo pirtîqal û **nîv** kîlo henjîr bikirim.

من شش کیلو پرتقال و دو کیلو انجیر خواهم خرید

نکته: توضیح اینکه درخصوص شماره های دو (didu) و سه (sisê)، و قتیکه در جلوی اسم قرار می گیرند و صفت شمارشی می شوند قسمت پیشوندی (اضافهء جلوی آن) می افتند.

مثال:

Didu > du   Du adem hatin

Sisê > sê   Sê adem hatin

(ب) صفت شمارشی ترتیبی:

این صفت معمولاً پس از اسم (موصوف) می آید و ترتیب و جایگاه قرار گرفتن آن اسم را در جمله نشان می دهد. و معمولاً با پسوندهای *an - em - î* - درست می شوند.

Ji vir heta stûna **çaran** bihêjmire û li ber wê bisekine.

از اینجا تا ستون چهارم بشمارید و جلوی آن بایست

Va (ev) şagirdê **çaran** e, lê ê **heftan** li ku ye?

این شاگرد چهارم است، اما مال هفتم کجاست؟

Hespê min di revînê da ê **pêncan** derket.

اسب من در دویدن پنجم در آمد

Di vê rêzê da siwarê **sisîyan** birayê min,ê **şeşan** pismamê min e.

در این ردیف (صف) سواره سوم برادر من، مال ششم پسر عموی من است.

Min va kitaba heta belga/belgeha(sefeha / wereqa) **bîst û çaran** xwend.

من این کتاب را تا صفحه بیست و پنجم خواندم.

Şagird **çar çar** hatin (şagird **çar** bi **çar** hatin).

شاگردها چهارتا چهارتا آمدند (شاگردها چهار به چهار آمدند)

Bizin **deh deh** diçêrin (bizin **deh** bi **deh** diçêrin).

بزها ده تا ده تا می چرند (بزها ده به ده می چرند)

Danîyal di rêza **sihî** da ye.

دانیال در صف سی ام است

Mala **çaran**.

منزل چهارم

Dersa **şeşemîn**.

درس ششمین

Mala **çaremîn**.

منزل چهارمین

Pirsa **heftan**.

پرسش هفتم

Dersa **sêyem**.

درس سوم

Keçika **pêncemîn**.

دختر پنجمین

۴ - صفات پرسشی

بعضی از ضمایر پرسشی وقتیکه در جلوی یک اسم قرار می گیرند درباره چگونگی بودن آن اسم پرسش می کنند و بهمین خاطر آنان را صفت پرسشی می گویند. هر کدام از صفات پرسشی در واقع پرسش برای یک نوع صفت را دارند، که در جواب پرسش بدست می دهد. صفات پرسشی تنها در جملات پرسشی وجود دارند.
مثال:

Kîjan	(جواب این صفت پرسشی یک صفت اشاره ای است)
çerê /çere	(جواب این صفت پرسشی یک صفت وصفی است)
çend	(جواب این صفت پرسشی یک صفت شمارشی است)
Çiqes	(جواب این صفت پرسشی یک صفت شمارشی غیر قابل شمارش است)
Çi	(جواب این صفت پرسشی معمولاً غیرجاندار است)

...

Çiqes şeker bikirim? > **du kilo** bikire.
چقدر شکر بخرم؟ دو کیلو بخرید

Çiqes xwarin (nan) ma? > **piçîyek** nan ma.
چقدر غذا ماند؟ کمی غذا ماند

Çiqes karê me hate kirin? > **hinek** ji karê me hate kirin.
چقدر از کار ما انجام شده است؟ مقداری از کار ما انجام شده است

Çends kitab lazim in? چه تعداد کتاب لازم هستند؟

Ev çî kar e? > **ev karê malê** ye.
این چه کار است؟ این کار منزل است

Danîyal hevalek çere ye? > **Danîyal hevalek rind** e.
دانیال چه جور دوستی است؟ دانیال دوست خوبی است

Nan çerê ye? > **nan giran (biha)** bûye.
نان چطور است؟ نان گران شده است

Karên çere rind in? چطور کارها خوب هستند

Dara gîzê **çerê** ye? > **bilind** e.
درخت گردو چطور است؟ بلند است

Kîjan heval ji kelê hatîye? **Va /ev** hevala.
کدام دوست از روستا آمده است؟ این دوست

Kîjan hevalî ji te ra navê xwe negot? > **vî** hevalî.
کدام دوست برای شما اسمش را نگفت؟ این دوست

Kîjan kûçikan nanê şivîn xwar? > **wan** kûçikan.
کدام سگهای کوچولو نان چوپان را خوردند؟ آن سگهای کوچولو

Kîjan keçikê nave xwe ji t era negot? > **wê** keçikê nave xwe negot.

Kîjan adem hat? کدام آدم آمد؟

Kîjan adem hatin? کدام آدمها آمدند؟

Tu **kîjan** ji wan dibînî? تو کدام یک از آنها را می بینی؟

Kîjan jinik hat? کدام خانم آمد؟

Kîjan çîya bilind e? کدام کوه بلند است؟

Çend ademan nan xwar? چند تا آدم غذا را خوردند؟

Te **çend** nan xwarin? تو چند تا نان خوردی؟

Tu **çend** ademan dibînî? تو چند تا آدم را می بینی؟

Ev **çi** tişt e? این چه چیز است؟

Tu **çi** tiştî dixwezî? تو چه چیزی را می خواهی؟

Tu ji **çi** tayfe yî? تو از چه طایفه هستی؟

Tu çûyî **kû** derê? تو به کجا رفتی؟

Çend heval çûn? چند تا دوست رفتند؟

۵ - صفات مبهم (نامعین)

صفات مبهم (ناشناخته، نکره) در جلوی اسامی (موصوف) قرار گرفته و ویژگی آنان را بطور نامشخص، نامعین و نادقیق توصیف و بیان می دارند. در زبان گُرمَنجی تعداد زیادی صفات مبهم وجود دارند. آنان که بیشتر کاربرد دارند از قرار زیر می باشند:

Her (هر) (فلان / دیگر) *filan*, herçi (هر چه) (هیچ) *hêç*, tu (هیچ) (هیچ) *tu*, Her (هر) (همه) *gîşt/ kulî*, pir (خیلی / زیاد) (بهمان / و غیره ...) *bêvan*, zahf (مقداری / تعدادی) (چند) *çend*, (آنقدر / آن اندازه) *weqes*, (فراوان) *piçî* (یک قطعه / یک دانه) *hebek*, (کم / خیلی کم) *piçîkek*, ...

Gîşt ademan got. همه آدمها گفتند.
Îsal **pir** mêwe hene. امسال خیلی میوه وجود دارند.

Min jê ra **tu** derman peyda nekir. من برای او هیچ درمان (دارو) پیدا نکردم.
Kard kê û zêde **her** tişt dibire. کرد چاقو کم یا زیاد هر چیزی را می برد.
Min îro **filan** jinik dît. من امروز فلان خانم را دیدم.

Ji kerîyê me **çend** kavir mirine. از گلهء ما چند تا بره مرده اند.
Li cem min **weqes** dirav hene. در پیش من آنقدر پول هست.
Herçi wê got min qebûl kir. هر چه که ایشان گفت من قبول کردم.

Hinek ji wan hatin. تعدادی از آنها آمدند.
Filan hevalî ji min ra got. فلان دوستی به من گفت.
Li **bêvan** malê çar kes hene. در بهمان منزل چهار کس وجود دارند.
Piçîyek karê min maye. یک کمی از کار من مانده است.

Hebek derman bixwe. یک دانه درمان (دارو) بخور.
Tu kes bê welat nabe. هیچ کس بدون ولایت نمی شود.
Em **gîşt** Qoçanî ne. ما همه قوچانی هستیم.
Hinek kelegî ne li vir bûn. تعدادی از روستاییان در اینجا نبودند.
Li paş bendavan av **zor** û **zahf** e. در پشت بندآب (سدها) آب زیاد و فراوان است.

۶ - صفات ملکی

ضمایر ملکی در واقع از تعدادی ضمایر شخصی و ضمایر اشاره ای درست می شوند. صفات ملکی پس از اسامی آمده و مالکیت کسی، چیزی و یا حیوانی را که درباره آنها در جمله صحبت می شود را نشان می دهند. این صفات در واقع گروه ضمایر غیر مستقیم (کنایه) می باشند که پس از یک اسم می آیند.
مثال:

min, me, te, we, vî, vê, wî, wê, van, wan, xwe

صفات ملکی و اسامی آنها بوسیله یک اضافه مناسب (**رنگ قرمز**) به هم مرتبط می شوند. این اضافه نیز با توجه به جنسیت (مونث، مذکر) و تعداد اسم انتخاب می شود. مثال:

Hespê min اسب من
Mehînên te مادیانهای شما
Kitaba vî کتاب او

Qelemên wê قلم های شما
Xanîyê me منزل ما
Çîyayê we کوه شما
Lawikên van پسر های اینها
Keçika wan دختر آنها

Min û Lalê kurê xwe dît. من و لاله خانم پسر خود را دیدیم
Min û Ferengîsê baxçê xwe avda. من و فرنگیس باغچه خود را آب دادیم
Lalê destmala xwe da min. لاله خانم دستمال خود را به من داد.

اگر اسامی این صفات ملکی به نوعی از جمله بیافتند، آنگاه با توجه به جنسیت و تعداد اسم، در واقع ضمایر مناسب بجای آن آمده و صفت به یک ضمیر ملکی (**رنگ آبی**) بدل می شود.

Va kitaba min e, kanê ya te?
این کتاب من است، کو مال شما؟

Min destmala xwe peyda kir, te jî ya xwe dît.
من دستمال خود را پیدا کردم، تو هم مال خودت را دیدی.

Goga **min** ji **ya te** qeşengtir e.

توپ من از مال شما قشنگ تر است.

Xanîyê **wan** bilind e, lê **yê me** pest e.

خانهء آنها بلند است، اما مال ما پست است.

Ew çû hespê **xwe** bîne, tu jî here **yê xwe** werîne.

او رفت اسب خود را بیاورد، تو هم برو مال خودت را بیاور.

Esmera **min** یار اسمر من → yara min **a** esmer. اسمر (سبزه گون) من

Delala **min** یار عزیز من → yara min **a** delal. عزیز من

Bavê **wê** > **yê wê** (ê wê)

حرف ê اگر قبل از اسم یا ضمیر باشد حالت ملکی، اما اگر قبل از فعل باشد نشان زمان آینده است

Evîna **wan** > **ya wan** (a wan)

عشق آنها مال آنها

Xwenga **min** > **ya min** (a min)

خواهر من مال من

Nivînê **me** > **yên me** (ên me)

رخت خواب ما مال ما

(این کلمات وقتی که ضمائر ملکی هستند از نظر املائی به کلمات دیگر وصل نمی شوند.)

(ya, yê, yên / a, ê, ên :)

Nasname > nasname**ya** (nasnama) **me**

(در اینجا اسم به یک حرف صدادار ختم شده لذا حرف y در بین اسم و پسوند ملکی قرار می گیرد تا از آمدن دو حرف صدادار پشت سر هم جلوگیری کند.)

اگر صفات ملکی از یک نوع باشند آنگاه می شود از تکرار آن جلوگیری کرد و جمله را کوتاه کرد.
مثال:

Hespê min û hespê te anîn (hespê min û yê te anîn) > hespê min û te anîn.

در انتهای با ذکر یک نکته مطلب صفات را به پایان می رسانیم. همبند کردن و پرچینکاری کردن کلمات (صفت) در گُرمانجی، که معنی آن کلمه (صفت) را قوی تر و اثر گذارتر می کند، مطلبی بسیار دلپذیر است. در واقع حرف اول صفت به همراه یک اضافه ip در ابتدای همان صفت قرار گرفته تا صفت را مَشدد و قوی تر کند. مثال:

Sar > **Sipisar** ,
tarî > **tipitarî** ,
rast > **ripirast**
germ > **gipgerm**

Sar > S... > S + ip > sip + sar > sipisar خیلی سرد
Tarî > T... > T + ip > tip + tarî > tipitarî خیلی تاریک
Rast > R... > R + ip > rip + rast > ripirast خیلی درست/راست
Germ > G... > G + ip > gip + germ > gipgerm خیلی گرم

البته در فارسی این کلمه را به rokurast / rikirast تبدیل کرده اند، اما درست این کلمه که در اصل خود یک کلمه کردی گُرمانجی می باشد همان ripirast (خیلی درست) می باشد، که با توجه به قاعده فوق الذکر درست شده است.

پرچینکاری دو کلمه با هم جهت پروبال دادن به قضیه و مهم کردن مطلب:

mêrikê şilopilo مرد شلخته و کم تجربه

Lawikê şilfûtazî (reqirût) پسرک لخت و فقیر

welatê tarûmar ولایت به هم ریخته و در هم آمیخته (در هم و بر هم، غارت شده)

حروف ربط در گُرمَناجی **Gîhanek/ pevgirêk li kurmancî**

حروف ربطی کلمات ثابت در گُرمَناجی هستند که دو کلمه یا دو جمله و یا کلمه و جمله را به هم ربط می دهند یا می رسانند (گره می دهند). حروف ربطی (کلمات ربطی) معمولاً به تنهایی معنی خاصی ندارند و هنگامی که در جمله قرار می گیرند معنی دار می شوند. در گُرمَناجی سه نوع حروف (کلمات ربطی) وجود دارند:

- ۱ - کلمات ربطی اصلی
- ۲ - کلمات ربطی تکراری
- ۳ - کلمات ربطی حروف اضافه ای

۱ - کلمات ربطی اصلی **gihanokên eslî**

کلمات ربطی اصلی که در زبان گُرمَناجی کاربرد بیشتری دارند از قرار زیر می باشند:

Ji (از), ku (که), jî (هم), lê (اما), û (و), lo (آقا), an (با),
 anku /yanku/yani (یا که), belkî (belê ku) (بلکه),
 çimkî (çima ku) (چونکه), gerçi (eger çi) (اگر چه)
 eger/ heger (اگر), bes (بس / کافی), bila (بیلا / بگذار),
 lakin (lê belê) (لکن), ta /da (تا),
 heta/ taku (تا که / حتی), her çend (هر چند), ...

Ez jî , mîna te kurmanc im.	من هم، مثل شما گُرمَناج هستم
Ew gurê ku te dît hate kuştinê.	آن گرگی که شما دیدید کشته شد
Ev xweş e lê qol e.	این خوش است اما کوتاه است
Ez şorişger û aşfîxwez im.	من شوریشگر و آشتی خواه (صلح جو) هستم
Berfîn û Gulistanê sêvan dixwin.	خانم برفین و گلستان دارند سیب می خورند
Min nan xwar lê ez têr nebûm.	من غذا خوردم اما من سیر نشدم
Min jî ew kitaba xwendibû.	من هم آن کتاب را خوانده بودم
Ku amade bûbe em dikarin herin.	و قتیکه (اگر) آماده بشود ما می توانیم برویم
Ez gerîyam lê min nedît.	من گشتم اما من ندیدم
Ew dibêje ku hûn naşixulin.	ایشان می گوید که شما کار نمی کنید
Ez hatim ku te bibînim.	من آمدم که تو را ببینم
Hevalê ku hat mal.	دوستی که به خانه آمد

Roya xweş **ji** serê sibê da xuya/ bêlî ye.

روز خوش از سر صبح معلوم است

Ez ê herim nav pêz **lo** tu kêfxweş be.

من پیش (میان) گوسفندان خواهم رفت آقا تو کیف خوش باش

Ferengîs **û** Emîr xweng **û** birê hev in.

خانم فرنگیس و آقای امیر خواهر و برادر هم هستند

Emîr çû mal **lê** Ferengîs li cem xaltîka xwe ma.

امیر رفت خانه اما فرنگیس در پیش خاله خود ماند

Tu çî bixwezî ez ê bidim te, **bes** tu zêde gepmeke.

شما هر چه بخواهی من به تو می دهم، فقط زیاد صحبت نکن

Tu here **bila** ew ji dû te da bêbe.

شما بروید بگذار ایشان بعد از شما بیاید

Ew **çere** hatin, ê **were** jî vegerin.

آنها چطور آمدند، همانطور هم برواهند گشت

Min tu dîtî **lê** te ez nedîtîm.

من تو را دیدم اما تو من را ندیدی

Min tilifoni te kir, **dibe ku** ji te ra negotibin.

من به تو تلفن کردم، می شود که به شما نگفته باشد

Wî li min xist **hîn jî** gilîya min dikê.

ایشان به من زد هنوز هم گلایه من را می کند

Dayîka (dîya/ deya) min **sa ku** karê wê hebû nehat.

مادرم بخاطر اینکه ایشان کار داشت نیامد

Wan agahî nedan me, **loma** em direng ketin.

آنها به ما آگاهی ندادند، لذا ما دیر کردیم

Te mala min xera kir **lê** êr/êgir bermede dilê min.

تو خانهء من را خراب کردی اما آتش به دلم نزن

Ez **û** Lalê terin debistanê.

من و لاله خانم به دبستان می رویم

Solên min pir rind in **lê** kêmekê teng in.

کفشهای من خیلی خوب هستند اما کمی تنگ هستند

Min dersa xwe nexwendîye **ji berku** ez nexweş bûm.

من درس خود را نخوانده ام برای اینکه من بیمار بودم

Were em herin mala me bilîzin **çimku** dîya min li mal nîne.

بیا ما برویم به خانهء ما بازی کنیم چونکه مادر من در منزل نیست

Ez **hem** westîyayî me **hem jî** birçî me.

من هم خسته شده ام و هم گرسنه هستم

Îro ba tê **loma** hewa sar e.

امروز باد می آید لذا(بهمین خاطر) هوا سرد است

Ez dixwezim bi kurmancî bixwînim **û** binivîsim **lê** hikûmet nahêle.

من می خواهم به گُرمانجی بخوانم و بنویسم اما حکومت نمی گذارد

Xwelî li wî serî **ku** ga da bi kerê.

خاک به آن سری که گاو را داد با الاغ (گاو را با الاغ عوض کرد)

۲ - کلمات ربطی تکراری / gihanokên cotî / dubareyî

بعضی از این حروف ربطی برای از هم جدا کردن و مجزا کردن، و بعضی دیگر برای با همدیگر هم پایه کردن و مساوی کردن (دو کلمه یا دو جمله) یا درمقابل هم قرار دادن آنها می باشند. کلمات ربطی تکراری که در زبان کُرمَنجی کاربرد بیشتری دارند از قرار زیر می باشند:

Jî ... jî (هم ... هم), carina ... carina jî (هم موقعی ... موقعی هم),
 çiqes ... weqes jî (هرچقدر ... همانقدر هم),
 çere ... were/wisa jî (چطور... همانطور هم), hem ... hem jî (هم ... هم اینکه),
 ne ... ne (نه ... نه), ne ... ne jî (نه ... نه اینکه), ya ... ya (یا ... یا),
 ya ... yan (یا ... یا), yan ... yan jî (یا ... یا اینکه), ya ... ya jî (یا ... یا اینکه),
 an ... an (یا ... یا), an ... an jî (یا ... یا اینکه), geh ... geh jî (گاه ... گاه اینکه),
 jî ... lê (اما), çî ... çî (چه ... چه), çî ... çî jî (چه ... چه اینکه),
 ha ... ha (چه ... چه), herçend .... weçend jî (همانقدر نیز), ...

Dîşmenê me diz e **jî şêr e jî**. دشمن ما هم دزد است هم شیر است
Carina berf dibare **carina jî**, baran. موقعی برف می بارد، موقعی هم باران
Çiqes em karbikin **weqes jî**, em ê pêşkevin.
 چقدر ما کار بکنیم همانقدر هم، ما پیش خواهیم افتاد

Çere tu biçînî **were/ wilo jî**, tê biçînî.
 چطور شما بکارید همانطور هم، شما درو خواهید کرد

Hem şagird e **hem jî**, karger e. هم شاگرد است هم اینکه، کارگر است
Ne terê kêr, **ne** terê debistanê. نه می رود سر کار، نه می رود به دبستان

Ya dimire **ya** dimîne. یا می میرد یا می ماند
Yan azadî **yan** dîsanê azadî. یا آزادی یا دوباره آزادی

Yan zimanê kurmancî **yan jî**, dîsanê zimanê kurmancî.
 یا زبان کُرمَنجی یا هم، دوباره زبان کُرمَنجی

Ne baxçê me û **ne jî** baxçê we xweş in.

نه باغچهء ما و نه هم باغچهء شما خوش نیستند

Ne dinivîse **ne** dixwîne.

نه می نویسد نه می خواند

Hem kardike **hem** dixwîne.

هم کار می کند هم درس می خواند

Ya ez **ya** ew.

یا من یا او

Herçend zêde bin, ê **weçend** kar bikin.

هر چقدر زیاد باشند، همانقدر هم کار خواهند کرد

Gerê tu zû vegeŕî, **eger ne** ez ê gilîyê te bikim.

بایستی شما زود برگردید، اگر نه من گلیهء شما را خواهم کرد

Yan Ferengîs **an jî** Emîr gerê bê n alîkariya min.

یا خانم فرنگیس یا هم آقای امیر بایستی به کمک (همکاری) من بیایند

Carina ew tê cem me **carina jî** em terin serdana wan.

مواقعی او می آید پیش ما مواقعی هم ما می رویم سرزدن آنان

Çi Ferengîs **çi jî** Emîr bi kêrî tişte kî nayên.

چه فرنگیس چه هم امیر به درد هیچ کاری نمی خورند

Tu **hem** tişte kî nadî adem **hem jî** forsan lê dixî.

تو هم چیزی به آدم نمی دهی و هم اینکه لاف و خودستایی نیز می کنی

۳ - کلمات ربطی حرف اضافه ای **gihanokên daçekî**

این کلمات ربطی در اصل حروف اضافه هستند، اما در نقش حروف ربطی بکار می روند. حروف ربطی از این نوع که در گُرمَنجی کاربرد زیادی دارند، شامل:

Li cem (در کنار / در جنب), li ber (در جلوی), li ba (li gel) (در پیش / در جنب),
 dibe ku (lewre) (میشود که), mîna (مثل / مانند), wekî (مشابه),
 loma (زمانیکه), gava ku (وقتیکه), dema ku (زمانیکه),
 heta ku (تا اینک / حتی اینک), ji berku (بخاطر اینک), sa/ sewa (بخاطر),
 Nola/ nala (مثل), bi (به), ...

Dema ku min Bêrîvan dît **li ba** komek kelegî bû.
 زمانی که من خانم بی ریوان را دیدم در پیش جمعی روستایی بود

Lale çû ser avê lawik **li cem** wê bû.
 لاله خانم رفت ساحل آب پسر بچه هم در پیش ایشان بود

Min behsa zimanê kurmancî dikir **loma** hikûmet ji min hez nake.
 من بحث زبان گُرمَنجی را می کردم بهمین خاطر حکومت از من خوش نمی آید

Xwestina zimanê kurmancî pir dibe **loma** dişmen narahet e.
 خواستن زبان گُرمَنجی زیاد می شود بهمین خاطر دشمن ناراحت است

Ew **mîna** / **nala** hevalemî rind xwe nîşan dide.
 ایشان مثل یک دوست خوب خودش را نشان می دهد

Mamosta xwe **wekî** mesûlek sa xelkî kurmanc dibîne.
 معلم خودش را مثل یک مسئول برای خلق گُرمَنجی می بیند

درس هه‌شتم

فعل و صرف و نحو، در کُرمانجی

Lêkar û tewandin, li Kurmancî

Kar فعل

در ادبیات فارسی و یا عربی برای تغییر کلمات از واژه "صرف و نحو" استفاده می شود، در ادبیات کرمانجی از واژه کج کردن xwarkirin و یا کنایه کردن badan و یا تاب دادن tawdan استفاده می شود. برای تغییر افعال معمولاً از واژه kişandin استفاده می شود، از حالتی به حالت دیگر کشاندن و تغییر دادن.

زبانهای تصریفی دارای ادبیات صرف و نحوی هستند، بدین معنی که در آن افعال دارای ریشه بوده و متغیر می شوند. همانطور که در فارسی؛ وند، پسوند و پیشوند وجود دارد (به انگلیسی، affix): prefix, suffix، در کرمانجی به آن pirtik, paşpirtik, pêşpirtik می گویند. (Pirtik) pirti در واقع همان وصله (تکه پارچه و یا تکه کهنه کوچک) است که به لباس می دوزند یا وصل می کنند.

کلمات قابل تغییر دادن، کج کردن و یا کنایه کردن در کرمانجی، از قرار ذیل می باشند:

- ۱ - اسم
- ۲ - ضمائر
- ۳ - ارقام و اعداد
- ۴ - فعل

در کرمانجی واژه هایی که ثابت هستند (تغییر و یا کج و کنایه نمی شود) شامل:

- الف - صفت (gewr, rind, bilindtir, mezin, qeşeng, ...)
- ب - قید (îro, hînga, nêzîk, bes, kêrn, kînga, nika, paşî, berî, ...)
- ج - حروف اضافه (di, li, ji, di - da, ji - ra, ...)
- د - حروف ربطی (wek, û, yanku, lê, ku, ...)
- و - حروف ندا (Lê, Lo, ax, way, ox, tûf, hey, wax, ...)

در درسهای قبلی مباحث کنایه و کج کردن " اسم "، " ضمائر " و " اعداد و ارقام " به تفصیل بیان شدند، در این جلسه در واقع آخرین مبحث صرف و نحو، یعنی " فعل " را بررسی می کنیم.

Kişandina Lêkeran**صرف کردن فعل در گُرمانجی**

فعل (kar) که در گُرمانجی به آن lêker و یا lêkar که خود از دو کلمهء kar (کار) و حرف اضافهء مرکب (lê + kar) یک ضمیر یایک اسم + li) درست شده است (lê + kar) دربارهء این حرف اضافه قبلاً بطور مبسوط صحبت شده است، لطفاً در صورت نیاز به آن مراجعه بفرمایید. بطور کلی کلمهء lêkar یعنی کار روی آن انجام شده یا انجام کاری رامی رساند. فعل یکی از واژه‌های متغییر و تصریفی در گُرمانجی است که در یکی از زمانهای گذشته، حال و یا آینده می باشد. بطور کلی یک فعل دارای ویژگی ها و اجزایی است.

۱ - ویژگی‌های فعل

هر فعل دارای این مفاهیم است (این مفاهیم در یک فعل بصورت مستتر و پنهان وجود دارند): (معنی - زمان - شخص - تعداد).

- ۱ - در فعل مفهوم: معنی انجام دادن کاری نهفته است: لاله خانم گل می چیند.
  - ۲ - در فعل مفهوم: زمان انجام دادن کار نیز وجود دارد: گذشته، حال، آینده.
  - ۳ - در فعل مفهوم: شخص انجام دهنده کار نیز وجود دارد: اول شخص (متکلم)، دوم شخص (مخاطب)، سوم شخص (غایب).
  - ۴ - در فعل مفهوم: تعداد و یا بعبارت دیگر مفرد یا جمع بودن نیز وجود دارد: هر کدام از فعل‌های اول شخص، دوم شخص و سوم شخص ممکن است مفرد یا جمع باشد.
- همانطور که خواهیم دید، تغییر یا صرف فعل در واقع با توجه به این شش ساخت شخصی (مفرد، جمع) در زمانهای مختلف می باشد، که در قسمت متغییر (شناسه) فعل خود را نمایان می سازد.

۲ - اجزاء فعل

هر فعل دارای دو جزء یا قسمت ساختاری است:

a- قسمت بن (ریشه) فعل

b- قسمت متغییر (شناسه) فعل

a - قسمت بن (ریشه) فعل:

جزء ثابت فعل که معنی و مفهوم اصلی فعل را نشان می‌دهد بن فعل می‌گویند. در کرمانجی هر فعل دارای ریشه است و در همه ساخت‌های فعل ثابت است و تکرار می‌شود. که دو گونه است:

الف - ریشه گذشته:

در کرمانجی با برداشتن پسوند **n -** و یا **in -** از قسمت مصدر فعل، ریشه فعل (زمان گذشته) درست می‌شود. در زبان کردی کلمه ریشه را گاه **kok** یا **qorne** نیز می‌گویند. (ریشه گذشته در حالت‌های تصریفی افعال زمانهای گذشته حضور دارد).

ketin > ket , **çûn > çû**

ب - ریشه حال:

با برداشتن پیشوند **bi** و پسوند **e -** از فعل امری، قسمت باقی مانده همان ریشه فعل (زمان حال) می‌باشد. (ریشه حال در افعال زمانهای حال، آینده و حالت امری وجود دارد).

bireve > rev

روش دیگر بدست آوردن ریشه فعل (زمان حال): در واقع از فعل زمان حال (اول شخص مفرد) است، بدین صورت که با برداشتن پیشوند **di -** و پسوند **im -** از فعل زمان حال (اول شخص مفرد) آنچه که باقی می‌ماند همان ریشه فعل (زمان حال) است.

dikevim > kev , **dirêjim > rêj** , **direvim > rev**

b - قسمت متغیر (شناسه) فعل:

جزء متغیر فعل است که معمولاً شخص و تعداد و زمان فعل را نمایان می‌کند، این قسمت از فعل که همیشه در حال تغییر یافتن می‌باشد در صرف کردن فعل (**kişandina lêkeran**) بسیار مهم است. گاه پیش می‌آید که فعل دارای شناسه نباشد.

مثال: شنیدیم، شنیدی، شنید - شنیدیم، شنیدید، شنیدند، (م، ی، - ، یم، ید، ند).

در این مثال، شنید ریشه است و اجزای دیگر، شناسه‌اند. (در افعال گذشته، سوم شخص مفرد قسمت شناسه ندارد).

(رنگ آبی و سبز قسمت متغییر یا شناسه فعل، رنگ قرمز قسمت ثابت یا ریشه فعل)

فرم مناسب فعل کمکی bûn + ریشه زمان حال + di = زمان حال

(من فرار می کنم) Ez direvim

من می شنوم. Ez dibîzim

فرم مناسب فعل کمکی bûn + ریشه زمان گذشته = زمان گذشته

(من افتادم) Ez ketim

فرم مناسب فعل کمکی bûn + فعل گذشته + di = زمان گذشته استمراری

(من می افتادم) Ez diketim

فرم مناسب فعل کمکی bûn + ریشه زمان گذشته = زمان ماضی نقلی

(من افتاده ام) Ez ketime

(زمان حال) بلانی + ê + فاعل = زمان آینده

(من فرار خواهم کرد) Ez ê birevim

باجایگزینی پیشوند bi به جای di (در فعل زمان حال) بدست می آید (birevim) = بلانی (زمان حال)

bi + فعل زمان گذشته + فرم مناسب a+bûn بدست می آید (biketima) = بلانی (زمان گذشته)

Bila ez biketima.

افعال کمکی در کرمانجی **Lêkerên alîkar**

قابلیتهای مختلف افعال کمکی

فعل کمکی فعلی است که کمک می‌کند تا ساخت‌های گوناگون فعل اصلی (با توجه به: زمان، شخص، تعداد) بوجود آیند، به عبارت دیگر افعال کمکی کارشان کمک به فعل اصلی جمله برای ایفای نقش فعلی اش در تشکیل عبارات فعلی مناسب می‌باشد.

رفته بودم (گذشته دور)، **خواهم رفت** (آینده)، **خورده است** (گذشته نزدیک)، و ...

(کلماتی که به رنگ **آبی** نشان شده اند افعال کمکی و رنگ **قرمز** افعال اصلی هستند).

در زبان های کردی، فارسی و انگلیسی و دیگر زبان ها، جمله ای بدون فعل نمی تواند ساخته شود، یعنی اگر جمله ای دارای یک فعل اصلی نباشد، آنگاه از افعالی که در فارسی آنها را « فعل معین یا ربطی » (مثل: است، بود، شد، گشت، ...) و در کرمانجی و انگلیسی آنها را فعل کمکی می نامند، استفاده می شود.

در کرمانجی افعال کمکی در واقع افعالی هستند که تغییر و تصریف آنان کمک به ساختن زمانهای مختلف برای فعل اصلی در جمله می کنند، و همچنین گاهاً بیان توانایی انجام کاری را می رسانند. افعال کمکی گاهاً خود می توانند بعنوان فعل اصلی در جمله بوده و همان تصریف خودشان را نیز داشته باشند. مهمترین فعل‌های کمکی (۸ فعل) که در کرمانجی در میان مردم کاربرد زیادی دارند ذیلأ در فرم مصدر آن بیان شده اند:

1 - Bûn	(بودن، شدن)
2 - Hatin	(آمدن)
3 - Dan	(دادن)
4 - Kirin	(کردن)
5 - Zanîn	(دانستن)
6 - Xwestin	(خواستن)
7 - Karin (şekirin)	(توانستن)
8 - Divê / Divi (divîya)	(بایستن / لازم بودن)

۱- (بودن، شدن) Bûn

از افعال کمکی فوق الذکر، در واقع فعل کمکی *bûn* از دیدگاه محاوره ای و نوشتاری در میان مردم مورد استفاده و کاربرد زیادی دارد. این فعل کمکی دو فرم و حالت تصریفی دارد که در اینجا با آوردن مثالهایی آنان را زلال و شفاف می کنیم تا هنگامی که بعنوان فعل کمکی و یا فعل اصلی هستند براحتی قابل تمییز و تشخیص باشند.

با توجه به اینکه فعل کمکی *Bûn* بطور بسیار گسترده در زبان محاوره ای و نوشتاری استفاده دارد، و همچنین در صرف کردن فعل در کرمانجی رل و نقش مهمی دارد، لذا توضیح کامل آن الزامی است (کاربرد فعل کمکی *Bûn* در کرمانجی در واقع همانند فعل کمکی *to be* در انگلیسی می باشد). شکلهای گوناگون حالت تصریفی فعل کمکی *Bûn* "بودن / شدن" را در زمانهای مختلف با هم مرور می کنیم (البته *bûn* گاهاً به تنهایی بعنوان فعل اصلی، و یا همزمان هم فعل اصلی و هم فعل کمکی نیز در جمله بکار می رود).

مثال: (... *bûbûm, bibim*).

فعل کمکی *bûn* دو معنی در کرمانجی دارد، که ذیلاً با آوردن مثالهایی این مهم نیز شفاف و زلال می شود:

a) بودن *bûn*

Ez Efrasîyab *im*. من افراسیاب هستم.
 Ew Lale *ye*. آن لاله خانم است.
 Mele Nesiredîn baqil *bû*. ملا نصرالدین عاقل بود.
 Em bilûrvan *in*. ما نی زن هستیم.

b) شدن *bûn*

Ez *dibim* şivan. من چوپان می شوم.
 Ez *dibim* bilûrvan. من نی زن می شوم.
 Ew ê *bibe* kesekî mezin. ایشان یک فرد بزرگی خواهد شد.

در اینجا ذیلاً فعل کمکی **bûn** را صرف می کنیم (توضیح اینکه، اگر تصریفهای فعل کمکی **bûn** در جمله بعد از یک اسم یا ضمیر ویایک صفت قرار بگیرد از نظر املائی جدای از آنان نوشته می شود، اما اگر بعد از یک فعل باشد از نظر املائی به آن وصل می شود). جمله ای که فعل اصلی ندارد فعل کمکی رل و نقش آن را بعهد می گیرد.

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی و رنگ سبز اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Bûn بودن، شدن

زمان حال

Ez im	منم (من هستم)	Ez kurmanc im	من کُرمَانج هستم
Tu yî	تویی (تو هستی)	Tu kurmanc î	تو کُرمَانج هستی
Ew e	اوست (او است)	Ew kurmanc e	او کُرمَانج است
Em in	ماییم (ما هستیم)	Em kurmanc in	ما کُرمَانج هستیم
Hûn in	شما هستید (شما هستید)	Hûn kurmanc in	شما کُرمَانج هستید
Ew in	آنها هستند (آنها هستند)	Ew kurmanc in	آنها کُرمَانج هستند
Ez birçî me	من گرسنه هستم	Ez direvim	من فرار می کنم
Tu birçî yî	تو گرسنه هستی	Tu direvî	تو فرار می کنی
Ew birçî ye	او گرسنه است	Ew direve	او فرار می کند
Em birçî ne	ما گرسنه هستیم	Em direvin	ما فرار می کنیم
Hûn birçî ne	شما گرسنه هستید	Hûn direvin	شما فرار می کنید
Ew birçî ne	آنها گرسنه هستند	Ew direvin	آنها فرار می کنند

زمان گذشته

زمان آینده

Ez şagird bûm	من دانش آموز بودم	Ez ê karmend bibim	من کارمند خواهم شد
Tu şagird bûyî	تو دانش آموز بودی	Tu ê karmend bibî	تو کارمند خواهی شد
Ew şagird bû	او دانش آموز بود	Ew ê karmend bibe	او کارمند خواهد شد
Em şagird bûn	ما دانش آموز بودیم	Em ê karmend bibin	ما کارمند خواهیم شد
Hûn şagird bûn	شما دانش آموز بودید	Hûn ê karmend bibin	شما کارمند خواهید شد
Ew şagird bûn	آنها دانش آموز بودند	Ew ê karmend bibin	آنها کارمند خواهند شد

زمان گۆزشته دور (ماضی بعید)

زمان گۆزشته نزدیک (ماضی نقلی)

Ez nexweş bûbûm من بیمار شده بودم	Ez nexweş bûme من بیمار شده ام
Tu nexweş bûbûyî تو بیمار شده بودید	Tu nexweş bûyîye تو بیمار شده ای
Ew nexweş bûbû او بیمار شده بود	Ew nexweş bûye او بیمار شده است
Em nexweş bûbûn ما بیمار شده بودیم	Em nexweş bûne ما بیمار شده ایم
Hûn nexweş bûbûn شما بیمار شده بودید	Hûn nexweş bûne شما بیمار شده اید
Ew nexweş bûbûn آنها بیمار شده بودند	Ew nexweş bûne آنها بیمار شده اند

زمان گۆزشته استمراری

Ez karmend dibûm من کارمند می شدم	حالت امری Karmend bibe کارمند بشو Karmend bin کارمند بشوید
Tu karmend dibûyî تو کارمند می شدی	
Ew karmend dibû او کارمند می شد	
Em karmend dibûn ما کارمند می شدیم	
Hûn karmend dibûn شما کارمند می شدید	
Ew karmend dibûn آنها کارمند می شدند	
حالت بلانی	
Ez karmend bibûma من کارمند می شدم (بشدم)	
Tu karmend bibûyîya تو کارمند می شدی	
Ew karmend bibûya او کارمند می شد	
Em karmend bibûna ما کارمند می شدیم	
Hûn karmend bibûna شما کارمند می شدید	
Ew karmend bibûna آنها کارمند می شدند	

همانطور که در مثالهای فوق می بینیم، فعل کمکی **bûn** به دو حالت در جمله بکار می رود:

- ۱- بعنوان فعل کمکی که در نقش فعل اصلی است (بخاطر عدم وجود فعل اصلی در جمله).
- ۲- بعنوان فعل کمکی که همراه با یک فعل اصلی است.

۱- درحالت اول: شکلهای تصریفی فعل کمکی *bûn* به معنی "بودن" (to be در انگلیسی)، و "شدن" (to become در انگلیسی) که درغیاب فعل اصلی در جمله، خود نقش فعل اصلی را اجراء می کنند، را ذیلاً ملاحظه کنید

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی *bûn* ، رنگ سبز پیشوندهای زمانی هستند):

بودن : برای اینکه بودن در حالتی و یا وضعیتی را نشان دهد

شدن : برای اینکه تغییرشدن و تعویض شدن از حالتی را نشان دهد

Ez **im/ me/ bim/ bûm**
 Tu **î/ yî/ bî/ bûyî**
 Ew **e/ ye/ be/ bû**
 Em **in/ ne/ bin/ bûn**
 Hûn **in/ ne/ bin/ bûn**
 Ew **in/ ne/ bin/ bûn**

بعد از یک حرف صامت **im/î/e/in**
 بعد از یک حرف صدادار **me/yî/ye/ne**

Ew mamosta **ye**.

او معلم است

Eger tu karmend **bî**.

اگر تو کارمند باشی

Av sar **e**.

آب سرد است

Ez karger **bûm**.

من کارگر بودم

Ez karmend **im**

من کارمند هستم

Tu karger **î**

تو کارگر هستی

Av sar **bû**

آب سرد بود

Hûn dirêj **in**

شما بلند هستید

Eger ew mêr **bin**

اگر آنها مرد باشند

Ez **dibim/dibûm/ bûm/ bibim**
 Tu **dibî/ dibûyî/ bûyî/ bibî**
 Ew **dibe/dibû/ bû/ bibe**
 Em **dibin/dibûn/ bûn/ bibin**
 Hûn **dibin/dibûn/ bûn/ bibin**
 Ew **dibin/dibûn/ bûn/ bibin**

Ew **dibe** mamosta.

ایشان معلم می شود

Eger tu yê **bibî** karmend.

اگر تو کارمند بشوی

Av ê sar **bibe**.

آب سرد خواهد شد

Ez **bûm** karger.

من کارگر شدم

Ez karmend **dibim**.

من کارمند می شوم

Tu **dibî** karger

تو کارگر می شوی

Av sar **dibe**.

آب سرد می شود

Hûn **dibûn** mamosta.

شما معلم می شدید

Ew ê çê **bibe**.

آن درست خواهد شد

Wê demê em ne li mal **bûn** آن موقع ما در منزل نبودیم
 Ez mamosta **me** من معلم هستم
 Tu Qoçanî **yî** تو از شهر قوچان هستی
 Ew hosta **ye** ایشان استادکار است
 Hesp beza **ne** اسبها تندرو هستند
 Ademekî dirêj **bû**. یک آدم قد بلندی بود
 Ademekî bejin dirêj **e**. یک آدم قد بلندی است

۲ – در حالت دوم: فعل کمکی **bûn** وقتی که همراه با یک فعل اصلی بیاید (بعنوان قسمت متغییری شناسه فعل اصلی می باشد بعبارت دیگر به تغییر و تصریف فعل اصلی کمک می کند).

مثال:

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی **bûn** ، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی، و رنگ سبز پیشوندهای زمانی هستند).

Eger hûn **bûbin** mamosta. اگر شما معلم شده باشید (بشدید)
(هر دو از فعل **bûn** هستند: فعل کمکی 'bin', فعل اصلی 'bû')

Wexta ku ew **bûbûn** mamosta. موقعی که آنها معلم شده بودند.
(هر دو از فعل **bûn** هستند: فعل کمکی 'bûn', فعل اصلی 'bû')

Ew ê **bûbe** mamosta. او معلم شده باشد (بشود)
(هر دو از فعل **bûn** هستند: فعل کمکی 'be', فعل اصلی 'bû')

Ez **diçim** (terim) mal. من به منزل (خانه) می روم
 Tu çima **radibî**? تو چرا سرپا (بلند) می شوی؟
 Ew **naçin**. آنها نمی روند
 Tu pir **dinivîsî**. تو زیاد می نویسی
 Ez **çûbûm** mal. من به منزل (خانه) رفته بودم
 Hûn ê **ketibin** jêr. شما به پایین افتاده باشید

Eger ez **hatibim**. اگر من آمده باشم

Em **raketine**. ما خوابیده ایم
 Tu **ketî**. تو افتادی
 Ew **direve**. او فرار می کند
 Hûn **direvin**. شما فرار می کنید
 Ez ê **birevim**. من فرار خواهم کرد

صرف کردن افعال در کُرمانجی (زمان، شخص) **Kişandina Lêkeran bi dîtina Dem û Kesan**

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلاتی
Ketin (افتادن)	1.k.y	Ez ketim	Ez ketime	Ez ketibûm	Ez diketim	Ez dikevim	Ez ê bikevim	Ez biketima / ketibûma
	2.k.y	Tu kefî	Tu ketiye	Tu ketibûyî	Tu diketî	Tu dikevî	Tu yê bikevî	Tu biketîya / ketibûyîya
	3.k.y	Ew ket	Ew ketiye	Ew ketibû	Ew diket	Ew dikeve	Ew ê bikeve	Ew biketa / ketibûya
	1.k.p	Em ketin	Em ketine	Em ketibûn	Em dкетин	Em dikevin	Em ê bikevin	Em biketina / ketibûna
	2.k.p	Hûn ketin	Hûn ketine	Hûn ketibûn	Hûn dкетин	Hûn dikevin	Hûn ê bikevin	Hûn biketina / ketibûna
	3.k.p	Ew ketin	Ew ketine	Ew ketibûn	Ew dкетин	Ew dikevin	Ew ê bikevin	Ew biketina / ketibûna
Xwarin خوردن فعل متعدی	1.k.y	Min xwar	Min xwariye	Min xwaribû	Min dixwar	Ez dixwim	Ez ê bixwim	Min bixwara / xwaribûya
	2.k.y	Te xwar	Te xwariye	Te xwaribû	Te dixwar	Tu dixwî	Tu yê bixwî	Te bixwara / xwaribûya
	3.k.y	Wi/wê xwar	Wi/wê xwariye	Wi/wê xwaribû	Wi/wê dixwar	Ew dixwe	Ew ê bixwe	Wi/wê bixwara / xwaribûya
	1.k.p	Me xwar	Me xwariye	Me xwaribû	Me dixwar	Em dixwin	Em ê bixwin	Me bixwara / xwaribûya
	2.k.p	We xwar	We xwariye	We xwaribû	We dixwar	Hûn dixwin	Hûn ê bixwin	We bixwara / xwaribûya
	3.k.p	Wan xwar	Wan xwariye	Wan xwaribû	Wan dixwar	Ew dixwin	Ew ê bixwin	Wan bixwara / xwaribûya
Bûn بودن شدن	1.k.y	Ez bûm	Ez bûme	Ez bûbûm	Ez dibûm	Ez dibim	Ez ê bibim	Ez bibûma – bûbûma
	2.k.y	Tu bûyî	Tu bûyîye	Tu bûbûyî	Tu dibûyî	Tu dibî	Tu yê bibî	Tu bibûyîya – bûbûyîya
	3.k.y	Ew bû	Ew bûye	Ew bûbû	Ew dibû	Ew dibe	Ew ê bibe	Ew bibûya – bûbûya
	1.k.p	Em bûn	Em bûne	Em bûbûn	Em dibûn	Em dibin	Em ê bibin	Em bibûna – bûbûna
	2.k.p	Hûn bûn	Hûn bûne	Hûn bûbûn	Hûn dibûn	Hûn dibin	Hûn ê bibin	Hûn bibûna – bûbûna
	3.k.p	Ew bûn	Ew bûne	Ew bûbûn	Ew dibûn	Ew dibin	Ew ê bibin	Ew bibûna – bûbûna

(رنگ **ابی** تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ **قرمز** ریشه فعل اصلی، و رنگ **سبز** اضافات / پیشوندهای زمانی هستند).
برای افعال متعدی در زمانهای گذشته، ضمائر شخصی کنایه بعنوان فاعل بکار می روند.

1.k.y (اول شخص مفرد – yekim kesê yêkhêjmar)

2.k.p (دوم شخص جمع – duyim kesê pirhêjmar)

دو جزء یا قسمت ساختاری فعل: یعنی قسمت ریشه فعل که جزء ثابت فعل است (معنی و مفهوم اصلی فعل را می‌رساند) که با رنگ **قرمز** نشان شده است، و قسمت شناسه که جزء متغیّر فعل است (معنی و مفهوم: شخص و تعداد و زمان فعل را می‌رساند) که با رنگهای **آبی** و **سبز** نشان شده است، را در مثالهای صفحه قبل بدقت ملاحظه بفرمایید.

همانطور که می‌بینیم پسوندهای شخصی / ضمایی **me, yî, ye, ne** (از فعل کمکی **bûn**) در تصریف زمان ماضی نقلی (گذشته نزدیک)، و پسوندهای **im, î, e, in** در بقیه زمانها استفاده می‌شود.

۲- آمدن werin /Hatîn (فعل کمکی Hatîn و حالت مجهولی)

فعل Hatîn بعنوان فعل کمکی وقتی که همراه با یک فعل اصلی بکار می رود، افعال مجهول را درست کرده و در جمله نقش خود را ایفاء می کند و بر اساس زمان و حالت جمله تصریف می شود (kişandin می شود)، در اینجا فعل اصلی جمله کماکان وضعیت خود را بدون صرف شدن حفظ می کند. همانطور که ذیلاً ملاحظه می شود فعل کمکی hatîn، درست کردن حالت مجهولی را در واقع بابودن فعل اصلی متعدی (فعل مفعول دار) در جمله انجام می دهد، چونکه بدون حضور مفعول، یک جمله نمی تواند مجهول شود.

- Kevir **hate** avêtin > Min (فاعل) kevir (مفعول) avêt (فعل).
سنگ پرتاب شده است
- Av **hatîye** vexwarin > Lalê (فاعل) av (مفعول) vexwar (فعل).
آب نوشیده شده است
- Dar **hatine** birîn > Cengelvanan (فاعل) dar (مفعول) birîne (فعل).
درختان بریده شده اند
- Tût **têne** dawêşandin > Lale (فاعل) tûtan (مفعول) dadiwêşîne (فعل).
توت ها با تکان دادن درخت ریخته می شوند

- Ew **hat** kuştin. او کشته شد
- Bax **hat** xerabkirin. باغ خراب شد
- Bizin **hat** firotin. بز فروخته شد
- Ji min ra **hate** gotin. به من گفته شد
- Ji wî **tê** pirsîn. از او پرسیده می شود
- Ew ê ji wan **were** xwestin. آن از آنان خواسته خواهد شد
- Li wî **hatibû** xistin. به او زده شده بود
- Ji vî rengî **hatibû** kirîn. از این رنگ خرید شده بود
- Bi navekî din **dihat** nasîn. به یک اسم دیگری شناسایی می شد
- Xanî **hate** hilweşandin. خانه خراب شده است
- Kele **hatîye** avakirin. روستا (قلعه) آباد شده است
- Xwarin **tê** germkirin. خوردنی (غذا) گرم می شود
- Mal **hatibû** miştin. خانه جاروب شده بود
- Kar ê **bihata** birêvabirin. کار اداره (انجام) می شد
- Dîtin **dihatîn** gotin. بینش ها گفته می شدند

Di sala 1911, an da serdar Cecoxan li çiyên Axmezarê, bakûra Xorasanê hat kuştin.

در سال ۱۹۱۱ میلادی سردار ججوخان در کوههای آخ مزار، شمال خراسان کشته شد

Zimanê zikmakî ya me **tê** (**dihê**) wêrankirin û ji bêynê birin.

زبان مادری ما ویران و از بین برده می شود

Birayê (birê) min di meha 6, an ya sala 2003, an da **hat** kûştin.

برادر من در ماه ۶ ام سال ۲۰۰۳ میلادی کشته شد

درحالت **Hatin – kirinê** کار از طرف کسی ناشناس که قابل دیدن نیست، انجام می شود. قسمت مصدر فعل همانند اسم، کنایه یا صرف می شود یعنی با گرفتن **ê** متغییر می شود. مثل **dîtin** و ...

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده
Hatîn dîtin (دیده شدن)	1.k.y	Ez hatim dîtinê	Ez hatime dîtinê	Ez hatibûm dîtinê	Ez dihatim dîtinê	Ez dihê m (têm) dîtinê	Ez ê bihê m (bêm) dîtinê
	2.k.y	Tu hatî dîtinê	Tu hatîye dîtinê	Tu hatibûyî dîtinê	Tu dihatî dîtinê	Tu dihêyî (têyî) dîtinê	Tu yê bihêyî (bêyî) dîtinê
	3.k.y	Ew hat dîtinê	Ew hatîye dîtinê	Ew hatibû dîtinê	Ew dihate dîtinê	Ew dihê (tê) dîtinê	Ew ê bihê (bê) dîtinê
	1.k.p	Em hatin dîtinê	Em hatine dîtinê	Em hatibûn dîtinê	Em dihatîn dîtinê	Em dihên (tên) dîtinê	Em ê bihên (bên) dîtinê
	2.k.p	Hûn hatin dîtinê	Hûn hatine dîtinê	Hûn hatibûn dîtinê	Hûn dihatîn dîtinê	Hûn dihên (tên) dîtinê	Hûn ê bihên (bên) dîtinê
	3.k.p	Ew hatin dîtinê	Ew hatine dîtinê	Ew hatibûn dîtinê	Ew dihatîn dîtinê	Ew dihên (tên) dîtinê	Ew ê bihên (bên) dîtinê

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ قرمز ریشه فعل کمکی **Hatin**، و رنگ سبز پیشوندهای زمانی هستند)

درکرمانجی دوفعل جداگانه **hatin** و **werin** معنی و کاربردشان یکی است (مثل هم هستند). اما در استفاده روزمره در میان مردم فعل **Werin** فقط برای حالت‌های امری، بلانی، شرطی و زمان آینده استفاده می شود. تقریباً در تمامی مناطق مختلف کرمانج نشین چنین است، یعنی در زمانهای گذشته و حال در زبان گفتاری روزانه یا تقریباً استفاده نمی شود و یا بسیار نادر است. در اینجا صرف کردن این دوفعل را باهم مرور می کنیم [فعل **Hatin** در همه زمانها مورد استفاده و کاربرد دارد، که خود دو فرم تصریفی دارد: فرم منظم (قاعدہ مند) و فرم فشرده (خلاصه شده یا به هم جوش خورده)، معمولاً فرم فشرده در زبان محاوره ای بیشتر استفاده می شود]. فرم خلاصه شده را ذیلاً در داخل پرانتز ملاحظه بفرمایید.

حالت	جمع	مفرد	فعل
امری	bihên (bên)	bihê (bê)	Hatin (آمدن)
امری	Werin	Were	Werin (آمدن)

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلاتی (زمان حال)
Hatim (آمدن)	1.k.y	Ez hatim	Ez hatime	Ez hatibûm	Ez dihatim	Ez dihê (têm)	Ez ê bihê (bêm)	Ez bihê (bêm)
	2.k.y	Tu hafî	Tu hatîye	Tu hatibûyî	Tu dihafî	Tu dihêyî (têyî)	Tu yê bihêyî (bêyî)	Tu bihêyî (bêyî)
	3.k.y	Ew hat	Ew hatîye	Ew hatbû	Ew dihat	Ew dihê (tê)	Ew ê bihê (bê)	Ew bihê (bê)
	1.k.p	Em hatin	Em hatine	Em hatibûn	Em dihatin	Em dihên (tên)	Em ê bihên (bên)	Em bihên (bên)
	2.k.p	Hûn hatin	Hûn hatine	Hûn hatibûn	Hûn dihatin	Hûn dihên (tên)	Hûn ê bihên (bên)	Hûn bihên (bên)
	3.k.p	Ew hatin	Ew hatine	Ew hatibûn	Ew dihatin	Ew dihên (tên)	Ew ê bihên (bên)	Ew bihên (bên)
Werin (آمدن)	1.k.y	----	----	----	----	----	Ez ê werim	Ez werim
	2.k.y	----	----	----	----	----	Tu yê werî	Tu werî
	3.k.y	----	----	----	----	----	Ew ê were	Ew were
	1.k.p	----	----	----	----	----	Em ê werin	Em werin
	2.k.p	----	----	----	----	----	Hûn ê werin	Hûnwerin
	3.k.p	----	----	----	----	----	Ew êwerin	Ew werin

Awayê kurtkirî / qolkirî

حالت فشرده / کوتاه شده

Yekhêjimar

Pirhêjimar

Yekhêjimar

Pirhêjimar

Fermanî - -> Hatîn : Bihê / Nehê   Bihên / Nehên   Bê / Neyê / Nê   Bên / Neyên / Nên

Fermanî - -> Werin : Were   Werin   ....

Dema Niha
(زمان حال)

Hatîn

Nevîni
Ez dihêm   nahêm
Tu dihêyî   nahêyî
Ew dihê   nahê
Em dihên   nahên
Hun dihên   nahên
Ew dihên   nahên

Hatîn (qolkirî)

منفی Nevîni
Ez têm   nayêm (nêm)
Tu têyî   nayê/nayî (nêyî)
Ew tê   nayê (nê)
Em tên   nayên (nên)
Hun tên   nayên (nên)
Ew tên   nayên (nên)

Werin

Bilanî
(حالت بلانی)

Hatîn

Nevîni
Ez bihêm   nehêm
Tu bihêyî   nehêyî
Ew bihê   nehê
Em bihên   nehên
Hun bihên   nehên
Ew bihên   nehên

Hatîn (qolkirî)

Nevîni
Ez bê   neyêm/nêm
Tu bêyî/bê   neyê(yî)
Ew bê   neyê/nê
Em bên   neyên/nên
Hun bên   neyên/nên
Ew bên   neyên/nên

Werin

Ez werim
Tu werî
Ew were
Em werin
Hun werin
Ew werin

Dema Pêşî / Bê
(زمان آینده)

Hatîn

Nevîni
Ez ê bihêm   nehêm
Tu yê bihêyî   nehêyî
Ew ê bihê   nehê
Em ê bihên   nehên
Hun ê bihên   nehên
Ew ê bihên   nehên

Hatîn (qolkirî)

Nevîni
Ez ê bê   neyêm/nêm
Tu yê bêyî   neyê(yî)
Ew ê bê   neyê/nê
Em ê bên   neyên/nên
Hun ê bên   neyên/nên
Ew ê bên   neyên/nên

Werin

Ez ê werim
Tu yê werî
Ew ê were
Em ê werin
Hun ê werin
Ew ê werin

Dema Borîya Têdayî
(زمان گذشته ساده)

Hatîn

Nevîni
Ez hatim   nehatim
Tu hafî   nehafî
Ew hat   nehat
Em hatin   nehatin
Hun hatin   nehatin
Ew hatin   nehatin

Hatîn (qolkirî)

-- --
-- --
-- --
--- ---
--- ---
--- ---

Werin

همانطور که بیان شد فعل **Hatin** در همه زمانها می تواند بکار رود، اما فعل **Werin** در بعضی از زمانها عملاً دیگر استفاده نمی شود و یا خیلی کم کاربرد دارد. اما شایان ذکر است که فعل **Werin** در همان زمانهایی که هنوز استفاده کاربردی دارد بمراتب استفاده بیشتری داشته و تقریباً در تمام مناطق کردستان و منطقه کرمانج شمال خراسان بکار می رود، حتی در حالت امری در واقع جای فعل کمکی **Hatin** را گرفته است و تقریباً بیشتر اوقات از **Were** و یا برای جمع از **Werin** استفاده می شود (کمتر از **bê / bèn** و یا **bihên** استفاده می شود و شاید هم اصلاً استفاده نشود). همانطور که در مثالهای زیر مشهود است، اغلب کردها در واقع راحت هستند که از کلمه **werin** استفاده کنند، نه اینکه **bên/bihên** اشتباه باشد یا معنی خودش را نمی دهد بلکه هنگامی که ماز کلمه **werin** یا **were** استفاده می کنیم در واقع بیان حالت امری راحت تر به دل می نشیند و سلیس تر است بطور کلی و از هر دو امری **here / were** تقریباً سنبلی برای کرمانجی شده اند که حتی بعضی از هنرمندان از آن در آهنگهای ترانه ای خود استفاده می کنند. بطور کلی این دو فعل به آسانی می توانند بجای یکدیگر استفاده شوند:

Êvarî zû **bên/ bihên / werin** mal, xalê we yê **bê/ were**.

عصری زود به خانه بیایید، دایی شما می آید

Eger ew **were/ bê**, ez ê jî **werim/ bêm**. اگر ایشان بیاید، من هم می آیم

Eger ew **bê**, ez jî **têm**. اگر ایشان بیاید، من هم می آیم

Dema ku ew **werin**, em ê **bên** ba we. وقتی که آنها بیایند، ما می آییم پیش شما

Dema ku ew **bên**, em ê **werin** cem we. وقتی که آنها بیایند، ما می آییم پیش شما

Heta ku ew **bên/werin** xirabkirin, ew ê tê da **bimînin**.

تا موقعیکه آنها خراب بشوند، ما داخلشان خواهیم ماند .

Divê hûn **bên/werin**. بایستی (می شود) شما بیایید

همانند فعل کمکی **Hatin**، همچنین گاهاً فعل **Werin** نیز برای درست کردن حالت مجهولی استفاده می شود. چونکه این دو فعل کمکی در جمله صرف می شوند و فعل اصلی حالت غیر صرفی خود را حفظ می کند، لذا بهتر است حالت صرف شدن و بجای همدیگر استفاده کردن این دو فعل را مرور کرده و بدقت به خاطر بسپاریم.

Ez sewa gotûbêjê **hatime** dewetkirin. من برای گفتگو دعوت شده ام

Ew ê **werin** hilbijartin. آنها انتخاب خواهند شد

Av **tê/dihê** şêlîkirin. آب لای می شود

Eger em **bên** xapandin. اگر ما فریب داده بشویم

Ew ê **were/bê** xwendin. ایشان خوانده می شود

Eger ew **bên/werin** girtin, ew ê **bên/werin** destbendkirin.

اگر ایشان گرفته شود، او دستبند خواهد شد

بطور کلی با توجه به اینکه تقریباً تمامی کردها در مناطق مختلف از هر دو فعل فوق الذکر استفاده می کنند لذا از دیدگاه دستور زبان فهمیدن آن برای همگان آسانتر است.

در اینجا دو فعل *çûn* و *herin* که از افعال اصلی می باشند اما با توجه به اینکه صرف کردن آنها مشابه دو فعل کمکی *hatin* و *werin* می باشند را با هم مرور می کنیم. در کرمانجی دو فعل جداگانه *Herin* و *Çûn* هم معنی بوده و عملکرد یکسانی دارند (در بیشتر مناطق کرمانج نشین گاهاً فرمهای تصریفی آنها را به جای همدیگر استفاده می کنند، که نرمال بوده و از نظر دستور زبانی هم اشکالی ندارد، این در زبان محاوره ای کردهای خراسان هم معمول است). اما در استفاده روزمره در میان مردم فعل *Herin* فقط برای حالت های امری، بلانی، شرطی و زمان حال و آینده استفاده می شود. تقریباً در مناطق مختلف کرمانج نشین چنین است یعنی در زمانهای گذشته در زبان روزانه یا تقریباً استفاده نمی شود و یا بسیار نادر است. در اینجا صرف کردن این دو فعل را با هم مرور می کنیم [فعل *Çûn* در همه زمانها مورد استفاده و کاربرد دارد، فعل *Herin* خود دو فرم تصریفی دارد: فرم منظم (قاعدہ مند) و فرم فشرده یا خلاصه شده یا به هم جوش خورده، معمولاً فرم فشرده در زبان محاوره ای بیشتر استفاده می شود.] فرم فشرده شده را ذیلاً داخل پرانتز ملاحظه فرمایید.

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی *bûn*، رنگ قرمز ریشه افعال *Herin* و *Çûn*، و رنگ سبز پیشوندهای زمانی هستند)

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلانی (زمان حال)
Çûn (رفتن)	1.k.y	Ez çûm	Ez çûme	Ez çûbûm	Ez diçûm	Ez diçim	Ez ê biçim	Ez biçim
	2.k.y	Tu çûyî	Tu çûyîye	Tu çûbûyî	Tu diçûyî	Tu diçî	Tu yê biçî	Tu biçî
	3.k.y	Ew çû	Ew çûye	Ew çûbû	Ew diçû	Ew diçe	Ew ê biçe	Ew biçe
	1.k.p	Em çûn	Em çûne	Em çûbûn	Em diçûn	Em diçin	Em ê biçin	Em biçin
	2.k.p	Hûn çûn	Hûn çûne	Hûn çûbûn	Hûn diçûn	Hûn diçin	Hûn ê biçin	Hûn biçin
	3.k.p	Ew çûn	Ew çûne	Ew çûbûn	Ew diçûn	Ew diçin	Ew ê biçin	Ew biçin
Herin (رفتن)	1.k.y	---	---	---	---	Ez diherim (terim)	Ez ê herim	Ez herim
	2.k.y	---	---	---	---	Tu diherî (terî)	Tu yê herî	Tu herî
	3.k.y	---	---	---	---	Ew dihere (tere)	Ew ê here	Ew here
	1.k.p	---	---	---	---	Em diherin (terin)	Em ê herin	Em herin
	2.k.p	---	---	---	---	Hûn diherin (terin)	Hûn ê herin	Hûn herin
	3.k.p	---	---	---	---	Ew diherin (terin)	Ew ê herin	Ew herin

فعل	مفرد	جمع	حالت
Çûn (رفتن)	Biçe	Biçin	امری
Herin (رفتن)	Here	Herin	امری

Heke (Eger) ew **here**, ez ê jî **herim**. اگر ایشان برود، من هم خواهم رفت
 Heke (Eger) ew **biçe**, ez ê jî **biçim**. اگر ایشان برود، من هم خواهم رفت
 Dema ku ew **herin**, em ê bi wan re **biçin**. وقتی که آنها بروند، ما هم با آنها می رویم.
 Dema ku ew **biçin**, em ê bi wan re **herin**. وقتی که آنها بروند، ما هم با آنها می رویم.
 Heta ku ew **nerin/neçin**, em jî **naçin/narin**. تا موقعیکه آنها نروند، ما هم نمی رویم.
 Divê hûn **biçin/herin** wan bibînin. بایستی (می شود که) شما بروید آنها را ببینید
 Ez carek din **naçim / narim** wir. من یکبار دیگر به آنجا نمی روم.

۳ - دادن Dan / dayîn

در کرمانجی وقتیکه عملی یا کاری را به توسط یک چیزی یا یک کسی دیگر به انجام برسانند (خودش آن را انجام ندهد) از فعل کمکی **dan** استفاده می شود، بهمین خاطر فعل **dan** بعنوان فعل کمکی نقش خود را ایفاء می کند، یعنی سبب وانگیزهء انجام کاری می شود. فعل اصلی بدون تغییر مثل خود ثابت می ماند، ولی فعل کمکی **dan** با توجه به زمان و حالت جمله، تصریف و متغییر می شود (**kişandin** یا **tewandin** می شود).
 مثال: (رنگ **ابی** تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ **قرمز** ریشه فعل اصلی، و رنگ **سبز** اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Xanî **da** çêkirin. خانه را به درست کردن داد
 Nan **da** xwarin. نان را به خوردن داد
 Mêr **da** kuştin. مرد را به کشتن داد
 Wan ew bi xayînekî **dan** kuştin. آنها ایشان را بعنوان یک خائن به کشتن دادند
 Ji kerema xwe, van kincan **bide** şuştin. به لطف خودتان، این لباسها را به شستن بدهید
 Kî yê bêx (bax) bi kê **bide** avakirin? چه کسی باغ را به کی برای آباد کردن بدهد
 Me berx bi qesêb **dabû** serjêkirin. ما بره را بوسیله قصاب به کشتن (سرکندن) داده بودیم
 Ez ê deynê (dêhnê) te bi bavî te **bidim dayin**
 من قرض شما را بوسیلهء پدرت به پرداختن خواهم داد (هر دو فعل هم 'dan' هستند)

وقتی که فعل کمکی **dan** در جمله با توجه به زمان و شخص تصریف شود و فعل اصلی جمله بصورت مصدر باشد در این صورت آن عمل به انجام رسیده است. مثال:

Ez şagirdekî **didim** xelatkirin. من یک شاگرد (دانش آموز) را هدیه می دهم

Mîn xanî **da** avakirin.

من خانه را دادم برای آباد کردن (من خانه را به آباد کردن دادم)

Lalê kirasên xwe **dan** şuştin. لاله خانم پیراهن هایش را به شستن داد

Apo mîya xwe **dide** serjêkirin. عمو میش خود را به کشتن (سر بریدن) می دهد

Damarî (dêmarî) ya wî nanê xwe li mala xelkê **dide** çêkirin.

زن بابای ایشان نان خود را در منزل مردم به درست کردن می دهد

Bamarî (bavmarî) ya wî ê karî xwe bi xelkê **bide** kirin.

پدر اندر ایشان کار خود را بوسیله مردم به انجام خواهد رساند

Dolet li ser zemînên me bendavan **didin** çêkirin.

دولت بر روی زمینهای ما سد به ساختن می دهد (دولت روی زمینهای ما سدسازی می کند)

Hevalî min qesirek **da** çêkirin. دوست من یک کاخ (خانه مجلل) به ساختن داد

Wê xwarin **da** çêkirin. او خوراک (غذا) را به درست کردن داد

Lalê biskên xwe **dan** hûnandin. لاله خانم زلف هایش را به بافتن داد

Min gulek da Lalê	من یک گل به لاله خانم دادم
Min du kitab dane Lalê	من دو کتاب به لاله خانم دادم
Min dil û rihê xwe dane kurmancan	من دل و روح خود را به خلق کُرمَنج داده ام
Min xaniyêk da çêkirinê	من یک خانه به درست کردن (ساختن) دادم
Min sê xanî dan çêkirinê	من سه عدد خانه به ساختن دادم
Min dilê xwe daye yarê	من دل خودم را به یار داده ام

حالت بیاتی	زمان آینده	زمان حال	گذشته استمراری	ماضی بعید (گذشته دور)	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	گذشته ساده	شخص	فعل
dan çêkirin (به ساختن) (دان)	Ez ê bidim çêkirinê	Ez didim çêkirinê	Min dida çêkirinê	Min dabû çêkirinê	Min daye çêkirinê	Min da çêkirin(ê)	1.k.y	dan çêkirin (به ساختن) (دان)
	Tu yê bidî çêkirinê	Tu didî çêkirinê	Te dida çêkirinê	Te dabû çêkirinê	Te daye çêkirinê	Te da çêkirinê	2.k.y	
	Ew ê bide çêkirinê	Ew dide çêkirinê	Wî/wê dida çêkirinê	Wî/wê dabû çêkirinê	Wî/wê daye çêkirinê	Wî/wê da çêkirinê	3.k.y	
	Em ê bidin çêkirinê	Em didin çêkirinê	Me dida çêkirinê	Me dabû çêkirinê	Me daye çêkirinê	Me da çêkirinê	1.k.p	
	Hûn ê bidin çêkirinê	Hûn didin çêkirinê	We dida çêkirinê	We dabû çêkirinê	We daye çêkirinê	We da çêkirinê	2.k.p	
	Ew ê bidin çêkirinê	Ew didin çêkirinê	Wan dida çêkirinê	Wan dabû çêkirinê	Wan daye çêkirinê	Wan da çêkirinê	3.k.p	
dan nivîsandin (به نوشتن) (دان)	Ez ê bidim nivîsandin	Ez didim nivîsandin	Min dida nivîsandin	Min dabû nivîsandin	Min daye nivîsandin	Min da nivîsandin	1.k.y	dan nivîsandin (به نوشتن) (دان)
	Tu yê bidî nivîsandin	Tu didî nivîsandin	Te dida nivîsandin	Te dabû nivîsandin	Te daye nivîsandin	Te da nivîsandin	2.k.y	
	Ew ê bide nivîsandin	Ew dide nivîsandin	Wî/wê dida nivîsandin	Wî/wê dabû nivîsandin	Wî/wê daye nivîsandin	Wî/wê da nivîsandin	3.k.y	
	Em ê bidin nivîsandin	Em didin nivîsandin	Me dida nivîsandin	Me dabû nivîsandin	Me daye nivîsandin	Me da nivîsandin	1.k.p	
	Hûn ê bidin nivîsandin	Hûn didin nivîsandin	We dida nivîsandin	We dabû nivîsandin	We daye nivîsandin	We da nivîsandin	2.k.p	
	Ew ê bidin nivîsandin	Ew didin nivîsandin	Wan dida nivîsandin	Wan dabû nivîsandin	Wan daye nivîsandin	Wan da nivîsandin	3.k.p	

تعدادی دیگر از فعل های **dan** را ذیلاً مشاهده بفرمایید، لطفاً آنها را صرف کنید و در دفتر خود بنویسید.

Dan xwarin, dan anîn, dan kişandin, dan nivîsîn, dan şuştin, dan firotin, dan dirûn, dan girtin, dan kelandin, dan helandin, dan şikandin, dan mirandin, dan revandin, dan vexwarin, dan vêxistin, dan miştin, dan dîtin, dan parastin, dan tirsandin, dan çêrandin,

٤ - کردن Kirin

فعل کمکی **kirin** و زمان آینده نزدیک (کمی مانده به انجام دادن چیزی)

فعل **kirin** برای انجام کاری در زمان آینده نزدیک (*bê/bihê - pêşî*) بعنوان فعل کمکی بکار می رود (در واقع بجای *ê* نشان زمان آینده از **dikim** استفاده می شود). در اینجا هم فعل اصلی جمله و هم فعل کمکی **kirin** با توجه به زمان و حالت جمله تصریف و متغییر می شوند (*tewandin*) و یا *kişandin* می شوند). مثال:
(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی، و رنگ سبز اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Ez dikim herim postexanê.	من تقریباً (کمی مانده) می کنم که بروم پستخانه
Ew dike şivê bixwe .	او تقریباً (کمی مانده) می کند که شام را بخورد
Em dikin tilifon bikin .	ما کمی مانده (می رویم) که تلفن بکنیم
Wan dikir/dikira bihatina .	آنها تقریباً (می خواستند) بیایند
We dikir/dikira çi bikira?	شما تقریباً (می خواستید) چه بکنید
Ez dikim herim cem wî	من تقریباً (کمی مانده) بروم پیش ایشان
Tu dikî bi kuda herî?	شما تقریباً (می خواستید) به کجا بروید

Lale **dike** ku hinek mêwe ji me ra **bîne**

لاله خانم تقریباً (می رود) که تعدادی میوه برای من بیاورد

Em dikin ji vir herin	ما تقریباً (نزدیک به) می کنیم که از اینجا برویم
Mîn dikir fitara xwe vebikira .	من می کردم که (نزدیک بود که) افطار خود را باز بکنم
Wî dikira vegeîya.	ایشان می کند که (نزدیک به) برگردد
Me dikira ji we bîstanda.	من می کردم که (نزدیک به) از شما بستانم

Mîn xwîn jê **derkir**.

Te ji wan pîrs **kir**.

Me sohbetake xweş **kir**.

We daweta min şad **kir**.

Te ez dilxweş **kirim**.

Ez dikim nîn (nên) bixwim .	من می کنم که (نزدیک است که) نان/غذا بخورم
Tu dikî bizinê bidoşî .	تو می کنی که (نزدیک است که) بز را بدوشی
Ew dike giskekê bikire	ایشان می کند که (نزدیک است که) یک بز غاله بخرد
Hûn dikin darekê bibirin .	شما می کنید که (نزدیک است که) یک درخت را ببرید
Ew dikin kitabekê bixwînin .	آنها می کنند که (نزدیک به) یک کتاب را بخوانند
Mîn dikira biketima .	من می کردم (نزدیک بود که) بیافتم
Wî dikira bihata	ایشان می کرد که (نزدیک بود که) بیاید

Danîyal **dikira** ji kêfan **bifirîya**.

دانیال می کرد که (نزدیک بود که) از کیف و خوشحالی پرواز کند

Mîn **dikira** kevir **biavêta** / **bavêta**.

من می کردم که (نزدیک بود که) سنگ را پرتاب بکنم

Danîyal **dikira** nan **bixwara**.

دانیال می کرد که (نزدیک بود که) نان/غذا را بخورد

Wan **dikir** ew **bidîta**.

آنها می کردند که (نزدیک بود که) او را ببینند

۵- دانستن **Zanîn**

فعل کمکی zanîn : وضعیت دانستن و حالت توان انجام کاری (فعل اصلی) را در جمله بیان می کند. تصریف آن در زمانهای مختلف، معمولاً اضافات (پیشوندهای) **di** و **bi** را نمی گیرد (البته در بعضی از مناطق کرمانج نشین پیشوندهای **di** و **bi** را بالاخص در زبان محاوره ای بکار می برند، از جمله در منطقه کرمانج شمال خراسان) بلکه اضافات شخصی (فعل کمکی **bûn**) را می گیرد. (از نظر معنی مانند کلمهء **Know** در انگلیسی است).
(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ **قرمز** ریشه فعل اصلی، و رنگ **سبز** اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Ez **dizanim** **bixwim**

من می دانم (توانستن) بخورم

Ez ê **zanibim** **bixwim**

من بدانم بخورم

Mîn **zanîbû** **bixwara**

من می دانستم بخورم

Mîn ê **zanîbûya** **bixwara**

من دانسته بودم بخورم

Eger ez **zanibim** **bixwim**

اگر من بدانم بخورم

Xwezî ez **zanibim** **bixwim**

می خواهی من بدانم بخورم

Zanibe **bixwe**

بداند بخورد

Eger min **zanîbûya** **bixwara**

اگر من دانسته بودم بخورم

Xwezî min **zanîbûya** **bixwara**

می خواهی من دانسته بودم بخورم

Divê min **zanîbûya** **bixwara**

بایستی من دانسته بودم بخورم

Ez **dizanim** **biçim** / **herim**

من می دانم بروم

Ez ê **zanibim** **biçim** / **herim**

من بدانم بروم

Mîn **zanîbûm** **biçûma**

من دانسته بودم بروم

Mîn ê **zanîbûma** **biçûma**

من بدانسته بودم بروم

Eger ez **zanibim** **biçim**

اگر من بدانم بروم

Xwezî ez **zanibim** **biçim**

می خواهی من بدانم بروم

Dive ez **zanibim** **biçim**

بایستی من بدانم بروم

Zanibe biçe / here   بداند برود
 Eger min zanîbûma biçûma   اگر من دانسته بودم بروم
 Xwezî min zanîbûma biçûma   می خواهی من دانسته بودم بروم

Divê ez zanîbûma biçûma   بایستی من دانسته بودم بروم
 Min zanîbû sêv bixwara   من دانسته بودم سیب را بخورم
 Min zanîbû sêv bixwarina   من دانسته بودم (می دانستم) سیبها را بخورم
 Ez nizanim bixwim   من نمی دانم بخورم
 Tu nizanî biçî / herî   تو نمی دانی بروی

۶- خواستن Xwestin

فعل کمکی **xwestin**، در واقع حالت خواستن برای " انجام دادن " و یا " شدن " کاری (فعل اصلی) را در جمله می رساند. در اینجا هم فعل اصلی و هم فعل کمکی در جمله با توجه به زمان و حالت جمله، تصریف و متغییر می شود (kişandin یا tewandin می شود). مثال: (رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی bûn، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی، و رنگ سبز اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Ez dixwazim herim.   من می خواهم بروم
 Tu dixwazî çi bikî?   شما می خواهید چه بکنید؟
 Ez dixwazim tu rind bibî.   من می خواهم تو خوب باشی
 Min xwest tu rind bûbûya.   من می خواستم تو خوب بوده باشی
 Te xwest bibî çi?   شما خواستید چه بشوید؟
 Ez dixwazim bixwim.   من می خواهم بخورم
 Ez dixwezim tu herî.   من می خواهم تو بروی

Min xwest ji te ra tiştekî bibêjim.   من خواستم برای تو یک چیزی را بگویم
 Tu dixwezî ku ez herim.   تو می خواهی که من بروم
 Ez dixwezim ku ji min ra bibêjî.   من می خواهم که برای من بگویی
 Min dixwest ku nameyê (namê) bişîmî. من می خواستم که نامه را بفرستید
 Ew dixwezim ku pêz bidoşin.   آنها می خواهند که گوسفندان را بدوشند
 Min dixwest ku wê ji bîr nekin.   من می خواستم که آن را فراموش نکنید

Wan xwestibû kargeran ji kêr bavêjin.
 آنها خواسته بودند کارگران را از کار بندازند

Ji xwedê dixwezim ku jê ra tu bela nêbe.
 از خدا می خواهم که برای او هیچ بلایی نیاید

۷- توانستن / Karin (kanîn / şekirin)

فعل کمکی **Karin** در جمله وضعیت توانایی انجام فعل اصلی را بیان می کند (بعبارت دیگر فعل کمکی **karin** برای بیان توانایی انجام کاری استفاده می شود). تصریف آن در زمانهای مختلف معمولاً در بعضی از مناطق کرمانج نشین اضافات (پیشوندهای) **bi** و **di** را نمی گیرد بلکه همانند فعل اصلی اضافات شخصی (فعل کمکی **bûn**) را می گیرد (بعبارت دیگر هم فعل کمکی **Karin** و هم فعل اصلی در جمله با توجه به زمان و حالت جمله تصریف می شوند). (این فعل کمکی از نظر معنی مانند کلمات **able to**, **can** در انگلیسی است). در بعضی از مناطق کرمانجی از جمله منطقه کرمانج شمال خراسان همچنین از کلمه **şekirin** که هم معنی با هم می باشند استفاده می شود. بطور کلی وقتی که این دو فعل کمکی هم معنی در یک جمله قرار می گیرند حالت توان و قدرت انجام کاری را می رسانند. مثال:

(رنگ **ابی** تصریفهای فعل کمکی **bûn**، رنگ **قرمز** ریشه فعل اصلی، و رنگ **سبز** اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند).

Ez kanim (dikarim / dikam) wî bibînîm.	من می توانم او را ببینم
Ew kare (dikare / dikane / şedike) bireve.	او می تواند فرار کند
Em kanin (dikanin / dikarin) mişkulê hel bikin.	من می توانم مشکل را حل کنم
Hûn karin çûçikan bi hewa bixin?	شما می توانید گنجشکها را هوا کنید
Me kanîbû ew bikutana. (حالت شرطی)	ما توانسته بودیم او را بکوبیم (حالت شرطی)
Te kanîbû jê re bigota .	تو توانسته بودی برای او بگویی
Ez karim (dikam) pîyano lêxim.	من می توانم پیانو بزنم
Wî karîbû bi lez bireve.	او می توانست به تندی بدود
Ez karim (dikarim / şedikim) herim?	من می توانم بروم
Ez nikarim (şenakim) bixwim.	من نمی توانم بخورم
Tu nikarî biçî (herî)	تو نمی توانی بروی
Ez karim bixwim	من می توانم بخورم
Ez ê karibim bixwim	من بتوانم بخورم
Min karîbû bixwim	من توانسته بودم (می توانستم) بخورم
Min karîbûya bixwara	من می توانسته بودم بخورم
Eger ez karibim bixwim	اگر من بتوانم بخورم
Xwezî ez karibim bixwim	می خواهی من بتوانم بخورم
Divê ez karibim bixwim	بایستی من بتوانم بخورم
Karibe bixwe بتواند بخورد	
Eger min karîbûya bixwara	اگر من توانسته بودم بخورم
Xwezî min karîbûya bixwara	می خواهی من توانسته بودم بخورم
Divê min karîbûya bixwara	بایستی من می توانسته بودم بخورم
Ez karim biçim / herim	من می توانم بخورم
Ez ê karibim biçim / herim	من بتوانم بروم

Ez karîbûm biçûma	من توانسته بودم بروم
Ez ê karîbûma biçûma	من می توانسته بودم بروم
Eger ez karibim biçim /herim	اگر من بتوانم بروم
Xwezî ez karibim biçim /herim	می خواهی من بتوانم بروم
Karibe biçe /here	بتواند برود
Eger ez karîbûma biçûma	اگر من توانسته بودم بروم (حالت شرطی)
Xwezî ez karîbûma biçûma	می خواهی من توانسته بودم بروم
Divê ez karîbûma biçûma	بایستی من توانسته بودم بروم
Mîn dikarîbû sêv bixwara	من توانسته بودم (می توانستم) سیب را بخورم
Mîn dikarîbû sêv bixwarina	من توانسته بودم سیب ها را بخورم
Ez şedikim (dikarim) wî hevalî bi xwe ra bibim.	

من می توانم آن دوست را با خودم ببرم

Tu **dikarî (şedikî) ji min ra wê çîrokê bêjî.**

تو می توانی برای من آن داستان را بگویی

Wî **şekirîbû (karîbû) hevaltîya min bike.** او توانسته بود دوستی با من را بکند

Me **dikarîbû cewaba xwe bida.** ما می توانستیم جواب خود را بدهیم

We yê **karîbûya vî karî bikin.** شما توانسته بودید (می توانستید) این کار را بکنید

۸ - بایستن، لازم بودن

Divê / Divi (divîya / diviya) -Bivê/ Bivi (bivîya / biviya)

فعل **divi** (برای زمان حال) یا **bivi** (زمان آینده) به معنی لازم بودن، بایستن، می تواند بعنوان فعل کمکی بکاررود، البته کاربرد آن در بعضی از مناطق کرمانج نشین از جمله منطقه کرمانج شمال خراسان زیاد معمول نیست. در هنگام بکارگیری این فعل کمکی در جمله، در واقع هم فعل اصلی و هم **divî** با توجه به زمان و حالت جمله، تصریف و متغییر می شوند. با توجه به اینکه این فعل کمکی معمولاً کاربرد زیادی نداشته لذا بطور گسترده تصریف نشده است. این فعل کمکی در حالت سوم شخص بیشتر استفاده و کاربرد دارد، بیشتر در زمانهای حال، آینده و حالت بلانی استفاده دارد، و بطور کلی در تمام زمانهای گذشته این فعل کمکی کاربرد گسترده ندارند. این فعل کمکی اغلب بیانگر حالتی همچون (الزام - اجبار - توانایی - امکان و ...) می باشد. این فعل شکل مفرد جمع نداشته و همانطور که در ابتدا مطرح شد هیچگاه به تنهایی (به عنوان فعل اصلی) به کار نمی روند بلکه بعد از آنها همیشه یک فعل اصلی وجود دارد.

divi - که به معنای «باید» یا «بهتر بودن» است، به زمان (حال یا آینده) اشاره دارد. کلمه **gerê** و یا **gerek** در بعضی از مناطق از جمله منطقه کرمانج شمال خراسان معمولاً بجای این فعل کمکی برای حالت اجبار یا مجبور بودن، استفاده می شود (مترادف **gerê** در انگلیسی **has / have to, must to** می باشد).

(رنگ آبی تصریفهای فعل کمکی hûn، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی، و رنگ سبز اضافات یا پیشوندهای زمانی هستند). مثال:

Ez gerê duçerxê çêbikim
من باید دوچرخه را درست کنم.
Eger bivê (bivîya), ez jî têm.
اگر لازم بشود، من هم می آیم.

Divê / gerê ez herim	>	Divîya ez biçûma
بایستی (لازم است) من بروم		می بایست (لازم می شد) من می رفتم (بروم)
Navê ez herim	>	Divîya ez neçûma
نبایستی (لازم نیست) من بروم.		می بایست من نمی رفتم
Navê ez bixwim	>	Divîya min nexwara
نبایستی (لازم نیست) من بخورم.		می بایست من نمی خوردم
Divi tu bi min ra bêbî (bêwî)	>	Divîya tu bi min ra bihatayî
بایستی تو با من بیایی		می بایست (می شد) تو با من بیایی
Divê tu sîgarê nekişînî	>	Divîya te sîgar nekişanda
شما بایستی سیگار نکشید		می بایست (می شد) تو سیگار نکشی

Divê /gerê hûn dereng nemînin   شما نبایستی دیر بمانید

Navê ew bêbe
Divi tu destên xwe bişoyî
Divê /gerê ez rakevim
Divi ya ez saet di 4, an da biçûma
Divi ya tu hatibûya
Min yara xwe nedît, divîya min yara xwe bidîta
Wexta ku ez bigêhiştama wir, Divîya min tilifonî wê bikira
Diviyabû me ew dîtibûya
Divîyabû me nan xwaribûya
Bavê we li we dipirsî, Divîyabû we jê ra gotibûya
Dizan dore li me girtibû, Divîyabû me diz girtibûna

Divê/gerê ez vê nivîsê teva bikim   بایستی (احتمال یا انتظار) من این نوشته را تمام کنم.
Divê hûn ji wan re bibêjin.   بایستی شما به آنها بگویید
Divya (divîya) we jê re bigota.   بایستی شما به او می گفته اید (بگفته اید)
Divya wê haka nekira.   بایستی او (مونث) اینطور نمی کرده است
Divyabû em neçûna/neçûbûna.   می بایستی ما نرفته بودیم

درس نهم

ادامهء فعل در کرمانجی Dewama Lêkerên li Kurmancî

Kişandina hinek ji Lêkerên Kurmancî bi dîtina dem û kesan

صرف کردن تعدادی از افعال کرمانجی [از نظر زمان – شخص (ضمایر ساده و کنایه)]

در کرمانجی برای افعال متعدی، در زمان های گذشته از ضماین شخصی کنایه (غیر مستقیم) استفاده می شود (اگر ضماین مستقیم باشند آنها نیازی به مفعول مستقیم را ندارند) .

Kişandina hinek ji Lêkerên Kurmancî bi dîtina dem û kesan
صرف کردن تعدادی از افعال کرمانجی [از نظر زمان – شخص (ضماین ساده و کنایه)]

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلایی (زمان گذشته)
Ketin اقتادن فعل لازم	1.k.y	Ez ketim	Ez ketime	Ez ketibûm	Ez diketim	Ez dikevim	Ez ê bikevim	Ez biketima / ketibûma
	2.k.y	Tu kefî	Tu kefiye	Tu ketibûyî	Tu dikefî	Tu dikevî	Tu yê bikevî	Tu biketîya / ketibûya
	3.k.y	Ew ket	Ew ketiye	Ew ketibû	Ew diket	Ew dikeve	Ew ê bikeve	Ew biketa / ketibûya
	1.k.p	Em ketin	Em ketine	Em ketibûn	Em diketin	Em dikevin	Em ê bikevin	Em biketina / ketibûna
	2.k.p	Hûn ketin	Hûn ketine	Hûn ketibûn	Hûn diketin	Hûn dikevin	Hûn ê bikevin	Hûn biketina / ketibûna
	3.k.p	Ew ketin	Ew ketine	Ew ketibûn	Ew diketin	Ew dikevin	Ew ê bikevin	Ew biketina / ketibûna
Ketin اقتادن (فرم منفی)	1.k.y	Ez neketm	Ez neketim	Ez neketibûm	Ez nediketim	Ez nakevim	Ez ê nekevîm	Ez neketima / neketibûma
	2.k.y	Tu nekefî	Tu neketiye	Tu neketibûyî	Tu nedikefî	Tu nakevî	Tu yê nekevî	Tu neketîya / neketibûya
	3.k.y	Ew neket	Ew neketiye	Ew neketibû	Ew nediket	Ew nakave	Ew ê nekeve	Ew neketa / neketibûya
	1.k.p	Em neketin	Em neketine	Em neketibûn	Em nediketin	Em nakevin	Em ê nekevin	Em neketina / neketibûna
	2.k.p	Hûn neketin	Hûn neketine	Hûn neketibûn	Hûn nediketin	Hûn nakevin	Hûn ê nekevin	Hûn neketina / neketibûna
	3.k.p	Ew neketin	Ew neketine	Ew neketibûn	Ew nediketin	Ew nakevin	Ew ê nekevin	Ew neketina / neketibûna

Revîyan فرار کردن فعل لازم	1.k.y	Ez revîyam	Ez revîyame	Ez revîyabûm	Ez direvîyam	Ez direvim	Ez ê birevim	Ez birevîyama revîyabûma
	2.k.y	Tu revîyayî	Tu revîyayî	Tu revîyabû(yî)	Tu direvîya(yî)	Tu direvî	Tu ê (yê) birevî	Tubirevîyayîya revîyabûyîya
	3.k.y	E w revîya	Ew revîyaye	Ew revîyabû	Ew direvîya	Ew direve	Ew ê (wê) bireve	Ew birevîyaya revîyabûyaya
	1.k.p	Em revîyan	Em revîyane	Em revîyabûn	Em direvîyan	Em direvin	Em ê birevin	Em birevîyana revîyabûna
	2.k.p	Hûn revîyan	Hûn revîyane	Hûn revîyabûn	Hûn direvîyan	Hûn direvin	Hûn ê birevin	Hûnbirevîyana revîyabûna
	3.k.p	Ew revîyan	Ew revîyane	Ew revîyabûn	Ew direvîyan	Ew direvin	Ew ê direvin	Ew birevîyana revîyabûna
Hatîn آمدن فعل لازم	1.k.y	Ez hatîm	Ez atime	Ez hatîbûm	Ez dihatîm	Ez tîm (dîhîm)	Ez ê bihîm (bîm)	Ez bihatama – hatîbûma
	2.k.y	Tu hatî	Tu hatîye	Tu hatîbûyî	Tu dihatî	Tu tîyî (dîhîyî)	Tu yê bîyî	Tu bihatîya – hatîbûya
	3.k.y	Ew hat	Ewhatîye	Ew hatîbû	Ew dihat	Ew tî (dîhî)	Ew ê bihî (bî)	Ew bihata – hatîbûya
	1.k.p	Em hatîn	Emhatîne	Em hatîbûn	Em dihatîn	Em tîm (dîhîm)	Em ê bîm (bîhîm)	Em bihatîna – hatîbûna
	2.k.p	Hûn hatîn	Hûnhatîne	Hûn hatîbûn	Hûn dihatîn	Hûn tîm (dîhîm)	Hûn ê bîm (bîhîm)	Hûn bihatîna – hatîbûna
	3.k.p	Ew hatîn	Ew hatîne	Ew hatîbûn	Ew dihatîn	Ew tîm (dîhîm)	Ew ê bîm (bîhîm)	Ew bihatîna – hatîbûna
Man (ماندن) (فعل لازم)	1.k.y	Ez mam	Ez mame	Ez mabûm	Ez dimam	Ez dimînim	Ez ê bimînim	Ez bimama – mabûma
	2.k.y	Tu mayî	Tumayîye	Tu mabûyî	Tu dimayî	Tu dimînî	Tu yê bimînî	Tu bimayîya – mabûyîya
	3.k.y	Ew ma	Ew maye	Ew mabû	Ew dima	Ew dimîne	Ew ê bimîne	Ew bimaya – mabûya
	1.k.p	Em man	Em mane	Em mabûn	Em diman	Em dimînin	Em ê bimînin	Em bimana – mabûna
	2.k.p	Hûnman	Hûn mane	Hûn mabûn	Hûn diman	Hûn dimînin	Hûn ê bimînin	Hûn bimana – mabûna
	3.k.p	Ew man	Ew mane	Ew mabûn	Ew diman	Ew dimînin	Ew ê bimînin	Ew bimana – mabûna

<p>Bûn (بودن، شدن)</p> <p>(فعل لازم)</p>	1.k.y	Ez bûm	Ez bûme	Ez bûbûm	Ez dibûm	Ez dibîm	Ez ê bibim	Ez bibûma – bûbûma
	2.k.y	Tu bûyî	Tu bûyiye	Tu bûbûyî	Tu dibûyî	Tu dibî	Tu yêbibî	Tu bibûyiya – bûbûyiya
	3.k.y	Ew bû	Ew bûye	Ew bûbû	Ew dibû	Ew dibe	Ew ê bibe	Ew bibûya – bûbûya
	1.k.p	Em bûn	Em bûne	Em bûbûn	Em dibûn	Em dibîn	Em ê bibîn	Em bibûna – bûbûna
	2.k.p	Hûn bûn	Hûnbûne	Hûnbûbûn	Hûndibûn	Hûn dibîn	Hûn ê bibîn	Hûn bibûna – bûbûna
	3.k.p	Ew bûn	Ew bûne	Ew bûbûn	Ew dibûn	Ew dibîn	Ew ê bibîn	Ew bibûna – bûbûna
<p>Xwarin (خوردن)</p> <p>(فعل متعدی)</p>	1.k.y	Min xwar	Min xwariye	Min xwaribû	Min dixwar	Ez dixwim	Ez ê bixwim	Min bixwara – xwaribûya
	2.k.y	Te xwar	Te xwariye	Te xwaribû	Te dixwar	Tu dixwî	Tu yê bixwî	Te bixwara – xwaribûya
	3.k.y	Wi/wê xwar	Wi/wê xwariye	Wi/wê xwaribû	Wi/wê dixwar	Ew dixwe	Ew ê bixwe	Wi/wê bixwara – xwaribûya
	1.k.p	Me xwar	Me xwariye	Me xwaribû	Me dixwar	Em dixwin	Em ê bixwin	Me bixwara – xwaribûya
	2.k.p	We xwar	We xwariye	We xwaribû	We dixwar	Hûn dixwin	Hûn ê bixwin	We bixwara – xwaribûya
	3.k.p	Wan xwar	Wan xwariye	Wan xwaribû	Wan dixwar	Ew dixwin	Ew ê bixwin	Wanbixwara – xwaribûya
<p>Firotin (فروختن)</p> <p>(فعل متعدی)</p>	1.k.y	Min firot	Min firotiye	Min firotibû	Min difirot	Ez difiroşim	Ez ê bifiroşim	Min bifirota – firotibûya
	2.k.y	Te firot	Te firotiye	Te firotibû	Te difirot	Tu difroşî	Tu yê bifroşî	Te bifirota – firotibûya
	3.k.y	Wi/wê firot	Wi/wê firotiye	Wi/wê firotibû	Wi/wê difirot	Ew difiroşe	Ew ê bifiroşe	Wi/wê bifirota – firotibûya
	1.k.p	Me firot	Me firotiye	Me firotibû	Me difirot	Em difiroşin	Em ê bifiroşin	Me bifirota – firotibûya
	2.k.p	We firot	We firotiye	We firotibû	We difirot	Hûn difiroşin	Hûn ê bifiroşin	We bifirota – firotibûya
	3.k.p	Wan firot	Wan firotiye	Wan firotibû	Wan difirot	Ew difiroşin	Ew ê bifiroşin	Wan bifirota – firotibûya
<p>Kuştin (کشتن)</p> <p>(فعل متعدی)</p>	1.k.y	Min kuşt	Min kuştîye	Min kuştibû	Min dikuşt	Ez dikujim	Ez ê bikujim	Min bikuştta – kuştibûya
	2.k.y	Te kuşt	Te kuştîye	Te kuştibû	Te dikuşt	Tu dikujî	Tu yê bikujî	Te bikuştta – kuştibûya
	3.k.y	Wi/wê kuşt	Wi/wê kuştîye	Wi/wê kuştibû	Wi/wê dikuşt	Ew dikuje	Ew ê bikuje	Wi/wê bikuştta – kuştibûya
	1.k.p	Me kuşt	Me kuştîye	Me kuştibû	Me dikuşt	Em dikujin	Em ê bikujin	Me bikuştta – kuştibûya
	2.k.p	We kuşt	We kuştîye	We kuştibû	We dikuşt	Hûn dikujin	Hûn ê bikujin	We bikuştta – kuştibûya
	3.k.p	Wan kuşt	Wan kuştîye	Wan kuştibû	Wan dikuşt	Ew dikujin	Ew ê bikujin	Wan bikuştta – kuştibûya

Parastin (حفاظت کردن) فعل (متعدی)	1.k.y	Min parast	Min parastiye	Min parastibû	Min diparast	Ez diparêzim	Ez ê biparêzim	Min biparasta
	2.k.y	Te parast	Te parastiye	Te parastibû	Te diparast	Tu diparêzî	Tu yê biparêzî	Te biparasta
	3.k.y	Wî/wê parast	Wî/wê parastiye	Wî/wê parastibû	Wî/wê diparast	Ew diparêze	Ew ê biparêze	– parastibûya Wî/wê biparasta
	1.k.p	Me parast	Me parastiye	Me parastibû	Me diparast	Em diparêzin	Em ê biparêzin	– parastibûya Me biparasta
	2.k.p	We parast	We parastiye	We parastibû	We diparast	Hûn diparêzin	Hûn ê biparêzin	– parastibûya We biparasta
	3.k.p	Wan parast	Wan parastiye	Wan parastibû	Wan diparast	Ew diparêzin	Ew ê biparêzin	– parastibûya Wan biparasta
Kelandin جوشارندن فعل (متعدی)	1.k.y	Min keland	Min kelandiye	Min kelandibû	Min dikeland	Ez dikelînim	Ez ê bikelînim	Min bikelanda
	2.k.y	Te keland	Te kelandiye	Te kelandibû	Te dikeland	Tu dikelînî	Tu yê bikelînî	– kelandibûya Te bikelanda
	3.k.y	Wî/wê keland	Wî/wê kelandiye	Wî/wê kelandibû	Wî/wê dikeland	Ew dikelîne	Ew ê bikelîne	– kelandibûya Wî/wê bikelanda
	1.k.p	Me keland	Me kelandiye	Me kelandibû	Me dikeland	Em dikelînin	Em ê bikelînin	– kelandibûya Me bikelanda
	2.k.p	We keland	We kelandiye	We kelandibû	We dikeland	Hûn dikelînin	Hûn ê bikelînin	– kelandibûya We bikelanda
	3.k.p	Wan keland	Wan kelandiye	Wan kelandibû	Wan dikeland	Ew dikelînin	Ew ê bikelînin	– kelandibûya Wan bikelanda
Pirsîn (پرسیندن) فعل (متعدی)	1.k.y	Min pirsî	Min pirsîye	Min pirsîbû	Min dipirsî	Ez dipirsim	Ez ê bipirsim	Min bipirsîya
	2.k.y	Te pirsî	Te pirsîye	Te pirsîbû	Te dipirsî	Tu dipirsî	Tu yê bipirsî	– pirsîbûya Te bipirsîya
	3.k.y	Wî/wê pirsî	Wî/wê pirsîye	Wî/wê pirsîbû	Wî/wê dipirsî	Ew dipirse	Ew ê bipirse	– pirsîbûya Wî/wêbipirsîya
	1.k.p	Me pirsî	Me pirsîye	Me pirsîbû	Me dipirsî	Em dipirsin	Em ê bipirsin	– pirsîbûya Me bipirsîya
	2.k.p	We pirsî	We pirsîye	We pirsîbû	We dipirsî	Hûn dipirsin	Hûn ê bipirsin	– pirsîbûya We bipirsîya
	3.k.p	Wan pirsî	Wan pirsîye	Wan pirsîbû	Wan dipirsî	Ew dipirsin	Ew ê bipirsin	– pirsîbûya Wan bipirsîya
Kolan (کۆندن) فعل متعدی	1.k.y	Min kola	Min kolaye	Min kolabû	Min dikola	Ez dikolim	Ez ê bikolim	Min bikolaya
	2.k.y	Te kola	Te kolaye	Te kolabû	Te dikola	Tu dikolî	Tu yê bikolî	– kolabûya Te bikolaya
	3.k.y	Wî/wê kola	Wî/wê kolaye	Wî/wê kolabû	Wî/wê dikola	Ew dikole	Ew ê bikole	– kolabûya Wî/wêbikolaya
	1.k.p	Me kola	Me kolaye	Me kolabû	Me dikola	Em dikolin	Em ê bikolin	– kolabûya Me bikolaya
	2.k.p	We kola	We kolaye	We kolabû	We dikola	Hûn dikolin	Hûn ê bikolin	– kolabûya We bikolaya
	3.k.p	Wan kola	Wan kolaye	Wan kolabû	Wan dikola	Ew dikolin	Ew ê bikolin	– kolabûya Wan bikolaya

Dan (دادن) فعل (متعدی)	1.k.y	Min da	Min daye	Mîn dabû	Mîn dida	Ez didim	Ez êbidim	Min bidaya – dabûya
	2.k.y	Te da	Te daye	Te dabû	Te dida	Tu didî	Tu yê bidî	Te bidaya – dabûya
	3.k.y	Wî/wê da	Wî/wê daye	Wî/wê dabû	Wî/wê dida	Ew dide	Ew ê bide	Wî/wê bidaya – dabûya
	1.k.p	Me da	Me daye	Me dabû	Me dida	Em didin	Em ê bidin	Me bidaya – dabûya
	2.k.p	We da	We daye	We dabû	We dida	Hûn didin	Hûn ê bidin	We bidaya – dabûya
	3.k.p	Wan da	Wan daye	Wan dabû	Wan dida	Ew didin	Ew êbidin	Wan bidaya – dabûya
.....								

1.k.y (yekim kesê yêkhêjmar – اول شخص مفرد),
2.k.p (duym kesê pirhêjmar – دوم شخص جمع)

dema niha - زمان حال	fermanî - امری
dema berê (borî) - زمان گذشته	rader - مصدر
dema bê (pêşîyê) - زمان آینده	kok/ qorne/ rîşe - ریشه

امری: در کرمانجی، فرم امری فعل با اضافه کردن پیشوند - **bi** و پسوند **e** - به ریشه فعل (زمان حال) بدست می آید.

مصدر: واژه یا کلمه‌ای است که در واقع بعنوان منبع و سرچشمه‌ای برای صدور کلماتی جهت زمانبندی و سوی دادن فعل به حالت‌های مختلف استفاده می‌شود، مصدر (که آن را کارواژه/کار ریشه نیز می‌گویند) خود در واقع خارج از زمانبندی فعلی (هیچ زمانی ندارد) است. ارزش مصدرها در هر زبانی همانند استخوانبندی در پیکر زنده آدمی است. همانگونه که یک پیکر زنده، بدون یاری استخوان نمی‌تواند هیچ کاری انجام دهد، همانگونه هم یک زبان، بی "مصدر" معنی و کاربردی نخواهد داشت، و سخن گفتن دشوار و شاید نشدنی می‌شود. اگر مصدر را بعنوان استخوانبندی فرض کنیم آنگاه واژه‌ها همانا گوشت و پوست و رگ و پی خواهند بود، و نبود واژه‌ها نیز زبان را به یک استخوانبندی بی گوشت و پوست ترس آور تبدیل می‌کند.

کلمه **Rader** خود از دو کلمه؛ پیشوند **Ra** (اشاره به سوی بالا) و **Der** (خارج، بیرون) درست شده است. کلمه **Raderxistin** یعنی خارج کردن و بیرون آوردن چیزی، مثلاً خارج کردن (درست کردن) کلمات از یک کلمه دیگر. مصدر که شکل پایه ای فعل می باشد با اضافه کردن پسوند **n** - و یا **in** - به ریشه گذشته فعل بدست می آید، اگر این ریشه به یک حرف صدادار ختم شده باشد از **n** و اگر به یک حرف صامت ختم شده باشد از **in** استفاده می شود.

فعل کلمه‌ای است که بر انجام دادن کاری دلالت می‌کند که در زمانهای مختلف (حال، گذشته، آینده) انجام می شود.

قسمت بن (ریشه) فعل: جزء ثابت فعل است که معنی و مفهوم اصلی فعل را نشان می‌دهد. در کرمانجی هر فعل دارای ریشه است و در همه ساخت‌های فعل ثابت است و تکرار می شود.

ریشه فعل، خود، دو گونه است: الف: ریشه گذشته، ب: ریشه حال.

الف- ریشه گذشته: بابر داشتن پسوند **n** - و یا **in** - از قسمت مصدر فعل، ریشه فعل (زمان گذشته) درست می‌شود. در زبان کردی کلمه ریشه را گاه **kok** یا **qorne** نیز می‌گویند. (ریشه گذشته در حالت‌های تصریفی افعال زمانهای گذشته حضور دارد).

ketin > ket , **çûn > çû**

ب- ریشه حال: بابر داشتن پیشوند **bi** - و پسوند **e** - از فعل امری، قسمت باقی مانده همان ریشه فعل (زمان حال) می‌باشد. (ریشه حال در افعال زمانهای حال، آینده و حالت امری وجود دارد).

bireve > rev

روش دیگر بدست آوردن ریشه فعل (زمان حال) در واقع از فعل زمان حال (اول شخص مفرد) است، بدین صورت که با برداشتن پیشوند **di** و پسوند **-im** از فعل زمان حال (اول شخص مفرد) آنچه که باقی می ماند همان ریشه فعل (زمان حال) است.

direvim > rev , **dirêjim** > rêj , **dikevim** > kev

مصدر	ریشه زمان گذشته	ریشه زمان حال	حالت امری	زمان حال
Kirin کردن	Kir	K	bike	Dikim
Bûn بودن	bû	B	bibe	Dibim
anîn آوردن	anî	În	bîne	Tînim
girtin گرفتن	girt	gir	bigire	Digirim
xwarin خوردن	xwar	xw	bixwe	Dixwim
dan دادن	da	D	bide	Didim
man ماندن	ma	mîn	bimîne	Dimînim
çûn رفتن	çû	Ç	biçe	Diçim
hatin آمدن	hat	Ê	bihê/ bê	dihêm/ têm
gotin گفتن	got	bêj	bibêje	Dibêjim
firotin فروختن	firo	firoş	bifiroşe	Difiroşim
xistin سقوط کردن	xist	X	bixe	Dixim
ketin افتادن	ket	kev	bikeve	Dikevim
avêtin انداختن	avêt	avêj	bavêje	diavêjim/tavêjim
jîn زندگی کردن	jî	Jî	bijî	Dijîm
ajotin راندن	ajot	ajo	bajo	diajom/ tajom
birin بردن	bir	B	bibe	Dibim
dîtin دیدن	dît	bîn	bibîne	Dibînim
hiştin گذاشتن	hişt	hêl	bihêle	Dihêlim
gihîştin رسیدن	gihîşt	gihîj	bigihîje	Digihîjim
kuştin کشتن	kuşt	kuj	bikuje	Dikujim
lîstin بازی کردن	lîst	lîz	bilîze	Dilîzim
mirin مردن	mir	mir	bimire	Dimirim
şûstin شستن	şûşt	Şo	bişo	Dişom
xwestin خواستن	xwest	xwaz	bixwaze	Dixwazim
bihîstin شنیدن	bihîst	bihîz	bihîze	Dibihîzim
rijîn ریختن	rijî	rêj	birêje	Dirêjim
cûtin جویدن	cût	cû	bicû	Dicûm
dotin دوشیدن	dot	doş	bidoşe	Didoşim
dizîn دزدیدن	dizî	diz	bidize	Didizim
hêjmartin شمردن	hêjmart	hêjmir	bihêjmire	Dihêjmirim
maliştin جارو کردن	malişt	mal	bimale	Dimalim

pan	پاییدن	pa	pê	bipê	Dipê
parastin	حفاظت کردن	parast	parêz	biparêze	Diparêzim
ristin	ریسیدن	rist	rês	birêse	Dirêsim
zan	زاییدن	za	zê	bizê	Dizê
dirûtin	دوزیدن	dirût	dirû	bidirû	Didirûm
Zûrîn	زوزه کشیدن	zûrî	zûr	Bizûre	Dizûrim
firîn	پرواز کردن	firî	fir	bifire	Difirim
dirîn	پاره شدن	dirî	dir	bidire	Didirim
barîn	باریدن	barî	bar	bibare	Dibarim
êşîn	درد کردن	êşî	Êş	biêşe/bêşe	têşin/diêşim
çêrîn	چریدن	çêrî	çêr	biçêre	Diçêrim
çêrandin	چراندن	çêrand	çêrîn	biçêrîne	Diçêrînim
firandin	پرواز دادن	firand	firîn	bifirîne	Difirînim
barandin	باراندن	barand	barîn	bibarîne	Dibarînim
reşandin	پاشیدن	reşand	reşîn	bireşîne	Direşînim
kişandin	کشیدن	kişand	kişîn	bikişîne	Dikişînim
rijandin	ریختن	rijand	rijîn	birijîne	Dirijînim
xesandin	اخته کردن	xesand	xesîn	bixesîne	Dixesînim
çandin	کاشتن	çand	çîn	biçîne	Diçînim
çilkîn	چکه کردن	çilkî	çilk	biçilke	Diçilkim
çilkandin	چکاندن	çilkand	çilkîn	biçilkîne	Diçilkînim
Mêtin	مکین	mêt	mêj	bimêje	Dimêjim
Rêtin	ریختن	...	...	...	Dirêjim
Nalîn	نالیدن				Dinalim
Lorîn	لالایدن				Dilorim
Qijilandin	جزغال دادن				Diqijilînim
Bezîn	فرار کردن				Dibezim
Pêçîn	پهچیدن				Dipêçim
Kenîn	خندیدن				Dikenim
gerîn	گشتن				Digerim
kelîn	پختن				Dikelim
tirsîn	ترسیدن				Ditirsim
lerzîn	لرزیدن				Dilerzim
....					

درس دهم

درست کردن افعال مرکب در کرمانجی

Çêkirina lêkerên hevdanî (hevgirtî / tevlihevî)

درست کردن افعال مرکب در کرمانجی
Çêkirina lêkerên hevdanî (hevgirtî / tevlihevî)

تعریف: افعالی که از دو یا چند فاکتور یا قسمت درست می شوند را افعال مرکب می گویند.

الف - یک اسم یا صفت با یک فعل (اصلی، کمکی) در کنار هم قرار می گیرند و یک فعل مرکب درست می شود (فعل مرکب = فعل + صفت / اسم). مثال:

bûn, kirin, ketin, xistin, dan, çûn, ...

فعل

فعل مرکب

germbûn, gepkirin, kurkirin, nexweşketin, derxistin, xeberdan, kêmkirin
 sorbûn, tûjkirin, derengketin, dûrxistin, berdan, beravêtin, rêvaçûn
 bingirtin, sarkirin, reşkirin, dûrketin, xweşbûn, xweşkirin, zerkirin, zerbûn,
 şadbûn, şadkirin, rêxistin, cihgirtin, gilîkirin, pêketin, parkirin, ...

ب - بعضی از افعال از یک اسم و یا ریشه فعل (گذشته، حال) درست می شود. با اضافه کردن پسوندهای **în** و یا **andin** به ریشه فعل و یا یک اسم مصدر، تعدادی افعال مرکب کرمانجی درست می شوند. مثال:

اسم	+ îin	+ andin	اسم	+ îin	ریشه فعل (گذشته)	ریشه فعل (حال)	+ andin
ger	Gerîin	Gerandin گرداندن	Nal	Nalîin	nalî	Nal	Nalandin
rev	Revîin	Revandin فراری دادن	Nivîs	Nivîsîin	nivîsî	Nivîs	Nivîsandin
tirs	Tirsîin	Tirsandin ترساندن	Fir	Firîin	firî	Fir	Firandin
kel	Kelîin	Kelandin پختن	Weş	Weşîin	weşî	Weş	Weşandin
hêj	Hêjîin	Hêjandin ارزنده کردن	Bar	Barîin	barî	Bar	Barandin
ken	Kenîin	Kenandin خنداندن	Lor	Lorîin	lorî	Lor	Lorandin
reng	Rengîin	Rengandin رنگ کردن	Dirîin	Dirîin	dirî	Dir	Dirandin
lerz	Lerzîin	Lerzandin لرزاندن	Kiş	Kişîin	kişî	Kiş	Kişandin
...	...	...	Bez	Bezîin	bezî	Bez	Bezandin
			...	...	...	...	...

ج - بعضی از افعال مرکب از همکاری حروف اضافه، وندها (پسوند، پیشوند)، ضمائر و یا گاهاً اسم ، با یک فعل (اصلی، کمکی) درست می شوند. مثال:

jêxistin, pêhesîn, lêkirin, têwerdan, lêgerîn, serjêkirin, lêxistin, birêketin, destpêkirin, pêxistin, vêxistin, daxistin, vexwarin, avakirin, virevirkirin, nalenalkirin, rengrengîkirin, hûrhûrkirin, wendakirin, rastkirin, gepkirin, temaşekirin, destgirtin, jêkişandin, pêgirtin, pêşketin, têraçûn, famkirin, girêdan, reşkirin, birçîbûn, tîbûn, genîbûn, xalîkirin, tijîkirin, pankirin, sorkirin, ...

در کلماتی صرف کردن فعل مرکب نیز همانند افعال ساده می باشد، به مثالهای زیر توجه بفرمایید:

Hêşin (Şîn) = paşpirtik yê nê kişandina lêkera alîkar (bûn) , Sor = koka lêkera Esî , Kesik = pirtika deman (رنگ آبی پسوند تصریفهای فعل کمکی bûn ، رنگ قرمز ریشه فعل اصلی ، و رنگ سبز وند / اضافات زمانها هستند).

آشامیدن Vexwarin

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلای (زمان حال)	حالت بلای (زمان گذشته)
Vexwarin آشامیدن	1.k.y	Min vexwar	Min vexwariye	Min vexwaribû	Min vedixwar	Ez vedixwim	Ez ê vexwim	Bila ez vexwim	Bila min vexwara / vexwaribûya
	2.k.y	Te vexwar	Te vexwariye	Te vexwaribû	Te vedixwar	Tu vedixwî	Tu yê vexwî	Bila tu vexwî	Bila te vexwara / vexwaribûya
	3.k.y	Wi/wê vexwar	Wi/wê vexwariye	Wi/wê vexwaribû	Wi/wê vedixwar	Ew vedixwe	Ew ê vexwe	Bila ew vexwe	Bila wi/wê vexwara / vexwaribûya
	1.k.p	Me vexwar	Me vexwariye	Me vexwaribû	Me vedixwar	Em vedixwin	Em ê vexwin	Bila em vexwin	Bila me vexwara / vexwaribûya
	2.k.p	We vexwar	We vexwariye	We vexwaribû	We vedixwar	Hûn vedixwin	Hûn ê vexwin	Bila hûn vexwin	Bila we vexwara / vexwaribûya
	3.k.p	Wan vexwar	Wan vexwariye	Wan vexwaribû	Wan vedixwar	Ew vedixwin	Ew ê vexwin	Bila ew vexwin	Bila wan vexwara / vexwaribûya
Venexwarin نیاآشامیدن	1.k.y	Min venexwar	Min venexwariye	Min venexwaribû	Min venedixwar	Ez venaxwim	Ez ê venexwim	Bila ez venexwim	Bila min venexwara / venexwaribûya
	2.k.y	Te venexwar	Te venexwariye	Te venexwaribû	Te venedixwar	Tu venaxwî	Tu yê venexwî	Bila tu venexwî	Bila te venexwara / venexwaribûya
	3.k.y	Wi/wê venexwar	Wi/wê venexwariye	Wi/wê venexwaribû	Wi/wê venedixwar	Ew venaxwe	Ew ê venexwe	Bila ew venexwe	Bila wi/wê venexwara / venexwaribûya
	1.k.p	Me venexwar	Me venexwariye	Me venexwaribû	Me venedixwar	Em venaxwin	Em ê venexwin	Bila em venexwin	Bila me venexwara / venexwaribûya
	2.k.p	We venexwar	We venexwariye	We venexwaribû	We venedixwar	Hûn venaxwin	Hûn ê venexwin	Bila hûn venexwin	Bila we venexwara / venexwaribûya
	3.k.p	Wan venexwar	Wan venexwariye	Wan venexwaribû	Wan venedixwar	Ew venaxwin	Ew ê venexwin	Bila ew venexwin	Bila wan venexwara / venexwaribûya

1.k.y (yekim kesê yêkhêjmar – (اول شخص مفرد -

2.k.p (duyim kesê pirhêjma – (دوم شخص جمع -

معمولاً پیشوند - bi در افعال مرکب که خود دارای قسمتی بعنوان پیشوند می باشند، استفاده نمی شود.

همانطور که در درس قبل دیدیم، فعل کمکی **bûn** در کۆرمانجی دارای دو معنی (بودن، شدن) می باشد. بعضی از افعال اصلی مرکب که از این فعل کمکی بدست می آیند نیز دارای دو و یا گاهاً سه معنی می باشند. فعل مرکب **hebûn** دارای دو معنی (حاضر بودن/موجود بودن، داشتن/صاحب چیزی بودن) می باشد، ذیلاً صرف کردن این فعل مرکب در هر دو معنی را با هم مرور می کنیم.

Hebûn حاضر بودن، داشتن (مالک بودن)

در داخل پرانتز فرم "جمع" جای داده شده اند **Li nav kevanokan forma pirhêjmar bi cîh hatine**

Lêker	dema berê	dema berê ya nêzik	dema berê ya dûr	dema berê ya domdar	dema niha	dema bê (bihê) / pêşî	Bilamî (dema niha)	Bilanî (dema berê)
Hebûn حاضر بودن	Ez hebûm	Ez hebûme	Ez hebûbûm	Ez hedibûm	Ez heme	Ez ê hebin	Bila ez hebin	Bila ez hebama / hebûma
	Tu hebûyî	Tu hebûyê	Tu hebûbûyî	Tu hedibûyî	Tu heyî	Tu yê hebî	Bila tu hebî	Bila tu hebayîya / hebûyîya
	Ew hebû	Ew hebûye	Ew hebûbû	Ew hedibû	Ew heye	Ew ê hebe	Bila ew hebe	Bila ew heba / hebûya
	Em hebûn	Em hebûne	Em hebûbûn	Em hedibûn	Em hene	Em ê hebin	Bila em hebin	Bila em hebana / hebûna
	Hûn hebûn	Hûn hebûne	Hûn hebûbûn	Hûn hedibûn	Hûn hene	Hûn ê hebin	Bilahûn hebin	Bila hûn hebana / hebûna
	Ew hebûn	Ew hebûne	Ew hebûbûn	Ew hedibûn	Ew hene	Ew ê hebin	Bila ew hebin	Bila ew hebana / hebûna
Hebûn داشتن	Mîn hebû (hebûn)	Mîn hebûye (hebûne)	Mîn hebûbû (hebûbûn)	Mîn hedibû (hedibûn)	Mîn heye (hene)	Mîn ê hebe (hebin)	Bila mîn hebe	Bila mîn heba / hebûya (hebûna)
	Te hebû (hebûn)	Te hebûye (hebûne)	Te hebûbû (hebûbûn)	Te hedibû (hedibûn)	Te heye (hene)	Te yê hebe (hebin)	Bila te hebe	Bila te heba / hebûya (hebûna)
	Wî/wê hebû (hebûn)	Wî/wê hebûye (hebûne)	Wê/wê hebûbû (hebûbûn)	Wî/wê hedibû (hedibûn)	Wê/wê heye (hene)	Wî/wê yê hebe (hebin)	Bila wî/ we hebe	Bila wî/wê heba/ hebûya (hebûna)
	Me hebû (hebûn)	Me hebûye (hebûne)	Me hebûbû (hebûbûn)	Me hedibû (hedibûn)	Me heye (hene)	Me yê hebe (hebin)	Bila me hebe	Bila me heba / hebûya (hebûna)
	We hebû (hebûn)	We hebûye (hebûne)	We hebûbû (hebûbûn)	We hedibû (hedibûn)	We heye (hene)	We yê hebe (hebin)	Bila we hebe	Bila we heba / hebûya (hebûna)
	Wan hebû (hebûn)	Wan hebûye (hebûne)	Wan hebûbû (hebûbûn)	Wan hedibû (hedibûn)	Wan heye (hene)	Wan ê hebe (hebin)	Bila wan hebe	Bila wan heba / hebûya (hebûna)

Ez heme	>	Ez tuneme (tunim)	من نیستم	Min heye	>	Min tuneye	من ندارم
Tu heyî	>	Tu tuneî (tunî)	تو نیستی	Te heye	>	Te tuneye	تو نداری
Ew heye	>	Ew tuneye (tune)	او نیست	Wî/wê heye	>	Wî/wê tuneye	او ندارد
Em hene	>	Em tunene (tunin)	ما نیستیم	Me heye	>	Me tuneye	ما نداریم
Hûn hene	>	Hûn tunene (tunin)	شما نیستید	We heye	>	We tuneye	شما ندارید
Ew hene	>	Ew tunene (tunin)	آنها نیستند	Wan heye	>	Wan tuneye	آنها ندارند

فعل	مفرد	جمع	حالت
Hebûn	hebe	Hebin	امری
	tunebe	tunebin	منفی

Hebûn (موجود بودن (حاضر بودن))

Darek li bêx heye	یک درخت در باغ وجود دارد
Darin hene	درختانی هستند
Heger tu hebî, ez jî heme.	اگر شما باشید، من هم هستم
Li ser mîzê kitab hene	در روی میز کتابها هستند
Li wê derê kes tunebû	در آنجا کسی نبود (موجود نبود)
Ez di wî karî da tuneme	من در آن کار نیستم
Li kuçê darek heye	در کوچه یک درخت وجود دارد
Li mala me tilivîzyûnek heye	در خانه ما یک تلویزیون هست
Di şûşê da av heye	در داخل بطری آب هست (وجود دارد)
Li ber pûndikê da mirîşk hene	در کنار مرغدانی مرغ ها هستند

Eger nehatina qirkirin, ew ê hebûna.

اگر کشتار دسته جمعی نمی شدند، آنها موجود می بودند

Hebûn û tunebûna (nebûna) wan ferq nake.

بودن (وجود داشتن) و نبودن آنها فرقی ندارد

Em berê jî hebûn, niha jî hene li vî welatî.

ما قبلاً هم موجود بودیم، حالا هم در این ولایت هستیم

Vê gava tuneye, qey ew ê royekê hebe

در این لحظه وجود ندارد، دیگه آن یک روزی خواهد بود.

Dibêjin berê li vir hebûne, lê niha tunin.

می گویند در قدیم در اینجا موجود بوده اند، اما حالا نیستند

Heger zimanê kurmancî li debistanan hebûya, em jî digihêştin heqê xwe. اگر

زبان کرمانجی در مدارس وجود داشت، ما هم به حقمان می رسیدیم

Li Xorasanê em kurmanc hene, lê zimanê me li debistanan tuneye. در خراسان ما

کرمانج ها هستیم (وجود داریم)، اما زبان ما در مدارس وجود ندارد

داشتن (صاحب بودن) Hebûn

Nanê wî heye	ایشان نان دارد
Hespek min hebû	من یک اسب داشتم
Çar gogên min hene	چهار تا توپ دارم
Qelemeke min heye	من یک قلم دارم
Mîn sê bira hene	من سه تا برادر دارم
Te çi heye?	شما چه دارید؟
Çi yê me heye?	ما چی داریم؟
Di baxî me da hirmî tunin	در باغ ما گلابی وجود ندارند
Li mala me da radio tune	در خانه ما رادیو وجود ندارد
Mîn dirav tune	من پول ندارم
Çi yê te heye? / Tiştekî min tune ye.	شما چی دارید؟ / من هیچی ندارم.
Heger diravê me hebe, em ê herin.	اگر ما پول داشته باشیم، ما می رویم
Qey royekê diravê we yê hebe.	دیگه یک روزی شما پول خواهید داشت
Şagirdên min pir hene. Lê tenê şagirdek keç heye.	من تعداد زیادی شاگرد دارم، اما فقط یک شاگرد دختر دارم
Bûkê, tune zar û ziman ; xwesîyê, tune dîn û îman.	عروس خانم سر زبان ندارد، مادر شوهر دین و ایمان ندارد
Ewên ku me ji xwe hebûn; heger bimana, besî me bûn.	آنهایی که ما داشتیم: اگر می ماندند، برای ما کافی بودند
Heger hespekî wî hebûya, wî yê xwe bigiyanda wan.	اگر او یک اسب داشته بود، ایشان خودش را به آنها می رساند
Çar kurên wî hebûne, lê yek jê çûye ser rehmeta xwedê.	او چهار تا پسر داشته است، اما یکی از آنها به رحمت خدا رفته است

در کرمانجی دو فعل اصلی جداگانه **hiştin** و **hêlan** معنی و کاربردشان یکی است (مثل هم هستند)، لازم است از دیدگاه دستور زبانی درباره این دو فعل کمی توضیح بدهیم تا مطلب شفاف شود. فعل **hiştin** در کلیه لهجه های کردی وجود دارد، بنابراین از افعال کردی است که بطور وسیع در تمام مناطق کردی کاربرد دارد. در بعضی مناطق کردنشین، از جمله منطقه کرمانج شمال خراسان، از ترکیب دو فعل مذکور (**hêliştin**) بیشتر مورد استفاده دارد. اما در استفاده روزمره در میان مردم، فعل **hêlan** معمولاً در حالت های امری، بلانی (زمان حال)، شرطی، زمان حال و زمان آینده در کلیه مناطق کردی بطور مشترک استفاده می شود (بعبارت دیگر در این حالتها و زمانها کاربرد فعل **hiştin** تقریباً محوشده است و دیگر در زمانهای گذشته و بلانی (زمان گذشته) کمکان فعل **hiştin** و یا **hêliştin** استفاده دارد؛ لطفاً به جدول زیر توجه کنید). در اینجا صرف کردن این دو فعل (و همچنین فرم ترکیبی آنها یعنی **hêliştin**) را با هم مرور می کنیم [فرم فشرده شده (خلاصه شده یا به هم جوش خورده) را در داخل پرانتز ملاحظه بفرمایید، معمولاً فرم فشرده در زبان محاوره ای بیشتر استفاده می شود].

Hêşin (Şîn) = paşpirtik yê nê kişandina lêkera alîkar (bûn)

Sor = koka lêkera Eslî

Kesk = pirtika deman

رنگ **آبی** پسوند تصریفهای فعل کمکی bûn

رنگ **قرمز** ریشه فعل اصلی

رنگ **سبز** وند / اضافات زمانها هستند

Hêlištin , [bihêle (bêle) , bihêlin (bêlin) , nahêle / nahêlin]
(اجازه دادن (پذیرفتن))

Hêlištin

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلانی (زمان حال)	حالت بلانی (زمان گذشته)
Hêlištin اجازه دادن	1.k.y	Min hêlišt	Min hêlištiye	Min hêlištibû	Min dihêlišt (dêlišt)	Ez dihêlim (dêlim)	Ez ê bihêlim (bêlim)	Bila ez bihêlim (bêlim)	Minbihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya
	2.k.y	Te hêlišt	Te hêlištiye	Te hêlištibû	Te dihêlišt (dêlišt)	Tu dihêlîf (dêlîf)	Tu yê bihêlîf (bêlîf)	Bila tu bihêlîf (bêlîf)	Te bihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya
	3.k.y	Wî/wê hêlišt	Wî/wê hêlištiye	Wî/wê hêlištibû	Wî/wê dihêlišt (dêlišt)	Ew dihêle (dêle)	Ew ê bihêle (bêle)	Bila ew bihêle (bêle)	Wî/wê bihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya
	1.k.p	Me hêlišt	Me hêlištiye	Me hêlištibû	Me dihêlišt (dêlišt)	Em dihêlin (dêlin)	Em ê bihêlin (bêlin)	Bila em bihêlin (bêlin)	Me bihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya
	2.k.p	We hêlišt	We hêlištiye	We hêlištibû	We dihêlišt (dêlišt)	Hûn dihêlin (dêlin)	Hûn ê bihêlin (bêlin)	Bila hûn bihêlin (bêlin)	We bihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya
	3.k.p	Wan hêlišt	Wan hêlištiye	Wan hêlištibû	Wan dihêlišt (dêlišt)	Ew dihêlin (dêlin)	Ew ê bihêlin (bêlin)	Bila ew bihêlin (bêlin)	Wan bihêlišta (bêlišta) / hêlištibûya

Li nav kevanokan forma hev girtî /qolkirî /guvişandî bi cîh hatine.

در داخل پرانتزها فرم خلاصه شده (فشرده شده/ کوتاه شده) جای گرفته اند

فعل	مفرد	جمع	حالت
Hiştin/ Hêlištin/ Hêlan	bihêle (bêle)	bihêlin (bêlin)	امری
	nahêle (nêle)	nahêlin (nêlin)	منفی

Hiştin [bihêle (bêle) , bihêlin (bêlin) , nahêle / nahêlin] (بەدێرڤەتێن) **Hiştin** اجازه دادن

Lêker	dema berê	dema berê ya nêzik	dema berê ya dûr	dema berê ya domdar	dema niha	dema bihê (bê) /pêşî	Bilanî (dema niha)	Bilanî (dema berê)
Hiştin اجازه دادن	Min hişt	Min hiştiye	Min hiştibû	Min dihîşt	Ez dihêlim (dêlim)	Ez ê bihêlim (bêlim)	Bila ez bihêlim (bêlim)	Min bihîšta(ya) / hiştibûya
	Te hişt	Te hiştiye	Te hiştibû	Te dihîşt	Tu dihêlfî (dêlfî)	Tu yê bihêlfî (bêlfî)	Bila tu bihêlfî (bêlfî)	Te bihîšta(ya) / hiştibûya
	Wî/wê ê hişt	Wî/wê hiştiye	Wî/wê hiştibû	Wî/wê dihîşt	Ew dihêle (dêle)	Ew ê bihêle (bêle)	Bila ew bihêle (bêle)	Wî/wê bihîšta(ya) / hiştibûya
	Me hişt	Me hiştiye	Me hiştibû	Me dihîşt	Em dihêlin (dêlin)	Em ê bihêlin (bêlin)	Bila em bihêlin (bêlin)	Me bihîšta(ya) / hiştibûya
	We hişt	We hiştiye	We hiştibû	We dihîşt	Hûn dihêlin (dêlin)	Hûn ê bihêlin (bêlin)	Bila hûn bihêlin (bêlin)	We bihîšta(ya) / hiştibûya
	Wan hişt	Wan hiştiye	Wan hiştibû	Wan dihîşt	Ew dihêlin (dêlin)	Ew ê bihêlin (bêlin)	Bila ew bihêlin (bêlin)	Wan bihîšta(ya) / hiştibûya

Hêlan [bihêle (bêle) , bihêlin (bêlin) , nahêle / nahêlin] (بەدێرڤەتێن) **Hêlan** اجازه دادن

lêker	dema berê	dema berê ya nêzik	dema berê ya dûr	dema berê ya domdar	dema niha	dema bê	Bilanî (dema niha)	Bilanî (dema berê)
Hêlan اجازه دادن	Min hêla	Min hêlaye	Min hêlabû	Min dihêla	Ez dihêlim (dêlim)	Ez ê bihêlim (bêlim)	Bila ez bihêlim (bêlim)	Min bihêla(ya) / hêlabûya
	Te hêla	Te hêlaye	Te hêlabû	Te dihêla	Tu dihêlfî (dêlfî)	Tu yê bihêlfî (bêlfî)	Bila tu bihêlfî (bêlfî)	Te bihêla(ya) / hêlabûya
	Wî/wê hêla	Wî/wê hêlaye	Wî/wê hêlabû	Wî/wê dihêla	Ew dihêle (dêle)	Ew ê bihêle (bêle)	Bila ew bihêle (bêle)	Wî/wê bihêla(ya) / hêlabûya
	Me hêla	Me hêlaye	Me hêlabû	Me dihêla	Em dihêlin (dêlin)	Em ê bihêlin (bêlin)	Bila em bihêlin (bêlin)	Me bihêla(ya) / hêlabûya
	We hêla	We hêlaye	We hêlabû	We dihêla	Hûn dihêlin (dêlin)	Hûn ê bihêlin (bêlin)	Bila hûn bihêlin (bêlin)	We bihêla(ya) / hêlabûya
	Wan hêla	Wan hêlaye	Wan hêlabû	Wan dihêla	Ew dihêlin (dêlin)	Ew ê bihêlin (bêlin)	Bila ew bihêlin (bêlin)	Wan bihêla(ya) / hêlabûya

Li nav kevanokan forma hevgerî /qolkirî /guvişandî bi cîh hatine.

در داخل پرانتزها فرم خلاصه شده (فشرده شده/ کوتاه شده) جای گرفته اند

در اینجا فعل مرکب دیگری: **raketin** (خوابیدن) را با هم صرف می کنیم (**kîşandin** می کنیم):

خوابیدن **Raketin**

فعل	شخص	گذشته ساده	ماضی نقلی (گذشته نزدیک)	ماضی بعید (گذشته دور)	گذشته استمراری	زمان حال	زمان آینده	حالت بلانی (زمان حال)	حالت بلانی (زمان گذشته)
Raketin خوابیدن	1.k.y	Ez raketim	Ez raketime	Ez raketibûm	Ez radiketim	Ez radikevim	Ez ê rakevim	Bila ez rakevim	Bila ez raketima / raketibûma
	2.k.y	Tu raketî	Tu raketîye	Tu raketibûyî	Tu radiketî	Tu radikevî	Tu ê rakevî	Bila tu rakevî	Bila tu raketîya / raketîbûyîya
	3.k.y	Ew raket	Ew raketiye	Ew raketibû	Ew radiket	Ew radikeve	Ew ê rakeve	Bila ew rakeve	Bila ew raketa / raketibûya
	1.k.p	Em raketin	Em raketine	Em raketibûn	Em radiketin	Em radikevin	Em ê rakevin	Bila em rakevin	Bila em raketina / raketibûna
	2.k.p	Hûn raketin	Hûn raketine	Hûn raketibûn	Hûn radiketin	Hûn radikevin	Hûn ê rakevin	Bila hûn rakevin	Bila hûn raketina / raketibûna
	3.k.p	Ew raketin	Ew raketine	Ew raketibûn	Ew radiketin	Ew radikevin	Ew ê rakevin	Bila ew rakevin	Bila ew raketina / raketibûna

1.k.y (اول شخص مفرد – yekim kesê yêkhêjmar)

2.k.p (دوم شخص جمع – duyim kesê pirhêjma)

شکل اسم مفعول فعل در کرمانجی:

Hatî, ketî, kirî, bûyî, kuştî, xwendî, mayî, diryayî, nivîsandî, nivîsî, girêdayî, berdayî, wendayî, xwendayî, pêçayî, vegeryayî, şandî, çûyî, dizî, gotî, dîtî, ...

فعل (lêker / lêkar) ، مفعول (berkar) ، فاعل (kiryar / kirde)

تمرین: شما این افعال مرکب را صرف کنید و در دفتر خود بنویسید؟

درست کردن (çêkirin), زدن (lêxistin), (پنهان کردن) Veşartin, (نشستن) Rûniştin

تعدادی از افعال مرکب کُرمانجی

در اینجا تعدادی از افعال مرکب کُرمانجی نوشته شده اند، لطفاً شما با توجه به سلیقه و دانش خود بر تعداد آنان بیفزایید. سپاس

- Ba** - Badan, babirîn, bakêşîn, bagerîn, bagirtin, bapêçîn, bapêketin, bawêşîn
Ber - Bexistin, berdan, bernasîn, beravêtin, bergerîn, berhevdan, bergirtin, berketin
Bin - Binketin, binçavkirin, bindestbûn, binzîkbûn, binherdbûn
Çê - Çêkirin, çêrandin, çêbûn
Da - Dagirtin, darevandin, daxistin, dakişandin, dakirin, daqurtandin, daketin, daçilkandin, dagerandin, dawêşandin, dawestandin
Der - derkirin, derxistin, deranîn, derçûn, derketin
Dû - Dûketin, dûkişandin, dûbirîn, dûman, dûdirêjbûn
Hil - Hildan, hilgirtin, hilkişandin, hilpişkîn, hilweşandin, hilibjartin
Hin - Hingavtin / hingaftin, hindikandin, hinartin
Hev - Hevgirtin, hevhatin, hevexistin, hevkarî, hevdengî, hevdîtin, hevpişe
Jê - Jêkirin, jêxistin, jêhatin, jêbirîn, jêkişandin, jêbûn, jêderxistin, jêgirtin, jêketin, jêkêmkirin, jêqolkirin, jêçûn, jêxwarin, jêzan
Lê - Lêgerîn, lêxistin, lêçûn, lêhatin, lêpîrsîn, lêrastbûn, lêkolîn, lêhildan, lêkirin, lêbûn, lêdanîn, lêhûrbûn, lêkûrbûn, lêniştin, lêfikirîn, lêpêçan, lêsiwarkirin, lêşikandin, lêzivirandin, lêketin, lêmiştin
Lev (Lihev) - Lihevhatin, lihevçûn, lihevdan, lihevkin, lihevexistin, lihevketin
Nav - Navdanîn, navnivîsîn, navberî, navend, navnîşan, navkirin, navziravbûn, navbeynî, navdarbûn, navçe
Pê - Pêvedan, pêhesîn, pêketin, pêmaîn, pêxwasbûn, pêxistin, pêçan, pêkenîn, pêveçûn, pêwendî, pêxwar, pêgirtin, pêxwarin
Pey - Peyketin, peyhevdan, peydakirin, peywendin
Pêş - Pêşketin, pêşgotin, pêşveçûn, pêşgirtin, pêşdabirin, pêşexistin
Pev (bihev) - Pevçûn, pevdeng, pevgirêdan, pevexistin, pevguherîn, pevguhgirtin
Ra - Raketin, rakirin, rabûn, raxistin, rawestûn, rakişandin, ramîsan, rapêçandin
Rê - rêkirin, rêxistin, rêçûn, rêvabirin
Rû - Rûniştin, rûkenbûn, rûçikandin, rûdan, rûbar, rûkirin, rûnivîn, rûqermiçîn, rûreşbûn, rûsarbûn, rûsipîbûn, rûşûştî, rûtirşî, rûgirtî, rûmet, rûpel, rûxandin, rûxweşî
Ser - Serketin, serastkirin, serberjêr, serberzî, serbilind, serçavî, serdan, serdestî, serhildan, serhatin, serhişkî, serkanî, serjimarî, serkêş, sernixûn, sernivîskar, serperest, serxwebûn, serxweşî
Tê - Têdan, têketin, têderxistin, têfirandin, têgerandin, têhildan, têçûn, têkirin, têrakirin, têwerdan, têwerkirin, têxistin, têgihîştin, têbînî
Tev - Tevdan, tevgerîn, tevger, tevlihevî, tevlihevbûn, tevkar, tevqirkirin, tevizîn
Ve - Vexwarin, vegirtin, vemirandin, vebûn, vedan, veketin, vegeerîn, vereşîn, veciniqandin, vekirin, vekişandin, veqetandin, vereşandin, veşartin, vebirûskîn
Vê - Vêxistin, vêketin, vêranî, veçinîn, vekolandin
Wer - Wergerandin, weranîn, werzişkirin, wergirtin, werkirin

درس یازدهم

وجه و حالتهای فعل در کُرمانجی

Rawe û haletên lêkaran li kurmancî

وجه و حالتهای فعل در کرمانجی Haletên lêkaran li kurmancî

همانطور که در درس قبلی بیان شد و دیدیم، فعل **bûn** بعنوان مهمترین فعل کمکی در کرمانجی، در صرف کردن افعال در کرمانجی نقش اساسی و پایه ای دارد (بالاخص در پخش کردن اشخاص در جمله یا منظور کردن آن در قسمت شناسهء فعل). برای حالتهای گوناگون فعل در کرمانجی، دانستن فرم امری و بلانی فعل بسیار مهم است. فرم بلانی فعل، بعنوان یک پایه برای بعضی از زمانها و همچنین جملات شرطی مهم می باشد. بطور کلی دانستن و درست کردن جملات بلانی در همهء زمانها، برای یک دستور زبان کرمانجی قاعده مند و سامان مند بسیار مهم است. اگر این مهم را بدقت فرا بگیریم، آنگاه یادگیری تعدادی از حالتها و یا زمانها در کرمانجی خیلی آسان می شود [در آن صورت کافی است فقط با اضافه کردن یک کلمه، و یا حتی گاهها بدون اضافه کردن چیزی و تنها با تأکید و با فشار تلفظ کردن (مثلاً حالت شرطی)، این حالتها درست می شوند].

حالتهای فعل و زمان آینده، از نظر پیشوند **bi** مثل هم هستند. ریشه فعل در حالت بلانی، امری، شرطی، التزامی، زمان حال و زمان آینده، نیز مثل هم هستند یعنی همهء اینها ریشه فعل (زمان حال) را می گیرند. بعنوان مثال اگر کسی حالت امری یک فعل را بداند آنگاه درست کردن بقیه خود بخود راحت و ساده می شوند (بهمین خاطر دانستن حالت امری فعل در دستور زبان کرمانجی مهم است، چونکه کار را در درست کردن بقیه حالتها برای دانش آموزان بسیار ساده می کند). مثال:

فعل	ریشه (زمان حال)	حالت امری	حالت بلانی	حالت شرطی	زمان آینده	زمان حال
Xwarin (خوردن)	xw	bixwe	bila ez bixwim	eger tu bixwî	ez ê bixwim	em dixwin
Revîn (فرار کردن)	rev	bireve	Bila ez birevim	Eger tu birevî	Ez ê birevim	Em direvin
Hêlîştin (اجازه دادن/ پذیرفتن)	hêl	bihêle	Bila ez bihêlim	Eger tu bihêlî	Ez ê bihêlim	Em dihêlin

این جدول مطالب فوق الذکر را خیلی روشن و شفاف بیان می دارد، و مهم بودن حالت امری جهت برگرفتن ریشه فعل (زمان حال) برای درست کردن دیگر حالتها را نیز نشان می دهد:

- ریشه فعل (زمان حال)، **rev**، **hêl** و **xw** می باشند (رنگ قرمز).
- حالت امری، بلانی و زمان آینده، پیشوند **bi** می گیرند (رنگ سبز).
- برای شخص/ضمیر، فعل کمکی **bûn** (**im, î, e, in**) بعنوان پسوند استفاده می شود (رنگ آبی).
- برای درست کردن زمان آینده، فقط **ê** رابه حالت بلانی اضافه می کنیم (کلمه **bila** را حذف می کنیم).
- برای درست کردن زمان حال، پیشوند **bi** حالت بلانی را به **di** تغییر می دهیم (کلمه **bila** را حذف می کنیم).
- برای درست کردن حالت شرطی، تنها کافی است کلمهء **bila** را از حالت بلانی برداشته و بجای آن **eger/heger** (یا گاهها **ku**) را جای بدهیم. البته گاهها بدون اینکه از کلمات **eger** و یا **ku** استفاده شود فقط با فشار و تأکید تلفظ کردن و یا بیان کردن، یک جملهء بلانی بحالت یک جملهء شرطی درمی آید.

اگرچه مثالهایی از وجوه، فرم و حالت‌های مختلف فعل در کرمانجی، در جلسات قبلی بالاخص در مبحث تغییر و صرف کردن فعل بصورت پراکنده بیان شده اند، اما در اینجا آنان را بصورت جداگانه و طبقه بندی شده با هم و به اختصار مرور می‌کنیم. در کرمانجی، فعل را از این جهت که خبری را برساند یا وقوع آن را با شک و شرط همراه کند یادخواستی و آرزویی را برساند به حالت‌های زیر تقسیم می‌کنند.

Bila ez bixwim	۱ - حالت بلانی
Eger ez bixwim	۲ - حالت شرطی
Gerê ez bixwim	۳ - حالت التزامی
Şayed min xwaribe	۴ - حالت گمانی
Tu bixwe / hûn bixwin	۵ - حالت امری

1 - Bilanî / وجه شرطی مجازی / آرزویی مجازی

بلانی، همان شکل لفظی تأکیدوار و با فشار ادا کردن برای بیان یک آرزو، و یا یک گمانه است که تقریباً حالتی مابین خواستن و دستور دادن می‌باشد. چون این نوع از حالت خواستن با حرف اضافه **bila** آغاز می‌شود بهمین خاطر آن را بلانی می‌گویند. (در بعضی مناطق از کلمه **bira** به جای **bila** استفاده می‌شود، البته درست همان **bila** می‌باشد). گاهی از کلمه **ka** هم استفاده می‌شود. بطور کلی استفاده از کلمه **bila** و یا **ka** در جمله، در واقع جهت تقویت کردن، شدت و توان بخشیدن به فعل بلانی در جمله است. حالت بلانی در زمان حال، گذشته و ماضی بعید می‌باشد که در آن از کلمه بلا استفاده می‌شود. مثال:

bila ez bê , **bila** ew bihata , **bila** ew hatibûya

Em li mal disekinîn **bila** ew here
ما در منزل می‌مانیم اجازه بدهید او برود.

Em ê herin, **bila** ew rakevi
ما خواهیم رفت، ول کن ایشان بخواید.

Bila lingê min bişikesta, ne yê te
بگذار پای من می‌شکست، نه مال شما.

Ka em jî gepbikin
اجازه بدهید ما هم صحبت کنیم.

Ka (bihêle / bêle) em jî birevin. اجازه بدید ما هم فرار کنیم

Ew nahêlin (nêlin) em herin, **bila** ew bihên (bên)

آنها نمی‌گذارند ما برویم، بگذار آنها بیایند.

Ka em tilifonî wî bikin, **bila** îro were / bê (bihê) vir.

اجاره بدید ما به او تلفن کنیم، بگذار امروز به اینجا بیاید

Bila zimanê kurmancî jî li debistanan hebe.

بگذار زبان کرمانجی هم در مدارس باشد

Eger hêsp bazneda tu nadiketî, **Bila** ez ji hêsp biketama net tu.

اگر اسب نمی‌پرید شما نمی‌افتادید، بگذار من از اسب می‌افتادم نه شما

همانطور که در این مثالها ملاحظه می فرمایید، در اینجا معنی کلمه **Bila** را در فارسی به "اجازه دهید" و " بگذار" و "ول کن" ترجمه شده است، بعبارت دیگر اینکه در فارسی کلمهء مناسبی که معنی دقیق **Bila** را بدهد وجود ندارد. و از این موارد بسیار است که به مرور مشاهده خواهید کرد. زبان کردی یکی از کهن ترین، ژرف ترین و غنی ترین زبانهای زنده دنیا است که نیازی به قرض کردن کلمات از زبانهای دیگر را نه تنها ندارد بلکه به دیگر زبانها کلمات زیادی را به قرض داده و می دهد.

بلانی در واقع آن حالتی نیست که شخص در آن قرار گرفته باشد بلکه آن آرزویی است که شخص می خواهد در آن حالت قرار بگیرد. در زبان کردی و زبان یونانی حالت بلانی زیاد بکار می رود، در زبان انگلیسی به آن صورت کاربردی ندارد. در دستور زبان کردی، بلانی همچنین پایه و اساسی جهت درست کردن وجه شرطی و زمان آینده نیز می باشد، که در همین نوشتار کمی دورتر آن را خواهیم دید. حالت بلانی در زمانهای حل و گذشته را ذیلاً با هم مرور می کنیم.

(a) بلانی در زمان حال؛ با جایگزینی پیشوند - **bi** به جای - **di** (فعل زمان حال) درست می شود. البته پیشوند - **bi** در افعال مرکب که خود دارای قسمتی بعنوان پیشوند می باشند، استفاده نمی شود

بلند شدن **rabûn**

زمان حال	Bilanî
Ez radibim	Bila ez rabim
Tu radibî	Bila tu rabî
Ew radibe	Bila ew rabe
Em radibin	Bila em rabin
Hûn radibin	Bila hûn rabin
Ew radibin	Bila ew rabin

نوشتن **nivîsîn**

زمان حال	Bilanî
Ez dinivîsim	Bila ez binivîsim
Tu dinivîsî	Bila tu binivîsî
Ew dinivîse	Bila ew binivîse
Em dinivîsin	Bila em binivîsin
Hûn dinivîsin	Bila hûn binivîsin
Ew dinivîsin	Bila ew binivîsin

در بلانی زمان حال، پیشوند - **ne** فعل را منفی می کند . **Ez ne bêtjim , tu ranebî**

Bila dil bi dil be (bibe), bila tûrê parsê li nav pîlan be

بگذار دل به دل باشد، بگذار کیسه گدایی روی کول باشد

Bila mirina hêsp ji cêh be

بگذار مردن اسب از جو (خوردن جو) باشد

Bila serî hebin kum pir in

بگذار سر باشند کلاه زیاد هست

Bila bira be bila ji guran be

بگذار برادر باشد بگذار جنسش از گُرگ باشد

Bila çavî adem derkeve (werkevi) lê ne ku navî adem

بگذار آدم چشمش در بیاید نه اینکه اسمش

Bila bi hûr be bila kûr be

بگذار معده و اشتها داشته باشد بگذار بزرگ و عمیق باشد

Bila çê be bila qêza sê be

بگذار دختر خوبی باشد بگذار دختر سگ زرد باشد

Bila dax be li pišta destê rast be

بگذار داغ باشد بگذار روی دست راست باشد

Bila dêhndar bim (bibim) ne xwîndar bim

بگذار قرضدار باشم نه اینکه خونریز باشم

Bila dişmenê adem şêr be ne ku rovî be

بگذار دشمن آدم هم یک شیر باشد نه اینکه روباه

Memo! , Bila dilî te nekeve çavbelekan ha

آهای محمد! بگذار دلت نیافتد به چشم زاغ ها فهمیدی

Bila pelaw çerv be bila bûk şel be

بگذار پلو چرب باشد بگذار عروس خانم لنگ باشد

Bila helwa şîrîn be bila mirde gor bi gor be

بگذار حلوا شیرین باشد بگذار مرده گور به گور بشود

Bila tiştên te teze bin (bibin) lê dostên te kuhne bin

بگذار چیزهای شما تازه باشند اما دوستان شما کهنه و قدیمی

Bila mê be şîr qismet e بگذار ماده (دختر) باشد شیر بها قسمت است

Bila mêrê min siwar be bila dêhndar be

بگذار شوهر من سواره باشد بگذار قرضدار باشد

Bila pak be bila yêk be بگذار پاک باشد بگذار یکی باشد

Bila adem dêhndarê çavtêran be lê ne yê çav birçîyan

بگذار آدم قرضدار آدمهای چشم سیر باشد اما نه چشم گرسنه

Bila adem toqerê /mizûrê şêran be lê ne yê rovîyan

بگذار آدم مزدور شیرها (آدم شیر صفت) باشد و نه روباهها

Bila adem kûçik be, ne ku birê qiçik be

بگذار آدم سگ کوچک باشد نه اینکه برادر کوچک

Bila adem se be lê bêxwedî nebe بگذار آدم سگ باشد ولی بی صاحب نباشد

Bila adem rezîlê dinê be lê ne zelîlê jinê be

بگذار آدم رذیل دنیا باشد اما نه ذلیل زن

Bila baxê tirih hebe bila şerab haram be

بگذار باغ انگور باشد بگذار شراب حرام باشد

Gayî xwe girêde (bide) bila diz nebe

گاو خودت را ببند تا دزد نبرد

Bila rindik be bila hindik be بگذار خوب باشد بگذار کم باشد

Bila jina mêrî çê be bila li ser hewîyan be

بگذار زن یک مرد خوبی باشد بگذار روی هوو باشد

Bila qêza şivîn be lê bûka malan be

بگذار دختر یک چوپان باشد اما عروس خانه باشد

Bila rind be, bila dereng be بگذار خوب باشد بگذار دیر باشد

Bi bavo ra **bêje** (bibêje), **bila** wê **bîne**
به پدر بگویند، بگذار ایشان (مونث) را بیاورد

Bila zû **birevîya** بگذار زود فرار می کرد
Bila av sar **be** بگذار آب سرد باشد
Bila av sar **bibe** بگذار آب سرد بشود
Bila şûjin tûj **be** بگذار جوال دوز تیز باشد
Bila gir **be** بگذار بزرگ باشد
Bila şêrîn **be** بگذار شیرین باشد

Bila hewa germ **be**, hînga **here** بگذار هوا گرم بشود، آنگاه بروید
Bila ew zû **bêbe**, bavê wî nexweş **e** بگذار ایشان زود بیاید، پدر ایشان بیمار است
Bila ew **nêbin**, em bes **in** بگذار آنها نیایند، ما کافی هستیم
Hûn nerîn, **bila** ew **bên** (bihên) شما نروید، بگذار آنها بیایند

Bila dêri rind **bigire**, li vir diz pir in
بگذار درب را خوب ببندد، در اینجا دزد زیاد هستند
Bila Danîyal **here**, çinku mamosta wî nasdikê
بگذار دانیال برود، چونکه معلم ایشان را می شناسد

(b) بلانی در زمان گذشته؛

از طریق اضافه کردن پیشوند - **bi** و پسوند **a** به فعل (زمان گذشته ساده) درست می شود.

a + (زمان گذشته ساده) فعل + **bi** = بلانی زمان گذشته

مثال: رفتن Çûn

زمان گذشته ساده	Bilanî (گذشته ساده)
Ez çûm	Bila ez biçûma
Tu çûyî	Bila tu biçûyîya
Ew çû	Bila ew biçûya
Em çûn	Bila em biçûna
Hûn çûn	Bila hûn biçûna
Ew çûn	Bila ew biçûna

انجام دادن kirin

زمان گذشته ساده	Bilanî (گذشته ساده)
Mî kir	Bila mî bikira
Te kir	Bila te bikira
Wî kir	Bila wî bikira
Me kir	Bila me bikira
We kir	Bila we bikira
Wan kir	Bila wan bikira

(c) بلانی در زمان گذشته دور (ماضی بعید)؛

همانطور که در مثالهای فوق می بینیم، از طریق اضافه کردن پسوند **a** به فعل (زمان گذشته دور) درست می شود. البته همانطور که در مثالهای زیر ملاحظه می شود در زمان گذشته دور معمولاً بلانی دارای تنوع صوتی یا گوناگونی آوایی نیز می باشد.

(بعد از یک حرف صدادار (ya) پسوند **a** + (زمان گذشته دور) فعل = **بلانی زمان گذشته دور**)

مثال:

رفتن **çûn**

زمان گذشته دور	(گذشته دور) Bilanî	گوناگونی آوایی (تنوع صوتی)	گوناگونی آوایی (تنوع صوتی)
		1	2
Ez çûbûm	Bila ez çûbûma	çûbiwama	Çûbama
Tu çûbû(yî)	Bila tu çûbûya	çûbiwaya	çûba(ya
Ew çûbû	Bila ew çûbûya	çûbiwaya	çûba(ya
Em çûbûn	Bila em çûbûna	çûbiwana	Çûbana
Hûn çûbûn	Bila hûn çûbûna	çûbiwana	Çûbana
Ew çûbûn	Bila ew çûbûna	çûbiwana	Çûbana

خریدن **Kirîn**

زمان گذشته دور	(گذشته دور) Bilanî	گوناگونی آوایی (تنوع صوتی)	گوناگونی آوایی (تنوع صوتی)
		1	2
Min kirîbû	Bila min kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba
Te kirîbû	Bila te kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba
Wî kirîbû	Bila wî kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba
Wê kirîbû	Bila wê kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba
Me kirîbû	Bila me kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba
We kirîbû	Bila we kirîbûya	kirîbiwa	Kirîba

بگذار ایشان می آمد، آنگاه شما مرد را می دیدید **Bila ew bihata, hînga we yê mêr bidîtina**

بگذار به دل می بود بگذار با تاول می بود **Bila bi dil bibûya bila bi kul bûya**

بگذار می زایید نر و ماده یکی بود **Bila bizaya nêr û mê yêk bû**

بگذار ایشان گرگ می بود بگذار من را می خورد **Bila ew gur bibûya bila ez bixwarima**

بگذار می آمد، بگذار سر من را می شکاند **Bila bihata, bila serê min bişikanda**

Bila çavekî adem tunebûya bila bextê adem hebûya

بگذار آدم یک چشم نمی داشت بگذار بخت می داشت

- Bila bixwenda paşê bigota** بگزار اول می خواند بعداً می گفت
Bila li mêl biketa ne li cên بگزار به مال می خورد نه به جان
Bila li rê bibûya bila li dûr bûya بگزار در راه می بود بگزار دور می بود
Bila mêt bibûya bila kelema ber çavê dişmen bûya بگزار مرد می بود بگزار مثل چوب می بود در جلوی چشم دشمن
Bila mêtê min hebûya bila pişqula devan (kişkûra keran) bibûya بگزار من شوهر می داشتم بگزار پیشک شتر (پیشک الاغ) می بود
Bila mirin hebûya lê kalbûn tune bûya بگزار مردن می بود اما پیر شدن وجود نمی داشت
Bila xwedê yar bibûya dinê gişt neyar bûya بگزار خدا یاری می بود همهء دنیا نیار می شدند
Bila keç bibûya bila pîr bibûya بگزار دختر می بود بگزار پیر می شد
Bila lawikê min law bibûya bila kirasê wî caw bûya بگزار پسر من پسر خوبی می بود بگزار پیراهنش پارچه چیت (کتانی و نخ) می شد
Bila ew birevîya, ne tu şma بگزار ایشان فرار می کرد، نه شما
Bila ez biketima ne tu şma بگزار من می افتادم نه شما
Bila bijûjin tûj bibûya bila orxana cacim bidirîya بگزار سوزن لحاف دوزی تیز می بود بگزار لحاف جاجیم پاره می شد
Bila baran bîbarîya, bila ez şil bibûma بگزار باران می بارید، بگزار من تر می شدم

Min kiriba	Min lerzandiba	Ez lerzîbama	Min barkiriba	Ez bilind bûbama
Te kiriba	Te lerzandiba	Tu lerzîba	Te barkiriba	Tu bilind bûba
Wî/wê kiriba	Wî/wê lerzandiba	Ew lerzîba	Wî/wê barkiriba	Ew bilind bûba
Me kiriba	Me lerzandiba	Em lerzîbana	Me barkiriba	Em bilind bûbana
We kiriba	We lerzandiba	Hûn lerzîbana	We barkiriba	Hûn bilind bûbana
Wan kiriba	Wan lerzandiba	Ew lerzîbana	Wan barkiriba	Ew bilind bûbana

البته بعضی ها یک حالت (وجه) دیگری رادر کرمانجی بیان می دارند بنام وجه یا حالت خواستن (xwestin/dixwezî/xwezî)، که در درس قبلی تحت عنوان افعال کمکی در بارهء آن صحبت شده است. اما باتوجه به شباهت زیاد این حالت از فعل باحالت بلانی، در اینجا فقط به ذکر نام آن بسنده می کنیم. مثال: آشامیدن vexwarin

- Bila min vexwara** > **dixwezî min vexwara** می خواهی من می نوشیدم
Bila te vexwaribûya > **dixwezî te vexwaribûya** می خواهی تو نوشیده بودی
Bila wî/wê vexwara > **dixwezî wî / wê vexwara** می خواهی او (مذکر / مونث) می نوشید
Bila me vexwara > **dixwezî me vexwara** می خواهی ما می نوشیدیم
Bila we vexwaribûya > **dixwezî we vexwaribûya** می خواهی شما نوشیده بودید
Bila wan vexwaribûya > **dixwezî wan vexwaribûya** می خواهی آنها نوشیده بودند

زمان آینده / Dema Pêşî / çaxa bê

زمان آینده، همانطور که از نام آن مشخص است برکاری که هنوز به انجام نرسیده و در آینده به وقوع خواهد پیوست، دلالت می‌کند. در گرمانجی زمان آینده، به کمک حروف اضافهء زمان آینده که شامل *dê, ê, wê* می‌باشند (بیشتر *ê* استفاده می‌شود)، و همچنین پیشوند *bi-* که در جلوی ریشه فعل (زمان حال) قرار می‌گیرد، که در واقع همان بلانی زمان حال می‌باشد، درست می‌شود. از نظر املائی حروف اضافهء زمان آینده همیشه بصورت جداگانه نوشته می‌شوند و به هیچ کلمه‌ای وصل نمی‌شوند.

(زمان حال) فعل *bilanî* + *ê* + فاعل = زمان آینده

خوردن <i>xwarin</i>		
Bilanî	زمان آینده	
Bila ez bixwim	Ez <i>ê</i> bixwim	من خواهم خورد
Bila tu bixwî	Tu <i>yê*</i> bixwî	تو خواهی خورد
Bila ew bixwe	Ew <i>ê**</i> bixwe	او (مرد/زن) خواهد خورد
Bila em bixwin	Em <i>ê</i> bixwin	ما خواهیم خورد
Bila hûn bixwin	Hûn <i>ê</i> bixwin	شما خواهید خورد
Bila ew bixwin	Ew <i>ê</i> bixwin	آنها خواهند خورد

* (پس از یک حرف صدادار، حرف اضافه *ê* به *yê* تبدیل می‌شود.
 ** (معمولاً در حالت محاوره‌ای و صحبت کردن عادی بین مردم " *ew ê* " به صورت *ew wê* بیان می‌شود.

معمولاً در حالت محاوره‌ای و صحبت کردن عادی بین مردم " *tu ê* " به صورت خلاصه و فشرده *tê* بیان می‌شود، (*Tu yê bixwî / Tê bixwî*) .
 مثال:

Ez <i>ê</i> bikevim من خواهم افتاد	Em <i>ê</i> bikevin
Tu <i>ê</i> (Tu <i>yê</i>) bikevî	Hûn <i>ê</i> bikevin
Ew <i>ê</i> (Ew <i>wê</i>) bikeve	Ew <i>ê</i> (Ew <i>wê</i>) bikevin

اگر فاعل جمله یک اسم باشد، ممکن است که حرف اضافه *ê* یا *dê* یا *wê* جایگزین شود.

مثال : Azad *ê* here / biçê , Azad *wê* here / biçê , Azad *dê* here / biçê
 (آقای آزاد خواهد رفت)

۲ - حالت شرطی: Şertî / egerî / hegerî / hekanî

وجه شرطی: آن است که کاری را به طور مشروط بیان نمایند، بعبارت دیگر انجام یک کاری به شرط و شروطی گره می خورد. برای این حالت از کلمه Eger (Heger / Heke) و یا گاهاً ku استفاده می شود.

Eger (ku) ez te nebînim, ez ê bi bavî te ra bibêjim

اگر من شما را نبینم، من به پدرت خواهم گفت

Ku ew nêbe, ez jî narim اگر او نیاید، من هم نمی روم

Eger em bi destê rastê ra herin, em ê têkevin rîya kelê

اگر ما از دست راست برویم، ما وارد راه روستا (قلعه) خواهیم شد

Eger şivan xew giran bibe, gur ê pêz bixwin

اگر چوپان سنگین خواب باشد، گرگ گوسفندان را خواهد خورد

Eger hevîrtirşk tunebe, hevîr hilnê

اگر خمیر ترش (جوش شیرین) نباشد، خمیر ورنمی آید

Eger dew tunebe, gêrmî tamdar nabe اگر دوغ نباشد، آش طعمدار نمی شود

Eger bivir tûj be, qunc (kunde) bişkêne اگر تیر تیز باشد، هیزم (کنده) را می شکند

Eger diravê wî hebe jî, ew nade te اگر ایشان پول هم داشته باشد، او به شما نمی دهد

Eger em birevin jî, em ê hîn jî dereng bimînin

اگر ما فرار هم کنیم، ما هنوز هم دیر خواهیم ماند

Eger tu tilifon bikî jî, ew ê bi te ra gepnake

اگر شما تلفن هم که بکنید، ایشان با شما صحبت نخواهد کرد

Eger em şivê kêmekê zû bixwin, em dikarin herin sînemê (sînemayê)

اگر ما شام را کمی زودتر بخوریم، ما می توانیم برویم به سینما

Eger tu ji darê danekevî, ez ê bi bavî te ra bibêjim

اگر شما از درخت پایین نشوید، من به پدرت خواهم گفت

شرطی زمان حال

Eger ez daran bibirim, ez bê êzing namînim.

اگر من درختان را ببرم، من بدون هیزم نمی مانم

Eger ew terê ber pêz, bila yêkî din here şêhr.

اگر ایشان می رود به جلوی گوسفند، بگذار کسی دیگر به شهر برود

Eger (ku) ew dixwazin, bila bên. اگر آنها می خواهند، بگذار بیایند

Eger ew zû tèn, bila werin. اگر آنها زود می آیند، بگذار بیایند

Eger (ku) ez herim, ew ê were. اگر من بروم، ایشان خواهد آمد

Eger tu bixwî, ji kesî ra namîne. اگر شما بخورید، برای کسی نمی ماند

Eger ew bêbe, kes li wî naxe. اگر ایشان بیاید، کسی به او نمی زند

Eger em jî herin, vira yê xalî bimîne. اگر ما هم برویم، اینجا خالی خواهد ماند

Eger hûn bikin, ez ê bifiroşim. اگر شما بخرید، من خواهم فروخت

Eger ew bixwazin, ez ê bidim. اگر آنها بخوانند، من خواهم داد

شرطی گذشته ساده

Eger min got, tu jî bibêje. اگر من گفتم، تو هم بگو
 Eger tu hatî, xeberê bide min. اگر شما آمدید، به من خبر دهید
 Eger wî nan xwar, bila feran (firaqan) bişo. اگر ایشان نان (غذا) را خورد، بگذار ظرفها را بشورد
 Eger me ew dîtî, em ê bi wan ra bibêjin. اگر ما آنها را دیدیم، ما به آنها خواهیم گفت

شرطی گذشته نزدیک (ماضی نقلی)

Eger te gotiye, lê xwedî derkeve. اگر شما گفته اید، به آن صاحب دربیائید
 Eger wî li te xistiye, tu jî lêxe. اگر ایشان به تو زده است، تو هم بزن
 Eger tu çûye Qoçanê, bi me ra jî bibêje. اگر شما به قوچان رفته اید، به من هم بگویید
 Eger ew hatine, bila werin. اگر آنها آمده اند، بگذار بیایند
 Eger kew firiyane, dafê dameyne. اگر کیکها پرواز کرده اند، داف (دام) را نگذار
 Eger hûn reviyane, hûn tirsonek in. اگر شما فرار کرده اید، شما ترسو هستید

شرطی گذشته استمراری

Eger min digot, bila wan nekira. اگر من می گفتم، بگذار آنها نمی کردند
 Eger te sêv dixwestin, te bixwara. اگر شما سیبها را می خواستید، شما می خوردید
 Eger wî ez didîtîm, çima nadigot. اگر ایشان من را می دید، چرا نمی گفت

شرطی زمان آینده

Eger ez ê herim, êhtîyac bi te tune. اگر من بروم، احتیاج به شما نیست
 Eger tu yê bêbî, lez bike. اگر شما می آیی، عجله من
 Eger ew ê here, çima xanî çêdike? اگر ایشان می رود، چرا خانه درست می کند؟
 Eger em ê bistînin, ew wan dibe ku? اگر ما بگیریم، او آنها را به کجا می برد؟
 Eger hûn ê herinê ne, zû rabin. اگر شما رفتنی هستید، زودی بلند شوید
 Eger ew ê bixwin, ji wan ra kêmekê bihêlin. اگر آنها بخورند، برای آنها کمی نگهدارید

شرطی گذشته نیتی

Eger ez ê bihatama, te çima negot. اگر من می آمدم، شما چرا نگفتید
 Eger tu yê biçûya, te çima ew nebir? اگر شما می رفتید، شما چرا آن را نبردید؟
 Eger wî yê bida, çima serhişkî kir? اگر ایشان می داد، چرا سرسختی کرد؟
 Eger me yê biçanda, çima nekirî? اگر ما می کاشتیم، چرا نخریدید؟
 Eger we yê bikola, ka tevşo? اگر شما می کندید، تیشه کجاست؟
 Eger wan ê biçêranda, we nekirîya. اگر آنها می چراندند، شما نمی خریدید

شرطی گذشته نیتی

Eger min bidîta, min ê bigota.
 Eger wî bigota, min ê bişanda.
 Eger we bişanda, ê zûtir bihata.
 Eger min bikola, ê av jê derketa.

اگر من می دیدم، من می گفتم
 اگر ایشان می گفت، من می فرستادم
 اگر شما می فرستادید، زودتر می آمد
 اگر من می کردم، آب از آن درمی آمد

شرطی و افعال مرکب

Eger ez hatibim, kê dîtiye.
 Eger te dîtibe, bibêje.
 Eger wê standibe, bila bîne.
 Eger me gotibe, gonêh me ye.
 Eger we firotibe, kê kirîye.
 Eger wan şûştibe, çima bi qilêr in?

اگر من آمده باشم، کی دیده است
 اگر شما دیده آید، بگو
 اگر ایشان گرفته است، بگذار بیاورد
 اگر ما گفته باشیم، گناه ما است
 اگر شما فروخته آید، کی خریده است
 اگر آنها شسته اند، چرا کثیف هستند؟

شرطی گذشته دور (ماضی بعید)

Eger ez çûbûma, min ê dîtibûya.
 Eger wî xwestibûya, ew ê rind bibûya.
 Eger ew rûniştibûya, ê neketibûya.

اگر من رفته بودم، من دیده بودم
 اگر او خواسته بود، او خوب شده بود
 اگر ایشان نشست به بود، نیافتاده بود

Eger ez bikevim	Eger ez biketima	Eger min bikira	Eger min bilerzanda	Eger ez bilerzîma
Eger tu bikevî	Eger tu biketayî	Eger te bikira	Eger te bilerzanda	Eger tu bilerziya
Eger ew bikeve	Eger ew biketa	Eger wî/wê bikira	Eger wî/wê bilerzanda	Eger ew bilerziya
Eger em bikevin	Eger em biketana	Eger me bikira	Eger me bilerzanda	Eger em bilerzîna
Eger hûn bikevin	Eger hûn biketana	Eger we bikira	Eger we bilerzanda	Eger hûn bilerzîna
Eger ew bikevin	Eger ew biketana	Eger wan bikira	Eger wan bilerzanda	Eger ew bilerzîna

Eger min barbikira
 Eger te barbikira
 Eger wî/wê barbikira
 Eger me barbikira
 Eger we barbikira
 Eger wan barbikira

Eger ez bilind bibûma
 Eger tu bilind bibûya
 Eger ew bilind bibûya
 Eger em bilind bibûna
 Eger hûn bilind bibûna
 Eger ew bilind bibûna

۳ - حالت التزامی

این حالت از فعل، نشان می دهد که انجام دادن و یا بودن یک کاری، یا یک چیزی الزامی و لازم است. در این حالت، کلمه gerê به ابتدای جمله می آید.

التزامی زمان حال

Gerê ez herim.	باید من بروم
gerê ez bixwim.	باید من بخورم
Gerê tu hevalê min bibînê.	باید شما دوست من را ببینید
Gerê ew bèn.	باید آنها بیایند
Gerê em tiştê ku dixwin, pêşî da bişon.	باید چیزهایی که ما می خوریم، قبلاًش بشوریم
Gerê hûn henjîran bixwin.	باید شما انجیرها را بخورید
Gerê xizan herin /biçin debistanê.	باید بچه ها به مدرسه بروند

التزامی زمان آینده

Gerê ez ê herim.	من باید بروم
Gerê ew ê bêbe (bêbi).	ایشان باید بیاید
Gerê hûn ê herin kelê.	شما بایستی به روستا (قلعه) بروید
(lazim e hûn ê herin kelê	(لازم است که شما به قلعه بروید)

التزامی زمان گذشته

Gerê min hevaleyê xwe bidîta.	بایستی من یک دوست خود را می دیدم
Gerê we ez bidîtima.	بایستی شما من را می دیدید
Gerê me nan bixwara.	بایستی ما غذا را می خوردیم
Gerê wan dar bibirîna.	بایستی آنها درختان را می بریدند

التزامی گذشته دور (ماضی بعید)

Gerê (lazim bû) min yêk dîtibûya.	Gerê می بایستی (لازم بود) من یکی را دیده بودم
we li min temaşe kirîbûya.	Gerê te dilê بایستی شما به من تماشا کرده بودید
kesî neşikandîbûya.	بایستی شما دل کسی را نمی شکستید

۴ - حالت گمانی **gumanî**

در این حالت، کار را به طریق شک و دودلی و آرزو و خواهش و مانند آن بیان می کنند. معمولاً در این حالت از کلمه **şayed** و یا **guman kirin** استفاده می شود.

Şayed min kiribe شاید من کرده باشم **Guman dikim min lerizandibe** گمان می کنم من لرزانده باشم
Şayed wi/wê kiribe گمان می کنم او لرزانده باشد **Guman dikim wi/wê lerizandibe** گمان می کنم او لرزانده باشد
Şayed me kiribe گمان می کنم ما لرزانده باشیم **Guman dikim me lerizandibe** گمان می کنم ما لرزانده باشیم
Şayed we kiribe گمان می کنم شما لرزانده باشید **Guman dikim we lerizandibe** گمان می کنم شما لرزانده باشید
Şayed wan kiribe گمان می کنم آنها لرزانده باشند **Guman dikim wan lerizandibe** گمان می کنم آنها لرزانده باشند

Şayed ez lerizîbim	شاید من لرزیده باشم	Şayed min barkiribe
Şayed tu lerizîbî	شاید تو لرزیده باشی	Şayed te barkiribe
Şayed ew lerizîbe	شاید او لرزیده باشد	Şayed wî/wê barkiribe
Şayed em lerizîbin	شاید ما لرزیده باشیم	Şayed me barkiribe
Şayed hûn lerizîbin	شاید شما لرزیده باشید	Şayed we barkiribe
Şayed ew lerizîbin	شاید آنها لرزیده باشند	Şayed wan barkiribe

Guman dikim ez bûbim	گمان می کنم من شده باشم	Mîn dabe çêkirin
Guman dikim tu bûbî	گمان می کنم تو شده باشی	Te dabe çêkirin
Guman dikim ew bûbe	گمان می کنم او شده باشد	Wî/wê dabe çêkirin
Guman dikim em bûbin	گمان می کنم ما شده باشیم	Me dabe çêkirin
Guman dikim hûn bûbin	گمان می کنم شما شده باشید	We dabe çêkirin
Guman dikim ew bûbî	گمان می کنم آنها شده باشند	Wan dabe çêkirin

۵ - حالت امری **fermanî**

دروجه امری، به خاطر اینکه حالت امر کردن، حکم دادن، خواهش و فرمان دادن فقط برای دوم شخص (مفرد، جمع) انجام می شود، لذا این حالت فقط برای این اشخاص انجام می شود. این حالت فعلی با استفاده از پیشوند **bi** و پسوند **e** و ریشه فعل (زمان حال) بدست می آید. فعل امری منفی معمولاً کلمه **ne** و یا **me** می گیرد. افعال مرکب معمولاً پیشوند **bi** نمی گیرند. مثال:

veke (vekirin), hilgire, çêke, rake, wergerîne, dagerîne, derxînin, hilkişe, dakeve, rakeve, ...

Tu bike !	تو بکن !	Tu bilerize!	تو بلرز !
Tu bilerizîne !	تو بلرزین !	Tu barbike !	تو کوچ بکن !
Hûn bikin!	شما بکنید !	Hûn bilerizin!	شما بلرزید !
Hûn bilerizînin !	شما بلرزینید !	Hûn barbikin !	شما کوچ بکنید !

وجه مصدری فعل، که در آن فعل به صورت اسم در می آید، قبلاً بیان شده است.

مثال: ... **Xwarin, çûn,**

آنچه را که تاکنون در خصوص تغییر دادن و یا صرف کردن فعل (زمانها و حالتهاى فعل) در کرمانجی گفته ایم را بطور خلاصه ذیلاً در مورد دو فعل **xwarin** و **çûn** ملاحظه فرمایید:

خوردن Xwarin

Dema niha	Ez dixwim	زمان حال
Dema niha ya domdar	Ez dixwime	زمان حال استمراری
Dema bê	Ez ê bixwim	زمان آینده
Dema bê ya nêzîk	Ez dikim bixwim	زمان آینده نزدیک
Dema berê	Min xwar	زمان گذشته ساده
Dema berê ya nêzîk	Min xwariye	زمان گذشته نزدیک (ماضی نقلی)
Dema berê ya dûr	Min xwaribû	زمان گذشته دور (ماضی بعید)
Dema berê ya domdar	Min dixwar	زمان گذشته استمراری
Dema berê ya nîyetî	Min ê bixwara	زمان گذشته نیتی / آرزویی
Dema berêye nêzîk ya nîyetî	Min dikir bixwara	زمان گذشته نیتی نزدیک
Dema berê ye dûr ya nîyetî	Min ê xwaribûya	زمان گذشته نیتی دور
Haleta fermanî	Tu bixwe/Hûn bixwin	حالت امری
Haleta gerêyî	Gerê ez bixwim	حالت التزامی
Haleta gumanî (rawe ya gumanî)	Şayêd min xwaribe	حالت گمانی
Haleta şertî (rawe ya egerî / hekeyî)	Eger ez bixwim	حالت شرطی
Haleta bilanî ya dema niha	Bila ez bixwim	زمان حال
Haleta bilanî ya dema berê ye sade	Bila min bixwara	ساده
Haleta bilanî ya dema berê ye dûr	Bila min xwaribûya	دور
		حالت بلانی

رفتن Çûn

Dema niha	Ez terim / diçim	زمان حال
Dema niha ya domdar	Ez terime / diçime	زمان حال استمراری
Dema bê	Ez ê herim / biçim	زمان آینده
Dema bê ya nêzîk	Ez dikim herim/biçim	زمان آینده نزدیک
Dema berê	Ez çûm	زمان گذشته ساده
Dema berê ya nêzîk	Ez çûme	زمان گذشته نزدیک (ماضی نقلی)
Dema berê ya dûr	Ez çûbûm	زمان گذشته دور (ماضی بعید)
Dema berê ya domdar	Ez diçûm	زمان گذشته استمراری
Dema berê ya nîyetî	Ez ê biçûma	زمان گذشته نیتی/ آرزویی
Dema berêye nêzîk ya nîyetî	Mîn dikir ez biçûma	زمان گذشته نیتی نزدیک
Dema berêye dûr ya nîyetî	Ez ê çûbûma	زمان گذشته نیتی دور
Haleta fermanî	Tu here / biçe	حالت امری
Haleta gerêyî	Gerê ez herim / biçim	حالت التزامی
Haleta gumanî(rawe ya gumanî)	Şayed ez çûbim	حالت گمانی
Haleta şertî(rawe ya egerî/hekeyî)	Eger ez herim / biçim	حالت شرطی
Haleta bilanî ya dema niha	Bila ez herim / biçim	زمان حال
Haleta bilanî ya dema berêye sade	Bila ez biçûma	ساده زمان گذشته
Haleta bilanî ya dema berêye dûr	Bila ez çûbûyama	دور زمان گذشته

درس دوازدهم

جنسیت (مذکر - مونث) و اضافات در کرمانجی

Zayend / cins (Nêr - Mê) û pirtik li kurmancî

موضوع جنسیت (مذکر - مونث)

در ارتباط با جنسیت اسامی در کرمانجی و اضافاتی که می‌گیرند در درسهای قبلی به تفصیل توضیح دادیم، اما با توجه به مهم بودن این موضوع در زبان کرمانجی، واکاوی آن را برای خوانندگان گرامی و بخصوص دانش آموزان و دانشجویان عزیز کرمانج لازم می‌دانم.

بطور کلی زبان کردی، یک زبان جنسیتی است، یعنی اینکه کلیه موجودات هستی (چه جاندار و چه بی جان) از دیدگاه دستور زبانی یا مذکر و یا مونث هستند، و در هنگام صحبت کردن بر اساس نوع جنسیت آنان، پسوندهای خاص خود را می‌گیرند. اسامی که بصورت عام و یا خنثی (نوترال) باشند، موقعی که آن اسم (شخص، شی) از حالت عام بدر آید و فرم مشخص و شناخته شده ای بخود بگیرد، حالت جنسیتی آن در جمله با نوع بیان و پسوندها و اضافات، بوضوح قابل رویت و درک است (مثلاً اسامی عام: دوست، معلم و ... موقعیکه شناخته شوند جنسیت آنان قابل درک است).

در کرمانجی کلیه اسامی معلوم که مونث باشند با گرفتن پسوند **ê** و کلیه اسامی مذکر با گرفتن پسوند **î** و اسامی جمع (چه مذکر و چه مونث) با پسوند **an** تغییر و کج یا خمیده می‌شوند. [اگر اسم مذکر و معلوم باشد، در بسیاری از مناطق کرمانج نشین پسوند **î** استفاده نمی‌کنند، یعنی آن را تغییر نمی‌دهند و بدون کج کردن رها می‌کنند. در بعضی از مناطق کرمانج نشین بجای اضافه کردن **î** در واقع با پسوند **ê** آن اسم را کج می‌کنند. ما کردهای خراسان اغلب یا رها می‌کنیم و یا از پسوند **î** استفاده می‌کنیم، البته گاه از **ê** هم استفاده می‌کنیم]. مثال:

Mangê ka xwar
ماده گاو را خورد.

Wî lawikî berx av dan
آن پسر بره ها را آب داد.

Keçê (keçikê) gul av dan.
آن دختر (دخترک) گلها را آب داد.

Bizinan ceh xwar
بزها جو را خوردند.

Nasir got (Nêsir/ Nasirî got).
ناصر گفت.

Lalê got.
لاله خانم گفت.

اسامی مذکر که در آنها حرف **e** و یا حرف **a** وجود داشته باشند، وقتیکه در موقعیت تغییر (کج شدن و خمیده شدن) قرار بگیرند، حروف مذکور به **ê** تبدیل می شوند. مثال:

Ez çûbûm çîyê (çê) Çîya > Çîyê

من به کوه رفته بودم

çîyê gulîlê / کوه گللی / کوه پرگل

Gê ka xwar Ga > Gê

گاو کاه را خورد

êş genim ard kir aş > êş

آسیاب گندم را آرد کرد.

werin fêtîr bixwan fetîr > fêtîr

بیا بیا فتیر (نان قندی) بخورید.

ez ê hêsp bikirim hesp > hêsp

من آن اسب را خواهم خرید.

در کرمانجی کلیه اسامی معلوم با گرفتن دو پسوند **ek (yek)** و یا **in** مجهول می شوند. پسوند **in** برای اسامی جمع و پسوند **ek (yek)** برای اسامی مفرد بکار می روند. اسامی مجهول نیز همانند اسامی معلوم کج و خمیده می شوند (یعنی با گرفتن همان اضافه ها تغییر و کج می شوند).

ek > Hesp**ek**, şivan**ek**, qelem**ek**, law**ek**, keç**ek**, ...

in > Hesp**in**, şivan**in**, qelem**in**, law**in** (law**ikin**), keç**in** (keç**ikin**), ...

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مذکر (معلوم و مجهول) - Law

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Law	Law	Law ek	Law in
کنایه	Lawî	Lawan	Lawekî	Lawinan

کنایه کردن یا کج کردن اسامی مونث (معلوم و مجهول) - keç

حالت	اسم مفرد، معلوم	اسم مفرد، مجهول	اسم جمع، معلوم	اسم جمع، مجهول
ساده	Keç	Keç	Keç ek	Keç in
کنایه	Keçê	Keçan	Keçekê	Keçinan

Keçekê nan pat.
یک دختر نان را پخت.

Ew keçinan dibînin.
آنها دخترهایی را می بینند.

lawekî bilûr lêxist.
یک پسر نی زد.

Ew lawinan dibînin.
آنها پسرهایی را می بینند.

زمانی که اسم و یا ضمیر حالت مالکیت چیزی را نشان بدهد، تغییر می یابد (کج می شوند) و قاعدهء جنسی ملکی در مورد آنان اعمال می شود: اضافهء ملکی برای کلمات مونث و مفرد پسوند **a** - ، و برای کلمات مذکر و مفرد پسوند **ê** - ، و برای کلمات جمع از هر دو جنس پسوند **ên** - است.

Bavê wê. پدر او.
Gayê sûrbelek. گاو ابرش (سرخ و سفید).
Beranê toxim. قوچ تخم کشی.
Xwenga min. خواهر من.
Nivînen me. رخت خوابهای ما.
Bizina kol. بز بی شاخ.
Jinika bi gir. زن کینه دار (بغض دار).
Manga sûr/ sor. ماده گاو قرمز.

Kêwanîya min lorika/ gizika xwe li nav hêlanekê (dergûşê) dihêjand û lor dikir.
کدبانوی من نوزاد (قنداقی) خود را در گهواره تکان می داد و لالایی می کرد.

موضوع جنسیت (مونث و مذکر) و چگونگی استفاده از اضافات جنسی در بیان و تلفظ صحیح کلمات کرمانجی مطلبی گسترده و مهم است. مقولهء جنسیت در کرمانجی (که در آن هر جنس اضافهء مخصوص خود را می گیرد) بطور کلی یک موضوع قاعده مند است، اگرچه ممکن است گاهاً استثنائاتی هم دیده شوند ولی این استثنائات جزعی بوده و با توجه به سنجش و معیارهایی قابل چاره جویی و توجیه می باشند: مثلاً با توجه به منطق و اصول دستور زبانی، و یا اینکه کدام یک از این آوا یا صوت حالت چیرگی و غالبیت در بیشتر مناطق کرمانج نشین را دارد و غیرو توجیه پذیر می باشند.

در اینجا قواعد دستور زبان کرمانجی در ارتباط باجنسیت و لیست بندی کلمات براساس جنسیت را باهم مرور می کنیم. اما قبل از آن بیان و توضیح دو نکته را در این ارتباط بسیار مهم می دانم.

۱ - چگونه می شود با توجه به منطق دستور زبانی، مذکر یا مونث بودن یک کلمه (جنسیت کلمه) را مشخص کرد.

۲ - در بعضی مواقع با توجه به استفاده ناصحیح از قواعد دستور زبانی گاهاً مشکلاتی در بیان صحیح کلمات از دیدگاه جنسیتی (مذکر یا مونث بودن) ممکن است دیده شود. ذیلاً با آوردن مثالهایی این دو نکته را کاملاً زلال و شفاف می کنیم:

1 - Em ji miletê bipirsin. ما از ملت بپرسیم.

2 - Em ji milet bipirsin.

3 - Em ji miletî bipirsin.

در اینجا با توجه به اصول دستور زبان که در بالا به آن اشاره شد، در جمله اول کلمه ملت **milet** با گرفتن اضافه **ê** همانند یک کلمه مونث (**mê**) قلمداد شده است. اما در جمله دوم (بدون گرفتن پسوند) و در جمله سوم با گرفتن پسوند **î** همانند یک کلمه مذکر (**nêr**) محسوب شده اند. حال اگر کلمه ملت (**milet**) مذکر و یا مونث باشد می بایستی به همان حالتی که یک کلمه نر یا ماده اضافه (پسوند) خاص خود را در یک جمله می گیرد، بکار رود. در اینجا کلمه ملت را به حالت ملکی می بریم تا ببینیم که بیشتر به مذکر می خورد یا به مونث. مثلاً: اگر کلمه ملت مذکر باشد (در حالت ملکی با اضافه **ê** کج می شود)، ما بایستی بگوییم:

پدر (مذکر) ما **bavê me** → اگر برابر کنیم با / همانند کنیم با **Miletê me**

اگر کلمه ملت مونث باشد (در حالت ملکی با اضافه **a** کج می شود)، ما بایستی بگوییم:

مادر (مونث) ما **dayika me** → اگر برابر کنیم با / همانند کنیم با **Mileta me**

با توجه به اینکه تقریباً اکثریت مناطق کرمانج نشین (اگر نگویم که تمام آنها) معمولاً می گویند (**miletê me**)، لذا کلمه ملت با توجه به تلفظ اکثریت مردم بصورت یک کلمه مذکر محسوب می شود، همانگونه که می گوئیم

(**ji bav/ ji bavî me bipirse**) و کلمه **bav** در اینجا یک کلمه مذکر است. بهمین شیوه ما می توانیم بگوییم (**Em ji milet / ji miletî bipirsin**)، لذا آوا و گویش جمله اول (**Em ji miletê**) (**bipirsin**) اشتباه است.

یک مثال دیگر، مثلاً: تعدادی ممکن است بگویند:

Em herin/çûn aşê. ما برویم (رفتیم) به آسیاب.

Em ji şehreên. ما از شهر می آییم.

در اینجا دو کلمه **aş** و **şehr** با توجه به گرفتن پسوند **ê** همانند کلمات مونث (**mê**) در جمله بکار رفته اند. اما آنها مونث نیستند، و مذکر (**nêr**) می باشند. چونکه ما در حالت ملکی می گوئیم :

پسر (مذکر) ما **kurê me** → اگر برابر کنیم با / همانند کنیم با → آسیاب ما **Aşê me**
دایی (مذکر) شما **xalê we** → اگر برابر کنیم با / همانند کنیم با → شهر شما **şehrê we**

با توجه به اینکه مذکر (**nêr**) هستند. لذا یک اسم مذکر درست نیست که با **ê** ختم / کج شود. (تغییر یابند / تصریف شوند) پس کلمات **aş** و **şehr** بایستی همانند یک اسم مذکر کج شوند و اینهم در دستور زبان کرمانجی می تواند به دو شیوه انجام شود (بسته به مناطق کرمانج نشین)

Em herin êş / Em herin aşî.   **Em ji şêhr tîn / Em ji şehrî tîn.**

در بیشتر مناطق کرمانج نشین، از جمله در بین پاره ملت کرمانج منطقه کرمانج شمال خراسان، حالت گویشی **Em herin êş** و **Em ji şêhr tîn** معمول است.

یک مثال دیگر، مثلاً: تعدادی ممکن است بگویند :

bayê lêxist û xerab kir.   باد به آن زد و خراب کرد.

در اینجا کلمه **ba** همانند یک کلمه مونث (**mê**) در جمله بکار رفته است. اما آن مونث نیست، و مذکر (**nêr**) می باشد. چونکه ما در حالت ملکی می گوئیم :

گاو (مذکر) ما **Gayê me** → اگر برابر کنیم با / همانند کنیم با → باد ما **bayê me**

با توجه به اینکه کلمه **ba** مذکر (**nêr**) است لذا درست نیست که با **ê** ختم / کج شود (تغییر یابد / تصریف شود)، بایستی همانند یک اسم مذکر کج شود و اینهم در دستور زبان کرمانجی می تواند به دو شیوه انجام شود (بسته به مناطق کرمانج نشین):

bayî/bê lêxist û xerab kir.

ناصر به آن زد **nêsir / nasirî lêxist** → همانند → باد به آن زد **bê lêxist**

چونکه کلمه **ba** یک اسم مذکر (**nêr**) است، بصورت **bayî** یا **bê** ختم و کج می شود

میش به او زد. **Mîhê / mîyê lêxist.** → **Mîh / mî**

قوچ به او زد. **Berên / beranî lêxist.** → **Beran**

به باور من این مثالها کافی هستند تا کاملاً روشن کنند که چگونه منطق و اصول دستور زبان در بعضی مواقع می تواند برای زلال کردن و شفاف نمودن نارسایی های احتمالی جنسیت در اسامی به ما کمک کند.

در خصوص نکته دوم که گاه‌با توجه به استفاده ناصحیح از قواعد دستور زبانی شاید مشکلاتی در بیان صحیح کلمات از دیدگاه جنسیتی (مذکر یا مونث بودن) دیده شود، حالت غالب بودن بیان آن صوت یا آوا اعمال می‌شود. به این مثال توجه بفرمایید:

Ez sa komê kurmancan li xorasanê serketin dixwezim.

من برای جمعیت کرمانج‌های خراسان موفقیت آرزو می‌کنم.

در اینجا کلمه **kom** (گروه یا اجتماع / جمعیت) همانندیک اسم مذکر (nêr) کج شده است. اما برآستی آن یک اسم مونث (mê) می‌باشد. می‌بایستی گفته می‌شد (**koma kurmancan**) یعنی اینکه با پسوند **a** - به هم ربط و گره می‌خورند. چونکه یک کلمه مونث در حالت ملکی با پسوند **a** کج (خم یا تصریف) می‌شود.

گوینده این جمله احتمالاً بخاطر کمی تجربه و داشتن کرمانجی ضعیف این اضافه را اشتباهاً بکار برده است. و یا شاید گفته شود که در یک منطقه کرمانج نشین این اضافه اینچنین بکار می‌رود که در این هنگام آن بعنوان یک استثناء در مقابل حالت غالب است و هیچ صدمه‌ای به قاعده مندی دستور زبان کرمانجی در ارتباط با موضوع جنسیت اسامی وارد نمی‌کند (فقط بعنوان یک استثناء در زبان شفاهی یک منطقه می‌باشد). در چنین مواردی برای نوشتن کرمانجی بایستی حالت و فرم غالب که در بیشتر مناطق کرمانج نشین بکار می‌رود، استفاده شود. چونکه در غیر اینصورت نارسایی دستور زبانی ایجاد خواهد کرد. (البته شایان ذکر است که استثنائات جزعی در دستور زبان تمامی زبانهای دنیا وجود دارند).

در بعضی مواقع بکار بردن هر دو حالت مذکر (nêr) و مونث (mê) برای یک کلمه بخاطر معانی جداگانه‌ای که آن کلمه دارد معمول است. مثال:

Va (ev) karê wî ye   این شغل ایشان است (nêr)
Va (ev) kara wî ye   این کار ایشان است (نتیجه زحمت ایشان است) (mê)

Me mala xwe bir Qoçanê.   ما خانواده خود را به قوچان بردیم (mê)
Me malê xwe bir Qoçanê.   ما اموال خود را به قوچان بردیم (nêr)

Dara hinarê (narê), dara henjîrê (enjîrê) (mê)   درخت انار، درخت انجیر
Darê qalind, darê şikestî (nêr)   درخت کلفت، درخت شکسته

قواعد دستور زبان کرمانجی در ارتباط با جنسیت اسامی
Qayidên rîzimana kurmancî li bareyê zayenda navan

در کرمانجی جنسیت اسامی به دو شیوه بیان می شود.

یکم اینکه: بعضی از اسامی در بنیاد خود یا ماده و یا نر می باشند.
دوم اینکه: کرمانج ها آنها را همانند نرو یا ماده شناخته اند و در بیان خود آن را ابراز می دارند.

در اینجا مثالهایی را برای حالت یکم ملاحظه بفرمایید:

Keç / kur, jin / mêt, hesp / mayîn, xweng / bira, ap / met, bav / dê, xal / xaltî,
 dîk / mirîşk, badûz / xezûr, bûk / zava, xwesû / xezûr, beran / mîh, nêrî / bizin,
 ga / mange, ...

بعضی از اسامی نیز هستند که خنثی (نه ماده و نه نر) هستند، اما جنسیت آنان با همکاری بعضی از کلمات یا اضافات مشخص می شود. در واقع جنسیت آنان با همکاری کلمات نر و ماده بیان می شوند.
 مثال:

Hirçê nêr / hirça mêt, kewê nêr / kewa mêt, pişikê nêr / pişikê mêt, ...

بعضی از کلمات یا پسوندها و پیشوندها هستند که در بیان جنسیت اسامی بکار می روند.
 مانند: (dêl, mak, man, mêt, nêr, pis, dot, ...)

Dêlegur, nêrkew, mêkew, mange, manker / mançeker, pismam, dotmam, maka
 berxê kur, jinbira, jinap, jinjal, ...

در اینجا مثالهایی را برای حالت دوم ملاحظه بفرمایید:

همانطور که در بالا بیان شد این اسامی در بنیاد خود دارای هیچگونه جنسیتی نیستند، اما کرمانج ها آنان را همانند جنس نر و یا جنس ماده روئین کرده و بیان می دارند. تعدادی از زبان شناسان کرد اینها را جنس کاذب نام نهاده اند. جنسیت این اسامی از طریق کج کردن و یا اضافات شناخته می شوند.

در اینجا چند نمونه از اسامی که از طریق اضافات جنسیت آنان مشخص می شود را ملاحظه بفرمایید:

Hevalê min / hevala min, biraziya te / biraziye wan, adema rind / ademe rind,
 textê zêrin,
 Kevirê giran, çûrika wî, rewşa welêt, ...

اسامی با توجه به جنسیت خود کج می شوند. مثال:

Lalê got, nanê şivîn, gulekê bide wî, kevirekê bavêje, vî darî bişikîne,
vê malê barbîke, xanîyekê çêke, vî nanî bixwe, ...

در ارتباط با کلماتی که در بنیاد خود صاحب جنسیت نیستند (نوترال هستند)، نظم و قاعده ای نیست، و جنسیت آنان ممکن است گاهی در خاطر نماند. لازم به ذکر است که این کلمات ممکن است در بعضی از مناطق کرمانج نشین نر باشند و در مناطق دیگر ماده باشند. بعنوان مثال: por, herd, tişt, wext, hefte, rih, ...

بطور کلی با توجه به اینکه روش و طریقی برای شناختن جنسیت بعضی از کلمات وجود ندارد، بعضی از زبان شناسان کرد چیزهای نر و ماده را لیست بندی می کنند که ذیلاً بطور خلاصه ملاحظه می فرمایید. بهر حال در فرهنگ لغت کرمانجی و گاهی در کتابهای آموزشی و درسی مدارس با توجه به نوع کلمه، جنسیت آنان نیز بصورت مخفف در کنار آنان نوشته می شود.

کلمات کرمانجی و جنسیت آنان
Kelemên kurmancî û zayenda wan

۱ – اسامی نر **Navdarên nêr**

این اسامی در نوشتن کرمانجی همیشه مذکر (نر) بوده و اضافات مذکر را می گیرند.

1) اسامی جانداران مذکر (و اسامی عام مذکر) شامل حیوانات و انسان :

kur, law, gede (مرد کوچک), ap, xal, bira, pismam, xezûr, rîsipî, kalo, kalik, bapîr, tî, zava, mêr (مرد), bavmarî (پدر اندر), bapîr, nêrî (بز نر), hesp (باز), guraz, xok tek zî (خوک تک زی), Hesên, Naser hevûrî (بز نر ۲ – ۳ ساله), guraz/ qawin (گراز), sîxur (جوجه تیغی، خارپشت), çexel/ şexal (شغال), ...

2) اسامی رودخانه ها، رودبارها، آبهای جاری و اسامی آنها :
 (کلمه جوی، استثناء است یعنی ماده mê می باشد. co/ cû, cûbar)

Etrek, Simar, Firat, Dicle, ...

3) اسامی تمامی رنگها هنگامیکه بعنوان اسم بکار روند :

sor, hêşîn (şîn/ abî/ avî), zer, sipî, reş, kesk, mor/ binevşî, kej, boz, çûr/ zerê vekirî, esmer, xakî, ...

4) تولیدات حیوانات اهلی، شیر و فرآورده های آن :

Şîr, dew, mast/ qatix, çeqilmat/ mastav, meske/ nivîşk, rûn, penîr, şijî, çirtan, dohn, hingiv (عسل), firo, xelindor, serşîr/ qeymaq, goşt, çerm, post, mû, ...

herî, tiftik, lor/lorik (پنیر ماستی), qereqirût, liva, hêk, toraq
 (این اسامی استثناء هستند یعنی ماده mê می باشند.)

5) اسامی مواد معدنی و فلزات :

Hesin (آهن), polad (فولاد), zêr, zîv, mîs, sifir/ qelay (قلع), eqîq, almas/ elmas, yaqût/ lel, kirîstal, durr/ mirwarî, zimirud, mircan, pilatîn (پلاتین), pîroze (فیروزه), qîlê filan (دندان نیش فیل), ...

6) تمامی اعداد و ارقام (عدد *yêk* استثناء است یعنی مونث می باشد) :

du, çar, şeş, sed, şêst, ...

7) کلماتی که از نظر مقایسه ای شباهت به جنس مذکر دارند :
(زمحت بودن، تیز و برنده بودن، بزرگ و دراز بودن، ...)

çîya, tepe, kaş, gir, çakûç, tomaq, mîx, sing, tîkan, qesir/ kax, ...

8) بیشتر اندامهای بدن (ارگانهای بیرونی) :

Ser (serê min), ling, dest, pê, por, rî(rih), zik, çav, poz, bask, henîşk, kulîmek, zend, binçeng, çen, dev û diran, dil, gewrî, guh / guçik, kerikê guçik, qopik/ jinû/ çok, hestî (hestîyê hêtê), hestîyên tilîyan (bêçîyan), memik/ çiçik, mû, parsû, rû/ şikil/ mirûz, sîng, zîman, ... (Henî /henîya min, gîzik/ gîzok, panî, navik (این کلمات استثناء هستند یعنی ماده *mê* می باشد.

9) تمامی تولیدات جالبی (پالیزی) و مزرعه :

Qerpûz (zebeş)/ qerpûzê dendik reş, kundir, kal (kalik), xîyar, lobî, birinc, genim, kereng, nanê çûçê, qamir/ qamîş, tirîyê rovî/ kûvî/ becî, girêz/ zîmanê ga, diri/ dirîyê reş, ...

۲ - اسامی مونت (ماده) Navdarên mê

1) اسامی جانداران مونت (و اسامی عام مونت) انسان و حیوانات :

bizin, mî/ mih, berx, pez, kavir, çêlik, çûçik, mirîşk, tûtî, tawûs, kevok/ kevter, jin, keç, keçik, dê (dayik), xweng, xwesî, bûk, dotmam, dêmarî/ damarî, hewî, qêz/ qîz, nevî, nevîçirk, pîrik, dapîr, xaltî/ xaltîk, met, jinap/ amojin/ moj, xalojin/ jinjal, baldûz/ hemzift/ hemzilf, Evîn, Zelal, Ferengîs, Lale, ...

2) اسامی جا و مکانهایی که آدم در آنها کارویا زندگی می کند، وظروفی که آدم مایعات در داخل آنان می ریزند :

mal, çayxane, kafe, misafirxane, hotil, salon, hewlî (حیاط منزل), gom (زاغه سکونت), sînema, kargeh, otaq, meçît, kilîsa, debistan, holik (خیمه), çadir/ çatme (چادر نشیمن), ...

beroš (دیگ), qilîf (قابلمه), tawe (ماهی تابه), fincan, teşt, satil (سطل مسی), kasik (کاسه دیگ بزرگ), tas/ tasik (بادیهء کوچک مفرقی), pêşqab (dewrî), sênî/sînî, sîtil (بطری شیشه ای), şûşe (فنجان مفرقی لعابدار), çaydan, qedeh (کاسه فلزی), cam/ camik (شراب), quîrîşke (لیوان فلزی آبخوری), kefîr/ kefgirt, ...

(این کلمات استثنا هستند، یعنی نر می باشند xanî, kon/ kwîn, tewle/ stewl)

3) تمامی اسامی مربوط به زمین و جغرافیا، و اسامی شهرها :

Newel (دره), deşt, co (جوی), bîr (çal), gol (استخر، برکه), tengav (تنگه آب), delav (خلیج), bendav (سد آب), kendar (کوچک), xor (خلیج، خندق، آب زیر کننده گی), girdav (گرد آب), zemin, yan (دامنه کوه), şûn (جایگاه), berfendîl (berfendîla gulîlê (برفگاه/ برف انبار کوه گلیل), herêm/ ostan, Qoçan, Şêrwan, Kelat, Bijnûrd, Kurdistan, Ewropa, bakûr (شمال), başûr (جنوب), zinar (صخره), kanî (Kanîya şevxanê), çak/ çaviya kêlekê (شکاف بغلی), wargeh (منزلگاه، اردوگاه), şûnwar (جایگاه شیردوشی), zozan (مرتع), bêtî (کوهدشت), ardû (اردو), oleng (بیبابان), çol (چراگاه کوهستان), çayîr (سبزه زار، مرغزار), ...

این کلمات استثنا هستند، یعنی مذکر می باشند، اما اسامی آنها ماده هستند:

Welat (welatî), şehr (şehrî), herd, çîya, zozan, rûbar, delav, girav/girdav/xelîc, zinar, Kendal, kele (kelegî), text (textê rehwerdê), ...

4) اسامی تمامی وسایل نقلیه :

maşîn, otobûs, otomobîl, mînîbus, taksî, cîp, kamyon, tirên(qetar), firoke (balafir), kişîfî, qayix, duçerxe, terextor/ tiraktor, motorsîklêt, helîkoptir,

5) اسامی بیماریها، دردها، زخمها :

Werem(ورم), pifildîk(تاول), kunêr/ kunîr(آبسه), penceşêr (زخم چرکین), seretan(سرطان), serêş(سردرد), zikêş/ qolinc(شکم درد), xurî(آبله), sorik/ mîrkot(سرخک/ سرخچه), tebeqe(تب برفکی), zerik(یرقان), yaman(بیماری میکربی مضمشمه), kul(ورم عفونی), birîn(زخم), balûk(زگیل، میخچه), ...

6) اسامی غذاهای پختنی :

dewkelî, kaçî, gêrmî, tirşik, danî/ danû, işkene (işkena qeremixan), şorbe, pelaw, kebab, sirmsime, yêgince, dolme, qarme/ qawirme/ qelî(گوشت پخته حفظ شده، کنسرو شده), avgoşt, ...
کلمه nan استثناء است، یعنی مذکر می باشد.

7) اجرام آسمانی و رویدادهای اتمسفر :

baran, berf, tûlî (zîpik/ têrî), şevnem, pûk(کولاک برف و باد), çîk (istêrk), roj/ro, heyv/hîv, bahoz/ balûsk, toz/ dûlax, germ, serma, şilope
... (باریدن باران و برف با هم).
کلمات dûman و ewr و ba و ezman /asman استثناء هستند، یعنی مذکر می باشند.

8) اسامی روز و ماه و سال، و همچنین زمان و تقسیمات آن :

dem, meh/ hîv, sal, roj/ ro, saet, deqîqe, sanîye/ çirk, kêlî(لحظه), bîsk(لحظه کوچک) ...
duşemî, hefte, berbang/ serê sibê, nîvroj, şev, sibe, êvar, ...

در اینجا ممکن است که استثنائاتی باشند. این لیست تنها برای بیان ایده و فکری داده شده اند و بعنوان یک قاعده کامل نیست.

9) اسامی آلات موسیقی، لوازم تحریری و اداری و خانه و دفتری :

kemançe, gîtar, tembûr, def, dihol, bilûr, zirne, qoşme, dutar, qelem, cuher/
morekeb, kitab, kaxez, mîz, sendelî/ kursî, tilifon, kampîyotir, ...

10) افعالی که همانند اسم بکار می روند (اسم مصدر) :

Hatin (hatina min), çûn (çûna te), ketin, mirin, ...

11) اسامی سلاح های گرم و اسامی تعدادی از سلاح های سرد :

kêr (kard), gezlik/ gezik, xencer, tîrkevan, debançe (tepançe), tifang, tank/ tanq,
...

کلمات bivir, ço, qanî , tevşo/ tefşo, koling و şûr استثناء هستند، یعنی مذکر می باشند.

12) همهء اسامی که با پسوندهای **- dank, - geh, - xane, - istan** و **- î** درست می شوند :

rindî, nesaxî/ nexweşî, guldank (گلدان کوچک), kevçîdank (جای قاشق),
xwêdank (نمکدان کوچک), kildank (سرکه دان کوچک), çaydank (جای چای), kargeh,
wargeh, seyrangeh (تفریگاه), dirûngeh (خیاطی), zanîngeh (دانشگاه), çayxane,
qehwexane, nanvaxane (نانوایی), karxane, selaxane (کشتارگاه),
avdestxane (دستشویی), mîvanxane, kitabxane, meyxane (میخانه),
bendîxane (زندان), dermanxane (داروخانه), nexweşxane (بیمارستان), kurdistan,
gulistan (گلستان), moristan (مورچه سرا), daristan, debistan, şehristan, ...

13) اسامی حروف الفبا، واژه ها و عناوین دستور زبانی، و کلمات غیرقابل لمس یا دیدن (نظری و معنوی) :

a, b, c, ..., daçek, rengdar, hoker, lêker, kirde, cînav, navdar, êqtisad, olûm/
zanîstî, hesab, evîn/ êşq, nemaz, roji (روزه), ...

14) اسامی انواع سبزیجات و میوه جات :

Nar/hinar, henjîr, sêv, bihî, zerdalû/ qeysî, gûz/ gwîz, îgide/ sincid, bayem/ badem, pîvaz, gizêr, bayemcan, tiripçe (tivor), sêvzemînî, zîre, sûsik, nîsk, nixod, mewîj (kişmîş), alûçe, hirmî, portiqal, gîlas, lîmon, moz, piste, findiq, xurme, tût, tûtferengî, şeftalî, zeytûn, pûng, filfîla sor, anix, darçîn, hêl, mîxek, zencefîl, gijnîj, kuncî/ kuncît, terxan, xerdel/ vanîl, zeferan, sîr, kelem, gulkelem, gulpepok, şiwît/ gizirûng, rêhan, kereng, mirçiliq, şelxem, kuvark/ kuvkarik, cogan, bamedir (pembêhûr/ pemehûr/ şamik), ...

(کلمات tirî genim, ceh, garis, genim, ceh, garis, tirî استثناء هستند، یعنی ماده می باشند.)

15) کلماتی که از نظر مقایسه ای شباهت به جنس مونث دارند (ظریف بودن، نرم بودن، ...):

çal, kun, kendal, zemînên text, ferş, ...

16) اسامی تمامی چیزهایی که از زبانهای اروپایی وارد زبان کرمانجی شده اند و در کرمانجی نیز هم معنی مذکری ندارند:

konfirans, radio, maşîn, hîdrojin, oksîjin, tilivizyon, ...

چند نکته در ارتباط با اضافات فعل و نوشتن صحیح و درست در کرمانجی

نکته اول: همانطور که در مبحث صرف کردن فعل در کرمانجی دیدیم، تصریف فعل **bûn** که بعنوان مهمترین فعل کمکی در کرمانجی می باشد اثر خود را روی تمامی افعال اصلی کرمانجی در جمله دارد (پسوندها و پیشوندهای فعل اصلی). این اثر برای اول شخص و دوم شخص مفرد و همچنین اول شخص و دوم شخص و سوم شخص جمع در تمامی مناطق کرمانج نشین مانند همدیگر هستند. تنها تفاوت جزعی در مورد سوم شخص مفرد می باشد که در اینجا آن را شرح می دهیم. این تفاوت در سوم شخص مفرد به ۳ حالت می باشد [بسته به مناطق کرمانج نشین، پسوند (فعل کمکی **bûn**) به سه شکل است]. مثال :

اشکال مختلف فعل کمکی **bûn** در حالت سوم شخص مفرد شامل : **e, i, it**

ew **direve**. او فرار می کند.
ew **direvi** او فرار می کند.
ew **direvit** او فرار می کند.

ew **bibêje (bêje)**. او بگوید.
ew **bibêji (bêji)** او بگوید.
ew **bibêjit (bêjit)** او بگوید.

درخصوص پسوند **it** در جمله **ew direvit**، این حالت گویشی بیشتر در لهجه سورانی معمول است، و در مناطق مختلف کرمانج نشین از جمله منطقه کرمانج شمال خراسان این حالت گویشی معمول نیست و یا بسیار نادر است، لذا بواسطه عدم استفاده آن در کرمانجی جزء مبحث درسی ما نیست.

در مورد دو شکل دیگر فعل کمکی **bûn** در سوم شخص مفرد، یعنی حالت گویشی **ew direve** و حالت گویشی **ew direvi** لازم است که توضیح داده شود. در منطقه کرمانج شمال خراسان بیشتر از **i** استفاده می شود، البته از **e** نیز استفاده می شود.

با توجه به اینکه بیشتر مناطق کرمانج نشین از **e** استفاده می کنند و هم اینک نیز در زبان کرمانجی نوشتاری رسمی، این حالت معمول است لذا بهتراست این بعنوان پایه ای در زبان نوشتاری منطقه کرمانج خراسان نیز روتین شود تا همه کرمانج ها همگام با زبان رسمی کرمانجی به پیش روند. خوشبختانه این تنها نکته ای است که کرمانج های خراسان در نوشتن مدرن و رسمی کرمانجی بایستی در نظر داشته باشند، غیر از این نکته، گویش کرمانجی خراسان با نوشتن رسمی کرمانجی همگام و همگون است. (البته استفاده از شکل **i** که در زبان محاوره ای و شفاهی کردهای خراسان معمول است چنانچه در نوشتن از آن استفاده کنند نیز هیچ اشکالی دستور زبانی ندارد اما بهتراست که از **e** در نوشته هایمان که حالت رسمی می باشد، استفاده کنیم. این فقط در سوم شخص مفرد است).

مثلاً **e** در جمله **Av sar e** که بکار رفته است، بیان این جمله را سلیس، نرم و خوش آهنگ کرده است، لذا استفاده از **e** در زمانهای دیگر نیز در تصریف و کج کردن افعال اصلی کمک شایانی می کند، بنابراین استفاده از **e** یک نکته بسیار مهم در دستور زبان کرمانجی می باشد.

Ew zîrek **e**
 Ew gepdike
 Ew direve
 Bila sar **be** /bibe (bi /bibi)
 Bila germ bibe (bibi)
 Eger ew bûbe (bûbi)
 Ew ê bibe (bibi)
 Ew bûye
 Ew hatine

برای همهء افعال در حالت سوم شخص مفرد چنین است. حال اگر در نوشتن کرمانجی بجای **e** هر کس بسته به زبان شفاهی خود در مناطق مختلف کرمانج نشین، **i** و یا **it** بکار ببرند، این ممکن است برای بالانس بودن دستور زبان کرمانجی که هم اینک روتین شده و حالت رسمی به خود گرفته است، خوب نباشد. البته در جملات فوق الذکر که **e** و یا **i** و یا **it** بکار برده شده اند، از نظر دستور زبانی همه درست هستند. اما بایستی همیشه یکی از اینها بکار برده شود، و این قاعده بایستی برای همه کرمانج ها رعایت شود که هم اینک استفاده از **e** تقریباً حالت روتین و رسمی و همه گیر به خود گرفته است، و از نظر قواعد دستور زبانی نیز حالت دستور زبان کرمانجی متحد و مدرن را انسجام می دهد.

لذا بهتر است که ما کردهای خراسان نیز **e** را بکار ببریم (البته نه اینکه استفاده از **i** اشتباه باشد).

نکته دوم:

در اینجا پرسش یک سؤال کننده محترم قبلی را جهت بیان و توضیح این نکته، عیناً تکرار می کنم، و از افعال این نوشته استفاده می کنم تا نوشتن صحیح و درست یک فعل کرمانجی را با توجه به پسوندها و پیشوندها در یک نوشتار کتابتی یا رسمی کرمانجی (و نه حالت شفاهی یا محاوره ای) را با هم مرور کنیم.

پسوندها و پیشوندهایی که یک فعل در زبان کرمانجی می گیرند را قبلاً در درس فعل و صرف کردن فعل به تفصیل توضیح شده اند، در واقع همان پسوند و پیشوندها همیشه در نوشتن کرمانجی تکرار می شوند (کافی است آنها را یکبار و برای همیشه فرا گرفت تا نوشتن کرمانجی به شیوهء رسمی باشد). در اینجا پرسش زیر را با هم مرور می کنیم تا افعال آن را با توجه به پسوند و پیشوندهای فعل بررسی کنیم.

رنگ آبی نوشتهء محاوره ای سنوال کننده محترم است، رنگ قهوه ای حالت کتابی (رسمی) آن مرقوم شده اند.

1 - we pîşî kolê gepan **exastêm** malavayêkê we apê xe ra **bîjêm** ko sa jîyara kurmanjî ra karnê pir rind **kêrîye** û em caylê kurmanc **ekonî** we va karana êftixar **kênî**.

1 - di pêşî ya kulî (gişt) gepan da **dixwezim** malavayîyekê bi mamostê xwe ra **bibêjim** (**bêjim**) ku sa jîyara (heyata) kurmancî ra karine pir rind kirîye û em caylên (ciwanên) kurmanc **dikanin** (**dikarin**) bi vî kara êftixar **bikin**.

2 - Je wexta ku te ew ferheng loqeta “Umîd Demîrhan” sa mira **şand**. mê şorû **kire** xendina wî. ema pêr je keleman halî **newûm** .

2 - Ji wexta ku te ew Ferheng loqeta Umîd Demirhan sa min ra **şandiye**. Min şirû (despê) **kirîye** xwendina wê. Ema (lê) pir ji keleman halî **nebûm**.

3 - **Exwastêm** pêrs **kêm** ku:

3 - **dixwestim** (Min **dixwest**) pirs **kim** (**bikim**) ku:

4 - der esil em kurmancê xorasanê jî gerê ji vî ferheng loqeta le (**li**) nav gepê (**gepên**) xwe êstêfade (**êstifade**) **kinî** / **bikin** ?

5 - Çend keleme ku mê **nizanîyû** yani Çê.ve eger dewu menî wan sa mê ra **bêşîn**.

5 - Çend keleme ku min nizanîbûn yani çî. û eger dibe (**dibû**) menîya wan sa min ra **bişînî**.

Av diherike û dikeve **bin** herdê.
آب حرکت می کند و می رود زیر زمین.

Pûng **li ber** kuna mêr hêşin **dibe** (**dibi**).
پونه در جلوی سوراخ مار می روید.

نکته سوم: تفاوتها و تشابهات بین زبان فارسی و کردی از دیدگاه علمی و دستور زبانی

زبان کردی و فارسی در یک خانواده زبانی (هندواروپایی) هستند، لذا از بعضی جهات به همدیگر نزدیک هستند. بهمین خاطر بعضی از حاکمین ظالم وجود ملیت کرد را انکار و زبان کردی را به عناوین مختلف تحقیر می کنند. عبارت دیگر از حاکمیت بناحق و غیردمکراتیک سیاسی خودسوء استفاده کرده تا زبان و فرهنگ اقوام و ملیتهای غیرحاکم (محکوم) را به نفع خود هضم، آسیمیله و سرکوب کنند، که این نگرش و کردار از نظر علمی و حقوق انسانی کاملاً مردود است.

در اینجا برای تنویر افکار عمومی و شفاف شدن این مطلب، لازم می دانم که تفاوتهای هر دو زبان کردی و فارسی را از دیدگاه علمی دستور زبانی عرضه شود. هرچقدر که این دو زبان به هم نزدیک باشند نیز به همان اندازه از هم جدا می باشند و هرکدام از اینها زبان مستقلی هستند که متعلق به ملیت مستقل خود می باشند.

- زبان کردی یک زبان جنسیتی است، یعنی جنس مذکر و مونث به همراه اضافات جنسی در آن وجود دارد، اما این موضوع جنسیت در زبان فارسی وجود ندارد.
- در زبان کردی دو گروه ضمایر وجود دارد، اما در فارسی این حالت وجود ندارد.
- دو گروه ضمایر در کرمانجی در افعال لازم و متعدی از همدیگر جدا بکار می روند، یعنی اینکه زبان کردی از نظر دستور زبانی (گرامری) یک زبان ergative است و اثر افعال متعدی به مفعول بر می گردد. مثلاً:

Min nan xwar. فعل متعدی زمان گذشته

Ez nên (nîn) dixwim.

Ez ketim. فعل لازم

- در زبان کردی جنسیت (مذکر - مونث) در ضمایر شخصی و اشاره ای وجود دارد، اما در زبان فارسی چنین چیزی وجود ندارد. با توجه به این در زبان کردی دو گروه ضمایر اشاره ای وجود دارد، ولی فارسی دارای چنین مزیتی نیست.

بطور کلی تفاوتهای زبان فارسی و کردی شامل:

- ۱ - **فونوتیکی:** زبان کردی و فارسی از دیدگاه فونوتیکی (آوایی و صوتی) با هم تفاوت دارند. کلمات در این دو زبان، تغییرات صوتی زیادی دارند.
- ۲ - **تغییرات صرفی:** در زبان کردی و فارسی در کلماتی که حتی دارای ریشه مشابه و یا در گروه یکسانی باشند نیز تغییرات صرفی زیادی دارند. این امر خصوصاً در زمینه صرف افعال لازم و متعددی و ضمایر فاعلی و مفعولی فاحش تر است.
- ۳ - **تفاوت شکلی:** بین زبان کردی و فارسی، از ضمایر گرفته تا تصریف افعال، از پسوند های ضمایر و ضمایر ملکی گرفته تا عبارات اسمی، و غیره تفاوت های شکلی زیادی وجود دارد.
- ۴ - **ساختن کلمات:** کلمه سازی کردی و فارسی نیز دارای تفاوت های زیادی است.
- ۵ - **تفاوت کلمه ها:** کلمات زبان فارسی و کردی نیز متفاوت بوده و زبان کردی از زبانهای بسیار کهن و غنی بوده و نیازی به قرض کلمات از زبانهای دیگر را ندارد.

ذیل یک نوشته کرمانجی به عنوان حسن ختام این درس، ارائه شده است.

Debistan

Debistan ew der e ku em tê da ders dixwînin. Nata debistana kela Rewerdê li bakûra şehri Qoçanê. Di debistanê da mamosta û şagird hene. Bi lawik û keçikên debistanê ra şagird dibêjin. Ez û Lalê jî şagird in. Loma terin debistanê û dixwînin. Her ro sibê şagird kitab, defter û qelemên xwe didin hev û terin dibistanê. Mamosta dersa şagirdan dibêje, şagird guhdar dibin û hewasa xwe didin ku rind fahmkin û bihêvosin. Mamosta di cîhekî bilind da rûniştîye, pê ra seko dibêjin. Şagird li cem hev li ser nîmketan li ber mîzê rûniştine.

Li ber şagirdan berkêşka mîzan hene. Li ber mîza min jî berkêşkek heye. Gava ders teva dibe, berkêşka xwe ber bi xwe va dikişînim. kitab, defter û qelemên xwe tê da vedişêrim, hînga ji kilasê terim der (derdikevim) û li cem heval û dostên xwe dilîzim. Di kuncêkî kilas (dersxanê) da dextereş heye. Textereş li ser sêpîyekê siwarkirî ye. Mamosta, carina ji seko ya xwe da tê û bi geçê li ser textereşê dinivîse. Herçi ku bi lêvan rind nêbin gotin, bi nivîsandinê ji me ra tozîh dide ta ku rind bihêvosin û bizanin.

Carina jî şagirdan radike, dersên ji wan pirs dîke û dide nivîsandin. Carina jî xelatên bi rewş û bi nîrx dide şagirdan. Pê mamosta li ser textereşê tiştêkî xweş nivîsandibû hîn jî li bîra min da maye:

« Çîyayên bilind bê mij nabin Newalên kûr bê av nabin »

پایان

دکتر افراسیاب شکفته در سال ۱۳۴۵ خورشیدی در شهرستان قوچان متولد شدند.
 تحصیلات دیپلم متوسطه را در شیروان به اتمام رساندند.
 تحصیلات عالی را در دانشگاه تهران و دانشگاه لندن به پایان رساندند.
 اکنون ساکن لندن – انگلیس می باشند.

Dr. Efrasîyab Şikofteh li sala 1966,an ya zayînî li şehrî Qoçanê hate dinê.
 Xwendina xwe heta diplomê li şehrî Şîrwanê teva kir.
 Xwendidina bala li zanîngeha Têhranê û zanîngeha Londonê bi dawî gêhand.
 Nika sakînê London - Îngilîs e

